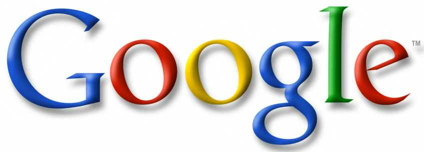

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

B 1,066,349

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
·LIBRARIES·
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TŘÍDA III. ČÍSLO 21.

NÁŘEČÍ ČESKOMORAVSKÉ.

NAPSAL

IGNÁC HOŠEK.

DÍL DRUHÝ:

PODŘEČÍ POLNICK

ČÁST I.

MLUVNICKÝ NÁSTIN PODŘEČÍ POLNICKÉHO.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1905.

891.864
H825na
v.2
pt.1

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY SLOVESNOST A UMĚNÍ.

Wilhelm Smutek(?)
1271422-230
7-7-78

ÚVOD.

I.

Druhým podřečím nářečí českomoravského mluví se v krajince mezi Klášterem u Žďára na Moravě a Vojnovým Městcem v Čechách a to v těchto vesnicích: Polničce, Stržanově,[1] Světnově,[2] Škrdlovicích,[3] Karlově[4] a na Cikhaji.

Z těchto vesnic Cikhaj leží na Moravě, ale obyvatelé cikhajští, jsouce od vesnic moravských odděleni lesy, stýkají se více se sousedy českými nežli se sousedy moravskými.

Toto podřečí nazývám polnickým podle vesnice Polničky, která je z těchto vesnic největší.

II.

Obyvatelé těchto vesnic jsou si vědomi, že mluví jinou »řečí« než jakou se mluví na Polensku a u Přibyslavě a v ostatních Čechách, ale nemají pro svou »řeč« zvláštního názvu. Krajinu, ve které bydlí, nenazývají Čechami, nýbrž prostě horami; Čechy začínají jim teprve u Německého Brodu, Chotěboře a Hlinska. Sebe nenazývají Čechy, nýbrž Horáky.

---

[1]) Obyvatelé této vesnice a všech vesnic sousedních říkají: *Strčanov.* Názvu »*Stržanov*« užívají úřady a lidé vzdělaní, jako kněží a učitelé.

[2]) Místo správného názvu »*Světnov*«, kterého užívají úřady a lidé vzdělaní, říká lid domácí a sousedních vesnic: *Setňov* nebo *Sekňov.*

[3]) Názvů: *Škrlovice, Střižanov, Světinov,* které se čtou na generální mapě království českého, vydané od J. E. Wagnera, neužívá nikdo.

[4]) Karlov byl původně císařský dvůr, ležící asi 20 minut od Škrdlovic na sever. Tento dvůr byl r. 1789. prodán několika německým rodinám z okresu českolipského a tyto založily osadu Libinsdorf, nazvanou podle císařského úředníka Libina, jehož prostřednictvím byl dvůr oněm rodinám prodán. Nyní je Karlov vesnicí smíšenou; i obyvatelé původu německého umějí mluviti plynně česky. Místo »*Karlov*« říkají lidé domácí i sousední obyčejně: *Karel* (do *Karla* nebo do *Kadla*), řidšeji: *Karlo.*

Ve Škrdlovicích pravila mi jedna stařenka: »U Chotiboře sou uš Češi; my sme Horáci.«

Hlavní rozdíly, kterými se liší podřečí polnické od podřečí polenského, jsou:

1. V podřečí polnickém je mnohem řidšeji slyšeti tvary o koncovkách přehlasovaných ve sklonění podstatných jmen vzorů *muž, meč, pole*, *duše* a ve sklonění náměstek osobních a přisvojovacích než v podřečí polenském. Tvary o koncovkách nepřehlasovaných v uvedených skloněních jsou všude v podřečí polnickém pravidlem.

2. V podřečí polnickém skupiny *dj* a *tj* jsou častěji změněny v *z* a *c* než v podřečí polenském. Tak v podřečí polnickém se říká: *házet, sázet, vyplácet*, kdežto na Polensku se říká větším dílem: *háďět, sáďět, vypláťět.*

3. V podřečí polnickém je mnohem řidšeji slyšeti v rozmluvách lidí zpěvavý hlas než na Polensku a u Přibyslavě. A mluví-li někdy lidé zpěvavým hlasem, pak tento zpěvavý hlas nezní tak nápadně jako na Polensku a u Přibyslavě; poslední slabika posledního slova věty anebo poslední slovo věty, je-li jednoslabičné, neprotahuje se tou měrou a nevyslovuje se tak zvýšeným hlasem jako na Polensku a u Přibyslavě.

4. V podřečí polnickém komparativ příslovcí má často koncovku *-ějác* nebo *-ejác*, na př.: *častějác*, *pozdějác*, *lechčejác*, *teplejác* (vedle této koncovky však je též koncovka *-ějc* nebo *-ejc*), kdežto na Polensku a u Přibyslavě koncovky *-ějác* nebo *-ejác* vůbec není.

5. Dativ náměstky *já* zní v podřečí polnickém vždy *mně*, kdežto v podřečí polenském říká se častěji *mi* než *mně* (místy je dativ *mi* na Polensku pravidlem).

6. V podřečí polnickém participium minulé činné rodu mužského čísla jednotného sloves I. a II. třídy o slovesném kmeni *zavřeném* má koncovku *-yl*, na př.: *vedyl, nesyl*, *vezyl*, *mohyl*, *řekyl*; — *sedyl* si, *lehyl* si, *přiběhyl*, *zapříhyl*, *zmrzyl* atd. (vedle těchto tvarů je však častěji slyšeti participia: *ved* nebo *vedl*, *nes* nebo *nesl*, *vez* nebo *vezl*, *moh* nebo *mohl*, *řek* nebo *řekl, sed si* nebo *sedl si* atd.), kdežto na Polensku a u Přibyslavě taková participia koncovky *-yl* nemají.

III.

Jako v oblasti podřečí polenského, tak i v oblasti podřečí polnického pozoroval jsem, že v žádné vesnici domorodí obyvatelé nemluví stejně, ba že ani táž osoba nemluví vždy stejně. O tom může se přesvědčiti čtenář sám z ukázek podřečí polnického. Tak na př. ve Stržanově jedna osoba říkala: *hmla*, druhá osoba: *mhla* a třetí osoba: *mha;* jeden stařec říkal: *rymník*, *péří* a jeho manželka, rozená též ve Stržanově, říkala: *rymík*, *peří*; jedna osoba pravila: do *hroba* a jiná osoba: do *hrobu*; jedna stařenka vyslovila: von *křík* a jeden stařec: *křik* sem. — V Polničce jeden stařec říkal: *dyčky*, všichni ostatní lidé, s kterými jsem mluvil, říkali:

dycky. — Ve Škrdlovicích jeden výměnkář vyslovoval zpravidla: *nědo, něco, někerej, ňákej, nědy* a jeho manželka, která od druhého roku věku svého žije ve Škrdlovicích, kde byla vychována od svého dědečka, vyslovovala zpravidla: *nedo, neco, nekerej, nákej, nedy;* týž stařeček pravil: »to je *istotná* pravda« a jeho manželka: »to je *jistá* pravda«; týž stařeček říkal: *levírník, lefko,* von *křik,* f *kůpách* a jiný soused: *revírník, lechko,* von *křikl,* f *kůpech*. — Ve Světnově jeden stařeček pravil: po *chalupech,* v *lesách* a jiný soused: f *chalupách,* v *lesích*. — Na Cikhaji jeden stařec pravil: »řek sem *synovi*«, »povím jim vo *Luňáčkovi,* vo *Honzovi* Bříským« a jiný stařec, který také pochází z Cikhaje, pravil: »jel na *koňoj,* dal sem chalupu *synoj, Vopatoj* to taky tak uďálo, povím jim vo *hejkaloj*.«

Ve Stržanově týž stařeček pravil v různých dobách: *zmrzyl, sedyl* si, *vohlídyl* se, *přitahyl* sem to, *trhyl* sem, *vyčtyl* mu to, *řekyl* sem — *nesl* sem, von *spadl, sedl* — *řek* sem, *slík* sem kabát, jak by je *moh* vysvobodit; *rozvážeji* si! *zastavijou* se u nás! už je mně *lepčejác,* už je mně *lepčejc;* tady je moc *cizích* dětí, tady je *cizejch* dětí! — Táž stařenka pravila: musel *ji* vykopat, slíkli *ju,* v *neděli,* v *nedělu, esi* to uděláte, *jesli* je ešče žif.

V Polničce jeden stařec pravil: »Sviňa mněla ščetiny *takovýhle*« a za chvilku: »Mněla ščetiny *takovýle*.«

Ve Škrdlovicích táž stařenka pravila v různých dobách: dala sem *vohřít* vodu — *vohřil* se — *vohřál* se — voda je *vohřítá* — voda je *zehřátá; dolu — dol — dólu — dól*; von vo *tom* nevěděl — sám při *tem* byl. — Jeden stařeček pravil: to byly selský *lesy* — přimněřili si ty *lese;* nedostávalo se mu *dříviho* — nedostávalo se mu *dříví;* je to *zasaděný* — bylo to *poklizený*; *sfuklo* to — *foukne; tadyle — tadyhle*; *esi — jesli*. — Jeden rolník říkal někdy: *póle, stóji* a někdy: *pole, stoji*.

Ve Světnově týž stařeček řekl jednou: vedle *stavení, zapřahyl* koňa — a po druhé: *zapřích* koňa, vedle *staveniho*. — Jeden soused pravil jednou: z *mostu* — a po druhé: z *mosta*.

Na Cikhaji říkal týž stařeček: *tady* a *taji, túle* a *tuhle, takovýle* a *takovýhle, fšeci* a *fšici, přídem* a *přijdem*.

Příčiny tohoto zjevu jsou několikeré:

1. Skoro všichni obyvatelé za různých příležitostí (v městě, na trzích, na poutech, když meškají v cizině za výdělkem) stýkají se s lidmi, kteří mluví jiným nářečím. Od těchto lidí slýchají vyslovovati některá slova jinak a slýchají od nich jiné tvary, než jakých sami užívají. Doma pak tuto cizí výslovnost a tyto cizí tvary opakují, zvláště když rozmlouvají s cizími lidmi. Na příklad: některý soused, který od dětinství svého říká: *pole, stoji, peří, teplejác, řekyl* sem, slýchá ve městě od »pánů« a měšťanův říkati: *póle, stóji, péři, teplejc, řek* nebo *řekl* sem. V domově svém pak, aby si dodal větší vážnosti, říká před sousedy a cizími lidmi také: *póle, teplejc, řek* nebo *řekl* sem. Někteří lidé pak opakují po něm cizí výslovnost a cizí tvary. Ale ani onen soused ani jeho napodobitelé nemohou odvyknouti domácímu nářečí, které je v nich zakořeněno a které stále okolo sebe

slyší; proto řeknou někdy: *póle* a někdy: *pole,* někdy: *teplejc* a někdy: *teplejác*, někdy: *řek* sem a někdy: *řekyl* sem.

2. Děti poznávají ve škole spisovný jazyk. Když vyjdou ze školy, pamatují si některé tvary spisovného jazyka a užívají jich dále místo tvarův dialektických, kterým se naučily od rodičův. Doma na př. naučily se říkati: »Fčerá sem *bьl* (vyslov: bl) nebo *bьla* (vyslov: b-la) *ch* Polnice« a ve škole učily se říkati: »Včera sem *byl* nebo *byla v* Polničce.« I říkají, když vyjdou ze školy: »Fčerá sem *byl* nebo *byla f* Polnice.« Ale slyšíce stále okolo sebe říkati: *bьl* sem, *bьla* sem, *bьlo* zima, navyknou opět těmto tvarům a řeknou někdy: »*bьl* (nebo *bьla*) sem f Polnice« a někdy: »*byl* (nebo *byla*) sem f Polnice« podle toho, jak si dávají pozor na řeč. A mnozí starší lidé, slyšíce mladší lidi říkati: »*byl* (nebo *byla*) sem doma,« »*bylo* zima,« navyknou si těmto tvarům a říkají někdy: »*byl* (nebo *byla*) sem doma,« »*bylo* zima« a někdy po starém zvyku: »*bьl* (nebo *bьla*) sem doma,« »*bьlo* zima.«

3. Mladíci za naší doby meškají více v cizině (hlavně na vojně) než dříve. Z ciziny přinášejí s sebou tvary, jakých se v jejich rodišti neužívá, říkajíce na př.: byl sem u *kováře*, gde je *žlice?* podej mně *žlici,* v *neděli*, viděl sem *ji*, za *vesnicí*, *zapřách* sem, *nalej*, *nalejte* mně piva, *umej* se, *zakrej* se a pod. Ale slyšíce doma říkati: u *kovářa*, *žlica*, *žlicu*, v *nedělu, ju,* za *vesnicou*, *zapřahyl* nebo *zapřihyl* sem, *nali, nalite*, *umy* se, *zakry* se, zvyknou zase těmto tvarům a řeknou někdy: byl sem u *kováře,* gde je *žlice?* podej mně *žlici*, za *vesnicí, nalej, umej* se atd. a někdy: byl sem u *kovářa,* gde je *žlica?* podej mně *žlicu*, za *vesnicou, nali, umy* se atd.

Starší lidé, jak mi pravil jeden rolník ve Škrdlovicích, navykají si mluviti tak, jak slyší mluviti lidi mladší, kteří byli ve světě. Ovšem nečiní to všichni starší lidé. Proto i starší člověk někdy řekne: Gde je *žlice?* podej mně *žlici*, *umej* se a podobně. Tak ve Škrdlovicích pravil mi jeden stařeček, že ve Škrdlovicích málokdo řekne: *žlica, žlicu,* protože prý je to sprostá řeč, ale syn jeho sám řekl přede mnou: »Gde je tvá *žlica?* Vem si *žlicu.*«

4. I staří lidé čtou knihy, zvláště knížky modlitebné nebo noviny; z nich zapamatují si některé tvary spisovného jazyka. Těchto tvarů pak sami někdy užívají, zvláště když rozmlouvají s cizím, neznámým člověkem anebo když vypravují nějaký vážný příběh. Tak ve Škrdlovicích pravila jedna stařenka: »Šla ke *knězi*« a ve Světnově pravil 68letý stařec, který byl mnoho let starostou: »Potkali *kněze*, sedlák mněl *nádenici,* vzal *ji*« (místo: ke knězovi, kněza, nádenicu, ju).

5. V každé vesnici jsou osoby, které se tam přistěhovaly, přiženily nebo přivdaly z vesnic, kde se mluví jiným nářečím. Tyto cizí osoby ovšem nezmění nářečí nového domova svého, na př. Škrdlovic, neboť domácí obyvatelé škrdlovští k vůli nějaké přistěhovalé osobě nepřestanou mluviti tím nářečím, kterému se v dětinství svém naučili od svých rodičů, nýbrž mluví dále tak, jak mluvili, dokud oné cizí osoby ještě v rodišti jejich

nebylo. Ale někteří z domácích obyvatelův, kteří s přistěhovalou osobou často mluví, pochytí třeba od ní některý tvar, kterého se do té doby ve Škrdlovicích neužívalo, na př. vo *tom*, po *ňom*, *teplejc*, *častějc*, *pozdějc* a řeknou někdy po škrdlovsku: f *tem* místě, po *něm*, *teplejác* a někdy: f *tom* místě, po *ňom*, *teplejc*, jak se jim to připlete.

IV.

Když lidé se mnou rozmlouvali nebo mi něco vypravovali, rádi zakrývali — pokud uměli — tu neb onu zvláštnost nářečí svého. Tak v Polničce žádný z domácích obyvatelů v rozmluvě se mnou nevyslovil participia na *-yl*, na př.: *přinesyl*, *sedyl* si, *lehyl* si, ale když sousedé rozprávěli spolu v hostinci, říkali: *řekyl* sem, *nemohyl* sem, husák *pásyl*, *lehyl* si, *přiběhyl*, *přinesyl* a podobně. — Ve Škrdlovicích byl jsem r. 1897. a 1898., ale teprve r. 1900. slyšel jsem tam komparativ příslovečný na *-ejác* a to nejprve od 12letého děvčete, které pravilo: »F týle seknici je *nejteplejác.*« — Jedna stařenka ve Škrdlovicích, vypravujíc mi, že v polovici května jeden člověk ze Škrdlovic zmrzl, pravila: »Skoval se pod mostek a tam *zmrzel.*« Ale ve Škrdlovicích se neříká: *zmrzel*, nýbrž: *zmrzyl* nebo *zmrzl* nebo *zmrz.* Tato stařenka si participium *zmrzel* sama utvořila, aby se vyhnula dialektickému tvaru: *zmrzyl.*

Ve Světnově v hostinci vypravovali mi někteří staří sousedé všelijaké příběhy a žádný z nich nevyslovil přede mnou participia na *-yl*, na př. *řekyl*, *tloukyl*, *sedyl* si, ale hostinský Jozef Šilhánek mi pravil, že tito sousedé, když vespolek rozmlouvají, říkají: *nesyl*, *sedyl* si, *pásyl*, *mohyl*, *řekyl*, *tloukyl*, *lehyl* si a podobně

Zvláštnosti dialektické, které lidé nejvíce zakrývají, jsou: 1. participium minulé slovesa *býti*: *bъl*, *bъla*, *bъlo* (vyslov: bl, b·la, b·lo); místo toho říkají: *byl*, *byla*, *bylo*; 2. participia minulá činná na *-yl*, jako: *řekyl*, *sedyl* si, *lehyl* si; místo toho říkají: *řek* nebo *řekl*, *sed* si nebo *sedl* si, *lech* si nebo *lehl* si; 3. komparativ příslovečný na *-ějác*, *-ejác*, na př. *častějác*, *pozdějác*, *teplejác;* místo toho říkají: *častějc*, *pozdějc*, *teplejc* nebo řidšeji: *častějic*, *pozdějic*, *teplejic*; 4. předložka *ch* místo předložky *f* (t. j. *v*) před slovy, která začínají souhláskou *p*, na př. ch Polnice, ch panským domně, ch Praze; místo toho říkají: f Polnice atd.

V.

Podřečí polnické popisuji hlavně podle mluvy lidí starých. Jsou to:

Ve Stržanově 78letý Filip Blažíček [1]) a jeho 75letá manželka Anna (r. 1903.), 73letá Jozefa Synková (r. 1901.) a 81letý František Krška (r. 1898., † 1899.);

[1]) Podle výpisu z matriky; sám sobě počítá Blažíček 80 let.

v Polničce 79letý Jozef Harus (r. 1901.), 68letý Jan Trojánek a jeho 67letá manželka Jozefa (r. 1903.);

ve Škrdlovicích 73letý Václav Cempírek a jeho 74letá manželka Rozálie (r. 1903.), 70letá Marie Hilerová (r. 1902.) a 76letá Anna Špačková, po chalupě Vábková (r. 1901.);

ve Světnově 82letý Jakub Fijala (r. 1903.) a 85letá Vincka Tlustošová (r. 1900., † 1901.);

na Cikhaji 82letý František Roučka (Maršovský, r. 1900.) a 78letý Jan Straka (r. 1903.).

*

Látku k popisu podřečí polnického začal jsem sbírati o prázdninách r. 1897. a 1898., kdy jsem cestoval podél východních hranic českých, abych poznal rozlohu nářečí českomoravského. Podrobněji pak jal jsem se obírati tímto podřečím o prázdninách r. 1900., dostav k tomuto účelu cestovní stipendium veleslavné III. třídy České Akademie, a pak o prázdninách v letech 1901—1903.

Chtěl jsem věnovati studiu tohoto podřečí několik celých prázdnin po sobě — aby člověk poznal podrobněji nářečí některé krajiny a sebral větší počet ukázek dialektických, k tomu je potřeba několika měsícův — ale bohužel jednak pro churavost, jednak pro různé překážky mohl jsem tomuto účelu věnovati každého roku jen větší nebo menší část prázdnin. Doufám však, že přes to bude popis podřečí polnického dosti úplný a sbírka ukázek jeho dosti hojná.

Všem, kdo mi vypravovali příběhy a pověsti, které uvádím jako ukázky podřečí polnického, vzdávám za jejich ochotu srdečné díky, zvláště Václavu Cempírkovi, manželce jeho Rozálii a Františku Leopoldovi ve Škrdlovicích, Jakubu Fijalovi ve Světnově, Jozefě Synkové, Filipu Blažíčkovi, manželce jeho Anně a Janu Ambrožovi ve Stržanově.

Pánům, kteří mě seznamovali s osobami, z jejichž řečí bych mohl poznati nářečí té které vesnice, děkuji vřele za služby, které mi tím prokázali. Jsou to pánové: Jozef Konečný, řídící učitel v Hoješíně, dříve ve Stržanově, Ignác Černý, řídící učitel ve Škrdlovicích, František Vítek, řídící učitel ve Světnově, Jozef Šilhánek, hostinský ve Světnově, Amos Harnach, správce školy na Cikhaji, který mi též pomáhal zapisovati některé ukázky z Cikhaje.

K ukázkám tohoto podřečí připojil jsem poznámky, aby čtenáři snáze porozuměli tekstu.

V Hodoníně dne 18. prosince 1903.

Ignác Hošek.

Část první.

Mluvnický nástin podřečí polnického.

Zkratky: C = Cikhaj, K = Karlov, P = Polnička, St = Stržanov, Sv = Světnov, Š = Škrdlovice.

Když u některého tvaru nebo slova uvádím jméno vesnice, říkám tím pouze, že uvedený tvar nebo uvedené slovo jsem slyšel v této vesnici; tím však nepravím, že uvedeného tvaru nebo slova užívá se jen v této vesnici a nikde jinde a že ho užívají v této vesnici všichni lidé. Když na př. píši: *lechčejác* St, Š, *zapřihyl* Sv, znamená to, že jsem příslovcový komparativ *lechčejác* slyšel ve Stržanově a ve Škrdlovicích a participium minulé činné *zapřihyl* ve Světnově. Tím však neříkám, že 1. příslovcového komparativu *lechčejác* se užívá jen ve Stržanově a ve Škrdlovicích a participia *zapříhyl* jen ve Světnově; 2. že všichni lidé ve Stržanově a ve Škrdlovicích říkají vždy: *lechčejác* a že všichni lidé ve Světnově říkají vždy: *zapříhyl*. V žádné vesnici zajisté nemluví všichni lidé stejně.

Když u některého slova nebo tvaru není připojeno jméno vesnice, znamená to, že toto slovo nebo tento tvar je slyšeti ve všech vesnicích tohoto podřečí.

Oddíl prvý.

Hlásky.

A. Samohlásky.

***a*, *á*.**

I. Kvantita.

1. Za spisovné *a* je *á*:

a) V instr. jedn. č., v gen., dat., lok. a instr. mn. č. podstatného jména *brána*: před *bránou*, z *brán*, g *bránám*, v *bránách*, *bránama*.

Poznámka. Vedle genitivu mn. č. *brán* také se říká *bran* Š.

b) V instr. jedn. č. podstatných jmen: *kráva, práca, sláma* s *krávou, prácou, slámou.*

Poznámka. Vedle instrumentálu jedn. č. *krávou* také se říká — ale řidšeji — *kravou* St.

c) V nepřímých pádech neurčité číslovky *mnoho*: po *mnohá* letech St.

d) Ve slovech: *ádjunk* P, *álija* St (t. j. aleje), *bábička, doposavád* Sv, *dosavád* P, *fára, fčerá, Ján* (gen. a akkus. *Jána*, dat. *Jánovi*, vok. *Jane*, lok. vo svatým *Jáně*, instr. z *Jánem), křádnout* Š (t. j. chřadnouti), Panenka *Marijá* St, *nerád, neráda, nerádo, posavád, rádní* K, Š, *sotvá, támle* K, Sv, Š.

Poznámka 1. Vedle slova *bábička* říká se také — ale velmi zřídka — *babička* St.

Poznámka 2. Vedle *dosavád* říká se častěji: *dosavad.*

Poznámka 3. Také se říká: *křadnout, posavad* St, *sotva* Š, *tamle* Š.

2. Za spisovné *á* je *a*:

a) V podstatných jménech: *blato, čaka, hrabě* (náčiní hospodářské), *jahle, jama, kamen, klada, lafka, mak, paž* a mn. č. *paže, prah, radlo, rana, saně, skala, vrana, žaba.*

b) Ve přídavném jméně výrokovém *zdrav, zdravo*, na př.: Byl sem *zdraf* C; to je *zdravo* Sv. — Ale obyčejně se říká ve výroku· *zdravej, zdravý.* V ženském rodě slyšel jsem vždy ve výroku: *zdravá.*

c) V gen. jedn. č číslovky *pátá* po *půl:* Je půl *paty* (t. j. páté).

d) V jednoslabičných infinitivech: *brat, cpat, dat, drat, hnat, klast, krast, lhat, prat, psat, rvat, řvat, spat, stat, znat, zvat, žrat.*

e) V oznamovacím způsobu přítomného času slovesa *plakat: plaču, pláčeš, plače, plačeme, plačete, plačou.*

f) Ve slovesech: *podošahnout* (dosáhnouti), *pomahat* P, St, Sv, Š, *praskat* (bičem*)*, *slabnout* C, *zeslabnout* St, *škrabat* (na př. brambory; *škrábat* říká se o kočce), *tahnout* a složeninách: *natahnout, utahnout, vytahnout, zatahnout* a pod., *votpřisahnout, vypřahnout, zapřahnout.*

Krátká *a* zůstává ve všech tvarech slovesných: *podošah* P, *zeslabyl* sem St (t. j. zeslábl), *tahne, tah* (t. j. táhl), *vytahli, zatahli, vypřahli, zapřahli.*

Poznámka 1. Ve všech vesnicích se říká: *kráva,* ale ve Stržanově jeden stařeček říkal: *krava.*

Poznámka 2. Vedle infinitivů: *brat, dat* St, Š, *žrat* C, Sv slyšel jsem vyslovovati: *brát* (všude), *dát* (všude), *žrát* Sv. — Častěji je slyšeti *dat* než *dát.*

Ale ve slovech: *brát, dát, žrát* neznělo mi *á* tak dlouze, jak se vyslovuje ve spisovném jazyku. Toto *á* zdálo se mi býti prostřední délkou mezi *a* ve slovech *dar, slad* a mezi *á* ve slovech *krása, sláva.* Proto nazývám toto *á* prostředně dlouhým anebo polodlouhým.

Poznámka 3. Dlouhé kmenové *á* mají slovesa: *bát se, hrát* (*hrál, hráli*), *pást, smát se, stát, tát, třást, zábst, zrát* a jejich složeniny.

Poznámka 4. Ve slovesech: *pomahat, tahnout* a jeho složeninách, *vypřahnout, zapřahnout* je slyšeti vedle tvarů s krátkým kmenovým *a* také tvary s dlouhým kmenovým *á*. Tak ve Škrdlovicích říkali jedni: chtěli mu *vypřahnout* koňa, musíš *zapřahnout, zapřahneš, vypřah* mu koňa, *vypřahli* mu koně (dva) z voza, *zapřach* sem, *zapřahl* — a druzí: musil sem *vypřáhnout,* musíš *zapřáhnout, vypřáh* mu koňa z radla, *zapřách* koňa; ve Světnově pravil týž stařec jednou: *zapřáh* a po druhé: *zapřahyl.* — Ve Světnově pravila táž stařenka: *natáhla* sem se, *tahyl* (t. j. táhl); ve Stržanově pravil jeden stařec: *pomáhal, vytach* šavlu, *přitahyl* sem to, *stah* mu kůžu — a jiný soused: *pomahal, vottáh,* (t. j. odtáhl), *vytách* šavlu.

II. Přehláska.

1. Krátké *a* se nepřehlasovalo:

a) Ve kmenech slov: *jačet* (t. j. křičeti; »co jačíš?« Š, St), *jařica, jasen* C, *jatelina, přadeno* St, *přadivo* St, *přadýnko, přaska, přaslica* St, Sv, Š; — *přadu, přadeš, přade* atd.; *třasu se, třaseš se, třase se* atd.; *třasení; zabe* mně (acc.), huši mně (akk.) *zabou.* [1])

b) Ve slově: *kolaj* St.

c) V gen. (u životných též v akk.) j. č. podst. jmen vzorů *muž, meč*: nemá *múža,* nemá *hospodářa,* lidi se modlí u *kříža* na fsi Š.

d) V nom. a akk. mn. č. slova *pole*: Za pazderňou má louky a *pola* P, rosprodali *pola* Š; — zřídka také v gen. j. č.: přišla sem právě s *pola* Sv; bylo pot třicet mír louky a *pola* Š; pravidlem je v genitivě j. č. přehlasovaný tvar *pole,* kdežto v nom. akk. mn. č. pravidlem je nepřehlasovaný tvar *pola.*

e) V nom. j. č. podst. jmen vzoru *duše: kaša, sukňa, večeřa, kůža, práca, žlica* atd.

f) V nom. j. č. rodu ženského náměstek *náš, váš: naša* panímáma, *vaša* holka.

g) V koncovce instrumentálu mn. č. podst. jmen vzorů *duše* a *daň*: běžel za *slepicama*; to se musí *hrabjama* uhrabat P; to bylo přede *žňama* Sv; koncovku *-ama* mají i podst. jména vzorů *muž, meč*: vadil se z *biličama* C; jezdí z *hrncama* Š; to bylo letos porád s tejma *vohňama* Š.

h) Ve přechodnících: *choďa, kleča, leža, seďa, stoja.*

Poznámka. Není důvodů věcně nebo logicky platných, proč by tvary uvedené pod *c)—h)* měly se pokládati za novotvary, které by byly nastoupily na místo starších tvarů o přehlasovaných koncovkách: *múže, pole, práce, naše, slepicema, chodě* a pod.

---

[1]) Nelze ničím dokázati, že tvary: *přadeš, přade, přademe, přadete, třaseš se třase se, třaseme se, třasete se, zabe* jsou v podřečí polnickém novotvary, které nastoupily na místo tvarů: *předeš, přede, předeme, předete, třeseš se, třese se, třeseme se, třesete se, zebe.*

2. Krátké *a* se přehlasovalo:

a) V podst. jméně *plíščenica* Š (ze staršího: *plíščanica* = plískanice).

b) V komparativě *rejší* (radší) a *rejši* (raději).

c) Ve přítomném čase slovesa *zajít*: *zejdu, zejdeš, zejde* atd.; *zejdi, zejdite*, na př.: Já nede *zejdu* P; *zejdi* k potoku a vobrac tu pelunku St; *zejdi* do Kláštera St.

d) V rozkazovacím způsobu slovesa *hrát*: *hrej si, hrejte si; zahrej, zahrejte.*

e) V koncovce příslovcí *hnetkej, teťkej* (ze starších tvarů: *hnetkaj, teťkaj*).

f) Ve všech těch tvarech slovesných, ve kterých spisovný jazyk má samohlásku *a* přehlasovánu, na př.: *běžet — běžel; sázet — sázej — sázel*; *dělej — dělejte*; *dej — dejte.*

Poznámka 1. Komparativ *rejší* vznikl z původního komparativu *razší* (srovnej staročeské komparativy: *chuzší, mlazší*) tím, že *z* před *š* se změnilo v *j*, načež *a* před *j* se přehlasovalo v *e*.

Poznámka 2. Příslovce *hnetkej, teťkej* vznikla ze starších příslovcí *hnetkaj, teťkaj;* tato příslovce zase utvořila se z příslovcí *hnetka, teťka* tím, že se k nim přisulo *j* jako v moravských příslovcích: *dneskaj, přecaj, včilkaj, včeraj, venkaj* se přisulo *j* ku příslovcím: *dneska, přeca, včilka, včera, venka* (Bartoš, Dialektologie I. 65, 88, 110).

3. Dlouhé *á*

a) je nepřehlasováno:

α) zpravidla v koncovce dativu mn. č podstatných jmen vzoru *duše*, na př.: dej *slepicám* žrat C, St, Š; dej *slepicám* žrát Sv; vaří to *sviňám* Sv, St;

β) často v koncovce lokálu mn. č. podstatných jmen vzorů *duše, hráz*, na př.: to kvítí růste na *mezách* Š, Sv (nom. j. č. je *meza*); bylo to ve *žňách* Š;

b) je přehlasováno a zúženo v *í*:

α) ve slovech *namítnout se* St (t. j. namátnouti se) — chodí *po řítkou* nebo *po pořítkou* (t. j. dům od domu; ze slova: *pořádka*) — *pořítkovač* (kdo chodí na stravu dům od domu) — *příst, přídla* sem, ženský *přídly, přídlo se*; v podst. jménech *přídlo, přístva — popřívat* (t. j. popřávati) — *řísnej* (t. j. řásný) — *nasmíli* sme se, *usmíl* se St (vedle toho se říká častěji: *nasmáli* sme se, *usmál* se) — *šíhnout* St (t. j. sáhnouti) — *tříst* C, Š (vedle toho častěji se říká: *třást*). *votřísl, votřísla* sem se St (častěji se říká: *votřásl* sem se) — *uhříl* se Š (vedle toho se říká: *uhrál* se), *uhřítej* Sv (vedle toho se říká: *uhřátej*) — *uvíznout, uvízl — vohřít, vohřil, vohřila* sem se, *vohřítá* voda St, Sv, Š (vedle toho se říká v těchto vesnicích: *vohřát, vohřál, vohřála* sem se, *vohřátá* voda) — *zapříhnout* St, Sv; *zapříhnu, zapříhneš* atd. St, Sv; *zapříhni, zapříhnite* St, Sv; *zapříh* P, St, Sv, *zapříhyl* Sv (vedle toho se říká v těchto vesnicích: *zapřahnout*,

zapřahnu atd., *zapřahni, zapřahnite, zapřáh* nebo *zapřáhl*, *zapřah* nebo *zapřahl, zapřahyl)*; — *zehřit* St, Sv, Š (vedle toho se říká: *zehřát*);

β) v koncovce dativu mn. č. podstatných jmen vzorů *duše* a *hráz*, na př.: dej *slepicím* žrat St; k *vánocím* přídu St;

γ) v koncovce lokálu mn. č. podstatných jmen vzorů *duše* a *hráz*, na př.: povidáme si vo *čarodenicích* St; chodí po *vesnicích* St; už je po *žních* P, Š;

δ) v koncovce *-ějíc* nebo *-ejíc* komparativu příslovcí, na př.: *častějíc* St, *pozdějíc* St (tyto komparativy vznikly z komparativů *častějác*, *pozdějác*, které je slyšeti v též vesnici vedle komparativů *častějíc*, *pozdějíc*).

Poznámka. Vedle koncovek pádových *-ím, -ích* je slyšeti všude také koncovky *-ám*, *-ách*.

III. Odsouvání.

Koncovka *-a* se odsula:

a) V nom. j. č. těchto podst. jmen rodu žen. na *-eň*: *kováreň* St, Š, *palíreň* St, *pekáreň* C, P, St, Š, *vofčíreň* St;

b) v nom. j. č. podst. jména *louž* C, St, Š nebo *lúž* Sv;

c) v nom. j. č. podst. jména: *řás* Š (Leopold).

Důvod, proč myslím, že v těchto slovech se odsula koncovka *-a* [1]) a nikoli snad koncovka *-e*, která by byla vznikla přehláskou ze starší koncovky *-a*, je tento:

Tvary: *kováreň*, *palíreň*, *pekáreň*, *vofčíreň*, *louž* a *lúž*, *řás* je slyšeti vedle tvarů: *kovárňa* C, P, St, Sv, Š, *palírňa* St, Sv, *pekárňa* P, St, Sv, Š, *vofčírňa* St, *luža* St (Synková), [2]) *lúža* Sv, *louža* C, P, *řása* nebo *rása* St (Blažíček) — avšak tvarů s koncovkou *-e* tam nikdo z domácích obyvatelův neužívá a ani dříve neužíval, jak nejstarší lidé svědčí. Tedy tvary: *kováreň, palíreň*, *pekáreň*, *vofčíreň*, *louž* a *lúž*, *řás* nastoupily přímo po tvarech *kovárňa*, *palírňa*, *pekárňa*, *vofčírňa*, *louža*, *lúža*, *řása* t. j. koncovka *-a* se v těchto slovech odsula.

d) Koncové *-a* se odsulo ve příslovcích: *pořádejk*, *potomejk*, *prvejk*, *zasejk*.

Tato příslovce vznikla ze starších příslovcí: *pořádejka*, *potomejka*, *prvejka*, *zasejka*, která byla utvořena touž příponou *-ka* jako příslovce dosud žijící v podřečí polnickém: *dneska*, *hnetka*, *semka* C, *tetka*, *venka* C. — Ve příslovcích: *dneska*, *hnetka*, *semka*, *tetka*, *venka* koncové *-a* se neodsulo, protože výslovnost toho nedopouštěla. [3])

---

[1]) Mluvě dle zvyku dosud rozšířeného; ve skutečnosti uvedené tvary vznikly analogií dle podst. jmen vzoru *daň*.

[2]) Ve Stržanově na př. 72letá Josefa Synková pravila: *luža* a 72letá Anna Blažíčková řekla: *louž* (r. 1900).

[3]) I v jazyku chorvatském, srbském a ruském odsouvá se koncovka *-a*, na př: v chorvatštině a srbštině má genitiv j. č. přídavných jmen rodu mužského a středního

IV. Jiné změny.

1. Za spisovné *a* je *ja* ve slově *pjatro* (patro ve stodole; všude).
2. Za spisovné *a* je *u* ve slově *čuditi.*
3. Za spisovné *á* je *o* ve slově: *šlopa* Š (šlápěje).
4. Za spisovné *á* je *ou* ve slovech: *škařoupka* C, *škaroupka* St (skořápka), *šloupnout* St (šlápnouti).
5. Za německé *a* je *u* ve slově: *fajrum* St. (z něm. Feierabend).

e, é. [1])

I. Kvantita.

1. Za spisovné *e* vyslovují někteří lidé v různých vesnicích v některých slovech prostředně dlouhé *é: céra* Š, *péři* C, St, Sv, *zéli* C, Š, *léži* Š, *péreme* Š, *léžel* Š

V těchto slovech nezní dlouhé *é* tak dlouze, jako se vyslovuje ve spisovném jazyku dlouhé *é* ve slovech: *déšť, léto, jméno, péro* a pod. Proto nazývám toto dialektické dlouhé *é* prostředně dlouhým nebo polodlouhým. Toto dlouhé dialektické *é* vzniklo z krátkého *e* teprve v době, kdy dlouhé *é* už se přestalo úžiti v *ý* nebo *í.*

Častěji slyšel jsem vyslovovati ve Škrdlovicích *cera, peři, zeli, leží, pereme, ležel* než: *céra, péři, zéli* atd.; ve Světnově a ve Stržanově někdo vyslovuje *péři* a někdo *peři*. Jeden stařec ve Stržanově říkal: *péři,* a jeho manželka říkala: *peří,* a oba pocházejí ze Stržanova. Na Cikhaji někdo říká: *péři, zéli* a někdo: *peři, zeli.*

2. Za spisovné *e* je *í:*

a) ve slovech: *dvacítník, kvíčerek, kvíčerou, plína, sídmej, šístej;*

b) v koncovce participia min. trpného *-eno,* na př.: *vynešíno* Š, *zemlíno* St, Sv, *dovolíno* St, *poručíno* St, *navožíno* Š, *sklizíno* Sv, *vysloužíno* Š, *zamračíno* Š, *vodevříno* St, *zavříno* St.

Poznámka. Místo očekávaného *e* je *í* v participiích minulých trpných: *podepřítej, utřítej, vodevřítej, zavřítej, zedřítej.*

3. Za spisovné *é* je *e:*

a) v podst. jménech: *dešč* (všude), *dveře* C, St, Sv, Š, *dveři* P, St, Sv, Š, *lekárna* nebo *lekárňa* Š, *lekař* Š, *leto* (všude), *leta* (všude), *meno* (všude), *pero* (všude), *steblo* P, Š;

b) v infinitivech: *klet, kvest, lest* (lézti), *nest, pect, plest, tect, vest* (vésti a vézti) a jejich složeninách, jako: *roskvest, vykvest, vylest, zalest, unest, vynest, zanest, upect, utect, uvest, zavest* atd.;

---

koncovku *-oga* i *-og* (*dobroga* nebo *dobrog* prijatelja); v ruštině říká se: я учусь, вы учитесь, учись! místo: я учуся, вы учитеся, учися! — I v češtině odsula se docela patrně koncovka *-a* v dialektickém příslovci *odzdol* = odzdola (Kott, VII, Dodatky str. 74.).

[1]) Uvádí se tu i takové *e, é,* které vzniklo z *ě*, staroslov. *ě.*

c) v koncovce nom. mn. č. *-é* a *-ové*: *Anděle* spívali St; dyby to naše *ocove* viděli! St. — Zřídka někdo řekne koncovku: *-ové*, na př.: f tem kostele byli *duchové* St.

Poznámka 1. Někteří lidé v různých vesnicích v některém z uvedených infinitivů vysloví někdy *í* místo dialektického *e*, na př.: *kvíst* C, *uvíst* Š (uvézti).

Poznámka 2. Vedle obecného nominativu *dešč* je slyšeti — ale zřídka — také nominativ *dýšč* (gen. *deščů*). Nominativ *dýšč* slyšel jsem jen ve Škrdlovicích a Světnově vedle nominativu *dešč*.

Poznámka 3. Vedle obyčejného tvaru *meno* (t. j. jméno) slyšel jsem jednou od starce tvar *mýno* Sv.

Poznámka 4. Vedle tvaru *pero* říká se také: *péro* P, Š. — Slovo *péro* vzniklo dloužením ze staršího dialektického slova *pero* v době, kdy *é* už se přestalo úžiti v *í* nebo *ý*.

II. Jiné změny.

1. Úžení. *a*) Krátké *e* zúžilo se v *i* ve slově *přeci*. — Vedle *přeci* říkají také: *přece*.

b) Dlouhé *é* zúžilo se ve všech slovech a tvarech v *í* nebo *ý*, na př.: *chlíb, chlív, mlíko, slíct, voblíct, kamínek, prstýnek, vohýnek, dobrý* pole, do *nový* chalupy.

2. Za spisovné *e* je *a* ve slovech: *kancalář, přadu, přadeš* atd. (jen ve přítomném čase), *třasu, třaseš* atd. (ve přítomném čase), *zabe, zabou* (ve přítomném čase).

3. Za spisovné *e* je *ě* ve slovech: *smětat* St, *nasmětat* St, *vymětat, zamětat; stěk* (t. j. vztek), *stěkat* se (t. j. vztekati se; vyznam: *dováděti*), *stěkavej* (dovádivý).

4. Za spisovné *e* je *o* ve slovech *šlohat* St, *šlopa* St, Š (šlepěje).

5. Za dialektické *e* je *u* ve slově *meducina* Š (místo: medicina = lék). — Samohláska *u* dostala se do slova *meducina* bezpochyby tím, že lid odvozoval toto slovo od slova *med*, gen. *medu*.

6. Za spisovné *e* je *ej* ve slovese *blejsknout* se, *blejsklo* se, *zablejsknout* se, *zablejsklo* se St. — Vedle toho říká se také: *bleskne* Š, *blesklo* se Š.

Poznámka 1. Sloveso *blejsknout se* vzniklo ze staršího dialektického slovesa *blýsknout* se; je to změna kvantity.

Poznámka 2. Změnou kvantity vzniklo i slovo *žejbro* (korýtko, po kterém se sypou brambory do sklepa) ze slova *žebro*. Postup byl tento: *žebro* — *žébro* — *žíbro* — *žejbro*.

Poznámka 3. Za spisovné slovo *vařečka* říká se: *vařeja* Š, *vařejka, vařejčka*. — Spisovné slovo *vařečka* vzniklo ze staršího slova *vařejčka*, které žije dosud v tomto nářečí, vysutím souhlásky *j*.

7. Za dialektické *e* je *ej* ve slově *pankejta* Š (silniční příkop). — Vedle *pankejta* říká se také: *panketa* C.

8. Za spisovné *e* je *i*: *a*) ve slově: *znojimskej*, na př.: *znojimská* mouka Sv; — *b*) v imperativě mn. č.: *modlite se, pošlite.*

9. Za spisovné *é* je *ej* ve slovech: *Švejda, švejckej* (Švéda, švédský). V těchto slovech vzniklo dialektické *ej* asi takto: Slova: *Švéda, švédský* změnila se úžením ve tvary: *Švýda, švýdský*, načež *ý* se roztáhlo v *ej*: *Švejda, švejdskej.*

10. Za německé *e* v koncovce *er* je *í*: *mordíř* St, *raubíř* St.

III. Odsouvání.

Koncovka *e* je odsuta v komparativech: *bliž, hlejb, míň, niž, spíš, víc, vejš.*

Poznámka. Nelze ničím dokázati, že nominativy: *báň, dáseň, díž, hráz, koudel, mříž, paž, polovic, postel, tíž, věž, vůbec, zem* vznikly v oblasti podřečí polnického ze starších nominativů: *báně, dásně, díže, hráze . . . věže . . . země* — jinými slovy, že v těchto nominativech odsula se koncovka *-e* nebo *-ě.*

Naproti tomu máme důvod souditi, že nominativy: *báň, dáseň, díž, hráz* a pod. nastoupily přímo po starších nominativech: *báňa, dásňa, díža, hráza . . . paža . . . věža . . . zemja* — jinými slovy, že v nominativech: *báňa, dásňa, díža, hráza . . . paža . . . věža . . . zemja* odsula se koncovka *-a.*

Důvod je tento:

1. Podst. jména: *báň . . . paž . . . věž . . . zem* patřila původně ku vzoru *duše.* Ale všechna podstatná jména, která v podřečí polnickém za naší doby patří ku vzoru *duše,* mají posud v nominativě j. č. koncovku *-a,* na př.: duša, práca, slepica, kůža, večeřa, sukňa, meza atd.[1])

Nelze pak předpokládati, 1., že lid před několika stoletími v nom. j. č. v některých podstatných jménech vzoru *duše* koncovku *-a* nepřehlasoval, na př. ve slovech: *duša, kůža, meza, práca, slepica, sukňa* — ale v některých jiných podstatných jménech téhož vzoru, na př. ve slovech: *báňa, hráza, paža, věža, vůbca* (nebo *vóbca*), *zemja* že koncovku *-a* přehlasoval v *-e* a 2., že lid v oblasti podřečí polnického koncovku *-a* přehlasoval v *-e* náhodou jen v těch slovech, která ve spisovném jazyku a v jiných nářečích českých patří ku vzoru *daň.*

2. Některá podstatná jména v podřečí polnickém mají dvojí nominativ j. č.; říká se: *kovárňa, palírňa, pekárňa, vofčírňa, louža, lúža, řása* a vedle toho: *kovářeň, palíreň, pekáreň vofčíreň, louž, lúž, řás;* ale tyto nominativy ukončené měkkou souhláskou nastoupily přímo po nominativech s koncovkou *-a*; na př. mezi tvarem *kováreň* a tvarem *kovárňa* není a nebylo — podle svědectví starých lidí — přechodního tvaru *kovárně.*

---

[1]) Mínění, že tvary: *duša, práca, slepica, kůža* a pod. jsou novotvary, je bezdůvodné.

Tento úkaz tedy dokazuje, že i nominativy: *báň . . . hráz . . . paž . . . věž . . . zem* nastoupily v podřečí polnickém přímo po nominativech: *báňa, hráza, paža, věža, zemja*, že v tomto podřečí nebylo přechodních tvarů: *báně, hráze, paže, věže, země.*

Tato změna obyčejně se vyjadřuje větou, že se odsula koncovka nominativu j. č., kterou ve spisovné češtině bylo *-e* nebo *-ě* (věže, země). Ale ve skutečnosti není to změna hláskoslovná, nýbrž je to změna tvaroslovná. Neboť nominativy: *báň, hráz, věž, zem, louž, pekáreň* a podobné utvořily se analogií podle nominativu těch podstatných jmen, která byla původně kmeny na *-i*, ale později tvořila buď některé nebo všechny pády podle vzoru *duše* (ovšem až na nominativ a akkusativ j. č.). Taková podstatná jména byla už ve staré češtině; na př. podst. jmeno *čeleď* mělo genitiv *čeledi* a genitiv *čeledě.* Tímto způsobem vznikl nový vzor *daň.*

Proto mluvíce správně řekneme: Nominativy: *báň, hráz, věž, zem, louž, pekáreň* a podobné nevznikly ze starších nominativů: *báně, hráze, věže, země, louže, pekárně* atd. nebo: *báňa, hráza, věža, zemja, louža, pekárňa* atd. tím, že se odsula koncovka nominativu j. č. *-e, -ě* nebo *-a, -ja,* — nýbrž nominativy: *báň, hráz, věž, zem, louž, pekáreň* atd. jsou novotvary, které se utvořily analogií podle slov, jako je *daň.* Tyto novotvary pak ponenáhlu vytlačily starší nominativy na *-e, -ě* (ve spis. a obecné češtině) nebo *-a, -ja;* na př. novotvar *zem* vytlačil (bezpochyby protože je kratší) starší nominativ *země* nebo dialektický nominativ *zemja.*

IV. Vysouvání.

Samohláska *e* se nevysouvá v pádech těchto podstatných jmen: *bez* (g. bezu, i. bezem), *len* (g. lenu, d. k lenu, i. lenem, mn. č. leny, i. lenama), *nářek* (g. nářeku, mn. č. nářeky Š), *pohřeb* (na pohřebě St).

Kromě toho slyšel jsem: *netekla* (t. j. nedotkla) se toho St; nebylo ani *teknuto* Sv (t. j. dotknuto).

V. Vsouvání.

Samohláska *e* je vsuta ve slovech: *Klusborek,* g. *Klusborka* (t. j. Krucemburk, z něm. Kreuzberg), *mysel* St, *smysel* Š, *zhořeknout* Š (t. j. zhořknouti).

Ve slově *zhořeknout* mohl by někdo samohlásku *e* pokládati za střídnici za bývalou samohlásku ь, ale tento výklad byl by velmi nepodobný pravdě.

ě.

I. Kvantita.

1. Ve slovese *běžeti* někteří lidé vyslovují prostředně dlouhé *jé* místo krátkého *ě*: *bjéžet, bjéží, bjéžel* Š. — Ale tuto výslovnost je slyšeti zřídka; zpravidla vyslovují lidé krátké *ě*: *běžet, běží, běžel.*

2. Za spisovné *ě* je *í:*

a) v infinitivech sloves: *dozvědít se* St nebo *dovedít se*, *dozvedít se* C. *povědít* C, St, Š nebo *povedít* Š, *vypovědít;*

b) v participiu minulém činném slovesa *zavodít* se: *zavodíla se* St (t. j. zaoděla se);

c) v koncovce participia minulého trpného *-ěno: trpíno*, *rozumíno*, *povědíno:*

Poznámka. Místo očekávaného *ě* je *í* v participiu minulém trpném *zavoditej* St (t. j. zaoděn).

II. Jiné změny.

1. Za spisovné *ě* je *e*:

a) ve slovech: čarodejnej, čarodeník, čarodenica, dřevenej, dovedít se C, povedít Š, vypovedít Š, vedél Sv, povedél Sv; — jednou jsem slyšel: *bežel* P, *vetvička* Š (obyčejně se říká: *běžel, větvička*);

b) v předponě *ne-*: *negdo*, *nedo*, *neco*; *nekolik; nejakej* nebo *nákej; nekerej; negde, nede, negdy; vodnekaď;*

c) v participiu min. trpném *vystavenej* St, Sv (t. j. vystavěn). — Vedle toho také se říká — ale řidšeji —: *vystavěnej* St.

Poznámka 1. Tvary: *dovedít se, povedít, vypovedít, vedél, povedél* je slyšeti zřídka; obyčejně se říká: *dozvědít se, povědít, vypovědít, věděl, pověděl.* — Ve Světnově jeden stařec říkal někdy: *vedél, povedél* a někdy: *věděl, pověděl.*

Poznámka 2. Vedle náměstek a příslovcí s předponou *ne* je slyšeti všude také náměstky a příslovce s předponou *ně: nědgo*, *nědo, něco*, *něde*, *někerej* atd. — V též vesnici, ba v též rodině řekne na př. někdo: *neco* a jiný zase: *něco.*

2. Za spisovné *ě* je *i*:

a) v gen., dat., lok. a instr. j. č podstatného jména *sníh*: gen. moc *snihu*, lok. ve *snihu*, instr. pot *snihem;*

b) ve slovech: *bilič* C, St (bělič), *bilisko* C, St, Š (bělisko), *Chotiboř*, *nářščiva* St nebo *náščiva* Š, *nekřtiňátko* Š;

c) v imperativě mn. č.: *kleknite*, *sednite si*, *řeknite*, *táhnite, dime* (jděme), *dite* (jděte);

d) v participiu min. činném slovesa *zardít se*: *zardila se* Sv.

Poznámka. V imperativě mn. č. je *i* také za spisovné *e,* vzniklé z původního *ě,* na př.: *vodevřite, zavřite, utřite, modlite se*, *pomyslite si*, *pošlite.*

3. Za spisovné *ě* je *ou* ve slově *ďouravej* St. — Vedle slova *ďouravej* říká se ve Stržanově častěji: *děravej.* V ostatních vesnicích slyšel jsem jen: *děravej.*

i, í. [1])

I. Kvantita.

1. Za spisovné *i* je *í* ve slově *pívo.*

Vedle sloves *křiknout*, *vykřiknout*, *křik* (t. j. křikl), *vykřik* (t. j. vykřikl) je častěji slyšeti: *kříknout*, *vykříknout*, *křík*, *vykřík; vykříkla*, *vykříklo.*

Vedle slova *Jihlava* říká se také *Jíhlava* St.

2. Za spisovné *i* je *ej*:

a) V koncovkách gen., dat., lok. a instr. mn. č. náměstek *náš, váš: našejch*, *vašejch* — *našejm, vašejm* — *našejma*, *vašejma.* — Tato změna však není hláskoslovná, nýbrž je to změna tvarová.

b) V participiu min. činném slovesa *voctnout* se: *vocejt* sem se f příkopě St. — V tomto případě *ej* vzniklo ze staršího *í* jako slovo *lesejček* vzniklo ze slova *lesíček.*

c) Ve slovech *zejma* (roční doba), *kmejtnout se* (t. j. kmitnouti se), *mejhnout se*: *Kmejtlo* se světlo Š. Vono se to jenom *mejhlo* Š.

Poznámka. Slova *zejma* v podřečí polnickém velmi zřídka se užívá; slovo *zima* znamená nejen »studeno«, nýbrž i čtvrtou dobu roční.

3. Za spisovné *í* je *i*:

a) ve slovech: *hlina, křida, lipa, misa, pica, řiva, sila, žila;*

b) v komparativě příslovečném *rejši* (t. j. radší) nebo *rači*;

c) v infinitivech: *bit*, *pit, šit;*

d) někteří lidé krátí koncovku *-í* těch slov dvouslabičných, ve kterých prodlužují první slabiku, na př.: *Bóži* posel C, *bóji* se moc C (tento úkaz je pozorovati zvláště na Cikhaji); — někteří lidé zase prodlužují sice v uvedených slovech první slabiku, ale nekrátí koncovky *-í* vyslovujíce ji polodlouze, na př.: *Bóží* posel, *bójí* se;

e) na Cikhaji většinou říkají: s *nim*, š *čim*; v ostatních vesnicích jsou pravidlem tvary: s *ním*, š *čím*; zřídka je tu slyšeti tvar zkrácený, na př.: š *čim* budeš vorat? St; mluvil sem s *ni*m vo tem P;

f) ve slově *záščik* St (t. j. záští). — Toto slovo utvořeno je ze slova *záští* příponou *-ík.*

Poznámka 1. Říká se: *jít* a *jit* (vedle sebe), ale častěji je slyšeti: *jít* než *jit.* Tvar *jit* je slyšeti zvláště na Cikhaji.

Poznámka 2. Na Cikhaji někteří vyslovují: *panimámo* a někteří: *panímámo.* — Jinde jsem slyšel vyslovovati vždy: *panímáma.*

Poznámka 3. Ve příponě *-ík* vyslovuje se všude dlouhé *í,* na př.: zedník — zedníci, ale ve Světnově a Stržanově dvě stařenky říkaly: *rymik* (rybník).

Sice jsem slyšel vyslovovati: *rymník* C, St, Sv, Š, *rymík* St a *rybník* P, Š, Sv (od mladšího muže).

4. Za spisovné *í,* vzniklé z dlouhého *ě* (*ie*) nebo *é*, je *ě* nebo *e:*

a) v podstatných jménech: *březa*, *střeška*, *věžka;*

---

[1]) Uvádí se tu i takové *i, í,* které vzniklo z původního *ě,* staroslov. *ě.*

b) ve slovech: *chtět, jest* (jísti), *klet* (klíti), *mlet, mnět* St, Sv, *namněřit* flintu Sv (namířiti), *zamněřit* Sv (zamířiti), *plet* (plíti), *set* (síti), *sect* (síci), *utěkat.*

Poznámka 1. Říká se: *březa,* ale deminutivum má *í: břízka.*

Poznámka 2. Infinitiv *mnět* slyšel jsem jen ve Stržanově a Světnově, ale častěji se říká v těchto dvou vesnicích: *mít* nebo *mít.* — V ostatních vesnicích slyšel jsem jen: *mít.*

Poznámka 3. Vedle infinitivů: *namněřit, zamněřit, utěkat* říká se také: *namířit, zamířit, utíkat.*

5. Za spisovné *í,* vzniklé z *á* nebo z dlouhého *ě* (*ie*), je *i*:

a) v podstatných jménech: *Medřič* St (t. j. Meziříčí), *zajic* (někdy);

b) někdy v podst. jméně *snih* Š (někteří lidé totiž vyslovují *snih* a někteří zase: *sníh*);

c) ve slovesech: *naščivit, posilat, povidat, řikat;*

d) někdy v infinitivě *mit* (t. j. míti); někteří lidé totiž, zvláště na Cikhaji, vyslovují: *mit,* zpravidla však se říká: *mít.*

Poznámka. Častěji říkají: *zajíc, zajíca* atd. (P, St, Š) než *zajic, zajica* atd. — V Polničce jsem jednou slyšel: *povídá* místo obyčejného: *povidá.*

II. Jiné změny.

1. Krátké *i* změnilo se v *j* ve slově *sekajna* (t. j. sekanina).

2. Za *i* je *e* ve slovech: *malena* P, Š, *kobylenec* S. — Ve Světnově však jsem slyšel: *kobylinec.*

3. Skupina *ij* se stáhla v *í* ve přítomném čase slovesa *přijít*: *přídu, příde,* C, St, Sv, P, Š; *příte* k nám St, Š.

Někteří lidé v těchto tvarech nestahují *ij* v *í*, říkajíce: *přijdu, přijdeš, přijde* atd. St, Š, P, *přijte* Š. — Ale v tomto případě souhláska *j* zněla jen slabě, bylo ji jen málo slyšeti; lidé tito nevyslovovali ve tvarech: *přijdu* atd. souhlásku *j* tak zřetelně, jak se vyslovuje ve spisovném jazyku.

4. Za spisovnou skupinu *ij* je *i* v imperativě j. č. slovesa *přijít*: *přiď* zejtra k nám! (všude) a v imper. sloves *bit, pit*: *nebi* ho! *napite* se!

Mnozí lidé v různých vesnicích vyslovují i v imperativě množného čísla tohoto slovesa krátké *i* místo *í* nebo *ij*, říkajíce: *přite* Sv, nebo *přitte* C, P. — Na Cikhaji slyšel jsem vždy vyslovovati: *přitte.*

5. Za spisovné *í* vzniklé z dlouhého *ě* (*ie*) je *ou* ve slově: *ďoura.* — Vedle slova *ďoura* říká se všude také: *díra.*

6. Za spisovné *í* vzniklé z dlouhého *ě* (*ie*) je *ý* v instr. j. č. rodu muž. a stř. náměstky *ten* a číslovky *jeden,* na př.: voni byli s *týmle* Krčovým kamarádi Š; přet *tým* P; pot *tým* vrchem St; soudil se z *jedným* sousedem Š.

Poznámka. Vedle tvarů: *tým, jedným* je slyšeti na Cikhaji také tvary zkrácené: *tym, jednym,* na př.: budu s *tym* spokojenej; šel sem z *jednym.* — V ostatních vesnicích je slyšeti tvary zkrácené *tym, jednym* zříd- [illegible] mezi *tym* Š; na hlavě za *tym* copem mněl řebínek P.

7. Dlouhé *i* se roztáhlo v *ej:*

a) po *c, s, z, ž* v podst. jménech: *Cejch* (les u Cikhaje), *cejn*, *cejtit*, *vocejtit se*, *sejto*, *sejtko*, *sejček*, *zejtra*;

b) v koncovce genitivu mn. č. slov: *husa*, *koza*, *sluza* (t. j. slza): *husejch*, *kozejch*, *sluzejch* St, Sv, Š;

c) v infinitivě *lejt* a jeho složeninách: *nalejt*, *vlejt*, *vylejt* atd.;

d) v koncovkách *-ík* a *-íček* po *s, z, ž*: *lesejk*, *lesejček*, *vozejk*, *vozejček*, *nožejček*.

Poznámka. K těmto slovům patří také slovo *řejček*, které vzniklo ze slova *zejtřek*.

III. Vysouvání.

1. Krátké *i* se vysulo:

a) ve slovech: *vápenca*, *velkej*, *votpočnout;*

b) v koncovce komparativu příslovcí *-ějc*, *-ejc*: *dálejc*, *dýlejc*, *chladnějc*, *pozdějc*, *teplejc* atd.

Vedle *dálejc*, *dýlejc* říká se také: *dál*, *dýl*.

V ostatních komparativech na *-ějc*, *-ejc* užívá se vedle těchto koncovek také koncovek: *-ějác*, *-ejác;* na Cikhaji kromě toho také koncovek: *-ějá*, *-ejá*, na př.: *teplejác*, *teplejá*.

2. Dialektické *i* vzniklé z *í*, pocházejícího z dlouhého *ě* (*ie*), někdy se vysouvá ve slovese *povidat*, na př.: Co *povdaji?* P.

IV. Odsouvání.

1. Začáteční *i* se odsulo ve slovech: *Taliján*, *talijánskej*, *Talijánščina* (Italie).

2. Koncové *i* se odsulo ve slově *Medřič* nebo *Mezřič*. — Je to změna tvaroslovná.

3. Koncové *i* se odsouvá v komparativě příslovcovém *rač* (to jest raději). — Vedle toho se říká také: *rači* nebo častěji: *rejši*.

V. O koncovce *-í*.

Koncovku *-í* pokládám za prostředně dlouhou (polodlouhou) v těchto případech:[1])

1. v podstatných jménech vzoru *znamení;*

2. v instrumentále jedn. č. podstatných jmen vzorů *hráz*, *kost* a *kotev*.

Ve slově *dříví* na příklad samohláska *í* v koncové slabice *ví* nezněla mi tak dlouze jako samohláska *í* v první slabice *dří* anebo jako samo-

[1]) Protože sluch jednotlivcův může se mýliti, netvrdím, že koncovka *-í* je prostředně dlouhá v jistých případech, nýbrž pravím, že ji pokládám za prostředně dlouhou.

hláska *í* ve slovech: *řích* (hřích), *říbě* (hříbě), *sníh, tři* (tři) ale zase nezněla mi tak krátce jako koncovka *-i* ve slovech: *chlapi,* na *kříži, pozvi, sedni.*

V instrumentálech: pod *zemí,* s *chutí,* zašplíchala sem se s *krví* nezněla mi koncovka *-í* tak dlouze jako ve slovech: *místo, síkal* sem (iterativum slovesa *sect*), *víno,* ale zase nezněla mi tak krátce jako koncovka *-i* v pádech: do *zemi* (gen. jedn. č.), v *zemi,* bes *chuti,* f *krvi.*

Poznámka. Instrumentál jedn. č. podstatných jmen vzoru *duše* o koncovce *-í* je slyšeti velmi zřídka — obyčejně má tento instrumentál koncovku *-ou* —; proto je nesnadno rozhodnouti, je-li koncovka *-í* v tomto případě úplně či prostředně dlouhá. (Úplně dlouhou nazývám tu samohlásku *í,* která je ve slovech: *řích, říbě, místo, víno.*)

o.

I. Kvantita.

1. Za spisovné *o* slyšel jsem vyslovovati prostředně dlouhé (polodlouhé) *o* ve slovech: *Bóže* (všude), *Bóži* C, P, *dóle* C, K, Sv, Š, *dólu* C, K, Š, *hóřelo* Š, *nahóře* C, *nahóru* C, *póle* C, Š.

Poznámka. 1. Výslovnost *Bóži* jsem slyšel v Polničce a na Cikhaji; jinde jsem slyšel vyslovovati: *Boží.*

Poznámka. 2. Vedle výslovnosti *Bóže, Bóži, dóle, dólu* v uvedených vesnicích také slyšel jsem vyslovovati: *Bože, Boží, dole, dolu*; někdo na příklad říká: *Bóže, dóle, dólu* a někdo zase: *Bože, dole, dolu.* Přihází se, že týž člověk řekne někdy: *dóle, dólu* a někdy: *dole, dolu.*

Poznámka 3. Výslovnost: *nahóře, nahóru* slyšel jsem jen na Cikhaji.

Poznámka 4. Výslovnost: *póle* slyšel jsem jen na Cikhaji a ve Škrdlovicích; ale v obou vesnicích větším dílem se říká: *pole.* Týž muž říkal někdy: *pole* a někdy: *póle.*

2. Za spisovné *o* je *ů*:

a) v instrumentále j. č. *kůžou*;

b) v podstatných jménech: *krůsna, vůbec* P, St, Sv, *Vůpčina* (to jest občina; název lesa mezi Stržanovem a Světnovem);

c) v číslovce *vůsmej, vůsmá, vůsmý* (ale: půl *vosma,* půl *vosmy* nebo půl *vosmý*);

d) ve slovesech: *růsteš, růste, růstete, růstou; dorůsteš* atd., *vyrůsteš* atd., *vyrůstlej, zarůstlej* (1. osoby č. j. a mn. slovesa *růsti* jsem neslyšel); — *stůnu, stůneš, stůne, stůneme, stůnete, stůnou;*

e) ve příslovcích *důle* Š, *vlůni.*

Poznámka 1. Slovo »vůbec« ve významu: »obec« slyšel jsem jen jednou v Polničce od jednoho starce, který pravil: »Vod *vůpce* nedostávám nic.« Sice se v Polničce říká: *obec* nebo *vobec.* Slovo *vobec* znamená v Polničce také: obecní chudobinec nebo pozemek, na př.: vostává na *vopci.*

Ve Stržanově slovo *vůbec* znamená: *obecní pastvisko* nebo *pozemek.*

Ve Světnově a ve Škrdlovicích slovo *vůbec* znamená: *obecní pozemek, obecní les* a *obecní pastvisko;* vedle slova *vůbec* také se tam říká: *vobec,* na př.: má na *vopci,* na pastvisku, domek Sv; to byla negdy *vobec* (t. j. obecní pozemek) Š; huse se pasou na *vůpci* Sv, Š.

Na Cikhaji slova *vůbec* užívá se jen ve rčení: »Musím platit do *vůpce.*« Jinak se tam říká: *obec* nebo *vobec* (ve smyslu spisovného slova: *obec*).

Na označení »obce« užívá se ve všech vesnicích spisovného slova *obec;* řidšeji se říká: *vobec,* na př.: Naša *obec* je malá C; naša *obec* byla založena, je tomu přes sto let K; *vobec* vyhrála St; *obec* je musí živit Sv; nejsem *opci* (t. j. obci) na voptíž (t. j. obtíž) Š; přišel do *vopce* Sv, Š.

Slovo *obec* zavedli teprve v novější době mladší lidé, jak mi pravil kovář Jan Fiala ve Světnově.

Poznámka 2. Ve slovese *růsti* vedle uvedených tvarů s *ů* užívá se také tvarů s *o,* na př.: jařica *roste* P, brambory *rostou* Š, jařica *poroste, vyroste, zroste* Š; jařica *rostla,* žito *rostlo,* jařica *porostla, vyrostla, zrostla* P, Š; *porostlej* Sv, *srostlej* Š, *zrostlej* C, Š, *vorostlej* Š, *vyrostlej* P.

Poznámka 3. Vedle příslovce *důle* říká se častěji: *dole* nebo *dóle.*

Vedle příslovce *vlůni,* kterého se zpravidla užívá všude, říkají také: *vloni* C, P, St, Š. Ve Škrdlovicích na příklad jeden stařec řekl: *vlůni* a jeho manželka řekla: *vloni.*

II. Jiné změny.

1. Za spisovné *o* je *a* ve slově *škařoupka* C, *škaroupka* P, St, Š.

2. Za spisovné *o* je *u:*

a) v podstatných jménech: *fazula, laštufka* P, St, Š, *laštufka* Sv, *laščufka* C, *lutrija;*

b) ve slovese *klubat* (klovati) a jeho složeninách: *proklubat, vyklubat, rosklubat;*

c) někdy v koncovce *-ovat, -oval* sloves VI. třídy, na př.: *přistěhuvali se* Š, *vodmněřuval* Š, *vyžinuvala* Š — a někdy v podstatném jméně *spisuvání* Š. — V těchto případech zavedla se samohláska *u* místo *o* analogií tvarů času přítomného.

Tak mluví jen někteří lidé, ale nevedou si důsledně; jeden stařec ve Škrdlovicích pravil na př. jednou: *vodmněřoval* a po druhé: *vodmněřuval.*

Poznámka. Místo spisovného slova *opovážení* říká se: *upovážení,* ale tato změna je kmenotvorná, neboť slovo *upovážení* je utvořeno z předložky *u* a podstatného jména *povážení.*

3. Za německé *o* je *u* ve slově *kumpanyja* nebo *kumpanyje* (toto slovo vzali vojáci z němčiny, nikoli z francouzštiny).

4. Za spisovné *o* je *ou* ve slovech: *oubušek* C, *ouvoce* (všude). — Vedle slova *oubušek* říká se také: *obušek* St.

5. Za spisovné *o* je *ú* ve slově *štúla* (štola hornická). — Napřed *o* změnilo se v *u* a potom *u* se prodloužilo jako ve slovech *múž, lúža.*

6. Za spisovné *oj* je *í* ve slově *dvíčata* Š (t. j. dvojčata). — Slovo *dvíčata* vzniklo ze staršího *dvéčata* a toto slovo zase z tvaru *dvoječata*.

7. Samohláska *o* zastupuje německé *ö* ve slově *mordíř* St.

8. *o* je vsuto v předložce *skroz* P, *kroz* Š. — Ale častěji se říká všude *skrz*.

ů.

1. Koncovka genitivu mn. č. *-ů*, koncovka dativu mn. č. *-ům* a koncovka nominativu jedn. č. muž. rodu přídavných jmen přivlastňovacích *-ů* vyslovuje se zpravidla dlouze. (Na Polensku vyslovují se tyto koncovky zpravidla krátce.)

Ale v těchto koncovkách samohláska *ů* nezněla mi tak dlouze jako ve slovech: *dům*, *důl*, *stůl*, nýbrž podle mínění mého má prostřední délku mezi dlouhým *ů* ve slově *dům* a mezi krátkým *u* ve slově *buk*.

Proto pokládám samohlásku *ů* v uvedených koncovkách za prostředně dlouhou aneb polodlouhou.

Na Cikhaji někdo vyslovuje koncovku dativu mn. č. zkrátka (*-um*) a někdo polodlouze (*-ům*); někdo na př. řekne: »povidá *pánum*,« »dej *říbjatum* sena,« a někdo: »povidá *pánům*,« »dej *říbjatům* sena.« Týž soused na Cikhaji pravil: »Nesla sekáč*um* voběd,« a: »Haman*ů* pacholek.«

Místo polodlouhé koncovky *-ů* je někdy slyšeti vysloviti krátkou koncovku *-u*, na př.: přišlo na něj pár *chlapu* Š; *Synku* mlejn Sv. — Ale stává se to velmi zřídka, že někdo vysloví rozhodně krátkou koncovku *-u* místo polodlouhé koncovky *-ů*.

2. Za spisovné *ů* je *o* ve slovech: *loj*, *mostek*, *smola*, *zvostat*.

3. Za spisovné *ů* je *u* ve slovech: *domu* Š; *mochorufka* C (místo: muchomůrka); *Pámbu* (t. j. Pán Bůh); *pučit*, *vypučit*; *pudu*, *pudeš*, *pude* atd.; *stuj! stujte! zbujník* C, *zbuník* Sv (ve významu: dovádivý chlapec), *zbunikovat* (t. j. dováděti), *zustat* (zřídka slyšeti: *zůstat*).

Poznámka 1. Ve přítomném čase slovesa *moct* (t. j. moci) slyšel jsem všude a vždy vyslovovati *ů*: *můžu*, *můžeš* ... *můžou*. (Na Polensku říká se zhusta: *mužu* atd.)

Poznámka 2. Vedle příslovce *domu* říká se častěji: *dom*.

Poznámka 3. Za spisovné sloveso *zůstati* říká se nejčastěji: *vostat*.

u (*i* z *u*).

I. Kvantita.

1. Za spisovné *u* je *ú* ve slovech: *múž* (všude), *lúža* nebo *lúž* Sv, *kúželek* C, Sv, Š, *túle* C, St, Š, (t. j. tuhle), *žlúva* C (vedle toho: *žluva*).

Poznámka 1. Slova: *lúža* a *lúž* slyšel jsem jen ve Světnově (vedle: *louža*). Jinde se říká: *luža* St, *louža* C, P, *louž* C, St, Š.

Poznámka 2. Ve slově: *túle* zdálo se mi *ú* býti prostředně dlouhým. — Vedle *túle* říká se v týchž vesnicích také *tule* a *tuhle*. Týž soused ve Škrdlovicích řekl jednou: *túle* a podruhé: *tuhle*.

2. Za spisovné *u* je *ou* ve slovech: *drouška* (t. j. droužka, družička), *kvíčerou* (t. j. k večeru), *oužofka* (t. j. užovka) C, *soukno*, *strouha* Š (zřídka, zpravidla: *struha*), *žaloudek* a ve příjmení *Roučka* (t. j. ručka).

II. Přehláska.

Po měkkých souhláskách samohláska *u* se nepřehlasovala:

1. Ve slovech: *čuch* Š, *čuchat* St, *čupernej* St, *čuprnej* Sv, *čut*, *řeřucha* St, *jeřucha* C, Š, *juž* St (zpravidla se říká: *už*).

2. V dativě j. č. podstatných jmen vzoru *meč* a *pole*, na př.: Lidi chodí ke *křížu* se modlit Š; byla bych šla g hajnýmu *polu* C.

3. V akkusativě j. č. podstatných jmen vzoru *duše*, na př.: Dej mně *žlicu!* Sv; to je naše aš po tu *střešňu* C.

4. V akkusativě j. č. rodu ženského náměstky *on, ona*, *ono* a náměstek *náš*, *váš*, na př.: Přeptávala se na *našu* malou (totiž: holku) Š. Poslala jsem *ju* do Žďára Š.

Poznámka. Tvary s nepřehlasovanou koncovkou *-u* jsou ve všech vesnicích pravidlem. Je málo lidí, kteří užívají v řeči tvarů s koncovkou přehlasovanou *-i*, a tito lidé ještě nečiní toho důsledně.

III. Jiné změny.

1. Za spisovné *u* je *a* ve slovech: *kady*, *tady, fšady; dokaď* Š, *vocad* St, *vocaď* C, P, *votaď* Š, *votkaď* Š — a ve slově: *revolaci* St (t. j. revoluci).

Poznámka. V Polničce jsem slyšel: *doposuď, vocuď* (vedle toho: *vocaď*), *votkuď*.

2. Za spisovné *u* je *o* ve slovech: *Klusborek* (z: Krucemburk), *mochorufka* C (t. j. muchomůrka), *vokázat*, *vokazovat*, *vokáška* (t. j. ukázka).

3. Za spisovné *u* je *y* ve slovech: *hlybokej*, *hlyboko;* ve příslovci *pomaly* vznikla koncovka *y* analogií podle příslovce: *po německy* a příslovce: *po německy* zase vzniklo tím, že před příslovce *německy* se dala předložka *po* podle příslovce: *po německu*, které z mluvy lidové vymizelo.

4. Za spisovné *u* je *o* ve slově: *kapitolaci.*

IV. Vsouvání, vysouvání, odsouvání.

1. Vsuto je *u* ve slovech: *sluza* St, Sv (t. j. slza), *sluzet* St, Sv, pak v číslovkách: *sedum, vosum.* — V Polničce a Škrdlovicích říkají: *slza.*

2. Vysuto je *u* ve slovech: *ištrment*, *korobička* Š, *korovička* St, Sv.

3. Vysuto je *i* vzniklé z *u* ve slově: *Medřič* (místo: Mezřič t. j. Meziříčí).

4. Odsuto je *u* ve příslovci: *poznov* (z: poznovu).

5. Odsuto je *u*, vzniklé z *ů* teprve na půdě tohoto podřečí, ve příslovcích *dom* (vedle *dom* však se také říká: *domu*), *dol* nebo *dól* St, Š (vedle toho říká se: *dolu*, *dólu*).

Poznámka. Na pohled odsuto je *u* také v koncovce akkusativu j. č. podstatných jmen vzoru *daň*, na př. věž má velkou *báň*, přišel sem na *hráz*, vzal ho pot *paž*, vidím *věž*, spadl na *zem* atd. Ale tyto a podobné akkusativy nevznikly ze starších tvarů: *báňu, hrázu, pažu, věžu, zemju* atd. tím, že se odsula koncovka *-u*, nýbrž jsou to novotvary, utvořené analogií podle akkusativů těch podstatných jmen, která byla původně kmeny na *-i* a později se skloňovala dle vzoru *duše* (vyjímaje nom. a akk. j. č.).

ou.

I. Kvantita.

Za spisovné *ou* je *u* ve slovech: *hruda, huščina, kula, luh* (t. j. louh) *mucha*, *puta* (t. j. pouta), *sfuklo* to Š.

II. Změna stupňová.

Za spisovné *ou* je *ej* ve slovech: *hejkat*, *hejkal*, *hlejb* (komparativ ku příslovci *hlyboko*), *hlejpka* (t. j. hloubka).

Tato slova vznikla ze starších tvarů: *hýkat*, *hlýb, hlýbka.*

ú (*í* vzniklé z *ú*).

I. Kvantita.

Za spisovné *ú* je *u* ve slovech: *ujma* P, *uleva*, *umluva*, *unor, upis, usta* (otvor ve dvířkách u kamen), *usvit* Š.

2. Za spisovné *í* vzniklé z *ú* je *i*:

a) někdy — ale velmi zřídka — v instrumentalu j. č. podstatných jmen vzoru *kost*, na př.: třásl sem se *zlosti* C; *zlosti* se třás P; zaplatila to *smrti* Š; s *chuti* sem se zasmál St; navlhne to tou *vlchkosti* C; — pravidlem však je koncovka *-í*;

b) v koncovce 3. os. mn. č. sloves: *dát* nebo *dat*, *mít*, sloves V. třídy vzorů: *volati*, *láti* a pak v koncovce *-ěji* nebo *-eji* sloves III. a IV. třídy, kteréž koncovky se užívá zpravidla tenkrát, když se oslovuje osoba, které se oniká; na př.: *daji, maji, volaji, hraji; — dovoleji! ráčeji* se posadit! *posaději se! votpustěji! rozvážeji* si! *zapučeji* mně lopatku! Š.

3. Za spisovné *í* vzniklé z *ú* je *u* ve slovese *čut*.

II. Přehláska.

1. Po měkkých souhláskách *ú* se nepřehlasovalo v *í*, nýbrž roztáhlo se v *ou* v těchto případech:

a) Ve slovech: *čouhat* C (t. j. číhat), *počouhat* C (t. j. počíhat), *čouhačka* C, *hroutit* St (t. j. řítiti), *zroucenej* Š (t. j. zřícený). — V ostatních vesnicích slyšel jsem jen: *čihat*, *počihat* P, St, Sv, Š, *čihačka* St.

b) V instrumentale j. č. podstatných jmen vzoru *duše*, na př.: koupil koňskou kůžu a vovázal se tou *kůžou* St.

c) V instrumentale j. č. náměstky *ona*, na př.: Musel jít s *ňou* Š.

d) V instrumentále j. č. ženského rodu náměstek *náš*, *váš*, na př.: Fotografoval nás za *našou* stodolou P.

Poznámka. Instrumentály o přehlasované koncovce *-í* je slyšeti zřídka. Užívají jich zvláště lidé mladší a vzdělanější, ale nečiní tak důsledně.

2. Samohláska *á* přehlasovala se v *í*:

a) V instrumentále jedn. č. podstatných jmen vzorů *hráz*, *kost, kotev*, na př.: pod *zemí, živou mocí*, zašplíchala sem se s *krví*.

b) V 3. osobě mn. č. sloves: *dat* nebo *dát*, *hrát*, *mít*, *zdát se*, *zrát* a sloves V. třídy vzoru *dělati*, na př.: *daji*, *hraji*, *maji*, *zdaji se*, *zraji*, *dělaji*. — V tomto případě samohláska *í*, vzniklá z *á*, zkrátila se v *i*.

III. Roztažení.

Za spisovné *ú* je na začátku slov vždy *ou* (kromě slov výše uvedených, která mají na začátku krátké *u*), na př.: *ouřad, ouroda, outrata.*

y, *ý*.

I. Kvantita.

1. Za spisovné *y* je *ej*:

a) Ve slovesech: *navejkat* (navykati), *zvejkat* (zvykati), na př.: Mladej *navejká*, jak ty staří hovoří Š.

b) Ve příslovci *nejčky* St (t. j. nyní).

2. Za spisovné *ý* slyšel jsem *y*:

a) v podstatném jméně *vysťava* Š;

b) v infinitivech: *přikryt* P, *zakryt* P, *umyt, vyt, zryt*;

c) ve slovese *schybat se* Sv (shýbati se). — Ve Světnově pravil jeden stařec: *schybal se* a jiný stařec zase: »Dřív se *vohejbalo*.«

Poznámka. Vedle infinitivů: *přikryt*, *zakryt*, *umyt*, *zryt* také se říká: *přikrejt*, *zakrejt*, *umejt*, *srejt* Š.

II. Jiné změny.

1. Za spisovné *y* je *e*:

a) Ve slovech: *belina* Sv, Š (t. j. bylina), *belinka* Š (t. j. bylinka), *kucheň* P, St, *podruheň* P, St, *serovej* Š (t. j. syrový, surový), *verčitej* den [1]) C (místo: *vyrčitej*).

Poznámka. Slova *kucheň*, *podruheň* slyšel jsem jen ve Stržanově a v Polničce ode dvou stařenek.

b) Ve přítomném čase sloves *krejt*, *rejt* a *umejt*: *přikreju* tě St, Sv; *umeju se* St atd.; krtek *reje* P, *přikrej se!* St, Sv; *umej se!* St.

---

[1]) *Verčitej* den (anebo: *vyrčitej* den, *vyčitej* den P, Sv, St, Š) je ten den v témdni, kdy je lidem dovoleno jíti do lesa na roští.

Poznámka. Ve přítomném čase těchto sloves užívá se také tvarů s *y*: *přikryju se* atd. Sv; *umyju se* atd. St, Sv, Š; *přikry se! přikryte se!* Sv; *umy se! umyte se!* Sv, chrtek *ryje* St, Š.

Jeden stařec ve Světnově řekl: »*přikry se!*« a po druhé: »*přikrej se!*«

c) Ve předponě *vy-* slovesa *vyjíti*, na př.: Nemoh *vejít* ven St. *Vejdu* ráno vo štyrech hodinách Š. Žito se musí set na Bartolomněja, než slunko *vejde* Š. Starosta *vejde* ze zámku Š. *Vejdi* ven! *vejdite* ven! Š. *Vešel* sem ven P. Hospodář *vešel* ven St, Š.

2. Za *y* je *i* v příslovci *tehdivá* Š. — Vedle *tehdivá* říká se častěji: *tehdyvá*.

3. Místo *y* v participiích: *byl, byla, bylo* vyslovují mnozí lidé, zvláště staří, ve všech vesnicích zvláštní nejasnou, slabě znějící samohlásku (polohlásku). Tato nejasná, slabě znějící samohláska utvoří se asi takto: Tvoříce souhlásku *b* odtrhneme od sebe rty tak nepatrně, aby byly co možná nejméně pootevřeny, jazyk zůstane v té poloze, kterou měl, když jsme tvořili souhlásku *b*, a v tom okamžiku, co zdviháme špičku jazyka k dásním, abychom utvořili souhlásku *l*, propustíme tímto nepatrným ústním otvorem slabounký a kratičký proud dechový a pak utvoříme souhlásku *l*.

Tu nejasnou, slabě znějící samohlásku, která tímto způsobem vzniká, označuji staroslovanským písmenem ь; píši tedy: *bьl, bьla, bьlo.*

Lidé, které jsem slyšel vyslovovati participia: *bьl, bьla, bьlo,* vyslovovali participium *bьl* asi tak, jak se vyslovuje koncová slabika *bl* ve slově *slábl*, a participia *bьla, bьlo* vyslovovali asi tak, jak bychom vyslovili *b-la*, *b-lo,* když bychom tato slova vyslovovali dvouslabičně.

Touž nejasnou samohlásku (polohlásku) v participiích *byl, byla, bylo* slyšel jsem vyslovovati také na Polensku. (Viz: Nářečí českomoravské, díl prvý, str. 24.).[1])

I na Račíně, který nenáleží k oblasti nářečí českomoravského, slyšel jsem tuto nejasnou samohlásku v participiích *byl, byla, bylo*, na př.: To *bьl* moc hodnej člověk (Králíček).

Častěji však je slyšeti vyslovovati: *byl, byla, bylo;* zvláště lidé, kteří rádi čtou, kteří byli delší dobu v cizině, pak lidé mladší a vzdělanější tak vyslovují.

Lidé, kteří vyslovují: *bьl, bьla, bьlo,* vyslovují obyčejně také: *byl, byla, bylo*, jak se jim »připlete.« Někdo vyslovuje častěji: *bьl, bьla, bьlo* než: *byl, byla, bylo* a někdo zase vyslovuje častěji: *byl, byla, bylo* než: *bьl, bьla, bьlo.*

Týž člověk řekne někdy: *bьl* (*bьla, bьlo*) a někdy (třeba už v následující větě): *byl* (*byla, bylo*).

Příklady: *Bьl* sem tam dvakrát St. Tam *bьla* taková steška P. Tam *bьlo* deset kusů dobytka P. *Bьlo* tam lidů! St. To mně *nebьlo* moc milý K.

Množné číslo je vždy a všude: *byli, byly.* I lidé, kteří vyslovují: *bьl, bьla, bьlo,* říkají ve množném čísle jen: *byli, byly.*

---

[1]) V tomto spise označil jsem tuto nejasnou samohlásku (polohlásku) písmenem ъ. Protože tato samohláska není zvukem hrdelným, jakým bylo staroslovanské ъ, myslím, že je lépe označiti ji písmenem ь.

III. Vysouvání.

1. Samohláska *y* asi se vysula ve slovech: *Fršava* C, P, Sv (ves u Nového Města na Moravě), *fršafskej*.

Správný český název této vesnice je *Vršava;* ze slova *Vršava* němečtí úředníci učinili německý název *Frischau*. Z německého slova *Frischau* utvořily se pak obecné názvy: *Fryšava* a *Fršava*.

2. Samohláska *y* se nevysula ve slovese *popytávat se* Š (poptávati se).

IV. Roztažení.

Za spisovné *ý* je *ej* jako v obecné češtině: *bejk, bejt, mejto, mlejn, dobrej* (dobrý), *vozejvá se, vohejbá se.*

B. Souhlasky.

Souhláska *l*.

1. Za *l* je *j* ve zvolání: sto tisíc *játer!* Š (místo: *láter*).

2. Za *l* je *m* ve slově *vembloud.*

3. Za *l* je *r* ve slovech: *hovnivár* St, Sv, Š (místo: *hovnivál*), *močár* St, Sv, Š (močál).

4. *l* se předsulo ve slově *lutrejch.*

5. *l* se vsulo ve slově *pluchejř* Š nebo *plychejř* Š (t. j. puchýř).

6. *l* se vysulo ve slovech: *esi* (z: jestli) *japko* (z: jablko), ďál *kotrce* Š (j. č. kotrlec), dva *kotrce* vína Š, *másnica*, *mha* C, St, *mynář*, *mynárskej*, *řemesník*, *šupka* (ze: šlupka), *umrčí.*

Poznámka. Spojku *esi* je slyšeti všude; vedle *esi* slyšel jsem také: *esli* C, *jesli* St, *jesi* P. — Vedle slova *mha* říká se také *hmla* St, Sv, Š a *mlha* Š.

7. *l* se odsouvá často v participiu min. čin. rodu muž. č. j. kmenů zavřených: *řek* sem St, *slík* sem kabát St, uš sem se *voblík* P, *lech si* C (t. j. lehl), *pad* sem St, *chyt* ho Š, von *křik* Š, *stoup* sem si C, *utrh* Š, uš sem *zapřah* C, Š, *zapřách* koňa Š, *zapřích* koňa P, Sv atd.

Poznámka. Vedle těchto a podobných participií užívá se všude též participií o koncovce *-l* nebo o koncovce *-yl: sedl* si Š, *nesl* St, *nanesl* P, *koupl* Š, *proctl* sem St, Sv, *zapřahl* Š — *lehyl* si P, *mohyl* Sv, St, *řekyl* St, Sv, *slíkyl se* P, *tahyl* Sv, *trhyl* sem St, *utekyl* Sv, *vedyl* Š, hned sem se *voblíkyl* Š, *vohlídyl se* St, *zapříhyl* Sv atd.

8. *l* se přesmyklo ve slově *žlica* (řidšeji: *žlice*).

9. *l* není vsuto ve slovese *chácholit* (t. j. chlácholiti).

Souhlásky *r, ř*.

r.

1. *r* se změnilo v *d* ve slovech: *kadlátko* Sv, Š (místo: *karlátko*, t. j. švestka), *Kadlov* (místo: *Karlov*), do *Kadla*, ke *Kadlu* atd. (místo: do *Karla*,

ke *Karlu* atd.),[1]) *Udlich* Sv (místo: Urlich = Ulrich). Častěji však se říká: *Karlov*, do *Karla*, ke *Karlu*, na *Karli* nebo na *Karle*, za *Karlem* nežli: *Kadlov*, do *Kadla*, ke *Kadlu*, na *Kadli* nebo *Kadle*, za *Kadlem*.

2. *r* se změnilo v *l* ve slovech: *falář, jalmara* Š, *Klusborek* (ze slova: *Krucemburk*), *lazír* Š (ze slova *razír* t. j. Raseur), *legrut, levír* Š, *levírník* St, Š, *lebírník* P, *špenzl* Š (ze slova *špenzr*), *špenzílek* Sv, *Glegora* C.

Poznámka. Vedle *jalmara, levír, levírník* říká se též: *jarmara* C, Sv, *revír* Š, *revírník*.

3. *r* je vsuto ve slovech: *krouzla* Š (t. j. kouzla), *krouzedlník* Š (t. j. kouzedlník).

4. *r* se vysulo ve slově *vyčitej* Sv, Š (ze slova: *vyrčitej* t. j. určitý. »*vyrčitej* nebo *vyčitej* den« říkají tomu dni, kdy chudí lidé smějí choditi do lesa na roští). — Vedle slova: *vyčitej den* říká se častěji: *vyrčitej den*; na Cikhaji slyšel jsem: *verčitej den*.

5. Skupina *rs* změnila se v *ř* ve slově *Dářko* (z původního tvaru *Ždársko*; název rybníka u Škrdlovic).

ř.

1. Za *ř* je *j* ve slově *jeřucha* C, Š. — Ve Stržanově slyšel jsem *řeřucha*.

2. Za *ř* je *r*: *a)* ve slovech: *dvírka* (všude), *porád* (všude), *hroutit, pohroutit, zroutit* (t. j. skáceti, pokáceti, svaliti, povaliti, na př.: zroucenej kostel; ve spisovném jazyku zní toto sloveso: řítiti se, sřítiti se), *rása* St (místo dialektického: řása t. j. záře);

b) zpravidla před příponami *-skej* a *-ství:* hospodárskej St, Sv, kovárskej St, Sv, mynárskej St, Sv, tesarskej St, Sv — hospodárství St.

Poznámka 1. Vedle slova *porád* říká se všude také *pořád* (někdo řekne: *porád* a někdo: *pořád*), ale častěji je slyšeti: *porád* než *pořád*.

Poznámka 2. Ve Světnově slyšel jsem: *řása* (t. j. záře).

Poznámka 3. Slyšel jsem zpravidla vyslovovati: *císařskej, císařská* silnica C, St, Sv, Š, ale v Polničce vyslovil jeden stařec: *císarský*. — Někteří lidé vyslovují *ř* před příponami *-skej* a *-ství*, na př. *kovářskej* C, *hospodářství* C, *uhlířská* bouda Sv, ale nečiní tak důsledně. Ve Světnově na příklad pravil jeden soused: *uhlířská* bouda, ale: *kovárskej*.

---

[1]) Této vesnici říkají obyčejně *Karel* (v tomto pádě *r* se nemění v *d*) nebo řidšeji *Karlo*, *Kadlo;* ostatní pády jsou: do *Karla*, ke *Karlu*, na *Karli* (řidšeji: *Karle)*, za *Karlem* — nebo: do *Kadla*, ke *Kadlu*, na *Kadli* nebo na *Kadle*, za *Kadlem*. — Málokteří (jen lidé vzdělanější) říkají: *Karlov*, do *Karlova*, ke *Karlovu*, na *Karlově*, za *Karlovem* nebo: *Kadlov*, do *Kadlova*, ke *Kadlovu* atd.

Souhlásky *n*, *ň*.

n.

1. Za *n* je *d* ve slově *padna* C (panna). — V ostatních vesnicích říká se jen: *pana*.

2. Za *n* je zdánlivě *j* ve slově *Kocajda* (vesnička u Herálce). Toto slovo je utvořeno podle německého názvu *Gottseida*, který zase je zkomolením původního českého názvu *Kocanda*. — Vedle slova *Kocajda* říká se — a to častěji —: *Kocanda* C.

3. Za *n* je *l* v podstatných jménech: *grádl* nebo *krádl* Sv, Š (z něm. Kragen), *lumero* a ve spojce *lebo* P (t. j. nebo).

4. Za *n* je *m* ve slovech: *blama* St (kůra stromová; místo: *blana*), *hamba*, *Pámbu* (Pán Bůh), *smětivej* Š (t. j. snětivý), *střemko* Š (t. j. střenka).

Též se říká: *střenko* St, *třenko* Sv.

5. Za *n* je *ň*:

a) ve slovech: *ňať* C, St, Sv, Š nebo *ňat* St, Sv, Š, *řezaňka*, *Sekňov* nebo *Setňov* (Světnov), *vňuk*, *vňučka*, *vostraňky* (ale také se říká: *vostranky*);

b) v koncovce *-na*, na př.: *kořalňa*, *kovárňa*, *kůlňa*, *pazderňa*, *pekárňa*, *studňa*, *škrobárňa*.

6. Za *n* je *r* ve slově: *margotečku!* St (z něm. mein Gott).

7. *n* se vsouvá do slabiky *mě*, na př.: akkus. náměstky osobní 1. os. j. č. zní *mně* (místo: *mě*), *mněsíc*, *mněsto*, *vejmněnkář*, *promněnit* atd.

Ale ve slovech: *smětat*, *vymětat*, *zamětat* neslyšel jsem vyslovovati *ň* po *m*.

Tato změna hlásková mohla by se vyložiti také takto: Slabika *mě* vyslovuje se: *mje*; *j* po *m* změnilo se v *ň*; změnou souhlásky *j* v *ň* ze slov *mje*, *mjesíc*, *mjesto* atd. (psáno: mě, měsíc, město) vznikla pak dialektická slova: *mňe*, *mňesíc*, *mňesto* atd. (psáno: mně, mněsíc, mněsto atd.).

8. *n* se vysulo ve slovech: *hromice* (ze slova *hromnice*), *hromička*. *ištrment* S (ze slova: *instrument*), *Kopajiny* (les u Světnova; ze slova: *kopaniny*), *rymík* St, *rymik* St, Sv (ze slova: *rymník* t. j. rybník), *sekajna* (ze slova: *sekanina*).

Vedle slova: *rymík*, *rymik* říká se častěji: *rymník* nebo *rybník*.

ň.

1. Za *ň* je *j* ve slově: *jitřnosti* S, Sv. — V tomto slově nepředsulo se *n*, které se předsulo ve spisovném jazyku; dialektické slovo *jitřnosti* zachovalo starší podobu nežli spisovné slovo *vnitřnosti*.

2. Za *ň* je *n*:

a) ve slovech: *svinskej*, *svinstvo* P (t. j. černý dobytek);

b) ve přítomném čase slovesa *stonat*: *stůnu*, *stůneš*, *stůne*, *stůneme*, *stůnete*, *stůnou*.

Souhlásky *d*, *ď*; *t*, *ť*.

d.

1. *d* se změkčilo v *ď* ve slovech: *dokaď, doposuď, pokaď, vocaď, votaď, vodnekaď, votkaď.*

Poznámka. Ale říká se: *posavad, posavád, doposavád.* — Jeden stařec ve Stržanově říkal: *vocad.*

2. Za *d* někteří lidé vyslovují *j* ve slovech *taji, tajihle* t. j. tady, tadyhle C, Sv, Š, ale nečiní tak důsledně; častěji vyslovují: *tady, tadyhle.*

3. Za *d* je *r* ve slovech: *hervábí, hervábnej* C, St, Sv, *svarba* Š. (Jsem toho mínění, že slovo *svarba* vzniklo z dialektického slova *svadba.*)

4. Za *d* je *n* ve slově *pontrubí* St (t. j. podtrubí).

5. Za spis. *d* je *t* ve slovech: *kapratí, kapratit* Sv, Š.

6. *d* se mění v *t*: *a*) uprostřed slova před temnými souhláskami, na příklad: *prutko* St, Š, chodí *pořítkou* nebo *po pořítkou* (t. j. pořídkou, po pořádku), *přetčerejšky* Š, *hromátka;*

b) ve předložkách *nad, pod, před, vod,* začíná-li následující slovo temnou souhláskou, na př.: *nat* Strčanovem, *pot* Škrdlovicama, *přet* školou, du *vot* kováře.

7. Skupina *dj* v participiu min. trpném mění se jednak v *ď*, jednak v *z;* tvary s *d* a tvary se *z* je slyšeti ve všech vesnicích vedle sebe, na příklad v Polničce: mám *sklidino*, přišel k *prozradění*, přišel k *vyhodění*, bыl *votsouzenej*, bыlo *nařízino;* — ve Stržanově: bыl *vyhodĕnej* z hospody, přišel k *vyhodění*, budeš *vadĕnej*, byli *schodĕný* (t. j. schozeni), bыl *votsoudĕnej*, přišel k *votsoudění*, bыl *votsouzenej*, přišel k *votsouzení*, bыl *vyhozenej;* — ve Světnově: má to pěkně *zřídĕný*, máme *sklizino*, bыl *votsoudĕnej* (táž stařenka); — ve Škrdlovicích: plášč mněl *vodhodĕnej*, přišel k *vyhodění* byl *vyhozenej*, byl *votsouzenej*, přišel k *votsouzení.*

Ve slovech V. třídy vzoru *sázeti* skupina *dj* mění se z pravidla v *z* (ve všech vesnicích): *házet, scházet* (t. j. sházeti a vzcházeti), *sázet, vycházet, zacházet.*

Skupina *dj* je změněna v *ď* ve slovech: *poraďovat se* Š (raditi se), *přesaďovat* Š, *vyzraďovat* St, *zařiďovat* Sv.

8. Skupina *ds* splývá v *c* ve slovech: *hospockej* (t. j. hospodský), *lickej* (t. j. lidský), *oujesckej* (t. j. oujezdský), *přeci, švejckej* (t. j. švédský), *vocaď* (t. j. odsud), *vocadník* (t. j. odsadník).

V těchto případech skupina *ds* napřed se změnila v *ts,* potom *ts* splynulo v *c.*

Poznámka. Když slova, začínající souhláskou *s,* závisí na předložkách *nad, pod, před, vod,* anebo když jsou s nimi složena, pak obyčejně skupina *ds* nesplývá v *c;* pouze *d* mění se v *t*, na př.: *nat* stolem, *nat* sebou, *pot* stolem, *pot* sebou, *přet* stavením, *přet* Strakovy, *přet* sebou, *vot* tsavení, šel *vot* Straků, *vot* sebe; — *pot*strčil mu to, *přet*stavenej, *vot*stonal to, *vot*strčil ho.

Ale někteří lidé, když mluví rychle a nenuceně, vyslovují: *nacebou, pocebou, přecebou, vocebe, přectavenej, přectavuval* sem si to Š.

9. Skupina *dš* v témž slově mění se zpravidla v *č*: *chučí* (t. j. chudší), *mlačí, slačí, rači* (t. j. radši).

Závisí-li slovo, začínající souhláskou *š*, na předložkách *nad, pod, před, vod,* pak skupina *dš* nemění se v *č*; pouze *d* mění se v *t*, na př.: *nat* Šilhánkovejma, *pot* Šilhánkovejma, *přet* Šilhánkovejma, šel *vot* Šilhánků.

10. *d* je vsuto:

a) v náměstce *tendle, tadle, todle;*

b) ve příslovcích *tadydle, tudle* Š.

Častěji však se říká: *tenle, tale, tole; tadyle, tule, túle, tuhle.* — Stává se, že týž člověk řekne někdy: *tendle, tadydle, tudle* a někdy: *tenle, tadyle, tule.*

11. *d* je vysuto:

a) ve všech pádech slova *kadlec* (vyjímaje ovšem nominativ jedn. č.): vot *kalca, kalcovi,* s *kalcem;* mn. č.: nom. akk. *kalci,* gen. *kalců* atd.;

b) ve slovech: *práznej, přečerejšky* P (t. j. předvčerejšky), *soucí* (t. j. soudce), *srce, zbihnout, zbihat* (t. j. zdvihnouti, zdvihati), *vyzbihnout, pozbihnout.*

12. *d* se odsulo ve slovech: *cera, žbán, žber.*

ď.

1. *ď* se mění v *j*:

a) Zpravidla v imperativě *poď* před příslovcem *dom* nebo *domu*: *poj* dom! (všude). — Zřídka je slyšeti někoho volati: *poď* dom!

b) Zhusta v imperativě *choď* před příslovci *dom, tam: nechoj* dom! *nechoj* tam!

Když lidé mluví pozorně a rozvážně, říkají: *nechoď* dom! *nechod* tam! — když však mluví nenuceně, říkají: *nechoj* dom! *nechoj* tam! Ve Škrdlovicích jedna stařenka pravila: »*Nechoď* tam na tu louku!« a hned po tom: »*Nechoj* tam!«

c) V imperativě mn. č. *pojte!* (t. j. poďte) a někdy v imperativě mn. č. *přijte!* (t. j přiďte) Š. — V imperativě *přijte* znělo mi *j* slabě; slaběji než imperativech *dej, dejte.*

d) Často i v jiných imperativech mn. č., na př.: *hlejte!* P (t. j. hleďte), *nechojte* tam! Š (t. j. nechoďte), no *jejte!* Š (t. j. jeďte), *sejte* sticha! St (t. j. seďte), *posajte* ho! Š, *posejte!* St (t. j. poseďte), *nevajte* se! P (t. j. nevaďte se). — Vedle těchto imperativů říká se také: *hlette, nechotte, jette, sette, nevatte se, posatte* ho.

2. *ď* se mění v *ť* před temnými souhláskami na př.: *teťka* (t j. teďka), *přitte* zejtra k nám! C, Sv, Š *vitte* C, Š, *bytte* tak dobrej Š, *sette* sticha C, Sv, *pot* sem C (místo: přiďte, viďte, byďte, seďte, poď sem).

V uvedených imperativech mn. č. nezní *ť* tak zřetelně jako ve slovech: *let, plat, letět, letí, tělo*; *ť* zní v těchto imperativech mn. č. slabě, tak že měkkost je málo slyšeti. Když na př. mluvící vyslovuje imperativ *sette* dotkne se jen zlehka podnebí plochou jazyka a drže ještě plochu jazyka při

podnebí, dotkne se špičkou jazyka dásní a učlánkuje následující *t*, tak že v imperativě *sette* není znamenati žádné přestávky mezi *ť* a následujícím *t*.

Někdy je těžko rozeznati, vyslovuje-li mluvící *sette* či *sette, přitte* či *přitte* atd. Tak na Cikhaji jeden stařec vyslovoval imperativ *viďte* tak, že jsem nemohl rozeznati, vyslovuje-li mluvící *vitte* či *vitte;* průvodce můj, tamější učitel Amos Harnach, byl toho mínění, že slyšel vyslovovati *vitte*. Týž stařec vyslovoval imperativ *přiďte* tak, že panu Harnachovi a mně toto slovo znělo jako *přitte*, jen že *ť* bylo sotva slyšeti.

3. Za *ď* je slyšeti někdy *t* v imperativech mn. č. uvedených pod 1, *c*) a 2. Někteří lidé v různých vesnicích vyslovují totiž *t* místo *ť*, vzniklého z *ď*, říkajíce: *bytte* (t. j. byďte = buďte) tak dobrej! S, *bytte* sticha! St, *vitte?* C (t. j. viďte). — Tuto výslovnost však je slyšeti řidšeji nežli výslovnost: *bytte*, *vitte*, *sette* a pod.

Za *d* je někdy *t* ve zvolání: *pot sem!* C, Š (místo: poť sem t. j. poď sem). — Vedle toho říká se také: *pot* sem! anebo: *pocem*!

4. Za *d* je *d* ve slově *Dářko* (místo: Žďársko; rybník u Škrdlovic).

5. Za *ď* je *z* ve slově *chozba* St (ze slova: *chodba*).

6. *d* na pohled se vysulo v imperativech mn. č. *pojte* (všude) a *přite* Sv nebo *příte* St, Š. Tvar *pojte* vznikl z tvaru: *poďte* (j. č. zní *poď!*); tvar *přite* vznikl z tvaru *přiďte* postupem: *přitte* — *přitte* — *přite;* tvar *příte* vznikl z tvaru *přiďte* postupem: *přijte* — *příte*.

t.

1. Za *t* je *d* ve slovech: *sednica* St, *zdrava* St (t. j. strava), *žloudek* St

2. Za *t* je *k* ve slovech: *hejkman* (vedle toho: hejtman) Š, *máknout*. Š (t. j. hmátnouti), *seknica* (místo: světnica), *Sekňov*, *škrknout* (místo: škrtnout), *záškrk* Š (vedle toho: záškrt).

3. Za *t* je *p* ve slově *petřifka* Š (místo: tetřívka).

4. Za *t* je *s* ve slově *schoř*.

5. Za *t* je *ť* ve slovech: *lašťufka* Sv, *šesťák* St, Š, *štvrťák* Š.

6. Za *t* je *č* ve slově *laščufka* C. — V ostatních vesnicích však jsem slyšel: *laštufka* P, St, Š nebo *lašťufka* Sv.

7. Skupina *tj* v participiu min. trpném a ve slovesech V. třídy vzoru *sázeti* mění se jednak v *ť*, jednak v *c;* tvary s *ť* a tvary s *c* je slyšeti ve všech vesnicích vedle sebe, na př. v Polničce: les už je *vykátěnej*, *vykácenej* les, mám *vymlácino*, mám *zaplacino*, budeme to mít *vyplacino,* má *vyplacenej* statek, byl sem *upocenej, vyplácet*, *vobracet, kátět, vykátět*; — ve Stržanově: les je *vykátěnej*, les je *vykácenej*, mám *vymlátino,* mám *vymlácený, převrácenej* svět, máš knížky *vobrácený*, má fšecko *vyplacený, vyplácet, kátět*, *vykátět;* — ve Světnově: už mám fšechno *vymlátěný,* má *vyplatěnej* statek, mám *vymlácino,* les je *vykácenej,* má *vyplacenej* statek, budu *vyplátět,* budu *vyplácet*, budeme *vobracet* voves; — ve Škrdlovicích: už mám *vymlátino*, *vyvrátěnej* smrk, *vyplacenej* statek. máme *vymlácino*, les je *vykácenej*, *skátět*, *vobracet*, *vyplácet*.

8. Skupina *ts* splývá v *c: děckej* (t. j. dětský), *šactvo*, *konvenckej* rymník.

9. Skupina *tš* splývá v *č* : *krační*, *věčí*.

10. *t* se odsulo ve slovech: *kadlec*, *řpytit* se P.

11. *t* se vysulo ve slovech: *esi* nebo *esli* nebo *jesi, kerej, někerej* nebo *nekerej, mněskej* (t. j. městský), *přehršlí, ščasnej, šesnást, vlasní, nevlasní* — a uprostřed slova před *c: s ocem* (t. j. otcem), v *očisci* (to jest v očistci), do *Mněsce* (t. j. Mněstce Vojnova).

Ve Stržanově jeden soused vyslovil: *mastný* a jiný soused: *masný* (t. j. mastný).

ť.

1. *ť* ztvrdlo v *t* ve slovech: *bodejt* C, St, Š (ale v Polničce a ve Světnově slyšel jsem: *bodejť*), *nešt* C, v imperativě *pust, votpust, vypust, propust* (ve množném čísle: *puste, votpuste, vypuste, propuste*).

2. Za *ť* je *c*:

a) v imperativech: *chyc, chycte, vrac, vracte, vobrac, vobracte, zaplac, zaplacte, mlac, mlacte* St, Sv, *vymlac, vymlacte* St, Sv, *nenuc* ho, *nenucte* ho Š; *ukrac* to P, *ukracte* to P;

b) zhusta v infinitivě a v participiu min. činném slovesa *chtíti: chcet, chcel*, na př.: Dyby *chcelo* pršet! C, Š.

Poznámka 1. Vedle *zaplac, zaplacte* také se říká — ale řidšeji —: *zaplať, zaplaťte* nebo *zaplajte* Sv.

Poznámka 2. Vedle *chcet, chcel* říká se také: *chtět, chtěl* nebo *scet, scel.*

3. Za *ť* je *j*:

a) Zhusta ve rčení: *aj* de! P (t. j. *ať* jde). — Také říkají: *ať* de! Týž člověk řekne někdy: *ať* de! a někdy: *aj* de!

b) Ve příslovci *tejka* Sv (místo dialektického: *teťka* = teď). — Příslovce *tejka* je slyšeti zřídka; lidé, kteří v rychlé a nenucené mluvě vyslovují *tejka*, říkají častěji: *teťka.*

c) Někdy v imperativě *zaplajte* C, Sv (t. j. zaplaťte). — Zpravidla se říká: *zaplacte.*

4. Za spisovné *šť* je *šč: dešč, ešče, plášč, ščestí*, byl *propuščenej.*

5. *ť* je vysuto ve slově *tříška* St (t. j. tříšťka). — Vedle slova *tříška* říká se také: *tříska*; slovo *tříska* je slyšeti ve všech vesnicích.

Poznámka. Na pohled je *ť* vysuto také v imperativech mn. č. *puste, propuste, votpuste, vypuste.* Ale v těchto imperativech vysulo se tvrdé *t*, které vzniklo ze staršího *ť*; imperativ *puste* vznikl z *pust te* a tento tvar vznikl z *pusť te.*

6. Skupina *ť*+*s* v nenucené mluvě splývá v *c*, na př.: *aci* Š (to jest: ať si). — *ť* napřed ztvrdlo před *s* v *t* a *ts* splynulo v *c*.

Vedle *aci* (ať si) je slyšeti často: *ajci* Š.

Souhlásky *b*, *v*, *f*, *m*, *p*.

b.

1. Za spisovné *b* je *m* ve slově *rymník* C, St, Sv, Š nebo *rymík*, *rymik* St, Sv. — Vedle těchto slov říkají také: *rybník* P, Sv, Š.

2. Za *b* je *p*:

a) ve slově *patálija* (z italského: battaglia);

b) uprostřed slov před temnými souhláskami, na př.: na *vůpci* Sv (místo: *vůbci* t. j. na obecním pastvisku); vostává na *vopci* P (místo: *vobci* t. j. v obecním chudobinci); *Vůpčina* nebo *Vupčina* St, Sv (místo: *Vůbčina*; les u Stržanova); *vopsílka* (t. j. obsílka).

3. *b* je předsuto ve slovese *breptat* (ze slovesa: *reptat*).

4. *b* se odsulo ve slovese *rebentit* Š (místo: *brebentit*).

v.

1. Za spisovné *v* je *b*:

a) v těchto podstatných a přídavných jménech: *Baborsko* P, *Babory*, St, *baborskej* P, St (místo: Bavorsko atd.), *babouk* St (t. j. pavouk) anebo *pabouk* C, P, Sv, Š, *babučina* (t. j. pavučina) St anebo *pabučina* C, P, Sv, Š, *brabec* (t. j. vrabec), *brabenec* (t. j. mravenec), *brabisko* nebo *brabišče* St (t. j. mraveniště), *břed* (t. j. vřed), *Bříšč* (vesnice v okrese novoměstském na Moravě; úřední název této vesnice je: *Vříšť*), *brstva* (t. j. vrstva), *cibilskej* Sv (t. j. civilský), *herbábí* St (t. j. hedvábí), *jabor* St (t. j. javor), *korobička* Š, *lebírník* P, *pobříslo* (t. j. povříslo), *serbus* (z latinského: servus) — a ve vlastním jméně *Zábrš* St (t. j. Závrš);

b) ve slovesech: *břískat* a jeho odvozeninách, *klubat*, *proklubat* (t. j. klovati), *zbihnout* (t. j. zdvihnouti), *zbihat* (t. j. zdvihati), *pozbihnout*, *vyzbihnout* atd.

Poznámka. Vedle *herbábí* říká se častěji: *herbáví*, Š, Sv, P. — Jeden stařec pravil: *herbábí*, ale: *herbávnej* St.

Vedle slova *jabor* říká se častěji: *javor* C, Š, Sv.

Vedle slova *lebírník* říká se také: *levírník* Š, *revírník* Š.

2. Za spisovné *v* je *f*:

a) ve slovech: *coufat*, *coufnout*, *fousy*, *fousáč*, *fousatej*, *refma* Š (t. j. revma, reuma);

b) když po *v* následuje temná souhláska, na př.: *fčela*, *fklouzli*, ve *fsi*, *fšecek*; *křifka* (t. j. pták křivka), *lafka* (t. j. lávka), *myslifca*, *náfščiva* (t. j. návštěva), *zdafky*; *morafskej*, *škrdlofskej*, *strčanofskej*; *Krčofka* (žena muže, kterému říkají: *Krča*), *Strakofka* (žena muže, kterému říkají: *Straka*);

c) když slovo nějaké se končí souhláskou *v* a následující slovo začíná temnou souhláskou, na př.: *Dříf* to bylo horší Š. Von se *teprf* trošku utišil St;

d) když po předložce *v* následuje slovo, začínající temnou souhláskou, na př.: *f* chalupě, *f* kostele, *f* seknici, *f* šátku;

e) na konci věty, na př.: Ten Ambrož je dosud *žif* St. Spadla pot *splaf* St;

f) uprostřed věty před slovem, začínajícím samohláskou nebo jasnou souhláskou, když mluvící osoba učiní po slově, které končí souhláskou *v*, přestávku, anebo když mluvící osoba chce slovo, končící souhláskou *v*, vysloviti zvláště zřetelně, na př.: Vono je *baref* až do sta Š. Je *krchof* vokolo kostela St. — *Nejprf* uďáli f polou Podláně příkopu Š. Von tady byl *prf* dvůr C. Na tý hoře bejvalo *prf* mněsto C. Potom sme tahli *teprf* na Uhry P. A voni *teprf* řekli Š. Vona ty plachty, co mívali *prf* na koutech, spustila St.

Poznámka. Někteří lidé vyslovují někdy *f* místo *v* i před souhláskami *b* a *m*, říkajíce na př.: *fběh* (t. j. vběhl), *f* botech C, *f* Mněsci Š (t. j. v Městci). — Ale toto *f* před *b* a *m* znělo mi jemněji než *f* před souhláskami temnými, než na př. v lokálech: f kostele, f pazderni, f Sekňově.

Ve Světnově jeden soused pravil: *fběh*, ale: *v* Brně.

3. Za předložku *v* někteří starší lidé vyslovují *ch*, začíná-li následující slovo souhláskou *p*, na př.: bъla sem *ch* panským domně Š, *ch* Polnice Š (t. j. v Polničce), *ch* Přibyslavi Š, *ch* Přibyslavě Sv, *ch* pátek Š.

I na Račíně vyslovoval tamější hostinský, pocházející z Velké Losenice: bъl sem *ch* Praze, byli sme *ch* Pestu.

4. Za *v* je *j* ve slovech: *vobuj* St, *pojidá* St (t. j. povídá). — Slovo *pojidá* slyšel jsem jen ode dvou starých lidí ve Stržanově; obyčejně se říká: *povidá*.

5. Za *v* je *p* ve slově *křipka* Sv (místo: křivka, t. j. křivonoska). — Vedle toho říká se: *křifka* C, Š.

6. Za *v* jsem slyšel vysloviti *u* ve slovech: *rounali* Sv (od 85leté stařenky), *poudal* C, Sv, Š (t. j. povdal, povidal), *zrouna* C, P, Š. Sloveso *poudám* atd. je slyšeti zřídka.

7. *v* se předsouvá ve slovech, začínajících samohláskou *o*: *vokno*, *voko* atd. — Jen ve slově *otec* nikdy se nepředsouvá *v*; větším dílem nepředsouvá se *v* ani ve slově *obec*.

8. *v* se vysulo ve slovech: *náščiva* St, *naščivit, podlíkače* (t. j. podvlékačky), *přetčerejškem* nebo *přečerejškem*, *Sekňov* nebo *Setňov, seknica* (místo: světnica), *sjet* Š, Sv (t. j. svět), *sjetlo* St (t. j. světlo), *rosjetlilo se* St (t. j. rozsvětlilo se), *slict*, *slíkat*, *vyslict, vyslíkat.*

Poznámka 1. Vedle: *náščiva*, *naščivit* říkají také: *náfščiva*, *nafščivit*.

Poznámka 2. Mnohem častěji je slyšeti: *svět, světlo*, *rosvětlilo se* než: *sjet*, *sjetlo*, *rosjetlilo se.* Slova: *sjet, sjetlo*, *rosjetlilo se* slyšel jsem jen od lidí starých.

9. *v* se odsulo:

a) na začátku těchto slov: *dycky* nebo *dyčky* P, *dyt* (t. j. vždyť), *stat* (t. j. vstáti), *stávat* (t. j. vstávati), *stoupnout* (t. j. vstoupiti), *šak*;

b) ve předponě *vz*, vyjímaje sloveso *vzít* a jeho tvary, na příklad: *zepít se* (t. j. vzepnouti se) C, kůň se mu *zepjal* C, Sv (t. j. vzepjal); *zejít*

(t. j. vzejíti), jařica pěkně *zešla* C, St, Š (t. j. vzešla), *zhůru*; — před temnými souhláskami mění se *z* v *s*, na př.: voves pěkně *schází* (t. j. vzchází), *skřísit* (t. j. vzkřísiti), *skříšení*, *spomenout si*, *stěk* (t. j. vztek), *stěkat se* (t. j. vztekati se);

c) na konci slov: 1. v gen. mn. č. podstatných jmen rodu mužského a 2. v nomin. jedn. č. rodu mužského přídavných jmen přivlastňovacích, na př.: pět *chlapů*, *Leopoldů* pacholek, *Synků* mlejn.

Poznámka. Častěji se říká: *sepít se*, *spít se* (t. j. vzepnouti se), *sepjal se*, *spjal se* než: *zepít se*, *zepjal se*, na př.: Kůň se *sepjal* na zadní nohy St. Kůň se *spjal* Š.

f.

1. Za spisovné *f* je *v* ve slovese *trouvat* St, Sv, Š.

2. *f* je vsuto ve slově *bičifšče* St, Š. — Vlastně se vsula souhláska *v*, která pak před *š* se změnila v *f*.

Vedle slova *bičifšče* také říkají: *bičišče*.

m.

1. Za *m* je *b* v slovech: *brabenec*, *brabenišče* Š, *brabisko* St, *brabišče* (t. j. mraveniště), St.

2. Za *m* je *n* ve slovech: *nedvěd* St, šel *naupřinky* Sv, Š (místo: naupřímky t. j. šel tak, aby si napřímil, šel přímým směrem). — Příslovce *naupřinky* je slyšeti velmi zřídka; zpravidla se říká všude: *naupřímky*.

3. *m* je vsuto ve slově: *čempelo* Š (želízko u nože; místo: čepel).

p.

1. Za *p* je *b* ve slovech: *babouk* St, *babučina* St. — Ale zpravidla se říká: *pabouk* C, P, Sv, Š, *pabučina* C, P, Sv, Š.

2. Za *p* je *f* ve slově *fták* a jeho odvozeninách.

3. *p* se odsulo ve slově *struh* (t. j. pstruh), *Stružnej* rybník (t. j. pstružný), *Stružník* (t. j. Pstružník; dříve rybník, nyní louka u Světnova).

4. *p* se vysulo ve slově *korotev* (m. koroptev).

Souhlásky *g, k, h, ch.*

g.

1. Za dialektické *g* někteří lidé vyslovují *h* ve slovech: *hdo, hde, hdy*, na př.: ale *hde*! St, Š; zejtra budu mít *hdy* (jedna stařenka ve Stržanově); *hdo* to ví! (jeden stařec na Cikhaji). — »Ale *hde*!« říkají často i lidé, kteří vyslovují: *gdo*, *gde*, *gdy*.

2. Za *g* je *k* ve slově *karda*. — Za polské *g* je *k* ve slově *kořalka*.

3. Za *g* je *d* ve slově: *krádl* nebo *grádl* Š (z něm. Kragen).

4. *g* je vsuto ve slově *fángle* (stř. rod) C, Sv, Š (z něm. Fähnlein).

5. Dialektické *g* se vysouvá:

a) obyčejně ve slovech: *nedo, nědo, nede, něde, nedy, nědy, nido, nide, nidá, vonedá* (místo: negdo, nědo, negde, něgde . . . vonegdá);

b) ve slově *švagr* a to: ve vokativě j. č.: *švaře!* Š, St a v nomin. a akkus. mn. č.: mám dvá *švaři* St, Š. — Sice se říká: *švagra, švagrovi* atd.

Poznámka. Vedle: *nedo, nědo, nede, něde, nido* atd. říká se ve všech vesnicích také: *negdo, nĕgdo, negde* atd

Tak na př. na Cikhaji jsem slyšel: něgdo, negdo, negde, nigde, nigdá, nide, nidá; ve Škrdlovicích: něgdo, negdo, nědo, nedo, negdy, nigdy; ve Stržanově: něgdo, negdy, nigdá, nedo, neco, nede, něde, nide. — Týž člověk řekne někdy: *negdo, nigdo, negde* atd. a někdy: *nedo, nido, nede* atd. Tak ve Stržanově pravila jedna stařena: »Nigdá nide nebыl«.

6. Dialektické *g* je odsuto ve slově *belek* (studánka ohrazená dutým kmenem); gen. *belka* C, St, Sv, Š a ve rčení *doví* t. j kdo ví; pak ve slovech: *dyž, dybych, dybys* atd. (místo: gdyž, gdybych).

k.

1. *k* se změnilo v *g*:

a) ve slovech: *gdo, gde, gdy* a ve složeninách jejich; *grádl* Š (vedle toho se říká: *krádl* t. j. límec u pláště), *grejcar, legrace, legramace* C (z: reklamace), *legrut, žanygl* C (název léčivé byliny; z lat. sanicula);

b) předložka *k* mění se v *g* před slovy začínajícími jasnou souhláskou, na př.: šel sem *g* Dářku Š; pudu *g* Blažíčkovi P; přijel *g* hranicom St.

2. Za *k* je *ch* ve slovech: *dochtor* Š, *chrt* St, Š (t. j. krtek), *chrtina* St (t. j. krtina), *chrtišče* Š (totéž), *kontracht.*

Poznámka. Častěji se říká: *doktor* než: *dochtor.* — Na Cikhaji v Polničce a ve Světnově jsem slyšel: *krt, krtek, krtina.*

3. *k* se vysulo ve výraze tázacím *japak* (t. j. jak pak).

h.

1. Za spisovné *h* je *f* ve slovech: *lefkej, lefko, vlfkej, vlfko, vlfkost* Š.

Vedle těchto slov také se říká: *lechkej, lechko, vlchkej, vlchko, vlchkost* C, St, Š.

2. Za spisovné *h* je *ch*:

a) Ve slovech: *chlísta* C, Š, *chmátnout, nachmátnout, ratchouz,* na *rejtcharsky* C (t. j. na koni).

b) Uprostřed slova:

1. Po *s* na př.: *Scházej* slámu! *Schoď* sena! — Brambory *schnily.* — Fšecko mu *schořelo.* — Prf nosili *schrnovačky* Š. — *Schánĕl* se po něm (t. j. sháněl se) Š. — To byla *scháňka!* (t. j. sháňka) Š.

2. Před temnou souhláskou, na př.: *lechkej, lechko,* prst se mně zbírá vod *nechta* (t. j. nehta), *vlchkej, vlchko, vlchkost.*

c) Na konci slova uprostřed věty:

1. když začíná následující slovo temnou souhláskou, na př.: *Snich* taje Š. *Vytach* ten kořen St. Jak pak *moch* s toho bejt žif? St. *Přiběch* spátky St. *Lech* sem si; *nemoch* sem přijít Sv;

2. když začíná následující slovo samohláskou nebo jasnou souhláskou, učiní-li mluvící osoba po slově, které končí na *h*, nějakou — třeba nepatrnou — přestávku, anebo chce-li slovo, které končí na *h*, zvláště zřetelně vysloviti, na př.: Má mouku, ale *nemoch* do mlejna Š. Von k nim *přiběch* a jim to povidal C. — *Nemoch* ho najít C. Von *vyběch* ven Sv.

d) Na konci slova, kterým se končí věta, na př.: Aš ten list z Bernatový lipy, s tý doudlavý, spadne, máme *snich* Š. Von ešče moh utíkat a já už *nemoch* C.

3. Za *h* je *j* ve slově *Jinkovec* (místo: *Hynkovec*). — Tak se nazývá skupina chalup mezi Polničkou a Klášterem, která patří ku Stržanovu.

4. *h* se vsulo ve slově *ruhlík* (t. j. rulík vlasů) Š. — Ale také se říká: *rulík*.

5. *h* se předsulo:

a) ve slovech *hapatyka* St, *harest* (všude), *Haleksa* Š;

b) ve slově *híva* P, Š (místo: *íva*);

c) ve slově *hovad* Š (místo: *ovad*);

d) ve slově *hroždí* (t. j. roští) Š;

e) ve slovech: *hudica, hudit*, *huzený* maso, *hulica, hucho, huši, houl, Hurbánek* (St). — Ve Škrdlovicích však jeden stařec říkal: *ucho, uši*.

f) Někteří lidé říkají: *Hambrož* místo: *Ambrož* St, Š.

6. *h* se vysouvá:

a) ve slovech: *korouvička* C, *korovička* St, Sv, *korobička* Š;

b) ve příslovcích: *tadyle, támle* nebo *tamle*, *tule* nebo *túle*, *takle;*

c) v náměstkách ukazovacích *tenle*, *tale*, *tole*, *takovejle*, *takovále, takovýle*.

Poznámka 1. Vedle *tadyle, tule* nebo *túle* říká se ve všech vesnicích také: *tadyhle, tuhle*. Tak ve Škrdlovicích řekl jeden stařec: *tule* a později: *tuhle;* jiný stařec tam zase řekl: *tuhle* a za chvilku: *túle*; v Polničce jeden stařec řekl: *tadyhle* a později *tadyle;* ve Stržanově jedna stařenka řekla: *tule* a jindy zase: *tuhle;* ve Světnově jedna stařenka pravila: *tuhle*, *tadyhle* a jeden stařec pravil: *tule*.

Poznámka 2. V těch pádech náměstek ukazovacích *tenle*, *takovejle,* které se končí samohláskou, na př. tale, tole, takovýle, často se *h* nevysouvá; říká se ve všech vesnicích také: tahle, tohle, takováhle, takovýhle; gen. j. č. týhle, tohohle, takovýhle, takovýhohle; dat. j. č. týhle, tomuhle, takovýhle, takovýmuhle; nom. mn. č. tyhle, takovýhle. Přihází se, že táž osoba řekne jednou: *tale* sukňa, *tole* stavení, *takovýle* řeči a jindy: *tahle* sukňa, *tohle* stavení, *takovýhle* řeči a podobně. Tak v Polničce pravil jeden stařec: »Sviňa mněla chlupy *takovýhle*« a jindy zase: »Co pak *takovýle* dluhy!«

V těch pádech však, které končí souhláskou, vždy se vysouvá *h,* na př.: *tenle* Krča, s *týmle* chlapcem, *tejmle* lidem nemůže věřit Š a podobně.

7. *h* se odsouvá:

a) na konci slova ve slově *Pámbu;*

b) na začátku slova:

α) před *ř*. *řbet*, *řeben*, *řebínek*, *řeblo, říbě, říbek*, *řiva*, *řmí, řmot;* výjimkou je sloveso *hřát* nebo *hřít* a jeho tvary, na př.: dneska slunko *hřeje* Sv, kamna *hřejou* Sv;

β) ve slovech: *loh*, *lohovej* (t. j. hloh), *rozen* nebo *rožen* Š (t. j. hrozen), *vězda*, *vězdička.*

Poznámka 1. Vysouvá se *h* ve slovech· *pořbetník*, *zařmí*, *zařmělo*.

Poznámka 2. Ve slovesech, utvořených ze slovesa *hřát* nebo *hřít,* zůstává *h*: *vohřát* nebo *vohřít*, *zahřát* nebo *zahřít, uhřál* sem se nebo *uhřil* sem se.

Poznámka 3. Ve Světnově jsem slyšel: *hrozen.*

ch.

1. Za *ch* je *k* ve slovech: *kolera, křádnout* Š, *křásty* (sazenice zelné), *skovat* (schovati).

2. Za *ch* je *s* ve slovese *scet* a jeho tvarech: *scu, sceš*, *sce*, *sceme*, *scete, scou*, *scel* (P, St, Sv, Š). — Vedle těchto tvarů je slyšeti všude také tvary: *chcet* nebo *chtět*, *chcu*, *chceš, chce, chceme, chcete*, *chcou, chcel* nebo *chtěl.*

Tvary: *scu*, *sceš* atd. slyšel jsem častěji než tvary: *chcu*, *chceš* atd.

3. *ch* je vsuto ve slovese *voschápnout se.*

4. *ch* je přisuto ku předponě *pra*: *prachděda, prachnic.* — Je to změna významová.

5. *ch* se vysulo ve slově *nešt* (z: nechžť).

Souhlásky *z, s, c.*

z.

1. Za *z* je *ž*:

a) ve slovech: *rožen* Š (t. j. hrozen), *steška* (t. j. stežka, místo: stezka), *ukáška, zakáška*, *vokáška* (t. j. ukážka, zakážka, místo: ukázka, zakázka), *žížeň*; — ale také se říká: *rozen* Š;

b) v participiu min. trpném slovesa *vest* (vézti), na př.: *navežíno*, *přiveženej* atd.

2. Za *z* je *d* ve slovech: *Medřič, medřickej* (t. j. Meziříčí, meziříčskej).

3. *z* se mění v *s*:

a) před temnými souhláskami a to:

α) v témž slově, na př.: *skazit, spomenout si*, *stratit*, *rostlouct;*

β) ve předložkách *bez, skrz,* na př.: *bes* tebe, *skrs* tebe;

γ) končí-li imperativ jedn. čísla nebo participium minulé činné souhláskou *z* a následuje li po něm pomocné sloveso *sem*, *si* nebo zvratná náměstka *se, si* nebo příslovce *sem,* na př.: imperativ: ***poles*** sem! (t. j. polez sem!); 1. os. j. č.: ***přives*** sem vám mouku (t. j. přivezl sem); 3. os. j. č: ***vodves*** si to fšecko (t. j. odvezl si); imperativ: ***sves*** se! (t. j. svez se!).

b) Ve slovech: *sejmout se* (místo: vzejmout se t. j. vzníti se), ***sepnout se*** (místo: vzepnout se), ***spínat se*** (t. j. vzpínati se), na př.: Vlákna se mně *sejmuly* Š (t. j. vzňala se). Kůň se spíná P, St. Kůň se ***sepne*** P, St (t. j. vzepne). Kůň se mu *sepjal* na zadní nohy P, St, Š (t. j. vzepjal).

Na Cikhaji však se říká: kůň se *zepne,* kůň se *zepjal* na zadní nohy.

4. *z* se vysouvá:

a) před sykavkami *s, š, z, ž*, na př.: byl *besebe* (t. j. bez sebe), ***rosekat*** (t. j. rozsekati), ***roščípat*** (t. j. rozštípati), pola se už ***rozelenaly*** (t. j. rozzelenaly), ***rozlobit se*** (t. j. rozzlobiti se), musím ***rožít*** svíčku (t. j. rozžít), ***rožehnal se*** s náma (t. j. rozžehnal se);

b) ve přítomném čase slovesa *vzít:* vemu, vemeš, veme, vememe, vemete, vemou; imperativ: vem, vemte.

s.

1. Za spisovné *s* je *c:*

a) v podstatném jméně *kapca* (gen. *kapce*);

b) ve přídavných jménech: *maďarckej* P, *sackej* P (t. j. saský). — Sice koncovka *-skej* zůstává nezměněna: panskej, polskej, uherskej.

2. *s* mění se v *c*:

a) v náměstce zvratné *se*, *si*, *sebe*, *sobě* a

b) v pomocném slovese *sem, si,* když tato slova s předcházejícím slovem, končícím se na *c*, splývají v jedno slovo — což se děje v plynné mluvě —, na př.: *Strejcce* (t. j. strejc se) ho ujmul Š. *Nicce* neboj! St (t. j. nic se). *Mocce* mu nestalo Š (t. j. moc se). *Nicci* neuďál Š (nic si). *Niccebe* nešetří Š (t. j. nic sebe). *Niccobě* nekoupil Š. — *Niccem* neviděl Š (t. j. nic sem). *Nicci* neviděl Š (t. j. nic jsi).

Poznámka 1. Osoby mn. č. *sme, ste* v tomto případě odsouvají *s*, na př.: ***nicme*** neviděli (t. j. nic sme); ***nicte*** neviděli (t. j. nic ste)

Poznámka 2. V uvedeném shora případě častěji je slyšeti pouhé *c* místo *cc,* na př.: Ale ***švece*** nebál St. (t. j. švec se). *Nicem* neviděl (t. j. nic sem). *Nici* neviděl (t. j. nic jsi). *Nici* za to nekoupím Š (t. j. nic si). *Nice* neboj! Š (t. j. nic se).

Poznámka 3. Po slově, které se končí na *c*, zvratná náměstka *se*, *si*, *sebe, sobě* a pomocné sloveso *sem*, *si*, *sme*, *ste* zůstávají nezměněny, když mluvící osoba po slově, končícím se na *c,* činí nějakou, třeba jen nepatrnou přestávku, anebo když chce slovo, končící se na *c*, zvláště zřetelně nebo důrazně vysloviti, na př.: Strejc — se vo něj nestaral Š. Ale švec — se nebál Š. Nic se mně nestalo St.

3. Za spisovné *s* je *š:*

a) v podstatných jménech: *poškvrna, škaroupka* P, Š, St, *škařoupka* C (ale: *skařoupka* Sv), *škarpa* St (franc. *escarpe*), *šmytec, špekulant, šupka* (ze slova: slupka);

b) ve slovesech: *poškvrnit, šáhnout, vošáhnout se, vopšahnout* St (t. j. obsáhnouti), *podošahnout* Š (t. j. dosáhnouti), na př.: *Šách* sem na něj St (t. j. sáhl sem). Kůň se *vošách* P. *Podošach* sem toho Š. Nemoch to *vopšahnout* St.

c) V participiu min. trpném sloves *nest* a *pást*, na př.: *nanešíno, přinešenej, vypašenej* Š, *spašenej* Š. — Ale také říkají: vypasenej, spasenej.

d) Předložka *s* (původní nebo vzniklá z předložky *z*) mění se v *š* před *č*, na př.: *Š* čím budeš tahat? P. Jel sem *š* čeledínem P. *Š* čeho (t. j. z čeho) bude živa? Š.

e) *s* mění se v *š* před *č* v nepřímých pádech náměstky *fšelisco*: gen. *fšeliščeho*, dat. *fšeliščemu*, lok. vo *fšeliščem*, instr. ze *fšeliščím*.

4. Za spisovné *s* je *z*:

a) ve slově *zdrava* (t. j. strava);

b) ve předložce *s*, začíná-li následující slovo jasnou souhláskou nebo některou ze souhlásek *l, r, ř, m, n,* na př.: šel *z* bratrem, *z* dětma, *z* hochem, jel *z* volma; šel *z* Leopoldem, *z* řezníkem, *z* matkou, *z* nevěstou.

Poznámka. Ve slovech, složených s předložkou *s*, mění se *s* v *z* před *b, d, h, r,* na př.: *zbořit, zbor, zbírat, zběhnout se, zdělat* (na př. hodiny se stěny), zeď se *zhroutila* (t. j. sřítila), *zruntil* sem srnca P (t. j. svalil = zastřelil sem srnca); kat musel mu hlavu *zryt* St (t. j. srýti). — Ale ve Škrdlovicích jsem slyšel: Kat mu *sryl* hlavu. Museli mu *srejt* hlavu.

c) Předložka *se* mění se vždy v *ze*, na př.: jel sem *ze* sestrou, *ze* ženou, spadyl *ze* stroma St.

Poznámka 1. Ve slovesech, složených s předložkou *se*, mění se větším dílem předložka *se* v *ze*; řidšeji je slyšeti slovesa, ve kterých předložka *se* je nezměněna. Příklady:

a) Slovesa, ve kterých předložka *se* je změněna v *ze*: *zebrat* (všude); *zedřít se* P; *zehnali* sme dolu P; *zelhat; zemlet; zepnout* ruce C; *zepít* ruce, *zepni* si ruce! *zepjalo* ruce P; *zeslabnout,* na př.: *zeslab* sem Š, *zeslabl, zeslabyl* St; *zestaral se* St; *zežrat*; *zejít* nebo *zejít se*, na př.: *zejdeme se* P, *zešel* sem dól C, *zešli se* do hospody St, *zešli se* ke mně P, Sv.

b) Naproti tomu slyšel jsem tato slovesa, ve kterých předložka *se* zůstala nezměněna: *sebrat* Š, Sv, *sebrali se* Š, Sv; *sehnul se* P; *semlet* Š; *sepnout* nebo *sepít* ruce Š, St, *sepjala* ruce Š, St; má ruce *sepitý* Š; *setmnělo se* Š; *sezvali* sousedi Sv (týž stařec řekl však: *zebral se*); *sejít* nebo *sejít se,* na př.: nemohlo mu to z mysle *sejít* Š; teťkej se s ním *sejdu* Sv; *sešli se* v hospodě Š; bylo tam moc lidů *sejitejch* Sv; byli u nás sousedi *sejitý* Sv; chalupa je uš *sejitá* (t. j. sešlá) Š.

Z těchto příkladů vysvítá, že 1. v témž slovese předložka *se* někdy je změněna v *ze* a někdy zůstává nezměněna, na př.: *zebrat* St, Sv, Š, *sebrat* Sv, Š; *zešli se* do hospody St, *sešli se* v hospodě Š;

2. v též vesnici v některém slovese předložka *se* je změněna v *ze* a v jiném slovese zůstává nezměněna, na př.: *zehnali* sme dolu P, *sehnul se* P; *zebrat* St, *sepjala* ruce St;

3. táž osoba v některém slovese mění předložku *se* v *ze* a v jiném slovese nemění, na př. ve Škrdlovicích táž stařenka pravila: *zebrala* peníze, *zežral, sešli se* v hospodě, *setmnělo se.*

Táž osoba v témž slovese někdy mění předložku *se* v *ze* a někdy nemění, na př.: *zebrala* peníze, *sebrala* sem se Š.

V žádné vesnici však nemluví všichni lidé stejně. Uvádím li tedy z Polničky sloveso *sehnul se* a ze Škrdlovic slovesa: *sešli se*, *setmnělo se*, nepravím tím, že v Polničce všichni lidé říkají: *sehnul se* a že ve Škrdlovicích všichni lidé vždy praví: *sešli se, setmnělo se.* Ve Škrdlovicích na př. slyšel jsem slovesa *sebrat* a *zebrat* vedle sebe.

Poznámka 2. Před náměstkami osobními předložka *s* nebo *se* zůstává vždy nezměněna, na př.: šel *se* mnou, *s* ním, *s* ňou, *s* náma, *s* váma, *s* něma nebo *s* nima.

d) V předložce *přes* mění se koncové *s* v *z* před jasnými souhláskami a před *l, r, ř, m, n*, na př.: šel sem *přez* Borky, *přez* dědinu, *přez* hranice, *přez* louku, *přez* most, ležel *přez* rok, světýlka skákaly *přez* řeben, lez *přez* zeď; byl tady *přez* noc.

e) Na Cikhaji jeden stařec říkal někdy: *zme* a někdy: *sme*, na př.: pásli *zme* a po druhé: pásli *sme.* — Jinde jsem tvaru *zme* neslyšel.

4. *s* se předsulo ve slovech: *střapec* Sv, *Střebíč* P (Třebíč), *Střebová* P (Třebová), *střešňa, střída* C, Š (třída), *střídní* C (třídní).

Vedle slova *střešňa* také se říká: *třešňa* C, Š.

5. *s* se vysouvá:

a) v přídavném jméně *mněskej* (t. j. městský);

b) v předložce *přes*, začíná-li následující slovo sykavkou *s* nebo *š*, na příklad: je jí *pře* sedumdesát roků; ten vohnivej drak letěl *pře* stromy, *pře* stavení Š; je jí *pře* šedesát roků.

6. *s* se odsulo ve slovech: *křítek* St, *křivánek* C, St, Sv, Š, *krz* (t. j. skrz) Sv, Š, *kroz* (místo: skroz t. j. skrz) Š, *třenko* Sv (t. j. střenka).

Vedle těchto slov však se také říká: *skřivánek* St (ale řidšeji než; *křivánek), skrz* (zpravidla), *skroz* P, *střenko* St, *střemko* Š.

Ve Škrdlovicích jeden stařec pravil: *třašák* místo: *strašák.*

c.

1. Za *c* je *č* ve slově *plíčník* C.

V Polničce jeden stařec říkal: *dyčky* místo obyčejného dialektického příslovce *dycky.* Od jiných lidí jsem příslovce *dyčky* neslyšel.

2. Za spisovné *c* je *s* v číslovkách: jedenást, jedenástej; dvanást, dvanástej . . . devatnást, devatnástej.

3. Za spisovné *c* je *ť*:

a) v participiu min. trpném, na př.: mám ječmen *vymlátěnej*, mám *vymlátíno*, má statek *vyplatěnej*, chleba byl moc *zahrejtěnej* Š (t. j. uválen); *b)* ve slovesech: *kátět* (t. j. káceti), *vyplátět*.

Poznámka 1. Také se říká: *vymlácenej, vymlácíno, vyplacenej*.

Poznámka 2. Velmi zřídka je slyšeti sloveso *kácet*.

Poznámka 3. Častěji je slyšeti: *vyplácet* než *vyplátět*.

4. *c* splývá s následujícím *s* v *c*, následuje-li po slově, končícím souhláskou *c*, náměstka zvratná *se*, *si*, *sebe*, *sobě* anebo pomocné sloveso *sem*, *si*, *sme*, *ste* a vyslovují-li se obě tato slova jako jediné slovo — což se děje v rychlé, nenucené mluvě, na př.: *nice* nebál (t. j. nic se), *nici* neuďál (t. j. nic si), *nicem* neviděl (t. j. nic sem), *nici* neviděl (t. j. nic jsi), *nicme* neviděli, *nicte* neviděli (t. j. nic jsme, nic jste).

V tomto případě skupina *c*+*s* také se mění v *cc*, na př.: *strejcce* ho ujmul (t. j. strejc se); *niccem* neviděl. — Často bývá nesnadno rozeznati, řekla-li mluvící osoba: *nice* nebál, *nicem* neviděl či: *nicce* nebál, *niccem* neviděl.

Poznámka 1. Když mluvící osoba vyslovuje slovo, končící souhláskou *c*, zvláště zřetelně nebo důrazně nebo když činí po něm nějakou přestávku, pak *c* s následujícím *s* náměstky zvratné nebo pomocného slovesa nesplývá v *c*, jak už bylo podotknuto výše, na př.: Ale švec — se nebál Š. Nic — se mně nestalo St.

Poznámka 2. Když po slově, končícím souhláskou *c*, následuje jiné slovo začínající souhláskou *s* než náměstka zvratná nebo pomocné sloveso, pak obě tato slova nesplývají v jedno slovo a proto *c* s následujícím *s* nesplývá v *c*, na př.: Bylo moc snihu Š. Bы sem ešče moc slabej St.

Souhlásky *ž*, *š*, *č*.

ž.

1. Za spisovné *ž* je *ř* ve slovech: *drůbeř*, *kráděř*, *mláděř*.

2. *ž* mění se v *š* před temnými souhláskami a to:

a) v témž slově, na př: *neboška;*

b) v částicích: *až, dyž, než, už*, na př.: Pudu s něma *aš* ke školi Š. *Dyš* přišel domu, našel holý zdi Š. *Dyš* sem přišel z vojny, zdržoval sem se f Setňově Š. *Dyš* šel domu, potkal myslifca Š. *Neš* přišel s poutu, fšecko mu schořelo Š. *Uš* tam nepudu St. *Uš* sem tam byl Š. *Uš* se nevrátím Š.

3. Mnozí lidé ve všech vesnicích, když mluví rychle a nenuceně, mění v částicích *až*, *dyž, než*, *už* souhlásku *ž* v *s* před následující náměstkou zvratnou nebo před pomocným slovesem *sem*, *si*, *sme*, *ste*, *sou*, na příklad: *As* se vrátím, zastavím se u vás Š. *Dys* se to prozradilo, rymik spustili St. *Nes* se vrátil, fšecko mu schořelo Š. *Us* se nevobrátila Š. *Us* sem tam byl Š.

V tomto případě změnilo se *ž* napřed v *š* a toto pak v *s*.

Protože částice *až, dyž, než, už* vyslovují se v tomto případě s následující náměstkou zvratnou nebo s pomocným slovesem jako jedno slovo, mohlo by se také psáti: *asse, assem, dysse, dyssem, nesse, nessem, usse, ussem* atd.

4. *ž* s následujícím *s* splývá v případě právě uvedeném také v pouhé *s*.

Místo: *aš se, aš sem, dyš se, dyš sem, neš se, neš sem, uš se, uš sem* atd. nebo místo: *as se, as sem, dys se, dys sem, nes se, nes sem, us se, us sem* atd. (což se vyslovuje: *asse, assem, dysse, dyssem* atd.) vyslovují lidé v rychlé mluvě často: *ase, asem, dyse, dysem, nese, nesem, use, usem* atd., na př.: Čekal sem, *ase* (t. j. až se) vrátil Š. *Dysme* (t. j. když sme) přijeli do Vídně, tahli sme na Košuta P. *Nese* (t. j. než se) vrátil s poutu, vyhořel Š. *Usem* (t. j. už sem) tam byl dvakrát Š.

V těchto případech vzniklo *s* ze skupiny *ž*+*s* tímto postupem: *ž* změnilo se před *s* v *š*, *š* před *s* změnilo se v *s* a skupina *ss* splynula v jednoduché *s* jako ve slovech: profesor, komise.

Přihází se, že týž člověk řekne někdy: »*aš* se vrátím,« »*dyš* sem přijel,« »*uš* sem tam byl« a podobně — a někdy »*as* se vrátím,« »*dys* sem přijel,« »*us* sem tam byl« a podobně — a někdy zase: »*ase* vrátím,« »*dysem* přijel,« »*usem* tam byl« a podobně.

Někdy je těžko rozeznati, vyslovila-li mluvící osoba: »*as* se vrátím,« »*dys* sem přijel,« »*us* sem tam byl« a podobně či: »*ase* vrátím,« »*dysem* přijel,« »*usem* tam byl« a podobně.

Poznámka. Častěji je slyšeti vyslovovati v uvedeném případě: *aš* se, *aš* sem, *dyš* se, *dyš* sem, *neš* se, *neš* sem, *uš* se, *uš* sem, atd. nežli: *as* se, *as* sem, *dys* se, *dys* sem, *nes* se, *nes* sem, *us* se, *us* sem atd. nebo nežli: *ase, asem, dyse, dysem, nese, nesem, use, usem* atd.

5. Skupina *žs* uprostřed slova splývá v *s*, na př.: to je *boská* (t. j. božská) pravda; *praskej* (t. j. pražský) most.

6. Skupina *žš* uprostřed slova splývá v *š*, na př. *bliší, draší, niší, uší* (t. j. bližší, dražší, nižší, užší).

7. *ž* mění se mnohdy v *z*.

V částicích *až, dyž, než, už* lidé, mluví-li rychle a nenuceně, mění často *ž* v *z*, když následující slovo začíná souhláskou *z*, na př.: *Az* zas přídou, zastavijou se u nás St. *Uz* zas je tu Š. *Dyz* zas přišel, vyhnali ho Š.

8. *ž* s následujícím *z* splývá někdy v jednoduché *z*.

V případě právě uvedeném lidé v rychlé mluvě místo skupiny *ž*+*z* nebo *z*+*z* vyslovují někdy pouze jedno *z*, na př.: *azas* přídou (t. j. až zas); *uzas* je tu (t. j. už zas); *dyzas* přišel (t. j. když zas).

V tomto případě *ž*+*z* změnilo se napřed v *z*+*z* a skupina *zz* splynula v jednoduché *z*.

Někdy je nesnadno rozeznati, zdali mluvící osoba vyslovila: *az zas, dyz* zas, *uz zas* a podobně či: *azas, dyzas, uzas* a podobně.

P o z n á m k a. Větším dílem však *ž* v částicích: *až, dyž, než, už* zůstává n e z m ě n ě n o, když následující slovo začíná souhláskou *z;* častěji na př. se říká: »*až* zas přídou,« »*dyž* zas přišel,« »*už* zas je tu,« nežli: »*az* zas přídou,« »*dyz* zas přišel,« »*uz* zas je tu,« nebo nežli: »*azas* přídou,« »*dyzas* přišel,« »*uzas* je tu.«

9. *ž* se o d s o u v á:

a) vždy ve slovech: *dycky* nebo *dyčky*, *dyt;*

b) často v částicích: *až, dyž, než, už,* začíná-li následující slovo sykavkou *š* nebo *ž;* to však se děje jen ve mluvě rychlé, nenucené, na př.: »Byl tady Popela?« — »Byl, ale *ušel* (t. j. už šel) dom.« Sv. — *Dy* (t. j. když) šli dom, viděli světýlka Š. — *Dy* žádnej nic nesce povidat, povím jim vo strašidle Sv.

Častěji však je slyšeti vyslovovati: *uš* šel dom, *dyš* šli dom, *dyž* žádnej a podobně.

10. *ž* se o d s u l o ve slově *Dářko* (místo: Žďársko).

š.

1. Za *š* je *ch*: jeden stařec ve Stržanově vyslovoval někdy: *ščestí* a někdy: *chčestí.* Od jiných lidí jsem slova »*chčestí*« neslyšel.

2. Za *š* je *č* ve slovech: *lepčí, lepčejác* St, Sv, Š, *menčí* Š, *počta.* — Vedle: *lepčí, menčí* říká se též: *lepší, menší.*

3. Koncovka *š* 2. osoby j. č. mění se někdy v *j* před zvratnou náměstkou *se*: Nechoj tam, *utopíj* se! (t. j. utopíš se) P. *Učej* se! (t. j. učeš se) P.

4. Za *š* je *s* ve slově *třiska.* — Vedle toho jsem slyšel: *tříška* St.

5. *š* se v y s u l o ve slově *renčák* St, Š.

6. Skupina *šč* se vysula ve slově *Břískej* (t. j. Bříščskej); jednomu silnému řezníku z Bříšče [1]) na Moravě, o kterém se vypravuje mnoho příběhů, říkají: Honza Břískej.

7. Za spisovnou skupinu *šť* je *žď* ve slově *hroždí* (t. j. roští).

č.

1. Za spisovné *č* je *š* v číslovkách: *štyři, štyry, štvrtej* a v jejich odvozeninách, jako: *štrnást, štvrtek* atd.

2. Za *č* je *t* ve slově *šmytec.*

3. Skupina *čc* uprostřed slova splývá v *c*, na př.: ch *Polnice* nebo: f *Polnice* Š (t. j. Polničce); f tý *kaplice* P (t. j. kapličce); dej to *koce!* Š (t. j. kočce); povím jim kousek vo *koce* C; povidala sem *děvece* Š (t. j. děvečce); ó *holeci!* St (t. j. holečci).

4. Někteří lidé skupinu *čc* mění ve skupinu *jc*, na př.: Řekni to *děvejce* C (t. j. děvečce). Sekajna se dělá na *řezajce* C (t. j. na řezačce).

5. Skupina *čs* splývá v *c*:

---

[1]) Úřední název této vesnice je: *Vříšť.*

a) uprostřed slova, na př.: *polnickej* (t. j. polničský);

b) když příslovce: *nač*, *voč*, *proč*, *zač* splývají s následující náměstkou zvratnou nebo s tvary slovesnými *sem*, *si*, *sme*, *ste*, *sou* v jedno slovo — což se děje v rychlé, nenucené mluvě — na př.: *Nace* (t. j. nač se) tak trápit? St *Voce* (t. j. oč se) fsadíme? P. *Proce* (t. j. proč se) ptáš? Š. *Proci* (t. j. proč jsi) nepřišel? Š. *Proci* (t. j. proč si) toho tolik bereš? St. Poslouchaji, *procme* (t. j. proč jsme) jednou utekli š čekání Š. *Procte* (t. j. proč jste) nepřišli? Š. *Zacte* (t. j. zač jste) to koupili? Š;

c) když příslovce *pryč* s následujícím slovem, opatřeným předložkou *s*, splývá v jedno slovo — což se děje v rychlé, nenucené mluvě, — na příklad: *pryctým!* Š (t. j. pryč s tím); *prycním!* Š (t. j. pryč s ním);

d) když po imperativě, končícím se souhláskou *č*, následuje zvratná náměstka *se*, *si* a obě slova se vyslovují jako jediné slovo — což se děje v nenucené mluvě, — na př.: *uce!* (t. j. uč se); *nekrce!* (t. j. nekrč se); *voblece!* (t. j. vobleč se) Š; *vobleci* (t. j. vobleč si) kabát! St.

Poznámka. Když mluvící osoba v uvedených případech po slovech končících souhláskou *č*, učiní přestávku (třeba sebe nepatrnější) nebo když chce tato slova vysloviti zřetelně a důrazně, pak *č* s následujícím *s* nesplývá v *c*, na př.: *Nač* si tady? Š. *Proč* se perete? Š. *Zač* ste to koupili? Š. — *Pryč* s tým! Š. — *Uč* se! Š.

6. Skupina *čs* mění se někdy ve skupinu *cc*.

V případech 5. b) a d) místo skupiny *čs* někdy je slyšeti vyslovovati skupinu *cc* (ale jen tenkrát, když po skupině *čs* následuje samohláska), na příklad: *Procce* (t. j. proč se) ptáš? Š. *Procci* (t. j. proč jsi) nepřišel? Š. *Ucce! Voblecce!* Š.

Táž osoba v těchto případech vysloví někdy jednoduché *c* a někdy *cc*; někdy je nesnadno rozeznati, zdali mluvící osoba vyslovila: *proce* ptáš? *proci* nepřišel? *uce! voblece*! či: *procce* ptáš? *procci* nepřišel? *ucce! voblecce!*

7. Místo skupiny *čs* slyšel jsem jednou vysloviti skupinu *jc* (od 78letého starce): *ujce!* St (t. j. uč se).

Souhláska *j*.

1. *j* se odsouvá na začátku slova:

a) ve slovech: *esli*, *esi* (t. j. jestli), *ešče*, *už*;

b) před *i* ve slovech: *inej* (všude), *inší* P, *inačí* St, *ináč* C, *indá* P, Sv, *istej* (všude), *istotná* pravda Š; *istotně* Š; — místo: *Jinkovec* říká se častěji: *Inkovec* (skupina chalup u Stržanova): vedle: *Jihlava* říká se také často: *Ihlava* Š;

c) v genitivě mn. č. *jich* ve rčení: prosím *ich;* — jeden stařec ve Stržanově vyslovoval *im* místo *jim;* pravidlem je všude výslovnost: *jich, jim;*

d) ve slovech: *du, deš, de* atd.; *mnění* (t. j. jmění), *meno, menovat; sem (su), seš, sme, ste, sou.*

Poznámka 1. Vedle *esli* a *esi* říká se též *jesli* P, St, Sv, Š a *jesi* P. — Vedle *uš* je někdy slyšeti také *juž* St.

Poznámka 2. Vedle *istej*, *istotná* pravda — slyšel jsem: *jistotná* pravda C, *jistej* Š, *jistá* pravda St, Sv.

2. *j* se odsouvá na konci slov v imperativech na *-ij*: *pi, napi se, nebi* ho, *neši* (t. j. nešij), *uši* (t. j. ušij), *nali* mně plnou! Sv.

3. *j* se vysouvá:

a) ve slovech: *čarodeník, čarodenica, přidu, přideš, přide* atd. Sv, *pučit* (t. j. půjčit), *vypučit*, *pudu* (t. j. půjdu), *pudeš*, *pude* atd., *zbuník* Sv, Š (t. j. dovádivý chlapec), *zbuníkovat* Sv (dováděti);

b) v imperativech: *poď, pojte* (z: poďte); *přiď*, *přiťe* C, Sv anebo *přite* Sv;

c) v imperativě mn. č. sloves *bit*, *pit, šit: nebite* se! *pite! ušite* mně to!

d) v imperativě *dejž* ve rčení: *Deš* to Pámbu! (t. j. dejž to Pán Bůh).

Poznámka 1 Vedle *přidu, přideš* atd. říká se častěji: *přídu, přídeš* atd. anebo: *přijdu*, *přijdeš* atd.

Poznámka 2. Na Cikhaji slyšel jsem: *zbujník* (ve smyslu: *loupežník)*.

4. *j* se předsulo ve slovech: *jalmara* Š, *jarmara* C, Sv, *jinkoust* St, *Julrich* Š (t. j. Ulrich). — Někteří lidé říkají *juž* místo obyčejného *už,* na př. ve Stržanově, ale vedle *juž* říkají také: *už.*

5. *j* se nevysouvá:

a) ve slovech: *pjatro* (t. j. patro ve stodole), *holoubjata*, *hrabjata*, *říbjata;*

b) v participiu min. činném sloves složených se slovesem *pnouti: rozepjal, sepjal*, *zapjal* (participium trpné zní: *rozepítej, sepítej*, *zapítej*).

Přesmyk.

1. Přesmykly se samohlásky ve slově *škařoupka* C nebo *škaroupka* P, Š, St nebo *skařoupka* Sv (místo: *skořápka*).

2. Přesmykly se souhlásky ve slovech: *hmla* Sv, St, Š (mhla), *jimel* Sv (jilm), *karamád* Š, *karamátka* Š, *klofník* (knoflík), *korela* (cholera), *korovlat* Sv (kolovrat), *kraml* (z něm. Klammer), *leberija* Sv (ale v Polničce jsem slyšel: *rebelija*), *legramace* C (reklamace), *mochorůfka* P, St, Š (místo: mochovůrka t. j. muchomůrka), *relmo* St (místo: lermo), *řejček* St, Š (místo: zejtřek), *toral* (tolar), *žlica* (lžice) — a pak ve jméně *Jurlich* nebo *Udlich* Sv (místo: Urlich t. j. Ulrich).

Vedle: *jimel, karamád*, *karamátka* říká se také: *jilem* Š, *kamarád, kamarátka.*

3. Přesmykla se měkkost s jedné souhlásky na jinou ve slovech: *ňat* Sv (místo: *nať*), *Sekňov* nebo *Setňov* (místo: Sjeknov, Sjetnov, kteráž slova vznikla vysutím souhlásky *v* ze slov: Svěknov, Světnov).

Stahování.

Vynecháním jedné slabiky stáhla se tato slova: *cák* Sv, Š (místo: *co pak*), *ďál, uďál* atd. (místo: *dějal* nebo *dělal*), *dobrytro, ná* C, Š (místo: *no a*), *ňákej, ňáko* nebo *nákej*, *náko* (místo: *nějakej*, *nějako* nebo *nejakej*, *nejako*).

Vysouvání.

Slabika *ví* se vysula ve slově *poscení* P (jen jednou místo: *posvícení*). — Ale zpravidla se říká všude: *posvícení*.

Stahování slov.

Místo: *Vojnů Mněstec, z Vojnovýho Mněsce* (t. j. Vojnův Městec, Vojnova Městce) říkal jeden stařec v Polničce: *Vojnomněstec*, z *Vojnomněsce*.

Oddíl druhý.

Tvary.

A. Skloňování.

I. Jména podstatná.

1. Vzor holub, dub.

Jednotné číslo.

Genitiv. Podstatná jména neživotná, která ve spisovném jazyku mají koncovku *-u*, mají častěji koncovku *-a* než *-u*, na př.: u belka (studánka ohrazená dutým kmenem), u buka, u duba, ze dvora, u hájka, u hroba, do Klusborka, s kočára, do kopečka, s krchova, u mosta, z nosa, řebík s paprska, u pařeza, s pivovára, u plota, s popela, u roha, z řetěza, u smrka, u stola, ze stroma, do stropa, do suda, do šátka, u voza, do Žďára.

Genitivy na *-u* jsem slyšel tyto: z břehu, u buku, z hrobu, u kanónu, vot korovlatu, z mostu, vot počátku, s poutu (t. j. z pouti), do roku (vždy), ze řbetu, do spolku, do stínu, ze sudu, ze zámku; — do Pestu (vždy), u Švechatu, do Žďáru (jednou ve Škrdlovicích a jednou ve Stržanově; ale ti lidé, kteří řekli: »do *Žďáru*«, říkali jindy vždy: »do *Žďára*«).

Přihází se, že týž člověk v témž slově řekne někdy koncovku *-a* a někdy koncovku *-u*, na př.: Nehnul se z *mosta;* nehnul se z *mostu* Sv.

Říká se: vot svatýho *Ducha* nebo: vot svatýho *Duchu* (označuje-li se doba) Š.

Koncovku *-u* mají vždy:

1. jmeno *Brod* (t. Německý): jel do *Brodu*;

2. jména hromadná a látková, na př.: kilo *cukru*, z *drnu*, pytel *hrachu*, trochu *chmouru*, fůra *klestu*, nastrouhal sem *křenu*, málo *lenu*, půl *sáhu* dříví, moc *snihu*, málo *tabáku*, letos je málo *krmu*.

Dativ. Podstatná jména životná (i jména živočichů) mají vždy koncovku *-ovi*: dej to *psovi*; dej to *volovi;* přerazil sem *hadovi* vocas Š.

Na Cikhaji vedle koncovky *-ovi* je též koncovka *-oj*, na př.: *Synoj* nebude vejmněnek tak dlouho trvat (Jan Straka). *Vopatoj* to uďálo taky tak (týž).

Koncovku *-u* mají jen jména: *Bůh*, *Kristus*, *Pán*, *Duch* svatej, pak jména svatých a jméno *pán*, je-li přívlastkem, na př.: Modlili se k svatýmu *Jánu* St. Modlili se k svatýmu *Krištofu* Š. Říkal sem to *panu* soucímu Š (t. j. soudci).

Akkusativ. Starý akkusativ zachoval se ve rčení: na svatej *Duch*.

Slova: *kozlík* (na kočáře) a *roh* (kuželek) mají akkusativy: Sedl na *kozlíka* St. Trefil *roha* Š.

Lokál.

1. Jména životná (i jména živočichův) mají vždy koncovku *-ovi*: Povím jim kousek vo *hadovi* Sv.

Na Cikhaji vedle koncovky *-ovi* je slyšeti též koncovku *-oj*: Vo *hejkaloj* taky bych moh vypravovat.

Ta jména životná, která mají v dativě koncovku *-u*, mají též v lokále koncovku *-u*: vo Pánu Bohu.

Jména svatých, když znamenají dobu, mají koncovku *-ě*: Třešně kvetly letos po *Filipě Jakubě* Š. Po *Petře Pavle* zrnko nalejvá Š. Teď to bude lepčí jak vo *Jáně* P. Po *Václavě* budou zas teplý dni Š.

2. Neživotná mají koncovky *-ě* a *-u*.

a) Koncovku *-ě* mají zpravidla neživotná na *b*, *d*, *m*, *n*, *p*, *r*, *t*, *v*: na dubě, na ledě, v domně, po řebeně chodil kohout, na snopě, na dvoře, na plotě, f chlívě.

Ale některá z těchto slov mají vedle koncovky *-ě* také koncovku *-u*, na př.: Bьl právě na *poutě* Š. Děkuju vám fšem, že ste byli se mnou na *poutu* Š.

b) Koncovku *-u* mají tato neživotná:

1. na *h*, *ch*, *k*, na př.: ve *snihu*, na *trhu*, v *mechu*, f *kožichu*, na *buku*, v *zámku*, f *Stružníku* — ale: f *potoce*, v *rybníce;*

2. zpravidla jména hromadná a látková, na př.: f *cukru*, v *medu*, v *hrachu*, v *lenu*, f *chmouru*; — ale také jsem slyšel: v *leně* Š;

3. zpravidla jména měsícův: v lednu, v únoru, v březnu atd.

Poznámka 1. Některá jména měsícův mají vedle koncovky *-u* také koncovku *-ě;* slyšel jsem: v *březně* mněsíci St, f polou *dubně* P, f půl *srpně* Š.

Poznámka 2. Slovo *rok* má lokál: *roce* i *roku*: V dvaapadesátým *roce* to mohlo bejt Š. F pětadvacátým *roku* sem se narodil P.

Poznámka 3. Podstatná jména na *l*, *s*, *z* mají v lokále koncovku *-i*: dou po temle *díli!* C, v *doli*, v *huzli*, f *popeli*, na *stoli* Š; na *brusi*, v jednem *kusi*, v *lesi*, na *nosi*, ve *vofsi;* na *pařezi*, na *řetězi*, na *vobrazi*, na *vozi*.

Ale zpravidla se říká: f *kostele*. — Velmi zřídka je slyšeti lokál *kosteli*, na př.: Byla sem f tem *kosteli* Š. Při tem *kosteli* pochovávaji Š.

Častěji se říká: na *stole* než: na *stoli*.

Poznámka 4. Jméno *Žďár* má vždy lokál: ve *Žďáře;* lokálu: ve *Žďáru* jsem neslyšel ani jednou.

Množné číslo.

Nominativ.

1. Podstatná jména *bratr* a *hoch* mají koncovky *-i* a *-í* vedle sebe: To byli dvá *bratři* St, Š. To byli *bratří* P, Š. — To sou naše *koší* St, Š. *Koši*, žeňte už dom! C, Š. — Častěji je slyšeti tvar: *koší* než tvar: *koši.*

2 Místo spisovné koncovky *-é* slyšel jsem koncovku *-e* ve slově *anděle*: *Anděle* sami pomáhali nosit St. — Vedle tvaru: *anděle* také se říká: *andělí.*

Jména obyvatelův na *-an,* pak jména: *host*, *soused*, *žid* mají koncovku *-i*: křesťani, hosti, sousedi, židi.

3. Místo spisovné koncovky *-ové* říká se obyčejně *-ove*, na př.: Ty *Ambrožove* byli fest P (t. j. nezranitelní). Dyby naše *ocove* stali! Š. — Jiné nominativy na *-ove*: *duchove* Š, *pánove* St, *přetkove* St, Sv, Š (t. j. předkové), na př.: Dyby to naše *přetkove* viděli!

Koncovku *-ové* slyšel jsem celkem třikrát: Tady bejvali *hejkalové* St. Dvá *feldvéblové* šli na špacír St. F Křižánkách byli bratři *Řátkové* Sv.

4. Některá jména životná mají koncovku *-y*: To byly *duchy*, ty *koníčky* St. Poslouchej, jak *ftáčky* spívaji Š. To sou jejich *chlapečky?* P. Tady sou taky *komáry* Š. V Dářku sou hrozný *kapry* Š. F tem potoce sou *struky* St (t. j. pstruzi). *Špačky* tam maji hnízdo Š. F Klášteře sou dvá *velebníčky* Š.

5. Koncovku *-a* má místní jméno *Počítka*, gen. do *Počítek* (t. j. Počátky, vesnice moravská nedaleko Stržanova.)

Koncovku *-a* slyšel jsem též ve slově: *řípka* St (místo: *říbka* t. j. hříbky): Tam rostou *řípka.* — Vedle tvaru: *řípka* říká se také: *řípky.*

Poznámka 1. Jména neživotná na *l, s, z* mají v nom. a akk. mn. č. koncovku *-e,* na př.: Vykopali tři hlyboký *dole* C. Ve Žďáře sou tři *kostele* Sv, St, Š. Maji f seknici dva *stole.* Ty máš takovýle *čase* C. Já mám dva *klase* Š. *Klase* sou kraťounký. Jak nejsou svý *lese*, je zle Š. *Vofse* se urodily. Na Žákovici je vidět *kuse* zdí C. Ďál sem *pařeze* P, Š, Sv. Tam visí vedle sebe tři *vobraze* C. Naložil fšecko na tři *voze* C, P, Sv, Š. Voni ty *spise* byly suchý pot tou paží Š.

Vedle nominativů a akkusativů *čase*, *kostele*, *lese* je slyšeti — ale řidšeji — také tvary *časy, kostely, lesy* na př.: To ešče byly inší *časy* P. Teď sou zlý *časy* Š. Ve Zďáře sou tři *kostely* Š. Ty *lesy* sou panský C, Š.

Poznámka 2. Jméno *dobytek* má mn. č. *dobytky.*

Genitiv.

1. Koncovka *-ů* nezněla mi tak dlouze, jak se vyslovuje ve spisovném jazyku; proto by se mohla nazvati prostředně dlouhou.

Málokdy je slyšeti místo koncovky *-ů* vysloviti krátkou koncovku *-u,* na př.: Přišlo pár *chlapu* Š. Ďál u *Kašparu* za tovaryša C.

2. Jméno *hoch* má všude koncovku *-í*: Šel sem se ptat *koší* Š. — Ve Stržanově slyšel jsem vedle gen. *koší* též genitiv *košů.*

3. Genitiv bez koncovky *-ů* slyšel jsem ve slovech *čas* a *hrozen*: Vot tejch *čás* tu nebyl Sv. Koupil sem pár kotrlíčků *hrozen* Sv. Ale obyčejně se říká: vot tejch *časů*. — Jméno místní *Počítka* má gen. *Počítek.*[1])

Slovo *rozen* nebo *rožen* (t. j. hrozen) má genitiv mn. č.: *rozní*, *rožní*, na př.: Přinesla sem kotrč (t. j. třapec) *rozní* Š. Koupila sem švatrc *rožní* Š.

Dativ má ve Stržanově zpravidla koncovku *-om*, v ostatních vesnicích koncovku *-ům*. V koncovce *-ům* nevyslovuje se *ů* tak dlouze jako ve spisovném jazyku; proto možno nazvati koncovku *-ům* prostředně dlouhou. Příklady ze Stržanova: Dohazoval služby *pánom*. Bъl za kuchaře *četníkom*. Nosíval *sedlákom* svůrky k *cepom*. Šel se přetstavit *oficírom*. Šel k tem *vojákom*. Naše (t. j. naši) nastoupli zas k tejm *kverom*. — Ze Škrdlovic: Podává *zedníkům*. — Ze Světnova: Vypravoval to *sedlákům*. — Z Polničky: Jak tahly tady ty pola naproti tejm *gruntům*, to bъl fšechno vobecní les.

Ve Světnově jedna stařenka užívala vedle koncovky *-ům* též koncovky *-om*; jednou na př. řekla: »Šel se podívat g *dělníkům*« a podruhé: »Šel se podívat g *dělníkom*.«

Příjmení mají ve všech vesnicích koncovku *-om*, na př.: Šel k Leopoldom, k Mrkvičkom, k Cempírkom, k Vytlačilom Š; k Hamanom, k Maňáskom, ke Strakom C; g Beranom, k Šilhánkom Sv; k Čápom, k Musilom, g Říhom St; g Blažíčkom, k Machom, k Vackom P. — Jednou jsem slyšel: Přišli g *Řátkům* Sv.

Poznámka. Jméno *hoch* má ve Stržanově dativ *hošom*, v ostatních vesnicích *hošům*; na př.: Rozdala koláče *hošům* C.

Jméno *Počítka* má dativ: *Počítkám*, na př.: Přišel sem k *Počítkám* Sv, St. — Jméno *Lemperky* má dativ: k *Lemperkám* Sv.

Akkusativ nahrazuje se všude a vždy nominativem, na př.: Kozáci ty *sedláci* řezali karabáčama vo sto šest St Leopoldová má f tem domně *nájemníci* Š.

Jednou jsem slyšel akkusativ na *-y* (od 84leté stařenky): Dívá se na *tanečníky* P.

Lokál. I jména životná i jména neživotná mají koncovky *-ích*, *-ech* a *-ách*.

Jména životná.

1. Koncovku *-ích* mají:

a) Jména na *h*, *ch*, *k* (vedle koncovky *-ách*), na př.: Povím jim kousek vo *drátenících* St. Házel po našejch *hoších* Š.

b) Jména na *l*, *r* (vedle koncovek *-ech* a *-ách*), na př.: Teťka nic neslyšet vo *hejkalích* St. Budu jim vypravovat vo třech *bratřích* St.

2. Koncovku *-ech* mají jména ukončená na jiné souhlásky než na *h*, *ch*, *k* (vedle koncovky *-ech* mají také koncovku *-ách*), na př.: Povím jim kousek vo Břečkovejch *synech* St. Šel po *volech* St.

[1]) Vlastní jméno *Lemperky* (les u Světnova) má genitiv: *Lemperek*, na příklad: Mám pole u *Lemperek*. Ale nelze rozhodnouti, je-li to slovo rodu mužského či ženského.

3. Koncovku *-ách* mají jména ukončená na kteroukoli souhlásku, na příklad: Nebылo památky po *žákách* C. Drvaři si povidali vo *hejkalách* P.

Některá podstatná jména mají všechny tři koncovky vedle sebe, na příklad: Povidali vo hejkalích, vo hejkalech, vo hejkalách.

Jméno *hoch* má v lokále jen tvar: *hoších.*

Jména neživotná. Pravidlem je koncovka *-ách.*

1. Koncovku *-ách* mají:

a) vždy jméno *sen* a jména na *h*, *ch*, *k*, na př.: Ve *snách* ji viděl St. Po třech *rokách* sem se vrátil P. Chodí po *trhách* St. Sou tady kapry ve vobouch *rymnikách* St. Na *schotkách* (t. j. schodkách) sedávám St. Vylezli po *žebříkách* P. Vostává f *Počítkách.* Byli sme v *Lemperkách* Sv;

b) zpravidla jména ukončená na ostatní souhlásky; slyšel jsem tyto lokály: f časách (f tejch časách sme sekli votavu Š), po domách, ve dvorách, v Hamrách, po jeřábách, po kamenách, f kočárách, na kořenách, po kusách, na kvartýrách, vo lenách, po lesách, na pařezách, po schodách, na snětách, na stromách, na sudách, f tejch vejvozách, ve vofsách, na Žlebách.

2. Koncovku *-ech* mají jména ukončená na jiné souhlásky než *h*, *ch*, *k* (častěji mají koncovku *-ách*); slyšel jsem jen tyto lokály: f tejch *časech*, po *domech*, v *lesech*, po *schodech*, na *stromech*.

3. Koncovku *-ích* slyšel jsem jen v těchto lokálech: na *Žlebích* C (vedle toho: na *Žlebách* Sv), po *lesích* P, Sv, Š, v *lesích* P, Sv, Š, na *Lázích* St, povím jim vo starejch *časích* Sv. — V též vesnici je slyšeti vedle sebe tvary: v *lesích*, v *lesech*, v *lesách;* vo starejch *časích*, *časech*, *časách* Š.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ama*, na př.: Mluvil sem z *bratrama* St. Šel tam ze *švagrama* Sv. Tloukli po nich *kamenama* Š.

Slovo *rok* má koncovku *-y:* Přet patnásti *roky* C, před nejakejma třicíti *roky* P, přet třema *roky* Š, přet párma *roky* to nastalo St.

Koncovka *-y* zachovala se v názvu pole: pod *Lázy* Sv — a v instrumentalech: *hlady*, *smíchy*, *stěky* (t. j. vztekem), *strachy*, na př.: umřel *hlady*, *stěky* sem klel Š, byl sem potrhanej *smíchy* Š.

Koncovku *-ma* slyšel jsem v těchto případech: Vorá s párem *volma* Š, za Novejma *Dvorma* Š, zvoní fšema *zvonma* St, hrá si z *hošma* St, jeli z dvouma *párma* koňma Š.

Vedle obyčejného instrumentálu *hošma* je slyšeti též instrumentál *hochama*: hrá si z *hochama* St. — *Lemperky* a *Počítka* mají instr.: pod *Lemperkama*, za *Počítkama*.

Dodatky.

1. Slova *nářek* a *pohřeb* nevysouvají *e*: Tam bylo *nářeku!* Š. Byla sem na *pohřebě* Š.

2. Slovo *bratr* má ve mn. č. tyto tvary: nom., akk.: *bratří* (řidčeji *bratři*), gen. *bratrů*, dat. *bratrům*, lok. *bratrech*, *bratřích*, instr. *bratrama*.

3. Slovo *švagr* má vok. j. č. *švaře!*, nom. akk. mn. č. *švaři;* ostatní pády jsou pravidelné: *švagra*, *švagrovi*, *švagrem*; *švagrů*, *švagrům*, *švagrech* nebo *švagřích*, *švagrama*.

2. Vzor muž, meč.

Jednotné číslo.

Genitiv (a akkusativ jmen životných) má

1. zpravidla koncovku *-a*. Slyšel jsem tyto genitivy (nebo akkusativy): na Bartolomněja, kus biča, císařa, do hnoja, do houla, do hrnca, hospodářa, kněza, koňa, s konca, s kopca, kovářa, u křížа, u kupca, lamača, vod mněsíca ledna ležím z nohou St, půl mandela, muža (múža), myslifca, zlámal sem u noža střenko St, volili papeža Š, do pekáča, pokušitela, srnca, šefca, do špitála, vzal šandu vot trakača Š, učitela, do vohňa, vod voltářa, zajica, má zeťa šefca St, zloděja.

Zřídka je slyšeti koncovku *-e*. Tvarů o koncovce *-e* užívají jen lidé, kteří byli na vojně nebo ve světě, nebo kteří čtou noviny a knihy. Ale tito lidé neužívají tvarů na *-e* důsledně, nýbrž říkají také tvary na *-a*, na příklad týž soused v Polničce pravil: »Zahrabal ho do *hnoje*« — a v následující větě: »Dyž ho zahrabal do *hnoja*«. — Jiný soused v Polničce řekl: »Věčího *zloděja* a *taškáře* nebude«. — Jiný soused: »Na trhu *koňa* nekoupím« — a hned potom: »Takovýho *koně* nekoupím« P. — Jiný soused: »Povidám mu: Dej *koňa* do maštale« — a za chvilku: »dal *koně* do maštale« P. — Mám boty vot *šefca* ve Žďáře, vot *Kováře* P. — Jel ze *Ždírce*, pustil *koně* (jednoho) s *kopca* P. — Pustil sem *koňa* s *kopce* Š. — Mněla vocuď *múža* — mněla vocuď *múže* P (týž stařec). — Lidi se modlí u *kříža* — lidi se modlí u *kříže* P, Š. — Šel sem do *špitála* St. — Zavezli ho do *špitále* Š. — Viděl *kněze* Sv. — Byla u *kněza* Š. — *Schoře* sem honil Š. — Dal se do *pláče* C, P. — Zamotal se do *pláště* P. — Přišel do *pokoje* Š. Do *července* bylo chladno St. Šli sme do *háje* Š. Had vlezl do *kře* Š. Prosil *císaře* pána P. Na prvního *máje* staví máj St. Chodí vokolo *voltáře* Š. U *pláště* sem mněl krádl Sv.

2. Jména místní: *Cikhaj*, *Herálec*, *Humpolec*, *Mněstec* (t j. Vojnův Městec), *Ždírec* mají zpravidla koncovku *-e:* s Cikhaje, do Herálce, do Humpolce, do Mněsce, do Ždírce.

3. Některá slova mají koncovku *-u*: Bojím se *deščů* Š. Chce se dát do *deščů* Sv. Tady je moc *kouřu* Š. Máme moc *močů* přet chaloupkou St. Je tady málo *placu* Š. Dal se do *pláču* Sv. Musel do Brodu do *špitálu* Š. Mám moc *zápařu* C (t. j. příze naložené do kádí na paření).

Slova: *dešč* a *pláč* mají také genitivy: *dešče*, *pláče:* Dalo se do *dešče* Š. Je potřeba *dešče* P. Tam bylo *pláče!* Š.

Slovo *špitál* má vedle sebe genitivy: do *špitála*, do *špitálu*, do *špitále*. Ve Škrdlovicích na př. pravil jeden stařec: do *špitálu* a manželka jeho: do *špitále*.

Dativ.

1. Jména životná mají koncovku *-ovi*: Dej *koňovi!* Š. Povidám *tesařovi* Sv.

Na Cikhaji je slyšeti vedle koncovky *-ovi* též koncovku *-oj*: Říkala *můžoj*.

Velmi zřídka je slyšeti koncovku *-i*, na př.: Šla ke *knězi* Š. Přines (t. j. přinesl) *císaři* pánu vobilí s toho pole C. — Dativy: *císaři*, *knězi* jsou vzaty z jazyka spisovného.

Koncovku *-u* je slyšeti jen ve výraze: *císař pán*: Šel aš k *císařu* pánu St.

2. Jména neživotná mají zpravidla koncovku *-u*, na př.: Chystá se g *dešču* Sv. Nechoď g *houlu!* C. G žádnýmu *koncu* to nevedlo P. Dou k tomu *křížu* a vot kříža se daji na pravo C. Lidi chodí se modlit ke *křížu* Š. Přišel sem ke *křu* Š. Tomu *plášču* může bejt padesát roků Š. Potom dou lidi k *voltářu* Š.

Málokdo vyslovuje v dativě koncovku *-i*, na př.: Vofse se sečou ke *konci* srpnu [1]) Š.

Lidé, kteří v dativě vyslovují koncovku *-i*, nečiní tak důsledně; častěji vyslovují koncovku *-u*. Ve Škrdlovicích na př. jedna stařenka pravila: »Lidi k tomu *kříži* se chodí modlit« — a po druhé: »Lidi se chodí modlit ke *křížu*.«

Místní jména: *Cikhaj*, *Herálec*, *Humpolec*, *Mněstec*, *Ždírec* mají zpravidla koncovku *-i*: jel k Cikhaji, g Herálci, g Humpolci, k Mněsci, ke Ždírci. — Ale také je slyšeti koncovku *-u*: jel g *Humpolcu* C, přišel sem k *Cikhaju* Sv.

Lokál.

1. Jména životná mají koncovku *-ovi*: Seděl na *koňovi* St.

Na Cikhaji vedle koncovky *-ovi* je slyšeti také koncovku *-oj*: Seděl na *koňoj*.

2. Jména neživotná mají všude a vždy jen koncovku *-i*, na př.: v houli, v hrnci, na konci, na kraji, na kříži, na noži, na placi, ve vohni, na voltáři.

Koncovka *-i* v lokále j. č. je původní, neboť ji užívají důsledně lidé, kteří v dativě j. č. vyslovují vždy koncovku *-u*. Kdyby lokál j. č. byl někdy měl v podřečí polnickém koncovku *-u*, byl by ji podržel až podnes, jako ji podržel dativ j. č.

Vokativ má častěji koncovku *-i* než koncovku *-u*: *šenkýři!* C; slyšíš, *kováři?* Š; pane *mynáři!* P; ty *zloději!* C, P; — *zloději!* P.

Obyčejně říkají lidé: pane *mynář!* P; pane *učitel!*

Množné číslo.

Nominativ.

1. Za spisovnou koncovku *-é* je koncovka *-e*, ale slyšel jsem ji jen ve slově *přátele:* Děti rozebrali *přátele* Š.

2. Za spisovnou koncovku *-ové* je koncovka *-ove*, kterou jsem slyšel jen dvakrát: Najedenkrát se zbouřili *králove* na toho krála St. Byli tam tři *učitelove* Š.

---

[1]) Dativ!

3. Jména na *-tel* mají zpravidla koncovku *-i*: učiteli, věřiteli.

Genitiv.

1. Slova: *groš*, *kůň*, *podlíkače* (pomnožné) mají koncovku *-í*: za pár *groší* C, P, St; má pár pěknejch *koní* Š; utrh vot *podlíkačí* límec Š.

2. Slova: *mandel* a *věrtel*, je-li při nich nějaká číslovka, mají genitivy: *mandel*, *věrtel*: Mám ešče stát pět *mandel* Š. Namlátil sem pět *věrtel* Š. — Bez číslovky se říká: *mandelů*, na př.: Na poli je ešče *mandelů*! Š.

Dativ má ve Stržanově koncovku *-om*, v ostatních vesnicích koncovku *-ům*: Vozil *pekařom* mouku St. Uhři říkaji *Němcom* Švábi St. Nemohla si pomoct k *penězom* St. Dej *koňom* sena St. Vyprovázel ho aš ke *Škrdlovicom* St. — Nesyl sem *sekáčům* svačinu Š. *Myslifcům* museli robotovat Š Šel ke *Škrdlovicům* C, P, Sv, Š. Musíš dát *koňům* sena C, P, Sv, Š.

Vedle dativu *koňům* říká se na Cikhaji též: *koním*.

Kromě Stržanova je slyšeti koncovku *-om* zřídka, na př.: Rozváží pívo *šenkýřom* Sv. Chodil ke *kovářom* Š.

Jména: *Škrdlovice, Zlatnice* mají dativ: ke *Škrdlovicům*, g *Zlatnicům* C, P, Sv, Š a ke *Škrdlovicom* St. — Na Cikhaji říká se častěji: ke *Škrdlovicím* než: ke *Škrdlovicům*.

Akkusativ nahrazuje se nominativem: Pro *myndři* je tady dobře Š.

Lokál má koncovky *-ích*, *-ech* a *-ách*.

Jména: *Škrdlovice*, *Zlatnice* mají vždy lokál: *f Škrdlovicích* nebo pouze: *Škrdlovicích* (bʟl sem *Škrdlovicích* Sv), *v Zlatnicích*.

Jména obecná mají všechny tři koncovky vedle sebe: To bʟlo f tejch *nepokojech* Š. Hastrman f tejch *hrncách* mněl duše Sv. Ve třech *houlách* má fčely Š. Mám jařicu v *mandelách* Š. Tak teď vo tejch *uhlířách* Sv. Vyhrál na tejch *myslifcách* Š. Co máte v *hrncích?* Š.

Slovo *kůň* má lokál: na *koněch* i na *koních*.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ama*: Tak byli vobá dvá bratři *králama* St. Vadil se z *biličama* C Jezdí z *hrncama* Š. To bylo letos porád s tejma *vohňama* Š. Kozáci ty sedláci řezali *karabáčama*.

Jméno *Škrdlovice* má v instrumentále koncovku *-ama*: Pot *Škrdlovicama* bʟl hroznej rymník Sv. Vrátil sem se přet *Škrdlovicama* C.

Slova *peníze* a *vánoce* mají instrumentál: *penězi*, *vánoci*, na př.: Vyvoral kotel s *penězi* C. Von se jí vyvalil s tejmahle *penězi* hrnek St. Neví, co s *penězi* dělat Š. Bʟlo to před *vánoci* St — Ale slyšel jsem též instr. *penězma*: Ujel jí s *penězma* Š.

Koncovku *-i* slyšel jsem též ve slově *tisíc*, na př.: Před nějakejma *tisíci* lety bʟlo na Žákovici mněsto C. Dostal ženu s desíti *tisíci* Š.

Slovo *kůň* má instrumentál *koňma* a *koníma*: Jeli z dvouma párma *koňma* Š. Jeli s třema *koníma* P.

Dodatky.

1. Kněz.

Slovo *kněz* má ve mn. č. tyto tvary:

Nom. akk.: *Kněži* přišli k vyhnání St. Ve Žďáře sou štyří *kněži* P. — Gen.: Za tejch *kněžů* ty lesy přišly k vodebrání P. Na funusi bыlo pět *kněžů* Sv. — Dat.: *Kněžům* vzali lesy C. Poručil ten dvůr *kněžom* St. — Lokal: Mluvíme vo *kněžích,* co byli f Klášteře Š. — Instr.: Dvá sou *knězama* Š, St, Sv. Soudili se s *kněžma* Š. To bыlo přet *kněžama* ešče St (t. j. dříve než byl u Žďára založen klášter).

2. Cikhaj.

Jméno *Cikhaj* je rodu mužského i ženského, na př.: Zlatnice sou mezi *Cikhají* a Škrdlovicama C. Nebylo jim v *celým Cikhaji* roveň C. Zlatnice je les mezi Škrdlovicama a *Cikhajem* Š, Sv.

3. Vzor město.

Jednotné číslo.

Lokal.

1. Slovo *hnízdo* má vedle lokálu: v *hnízdě* také lokál: *hnízdi:* F tem *hnízdi* byly vajíčka Sv.

2. Slova na *-lo, -so, -zo* mají v lokále koncovku *-i*: jezdí na *koli;* f tem *masi* byli červi; na *železi* je rez.

Množné číslo.

Genitiv. Slovo *drva* má genitiv *drev*: Dostává šest sáhů *drev* C, Sv.

Slovo *prsa* má genitiv *prsouch:* Trefil ho do *prsouch* P, Sv. Rejpl ho do *prsouch* St.

Dativ má zpravidla koncovku *-ám:* Slož to k tejm *prknám* Š. Smál se *světýlkám* Š. To dření mně de ke *kolenám* P. Šel se mnou k Slanýho *humnám* P.

Koncovku *-ům* nebo *-om* slyšel jsem v těchto slovech: Přijeli g *drvům* Š. Sedni si ke *kamnům* Š, ke *kamnom* P, St, Sv, stoup si k *vratom* Š. Dej *kuřátkom!* St. Nevěřil *strašidlom* St.

Jméno *Zimolejta* (les u Polničky) má dativ: g *Zimolejtům.*

Lokál má zpravidla koncovku *-ách:* Šel po tejch *prknách* K. Na tejch *místách* nejsou Sv, Š. Na dědině nejni takovej pohřeb jako v *mněstách* Š. F *mněstách* tak nemluví Sv. Prv nosil řezník telata na *ramenách* Š. Co máte na *voknách?* Š. V *železách* je chycená myš Š.

Koncovku *-ech* slyšel jsem u slov *puta* (t. j. pouta), *humna* a *kamna*: Přivedli ho f *putech* Š. Na *humnech* voraji Š. F tejch *kamnech* dobře hoří Š. — Týž stařec řekl jednou: Vo *strašidlech* sem slyšel fšelisco — a podruhé: Vo *strašidlách* sem fšelisco slyšel St.

Slovo *kolena* má tvary: po *kolenouch* C, Š, po *kolenách* P, St, Sv.

Slovo *prsa* má tvary: na *prsích* C, P, St, na *prsouch* C, P, St, Sv, Š, na *prsách* P.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ama:* Mynář si svedl *krouzlama* (t. j. kouzly) zas kamen do jeho místa Š.

Koncovku *-y* slyšeti ve rčeních: za humny, za kamny, před lety, za ňadry, před vokny, za zády. — Ale slova *vokna, záda* mají také instrumentál *voknama, zádama*: Před *voknama* byly prkna K. Máme květiny za *voknama* St. Vobrátil se ke mně *zádama* Š.

Vedle instrumentálu *kolama* říká se také: *kolma:* Najednou vidí pot *kolma* chlapa Š.

Dodatek.

Jméno *Hlinsko* se skloňuje takto: g. do Hlinskýho, d. g Hlinskýmu, l. v Hlinským, i. za Hlinským. — Místo: *Hlinsko* také se říká: *Hlinský.*

4. Vzor pole.

Jednotné číslo.

Genitiv zní zpravidla: *pole,* zřídka je slyšeti tvar: *pola,* na příklad: Šla sem s *póle* P. To je nákýho *pole!* P. Přišla sem s *póle* Š. Má moc mír *pole* Sv. Má tam moc *pole* C. Přines císaři pánu vobilí s toho *pole* C. Má kousek *pole* St. — Bylo pot třicet mír louky a *pola* Š. Přišla sem právě s *pola* Sv. (Táž stařenka za chvilku řekla: Přišla sem s *pole.* Má pod deset mír *pole.*)

Slovo *ouvoce* má vždy genitiv *ouvoce:* Letos je málo *ouvoce* P, St, Š.

Dativ má koncovku *-u*: Přišla sem k Leopoldovýmu *polu* Š. Dou se mnou k mýmu *polu!* Sv. — Přehlasovaného tvaru *poli* jsem neslyšel od nikoho.

Přehlasovanou koncovku *-i* slyšel jsem v těchto případech: Přijeli sme k *moři* Sv (od vysloužilce). Ty mraze uškodily *ouvoci* P, St, Sv, Š. Sedlák než začne set, má se vobrátit proti *slunci* vejchodu Š.

Lokál má vždy koncovku *-i:* Můj otec handloval *vouvoci* Sv (t. j. v ouvoci). Žena je na *poli* Š. — Koncovka *-i* je původní.

Množné číslo.

Nominativ (akkusativ) má koncovky *-a* a *-e*: Za pazderňou má louky a *pola* P. Škrdlofský *pola* leží na horách Š. — Přehlasovaného tvaru *pole* jsem neslyšel.

Zajímavo je, že v genitivě j. č. je pravidlem přehlasovaný tvar *pole,* kdežto v nominativě (akkusativě) mn. č. je zase pravidlem nepřehlasovaný tvar *pola.*

Přehlasovanou koncovku *-e* mají pomnožná jména *Dělnišče* (les u Škrdlovic), *Hřiště* nebo *Hřišče* (ves u Přibyslavě) a slovo *vejce.*

Genitiv zní *polí*: Rychtář mněl pot tři sta mír *polí* P.

Jména *Dělnišče* a *Hřiště* nebo *Hřišče* mají genitiv: z *Dělnišč*, do *Hřišt* nebo *Hřišč*. — Vedle tvaru *Dělnišče* říká se také: *Dělniščata;* gen. z *Dělniščat* Š.

Dativ má koncovky *-om, -ům, -ím, -ám.*

a) Koncovku *-om* mají slova *pole, Dělnišče* a *Hřiště* ve Stržanově: Pudu s něma aš k polnickejm *polom*. Přišel sem g *Dělniščom*. Přijel g *Hřištom*.

b) Koncovku *-ům* mají jména *Dělnišče* a *Hřiště* nebo *Hřišče* v ostatních vesnicích: Šel sem až g *Dělniščům* Š. Proti *Dělniščům* máme louku Š. Přijel g *Hřištům* Š. Přijel sem ke *Hřištům* P.

c) Koncovky *-ím* a *-ám* má slovo *pole* a to vedle sebe: Zlatnice dou aš ke škrdlofskejm *polím* C, Š. Zimolejta se táhnou aš ke škrdlofskejm *polám* P, Sv, Š.

Lokál slova *pole* má vedle sebe koncovky *-ích* a *-ách:* Chodili sme po našejch *polích* St. Chodil sem po *polích* C. Na škrdlofskejch *polách* je moc potlučíno Sv. Na polnickejch *polách* je fšechno potlučený P. Tady ešče ale dva stežníky sou f tejch *polách* Š.

Jména *Dělnišče* a *Hřiště* nebo *Hřišče* mají lokál: v *Dělniščích*, v *Hřištích* nebo *Hřiščích*.

Instrumentál má koncovky *-ama, -ma* a *-i.*

a) Koncovku *-ama* mají jména *pole*, *Dělnišče* a *Hřiště* nebo *Hřišče*: Mezi *polama* sou ešče něde sády Š. Sekli sme pod *Dělniščama* Š. Za *Hřištama* ho dohonil Š.

b) Koncovku *-ma* má slovo *pole* (vedle koncovky *-ama)*: Stežníky sedláci netrpí mezi tejma *polma* Š. Mezi *polma* sou ešče něde stežníky Sv. Mezi *polma* bejvaly za starejch časů sády St.

Častěji je slyšeti instrumentál *polma* než *polama.*

c) Koncovku *-i* má jen slovo *vejce* (vedle koncovky *-ama*)*:* Chodí do Žďára z *vejci* St.

Poznámky.

1. Slovo *vejce* má tyto tvary:

Jedn. č.: Gen. *vejcete,* dat. a lok. *vejceti,* instr. *vejcetem.* — Mn. č.: Nom., akkus.: *vejce* (tvaru *vejca* jsem neslyšel), gen. *vajec*, dat. *vejcím,* řidšeji *vejcám*, lok. *vejcích* (tvaru *vejcách* jsem neslyšel), instr. *vejci* nebo *vejcama.*

Příklady: Slepica seděla na jednem *vejceti* St. Píchne se do *vejcete* C. Kupuje *vejce* a chodí s něma do Žďára St, Š. Polož to k tejm *vejcím!* P. Přidražilo *vejcám;*[1]) přidražilo *vejcím* St (týž stařec). Handluje ve *vejcích* St, Š. Chodí do Žďára z *vejcama* Š. Chodí do Žďára z *vejci* St.

2. Slovo *srce*, užívá-li se ho ve vlastním smyslu, má tvary: gen. *srce*, dat. *srci*, lok. *srci*, instr. *srcem.* — Množného čísla se neužívá.

---

[1]) V Polničce mi pravila jedna stařena: »Tady se tak neříká. Řeklo by se: Vejce sou teďka draší.«

Slovo *srce,* užívá-li se ho v nevlastním smyslu, skloňuje se v jednotném i množném čísle podle vzoru *kuře.*

Příklady: Střelil ho zrovna do *srce* St. To byla rana do *srce!* Š. Trefil do *srcete* Sv (míní se srdce zvonku). De mně to aš k *srci* St. Střelil srnca k *srci* Sv, Š. Píchl ho k *srci* Š. Jak to přijde k *srci,* člověk umře Š. Přinesla nám s poutu *srcata* Š.

3. Některá slova skloňují se podle vzoru *kuře* a to:

a) Slova: *brně* (dítě z brněnského nalezince), *plužně, štvrtně* (čtvrt hektolitru), *voje* a *vole,* na př.: Usek tomu *brněti* prsty Š. *Plužňata* sou kolečka pot pluch St. Fčerá sme vytočili dvě *štvrtňata* Š. Rosporka je brdíčko k *vojeti* St. Na *vojeti* je formánek a vzadu vážisko P. Polámal sem dvě *vojata* Š. Ty huse maji *volata!* Š.

b) Vlastni jméno *Dělniščata* (les u Škrdlovic). — Vedle toho říká se také *Dělnišče* (mn. č.) a *Dělniska* (mn. č.). — Stařec, který říkal *Dělniščata,* užíval v ostatních pádech tvarů: gen. *Dělnišč,* dat. g *Dělniščům,* lok. v *Dělniščích,* instr. *Dělniščama.*

c) Slova na *-šče,* na př.: Ulomil sem kus *bičifščete* Š. Uřízl si taky pár *bičifščat* Š. Pověsili děvečku do *brabiščete* St (t. j. mraveniště). Hrách se má set do *brambořiščete* Š. *Chrtiščata* (t. j. krtiště) se rozhrabou Š. Praščím tě *koščetem* Š. Sou tam *skladiščata* Š. Usek sem si dvě *smrščata* Sv (t. j. mladé smrčky). Dědoušek pase na *strniščeti* C, Š. Už je vidět *strniščata* St. Uš pasou na *strniščatech* St. Ženský sou na *zeleniščeti* Š (t. j. na zelništi)

V lokále j. č. některá z těchto slov mají náležité tvary, na př.: *Na bojišči* (samota u Polničky). [1]) Na *kosišči* je kosiřík Š. Pase huse na *strnišči* St (vedle toho také: *strnisku).*

5. Vzor znamení.

Koncovku *-í* pokládám za prostředně dlouhou, neboť nezněla mi tak dlouze, jako zní *í* uprostřed slov, na př. ve slovech: *bída, sníh, víc, v lesích.* Tak ve slovech: *dříví, řízení, snídaní* koncové *-í* znělo mi trochu kratčeji nežli *í* v první slabice těchto slov; zcela krátce však toto koncové *-í* se zpravidla nevyslovuje.

Velmi zřídka je slyšeti krátkou koncovku; slyšel jsem jen tyto příklady: Muchy sou čertovo *pokoleni* Š. — Listonoš přines *psani* Š (ale týž člověk řekl: dal se do *pití).* — Zavolej ho k *snídani* C.

Jednotné číslo.

Genitiv má všude vedle sebe koncovky *-í* a *-ího*: Přines náručku *dříví!* Š. (Táž žena řekla: Najedla sem se *zelího).* Přines náruč *dříví!* C. Vono se nedostávalo *dřívího* Š. Koupil sem dva metry *dřívího* St. Dejte mně kousek *zélí* C. Dejte mně kousek *zélího* C. Dejte mně kousek *zelí* St.

[1]) Jedné samotě u Polničky říkají »Na bojišči,« protože stojí na pozemku, o který se dva občané soudili.

Dejte mně kousek *zelího* St. Mám tady kousek *zelího* St (jiný stařec). Letos sem sklidil moc *vobilí* C. Šel vokolo našeho *stavení* C. Užíval sem fšelijakýho *mazáního* P. (Týž stařec potom: Užíval sem fšelijakýho *mazání.)* Dostal *mazáního* C. Nakoupil si *vařeního* Š. Musel platit kolik zlatejch *egzekucího* S'. Dal se do *pití* Š. Co *peřího* sem jim dala! Š: Lidi si neváží *zdravího* St.

Dativ má vedle koncovky *-í* také koncovku *-ímu*: Starosta šel g *řízení* Š. *Dřivímu* přirazili St.

Lokál má vždy a všude koncovku *-í*: ve vobilí, v zelí.

Množné číslo.

Instrumentál má koncovku *-íma*: Poslíček už vodešel s *psaníma* Š.

Poznámky.

1. Jméno *Jiří*, když označuje svatého, má ve všech pádech tvar: *Jiří*, na př.: vot svatýho *Jiří*, vokolo svatýho *Jiří*, aš ke svatýmu *Jiří*, na svatýho *Jiří*, po svatým *Jiří*, přet svatým *Jiří*, (anebo: vokolo *Jiří*, aš k *Jiří*, na *Jiří*, po *Jiří*, před *Jiří*) — když však označuje nějakou obyčejnou osobu, skloňuje se podle vzoru *dnešní*, na př.: Potkal sem vašeho *Jiřího*, mluvil sem z vaším *Jiřím*, řek sem to vašemu *Jiřímu* Š.

Ve Škrdlovicích jedna stařenka, mluvíc o dni 24. dubna, říkala: přet sv. *Jiří*, ale: před *Jiřím*.

2. Slovo *soucí*[1]) (t. j. soudce) skloňuje se podle vzoru *dnešní*, na př.: ptal sem se *soucího;* šel sem k *soucímu;* mluvil sem ze *soucím* Š.

3. Jméno *Veselí* (městečko u Žďára) se skloňuje takto: šel sem do *Veselí*, přišel sem k *Veselí*, byl sem ve *Veselí*, Boudalov je za *Veselí*.

Nominativ tohoto městečka také zní *Veselá*, akkusativ a instrumentál také *Veselou*, na př.: Boudalov je za *Veselou* St.

6. Vzor ryba.

Jednotné číslo.

Dativ. Jednou jsem slyšel dativ *Moravi* (místo: *Moravě*): Kníže přijel aš k *Moravi* P.

Vokativ slov: *kmotra*, *kmotřenka*, *kmotřička*, *tetka*, *tetička* má vedle koncovky *-o* také koncovku *-a*, na př.: Paní *kmotra*, koho hledáte? St. *Kmotřička*, japak se to čítá? Š. Přite sem, *tetká!*[2]) Sv.

Častěji však jsem slyšel koncovku *-o*: Milá *kmotřenko!* Sv. Vítám vás, *tetičko!* Š.

---

[1]) Slovo *soucí* vzniklo kontaminací slov *soudce* (dialekticky *soudca*) a *sudí*; ve slově *soudce* koncovka *-e* (dialekticky *-a*) byla nahrazena koncovkou *-í*, která je ve slově *sudí*; slova *soudce* (dial. *soudca*) a *sudí* pak zanikla.

[2]) Ve větách zvolacích mnozí lidé poslední slabiku posledního slova ve větě protahují a vyslovují zvýšeným hlasem.

V instrumentále dlouhá kmenová samohláska slov dvouslabičných zpravidla se nekrátí, na př.: Vozí s *krávou* hnůj C. Voral sem s *krávou* Sv, Š. Před *bránou* (t. v Klášteře) se mně stratil St. Pot *slámou* ležel zlatej Š.

Ale také jsem jednou slyšel: Voral s *kravou* Š.

Množné číslo.

Nominativ. Slovo *louka* má vedle tvaru *louky* také tvar: *louka* nebo *luka,* na př.: To uš sou setňofský *luka* Š (táž stařenka jindy pravila: setňofský *louka*). Byly tam *louka* veliký St.

Genitiv.

1. *a)* Dlouhá kmenová samohláska krátí se vždy v genitivě *krav*: Mám pět *kraf* Š.

b) Ve slovech: *brány*, *kroupy* někteří lidé kmenovou samohlásku krátí a někteří lidé jí nekrátí, na př.: Stratil sem řebík z *bran* Š. Stratil sem řebík z *brán* C, St. Naďáli sme si *krup* Š. Jařica je zničená vot *kroup* P. Fšecko je pryč vot tejch *kroup* Sv, Š. Naďáli sme si *kroup* Sv, Š.

c) V ostatních dvouslabičných slovech o dlouhé kmenové samohlásce nekrátí se tato samohláska, na př.: Mívali sme tady *houb!* P, St. Letos je málo *houb* Sv. A co bьlo *louk* u toho! P, Š. Mněl moc *mír* pole Sv. Cempírek mněl pod dvě sta vosumdesát *mír* podzemků Š. Tak de teplo vot tejch *troub* Š.

Ale od děvčete vyšlého ze školy jsem slyšel: Bylo málo *hub* Š.

2. Vedle genitivu mn. č. *brambor* je také genitiv *bramborů* St. (Nominativ j. č. je trojí: *brambor*, *brambora* i *bramboro*).

3. Slovo *mucha* má pravidelný genitiv *much*: Máme moc *much* P, St, Š.

4. Slovo *noha* má genitiv *noh:* Tak jako nudle mu viselo s tejch *noch* Š (t. j. tak měl nohy rozedrány).

5. Slovo *sluza* (t. j. slza) má genitiv *sluzej* a *sluzejch*: Plný voči mám *sluzej* St. Mněla plný voči *sluzejch* St, Sv. — Ve Stržanově slyšel jsem oba tvary od různých osob.

6. Slovo *škola* má vedle genitivu *škol* také genitiv *školí:* Do dvouch *školí* chodila St.

Dativ. Dlouhá kmenová samohláska slov dvouslabičných krátí se jen v dativě *kravám;* v ostatních takových slovech se nekrátí, na př.: Přiběch sem g *bránám* Š.

Lokál.

1. Dlouhá kmenová samohláska slov dvouslabičných krátí se jen v lokále *kravách* nebo *kravech,* sice se nekrátí, na př.: V *bránách* nebo *bránech* chybí řebík Š.

2. Některá podstatná jména mají koncovku *-ech:* Bьl v *botech* C. V *bránech* chybí řebík St. Bьl sem na *houbech* (všude). V dřevenejch *chalupech* je teplejác St. Chodí po *chalupech* Š. Na *Chalupech* (pole u Světnova). Bьla sem na *jahodech* C. Kobyla umí tahat f *kladech* P. Bьla při *kravech* Š. Po tejch *kroupech* byly pola jako mlat Š. Leopold byl do

rána v našejch *kůpech* Š. V několika *minutech* hořelo celý stavení Š. Pořád mně to bylo na *patech* Sv. Byl sem na *rybech* Sv, Š. Válel se po *škarpech* Š. Ženský sou na *votavech* Š.

Ale vedle koncovky *-ech* slyšel jsem také koncovku *-ách* v těchto slovech: v *bránách* Š, f *chalupách* Š, na *jahodách* Š, při *kravách* St, f *kůpách* Š.

3. Slovo *noha* má lokál *nohách* P, St a *nohouch* C, Š.

Instrumentál.

1. Koncovka je *-ama*: Voráme s *kravama* Š.

Také je slyšeti, ale zřídka, koncovku *-ma*: Kůža šla z *botma* dol z noh Š (o utonulém). Šel z *botma* P.

2. Dlouhá kmenová samohláska slov dvouslabičných krátí se jen v instrumentále *kravama,* sice se nekrátí, na př.: Bič ležel pod *bránama* Š.

Poznámky.

1. Slova na *-la*, *-sa*, *-za* mají v gen. j. č. koncovku *-e*, v dat. a lok. j. č. koncovku *-i,* v nom. a akk. mn. č. koncovku *-e:* do škole, ve školi, tři stodole; z mise, f misi, dvě mise; z březe, na březi, dvě březe, na př. Utíkali sme, co sme *síle* mněli St; něco se stalo *kobyli* Sv; chodil sem pod paž po *berli* St; to bylo g *hrůzi* St; ty *žíle* mně bolí Sv; *sluze* mi tečou z vočí St. — Tak se říká: To sou dobrý *cihle, jehle, jahle, vampole.*

Mlha má nom. akk. mn. č.: *mlhy* a *mlhe:* Sou *mlhe* Š. Sou teď z rána *mlhy* P.

Fčela má nom. akk. mn. č. *fčely:* Strakom pomřely *fčely* C.

2. Za spis. koncovku *-na* je koncovka *-ňa* nebo *-eň*: brožárňa i brožáreň [1]) C, cukrovňa C, hájovňa Š, kořalňa P, kovárňa (všude) i kováreň St, Š, krůšňa C (vedle toho: *krůsna* Š), kůlňa (všude), lucerňa Š, myslivàreň St, palírňa C, Sv a palíreň St, pazderňa (všude), pekárňa P, St, Sv, Š a pekáreň C, P, St, Š, rasovňa P, studňa (všude), šenkovňa P, St, škrobárňa P, St, vejpalňa St, vofčírňa i vofčíreň St. — Ve Stržanově jeden stařec říkal: kovárňa, palírňa, pekárňa, vofčírňa — a jedna stařenka: kováreň, palíreň, pekáreň, vofčíreň.

3. *Husa* má tvary: j. č. gen. *huse*, dat. lok. *husi*, akk. *husu*, instr. *husou*; — mn. č. nom. akk. *huse* C, St, Sv, Š i *husy* P, St, Sv, Š; gen. *husejch* C, P, Sv, St, Š a řidčeji: *husej* St; dat. *husám,* lok. *husách,* instr. *husama.*

Ve Stržanově jeden stařeček pravil: Letos je málo *husejch* a jedna stařenka pravila: Letos je málo *husej.*

4. *Koza* má tvary: j. č. gen. *koze* (všude) i *kozy* C; dat., lok. *kozi*, akk. *kozu*, instr. *kozou;* — mn. č. nom. akk. *koze* (všude); na Cikhaji, v Polničce a ve Škrdlovicích vedle tvaru *koze* slyšel jsem také: *kozy;*

---

[1]) Chaloupka, ve které se vypařuje příze na bílení. Jméno *brožárňa, brožáreň* pochází od toho, že vlastníkem jejím byl *Brož.*

gen. *kozí* C, *kozejch* P, St, Sv, Š a řidšeji: *kozej* St; dat. *kozám*, lok. *kozách*, instr. *kozama*. — Jednou jsem slyšel lokál *kozejch*: Povím jim vo kozejch Sv.

5. *Ruka* má ve mn. č. tvary: nom. akk. *ruce* (všude), gen. *rukouch* (všude), dat. *rukám*, lok. na *rukouch* (všude) i na *rukách* Š; instr. *rukama*,

6. *Družba*, *starosta* a *Franta* mají pravidelný instrumentál: *družbou*, *starostou*, *Frantou*. — Vedle instrumentálu *starostou* také se říká: *starostem*, na př,: Ze *starostem* se nepohodli Š.

7. Vedle lokálu: v *Jihlavě* nebo v *Ihlavě* říká se také: v *Jihlavi* nebo: v *Ihlavi* Š.

7. Vzor duše.

Jednotné číslo.

Nominativ má zpravidla koncovku *-a*: Naša *práca* za nic nestojí St. Dyž jí dáš vofsa, bude kobyla jak *sviňa* P. Žádná *schňza* se nevydaří P. *Jařica* byla pěkná Š, K. F brožárni se vyvařuje *příza* C.

Jen slovo *mše* má vždy koncovku *-e*.

Málokteří lidé užívají v nominativě koncovky *-e*, na př.: To je těšká *práce* P. Jsou to lidé vzdělanější, kteří čtou knihy a noviny, anebo kteří byli ve světě. Ale nikdo z nich neužívá koncovky *-e* důsledně; táž osoba řekne na př. jednou: to je *vápenica* — a po druhé: to je *vápenice*; jednou: *pšenica* se tady neseje — a po druhé: *pšenice* se tady neseje.

V Polničce podle 79letého Jos. Harusa častěji se říká: »To je dobrá *kaše*« nežli: »To je dobrá *kaša*«. I ve Škrdlovicích častěji je slyšeti nominativ *kaše* než *kaša*. Jinde je pravidlem tvar *kaša*.

Ve Škrdlovicích pravil mi jeden výměnkář: »Málokdo řekne: *žlica*, *žlicu*; obyčejně se říká: *žlice*, vem *žlici*; »*žlica*« a »*žlicu*« je po sprostu; málo lidí tak mluví.« Ale syn jeho sám přede mnou řekl: »Gde je *žlica*?« A k synkovi svému pravil: »Di, vem si *žlicu*!«

Genitiv. Příjmení na *-a*, jako: *Krča*, *Kuča*, *Váca*, *Vrša*, *Vyša* mají v genitivě j. č. koncovku *-i*: vot *Krči*, vot *Kuči*, vod *Váci*, vod *Vyši*, na př.: Jeden sedlák š Čech vypučil si vot *Krči* kolo Š. — Ten Anděl bыl toho *Kuči* starýho bratr Sv. — Ptala sem se *Váci* P. — Koupil vod *Vyši* pár mír pole Sv. — Stavil sem se f Sekňově u *Váci* Š.

Akkusativ má zpravidla koncovku *-u*: To je naše až po tu *střešňu* C; budem vařit *večeřu* Š; podej mně *žlicu* Sv; šel sem na *železnicu* P.

Zřídka je slyšeti koncovku *-i*; lidé, kteří této koncovky užívají, nečiní tak důsledně. Tak v Polničce pravil jeden stařec: »Přivezli tam *pšenici*. Dyš tam přivezli tu *pšenicu* . . .« Jeden soused ve Škrdlovicích: »Budu sekat *jařicu*« a po druhé: »Budu sekat *jařici*«.

Mše má vždy akkus. *mši*.

V Polničce (podle Jos. Harusa) a ve Škrdlovicích častěji je slyšeti akkus. *kaši* než *kašu*. Jinde se říká zpravidla: *kašu*.

Jak nedůsledně někteří lidé mluví, je viděti z těchto příkladů: Každej tejden máme *schůzi* a žádná *schůza* se nevydaří P. Sel sem *jařici*; *jařica* byla pěkná Š.

Vokativ má koncovku *-o*: Ty *dušo!* Milej *Krčo!* Š.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ou:* Nemůže bejt hotof s tou *prácou* St. Zvonica je přet *kovárňou* Š.

Zřídka je slyšeti koncovku *-í*, na př.: Dala mu baráček tady za *silnicí* Š. — Lidé, kteří ji vyslovují, nečiní tak důsledně. Ve Stržanově vypravoval na př. jeden soused: »A von praščí ho *sklenicou* . . . Praščil toho prajskýho hulána s tou *sklenicí.*«

Příjmení na *-a* mají koncovku *-ou*: Mluvil sem s *Krčou* Š.

Množné číslo.

Nom., akk. Vedle tvaru *dveře* (všude) říká se také *dveři* P, St, Š, Sv. — Tytéž osoby říkaly někdy *dveře* a někdy *dveři*.

Gen. má koncovku *-í*: Sem živ z ruky *prací* Š. Tam maji tejch *uvehlí*! P, St, Š. Co stojíš u *dveří?* Š.

Slovo *střešňa* nebo *třešňa* má gen. *střešeň* nebo *třešeň*: Má *střešeň* až dost St.

Vánoce má genitiv: *vánoc:* Bylo to vokolo *vánoc* Š, P.

Dativ má zpravidla koncovku *-ám*: Dej *slepicám* žrat! C, Š, St. Škaroupky hoďte (t. j. hoďte) ven *slepicám*! St. Dej *slepicám* žrát! Sv. Vaří to *sviňám* St. Křásty řikaji *sazenicám* C.

Zřídka je slyšeti koncovku *-ím*: Dej *slepicím* žrat St.

Slovo *hranice* má vedle dativu *hranicám* Š nebo *hranicím* St též dativ *hranicům, hranicom*: Přijeli g *hranicom* St. Pudu s něma až k setňofskejm *hranicům* Š.

Slovo *vánoce* má dativ *vánocím* anebo *vánocům* (ve Stržanově *vánocom*): K *vánocům* přídu P, Š. K *vánocím* přídu Š (táž stařenka pravila jindy: k *vánocům*). Aš k *vánocom* vás naščivím St.

Slovo *dveře* (nebo *dveři*) má dativ: ke *dveřům,* ve Stržanově: ke *dveřom.*

Lokál má koncovky *-ách* a *-ích.*

a) Koncovku *-ách* slyšel jsem v těchto případech: Povím jim vo *čarodenicách* C, St, Sv; kněži chodili po *kuchyňách* Š; to kvítí růste na *mezách* (všude; tvaru »*mezích*« jsem neslyšel nikde); dostali po štyrycíti *mněřicách* St; ženský teďka neumí třít na *trdlicách* Š; schoř byl na *slepicách* C; hoší skákali po *stolicách* Š; ve *studňách* se drží voda porád St.

b) Koncovku *-ích* slyšel jsem v těchto případech: vo *čarodenicích* C, St, Š; na *hranicích* St, Š; f *korbicích* St; po *lavicích* St; třou tříslo na *mnědlicích* Š; byla f šesti *nedělích* Š; schoř byl na *slepicích* C;[1]) jeli na

---

[1]) »Negdo řekne: ,na *slepicách*', negdo: ,na *slepicích*',« pravil mi na Cikhaji jeden stařec.

vampolích St; po *vánocích* (vždy a všude); mněl povolení po tejch *vesnicích* chodit Sv.

Slovo *saně* má lokál: na *saněch* C, St, Š a na *saních* P.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ama*: Ty dvá *čepicama* tloukli St. To se musí z *hrabjama* uhrabat C, P, Sv, Š. Jak dyž mně *kleščama* bere, svírá mně to St. Musil sem nastavit *nedělama* Š.

Zřídka je slyšeti koncovku *-ema*, *-ěma*: To musíš z *hraběma* uhrabat Š.

Slovo *saně* má instr. *saňma*: Jel z dvouma *saňma* Š.

Slovo *vánoce* má instr. *vánoci*: To bylo před *vánoci*.

8. Vzor hráz.

Nominativ. K tomuto vzoru náleží slova (uvádím i ta slova, která byla původně *i* - kmeny): dáseň, díž, hospodyň, hráz, káď, kaluž nebo kalouž Sv, Š, koudel, kuchyň, lať, lišeň, louž nebo lúž, ňať, paž, píď, podruhyň, postel, řás, síť, Strž, tíž, trať, věž, vobec nebo vůbec, vobuj (t. j. obuv), Vochoz Š, žluč — a slovo *obec*, které je vzato z jazyka spisovného v novější době.

Koncovku *-a* podržují tato slova: *meza* (všude), *kaluža* Sv, *křemela* C, Sv, *ouvehla* Sv a *uvehla* Š (úhor). *Vochoza* C, St, Sv. — Nikde jsem neslyšel nom. akk. *mez*. Slovo *meza* se skloňuje: j. č. nom. *meza*, gen. *meze*, dat. lok. *mezi*, akk. *mezu*, inst. *mezou*; mn. č. nom. akk. *meze*, gen. *mezí*, dat. *mezám*, lok. *mezách*, instr. *mezama*.

Za spisovné *louže* jsou všude dva až tři tvary vedle sebe: *louža* a *louž* C, P, Š; *luža*, *louža* a *louž* St; *louža*, *lúža* a *lúž* Sv (s polodlouhým *u*).

Genitiv. Slovo *zem* má zpravidla genitiv *zemi*: Vemou na vokášku do naší *zemi* ty ščetiny ze řbetu P. Můžeme je dát vo píď vod *zemi* C. Zakopala sem flaščičku do *zemi* St. Prší, aš se kouří vod *zemi* Š.

Zřídka je slyšeti genitivy *zemně* nebo *zeme*: Mám kousek *zemně* St. Ta voda je červená vod *zeme* Š.

Instrumentál má koncovku *-í*: Pot Strží[1]) je mlejn C, Sv, St, Š; co to máš pod *paží?* Š; tam je mněsto propadlý pod *zemí* Š; co budete dělat z *ňatí?* Sv.

Koncovka *-í* vyslovuje se zpravidla dlouze, ale nikoli tak dlouze jako ve spis. jazyku. Někteří lidé tuto koncovku zkracují, na příklad: To mněsto je propadlý pod *zemi* C; co budeš dělat s tou *ňati?* C.

Množné číslo.

Genitiv má koncovku *-í*: Je tady kolik mladejch *hospodyní* Š.

Dativ má koncovku *-ím*: Řekli to tejm *hospodyním*, co jim neboška vodbírala užitek Š.

Lokál má koncovku *-ích*: Povidali sme si vo *hospodyních* Š.

---

[1]) Rybník mezi Světnovem a Stržanovem.

Slovo *žně* má lokál: po *žních* Sv, Š, ve *žních* P, ve *žňách* S.

Instrumentál má koncovky *-ama, -ěma, -ema:* Bьlo právě přede *žňama* Sv. Přede *žňama* byl u nás zeť Š. Máme přede *žněma* Š. Mezi *tratěma* bejvaly sády Sv.

Poznámka o jménech místních.

A. *Přibyslav.*

Nominativ. Ve všech vesnicích říká se obyčejně: »*Přibyslava*« místo spisovného tvaru »*Přibyslav.*« Ve Stržanově na příklad pravil mi 78letý stařec Filip Blažíček: »Fšichni říkaji: ‚*Přibyslava*‘; vot svý maličkosti sem jináč neslyšel.« Ve Světnově 82letý Jakub Fijala, na Cikhaji 78letý Jan Straka a ve Škrdlovicích 73letý Václav Cempírek (r. 1903.) říkali: *Přibyslava.*

Nominativ *Přibyslav*, který je slyšeti řidšeji, slyšel jsem ve Stržanově, v Jinkovci (od 81letého starce), v Polničce a ve Škrdlovicích, také od lidí starých. Táž osoba řekla jednou: *Přibyslava* a po druhé: *Přibyslav.*

Ostatní pády. Lidé, kteří říkají *Přibyslava*, skloňují toto slovo obyčejně podle vzoru *ryba*, pravíce: Přišel sem k *Přibyslavě*; jel nede za *Přibyslavu;* bьl sem ch[1]) *Přibyslavě* Sv nebo: byl sem f *Přibyslavě;* byl (nebo bьl) až za *Přibyslavou.* (V genitivě nelze rozeznati, říká-li někdo: do *Přibyslavy* čı: do *Přibyslavi).*

Ale nečiní tak vždy důsledně. Ve Stržanově na př. jeden stařec pravil: *Přibyslava*, bьl za *Přibyslavou*, ale: přišel sem k samý *Přibyslavi*; byl sem *Přibyslavi* (bez předložky *v*). Ve Škrdlovicích jeden stařec, který říkal: »*Přibyslava,*« pravil: Bьl sem *Přibyslavi.* To sem viděl *Přibyslavi* (bez předložky *v*). — Jindy pravil zase: Byl sem *f* Přibyslavi.

Lidé, kteří říkají »*Přibyslav,*« skloňují obyčejně toto slovo podle vzoru *kost.* Tak ve Škrdlovicích jedna stařenka, která pravila: »*Přibyslav,*« říkala: Šla sem do *Přibyslavi*, přišla sem k *Přibyslavi*, bьla sem ch *Přibyslavi*, svatá Ana je za *Přibyslaví.*

Ale nečiní tak důsledně. V Polničce na př. jedna žena pravila: »*Přibyslav,*« »byla sem *Přibyslavi*«, ale: »Hříšče sou přet *Přibyslavou,*« »to je za *Přibyslavou.*«

Genitivu »*Přibyslavě*« neslyšel jsem od nikoho, ani od nejstarších lidí.

B. Jiná místní jména.

1. *Čáslav.* Nominativ. Vedle nominativu *Čáslav* říká se častěji: *Čáslava* St, Š. - Genitiv: Šel sem do *Čáslavi* St. — Lokál: Bьl sem f *Čáslavi* St, S. (Lokálu »*f Čáslavi*« užívali i ti lidé, kteří říkali: *Čáslava).* — Instrumentál: Přet *Čáslaví* potkal jsem četníka St. Mezi Jeníkovem a *Čáslavou* je ta vesnice Š. Zpravidla je slyšeti instr. *Čáslavou.*

---

[1]) Někteří staří lidé předložku *v* mění v *ch* před slovem, které začíná souhláskou *p*.

2. *Chrudim*. Genitiv: Šel do *Chrudimě* Š. Šel do *Chrudimi* Š (jiná osoba). Lokál: Byl sem f *Chrudimi* Š. Študýroval f *Chrudimě* Š (týž muž).

3. *Boleslav*. Gen.: Jel do Starý *Boleslavi*. — Lokál: Byl v *Boleslavi*. — Instr. Na Cikhaji pravil jeden stařec: »To je až za Mladou *Boleslavou*.«

9. Vzor kotev.

Jednotné číslo.

Genitiv. Slovo *korotev* má genitiv: *korotve* Š nebo *korotvě* St, Sv, Š, na př.: Snĕd sem půl *korotve* Š; dala mnĕ půl *korotvě* St, Š.

Instrumentál. Slovo *korotev* má vedle instrumentálu *korotví* také instrumentál *korotvou*: Pes bĕžel za *korotvou* Sv. Pes bĕžel za *korotví* Š.

Sice má instrumentál koncovku *-í*: Mám ruce podlitý *krví* Š.

Množné číslo.

Nominativ. Slovo *korotev* má vedle koncovky *-e* také koncovku *-ĕ*: Tady bejvaji *korotve* St, Š. Tam sou *korotvě* St, Sv.

Genitiv: Tady bejvá dost *korotví* Š.

Dativ: V zimĕ sem dával *korotvám* jařicu Š. Musí prosejpat *korotvám* St, Sv. Musí prosejpat *korotvím* Š.

Lokál: Vím vo *korotvích* St, Š (týž muž, který řekl: *korotvám*.) Bьl na *korotvách* Sv.

Instrumentál: Bĕhá za *korotvama* Š, St, Sv (týž stařec, který řekl: Tam sou *korotvě*). Pes bĕžel za *korotvěma* Sv.

Poznámka. Dvĕ stařenky pravily: »Dala mnĕ půl *korotvě*« a ve množném čísle: »Tam se drží *korotve* St, Š. — Ve Svĕtnovĕ jeden stařec říkal ve množném čísle: šel na *korotvě*, prosejpá *korotvám*, bьl na *korotvách*, bĕhá za *korotvama*, bĕžel za *korotvěma*.

10. Vzor kost.

Jednotné číslo.

Nominativ. Slova na *-t* podržují tvrdé *t*: bolest, hloupost, hrst, mast, ňat (t. j. nať), nit, pĕst, smrt, štvrt, zlost.

Vedle slova *ňat* říká se také: *ňať*; ve Stržanovĕ jeden stařec pravil: *ňať* a jeho žena řekla: *ňat*.

Výjimku činí slovo *chuť* (všude).

Genitiv. Slova *hrst*, *hůl*, *mysel*, *ňat* nebo *ňať*, *píď*, *velkonoc* mají koncovku *-e* (*-ĕ*), na př.: Vypadlo mnĕ to z *mysle* St. Letos je málo *ňatě* St, Sv. Ulomil sem kus *hole* St. Vypadlo mnĕ to z *hrstě* St. Ten ščír mnĕl vocas na půl *pídě* Š. Sníh ležel do *velkonoce* Š.

Slovo *chuť* má zpravidla genitiv *chuti*, př.: Dneska nemám *chuti* P, St, Š, ale jednou jsem slyšel genitiv *chutě*: Dobrý *chutě!* Š (doplň: přeju). — Slovo *pec* má vedle genitivu *peci* také genitiv *pece*: Zavalil kus pařeza do tý *pece* Sv. — Častĕji se říká: do *peci* (všude).

Instrumentál má koncovku *-í,* která se vyslovuje polodlouze: Příběh na mně z *holí* St. Nechtěl živou *mocí* spátky jít Š. Třásyl sem se *zlostí* St. Zaplatil to pití *smrtí* Sv, P. Dědoušek pase pode *fsí* St. Bylo to před *velkonocí* Š.

V každé vesnici jsou lidé, kteří koncovku *-í* zkracují, na př.: S *chuti* sem se zasmál St. To bych spolkyl s *chuti* P. Zaplatila to *smrti* Š. Puk bych *zlosti* Sv.

Na Cikhaji je slyšeti častěji koncovku *-i* než koncovku *-í*, na př.: Honza Břískej zabil bejka *pěsti*. Stavení navlhne tou *vlchkosti*. Zemřel přirozenou *smrti*. Třásl se *zlosti*.

Množné číslo.

Nominativ. Slova: *hrst*, *hůl*, *pěst*, *píď*, *štvrt*, *velkonoc*, *votep*, *závrat* mají koncovku *-e*, *-ě*. Vobě *hrstě* mněl plný C, St. Zaťal *pěstě* St. Uš sou tři *štvrtě* na jednu Š. Támle ta dědinka se menuje *Štvrtě* St. Mněli sme bílý *velkonoce* Š. Ňákej chlap nes dvě *votepě* slámy Š. Dostal sem *závratě* Sv.

Slova: *hloupost*, *nemoc*, *noc*, *bolest*, *chuť*, *mast*, *nit*, *vrchnost* mají vedle koncovky *-i* také koncovku *-ě*, *-e*: To sou *hlouposti* Sv. To sou samý *hloupostě* Š. Sou fšelijaký *nemoci* St. Sou fšelijaký *nemoce* C. Teťka sou studený *noci* Š. Už sou studený *noce* Sv. Udělá si *bolesti* St. Mochorůfka je na *bolestě* Sv. To jídlo má fšelijaký *chutě* St, Š. Ta polívka mněla fšelijaký *chuti* P, St. Dával si na tu bolest fšelijaký *masti* P. Lidi k němu chodili pro *mastě* Š. Běž mně pro *niti!* P, St, Š. To sou ňáký *nitě!* Š. Sedláci mněli *vrchnosti* St. To byly tenkrát *vrchnostě!* Š.

V těchto slovech slyšel jsem vždy koncovku *-i*: kosti, myši, řeči, věci, zdi.

Genitiv má koncovku *-í*: Letos je moc *myší*.

Dativ má koncovky *-ím* a *-ám*: Stáhli mně nohu kosti proti *kostím* Š. Nevěř takovejm *hloupostím* P, Š. Nevěř tejm *řečím* P, Š. Nevěř tejm *řečám* Š. Ta hmla škodí *myším* P, St. Ta hmla škodí *myšám* Š. Přišel sem ke *Štvrtím* Sv.

Lokál má zpravidla koncovku *-ích,* řidšeji koncovku *-ech* nebo *-ách*: Chodí po *kostích* a po hadrách Š. Po tejch *nitích* nic nejni St, S. Po tejch *nitech* nic nejni P, Š. Vo takovejch *věcích* (t. j. strašidlech) nejni tu ani památky P. Vostává na *Štvrtích* St, Sv. Hledali ve *zdích* pokladňu tejch kněžů St. — Po pěti *štvrtech* mněl setýho Š. Vostává na *Štvrtech* Sv. Vo takovejch *věcech* nechcu ani slyšet C. — Tehdivá se topilo f *pecách* Sv.

Instrumentál má nejčastěji koncovku *-ima,* řidšeji koncovky *-ma*, *-ama*, na př.: Z *bolestima* chodím St. Nesu maso s *kostima* Š. S tejma *myšima* je letos soužení P, St. Chodí po vesnicích ze fšelijakejma *věcima* Š. S tejma *řečima* mně dej pokoj C. Šli do zámku ze *žádostima* Š.

S temale *nitma* se nazlobím St. Dejte mně svatej pokoj s takovejma *řečma* St, Sv. Kněz přišel ze svěcenejma *věcma* Sv. S tejma *věcma* nechcu se zlobit C, Sv. S takovejma *bolestma* sem vystál! Š.

Tejma dlouhejma *nocama* ta zima uteče Š. Z *myšama* je letos kříž Sv. Je jim pohrožený *smrtama* Š. Za *Štvrtama* ho dohnal hejkal St.

Instrumentály na *-ma* slyšel jsem jen tyto: z *bolestma* Š, z *nitma* St, z *řečma* St, Sv, z *věcma* G, St, Sv; vedle toho jsou také instrumentály: z *bolestima* St, *řečima*, *věcima*.

Poznámky.

1. Slovo *děti* se skloňuje:

Gen. *děti*; dat. *dětem* St, Sv, Š, *dětom* St, Š, *dětům* P, Sv, Š (nejčastěji: *dětem*); lok. *dětech*; instr. *dětma*. — Ve Škrdlovicích jeden výměnkář pravil: »Dám to *dětům*« — a jeho manželka řekla: »Dám to *dětem*.«

2. Slovo *lidé* se skloňuje:

Nom., akk. *lidi*; gen. zpravidla *lidů*, zřídka *lidí*; dat. zpravidla *lidem* C, P, St, Sv, Š, řidšeji *lidům* Š a *lidom* St; lok. *lidech*, instr. *lidma*. Příklady: Bylo tam moc cizích *lidů* Sv. Plnej kostel *lidů* St. Tam bylo *lidů* moc St. Co sem se navodil *lidů* na Tisůfku! C. Bylo moc *lidů* na tem poutě? Š. Kolik *lidí* se utopilo P. Du k tejm *lidem* C. Šel se podívat k *lidom* St. Šel na pole k *lidům* Š.

3. Slovo *pout* je rodu mužského a skloňuje se dle vzoru *dub*: Gen. Vítám vás z božího *poutu* Š. Lok.: Byl na *poutě* Š. Děkuju vám fšem, že ste byli se mnou na *poutu* Š. Mn. č., nom.: Ty *pouty* se kazí Š. Instr.: Co ty kněži s tejma *poutama* vyvádí! Š.

4. Slovo *host* skloňuje se dle vzoru *holub*: Mněli sme *hosta* Š. Mněli sme moc *hostů* Š.

11. Vzor kámen.

Slova *ječmen*, *kamen*, *kořen*, *plamen*, *řeben*, *řemen* skloňují se podle vzoru *dub*, jen že gen. j. č. má koncovku *-a*: Hůlka se mně smekla s *kamena* Sv (86letá stařenka); seděl na *kameně* Š; čet f knize a přišel na místo, gde se mluví vo černým *kořeně* Sv; fšecky stromy byly f *plameně* C; tomu *kamenu* na Tisůfce říkaji Čertů kamen Š. *Ječmeny* se urodily Š. Dyž na *kořenách* u řepy roste vole, říkaji jí volatá St. Tloukli po nich *kamenama* Š.

Dodatek: *den*, *tejden*, *loket*.

1. Slovo *den* se skloňuje: jedn. č.: gen. *dne*; dat. *dnu*; lok. *dni*, *dnu*, *dně*; instr. *dnem*; — mn. č.: nom., akk. *dni*; gen. *dní*, řidšeji *dnů*; dativu jsem neslyšel; lok. *dnech*; instr. *dnima*, *dňama*, *dnama*.

Příklady: Jedn. č.: Gen. Den vode *dne* je mně hůř Š. Gdo křivě přisahal, nedočká roku; umře do *dne* do roku Sv. — Dat. Na Zelený

Hoře bude dědoušek votpočívat aš k soudnýmu *dnu* St. — Lok. Dnes je jak vo soudným *dni* Š. Dyš ty kroupy padaly, to bylo jak vo soudným *dnu* Š. Povím teda, co se dělá při tem ščedrým *dnu* Sv. Vo ščedrým *dně* bapky (t. j. babky) čarujou St. — Instr. Vešel sem z domu přede *dnem* Š.

Mn. č. Nom. To sou teťka pěkný *dni!* S. — Gen. Za štrnást *dní* budeme sect votavu Š. Už je to štrnást *dnů* Š. — Akk. Byl na poutu tři *dni* Š. — Lok. Sedláci mněli po třech *dnech* f tejdni roboty St. — Instr. Přet třema *dnima* vám to nemůžu udělat St. Přet třema *dňama* tu mouku nemůže přivest Š. Přet třema *dnama* do Klusborka nepojedu Š.

Poznámka. Slovo *poledne* má lokál: po *poledních* St, Š.

2. Slovo *tejden* (t. j. týden) se skloňuje: jedn. č.: gen. zpravidla *tejdňa,* zřídka *tejdne;* dativu jsem neslyšel; lok. *tejdni;* instr. *tejdnem,* řidšeji *tejdněm.* — Množné číslo nahrazuje se množným číslem slova *neděla,* na př.: byl na práci tři *neděle*, pět *neděl* a t. d.; slyšel jsem jen genitiv *tejdnů:* Šest *tejdnů* tam byl Š.

Příklady: Fousy mně narostly do *tejdňa* Š. Do *tejdňa* umřel (všude). Umřel do *tejdne* P, St, Š. — Lok. Dvakrát f *tejdni* můžeme do lesa Š. — Instr. Přet *tejdnem* v Mněsci hořelo Š. Byl sem na Cikhaji přet *tejdněm* Š.

3. Slovo *loket* se skloňuje: jedn. č.: gen. *lokte*; dativu jsem neslyšel; lok. *loktě*; instr. *loktem;* — mn. č.: nom., akk. *lokty*, *lokte*; gen. *loket*; dativu jsem neslyšel; lok. *loktách;* instr. *loktama.*

Příklady: J. č. Gen. Na ten plášč bylo potřeba při sedma *lokte* soukna St. — Lok. Máš na *loktě* díru St, Š. — Rejpl mně *loktem* Š. — Mn. č. Nom., akk. Voba *lokte* sou už rostrhaný Š. Koupil sem tři *loket* soukna Š. Mám rostrhaný *lokte* Š. Prf mněřili soukno na *lokty* St. — Gen. Na ten plášč bylo potřeba sedum *loket* Š. — Lok. Máš kabát na *loktách* rostrhanej Š. — Instr. Lidi se tlačili *loktama* s kostela Š.

12. Vzor kuře.

Množné číslo.

Po *b* a *p* je koncovka *-jata*: holoubjata, hrabjata, říbjata, poupjata. Deminutiva podržují praejotované *a*: holoubjátko, říbjátko, poupjátko.

Dativ má koncovky *-ům* (*-um*) a *-om*. Koncovka *-ům* se vyslovuje polodlouze. Na Cikhaji někteří tuto koncovku zkracují. Koncovka *-om* je pravidlem ve Stržanově; jinde je ji slyšeti zřídka. Př.: Dej telatům C, Š. Dej telatum C. Dej telatom St (zpravidla), Š (někdo). Chodili sme g děfčatom Š (ale častěji ve Š: g děfčatům).

Lokál má koncovku *-ech:* Chodí po *telatech*, po *kuřatech* St, Š.

Instr. má nejčastěji koncovku *-ama,* řidšeji koncovku *-ma* a *-y*: Šla do Žďára s *kuřatama* St. Chodili sme tam za *děfčatma* Š, St. Chodil sem do Stržanova za *děfčaty* Š.

II. Jméno přídavné.

1. Vzor dobrý.

Jednotné číslo.

Rod muž.	Rod stř.	Rod žen.
N. dobrej	dobrý	dobrá
G. dobrýho		dobrý (dobrej C)
D. dobrýmu		dobrý
A. dobrýho, dobrej	dobrý	dobrou
L. dobrým		dobrý
I. dobrým (dobrejm)		dobrou

Množné číslo (pro všechny tři rody).

N., A., V.	dobrý
G., L.	dobrejch
D.	dobrejm
I.	dobrejma.

Poznámky.

I.

Jednotné číslo.

Rod mužský a střední. Instrumentál má zpravidla koncovku *-ým* místo očekávané dialektické koncovky *-ejm*, na př.: S tým *bolavým* prstem musel psat C. S *chudým* člověkem je teťka zle St. Žita tady nekvetou aš přet *svatým* Petrem Pavlem Š. S *takovým* člověkem nejni řeči St. Strž je mezi *sekňofským* a *strčanofským* (t. polem) Š.

V Polničce a Stržanově slyšel jsem vedle koncovky *-ým* také koncovku *-ejm* (celkem třikrát): Hejkal se uďál *starejm*, *zmrzačenejm* člověkem St. Pásl za *pilskejm* rymníkem P. Za *každejm* párkem vidí tancovat raráška P.

Rod ženský. Genitiv, dativ a lokál má koncovku *-ý*: Košila zezerzá vod *zerzavý* čamrdy St. Za *malý* půl hodiny přídou do Sekňova C, Š.

Na Cikhaji 81letý stařec (r. 1900) vedle koncovky *-ý* vyslovoval také koncovku *-ej*, pravě na př.: »Ke *Stříbrný* studni chodili na květnou neděIu.« — »Tady u *tej Křemelovej* studně hořívaly peníze.« »Tam je *černej* zemně!«

Množné číslo.

Nominativ rodu mužského má koncovku *-ý* i tenkrát, když přídavné jméno náleží ku jménu životnému, na př.: *Škrdlofský* hoši taky tam byli Š. *Polnický* hoši kouleli u Blažíčků St. *Mladý* hospodáři neví nic vo robotě St. *Starý* hospodáři lepčejác hospodařili St.

Zřídka je slyšeti koncovku *-í*, na př.: Tří hospodáři *mladí* nám zemřeli Š (táž stařenka řekla jindy: Tří hospodáři *mladý* po sobě zemřeli). Děcko navejká, jak ty *staří* hovoří Š. Stali se z nich *pořádní* hospodáři Š. — Jiných nominativů mn. č. na *-í* jsem neslyšel.

Ale lidé, kteří vyslovili uvedené nominativy mn. č. na *-í*, užívali v těchto přídavných jménech také nominativů na *-ý*.

Genitiv: Bylo tam taky pár *škrdlofskejch* hošů Š. — Dativ: *Chudejm* lidem je teďka nejlepčí C. — Instrumentál: Bude aspoň mezi *dobrejma* lidma St.

II.

Přídavná jména, která jsou příjmeními, jako na př. *Novotnej*, *Slanej*, skloňují se takto: Byl sem u *Novotnejch* Š, byla sem u *Slanejch* P (totiž: v domě souseda Novotného nebo Slaného); přišel sem k *Novotnejm* Š, přišla sem k *Slanejm* P (totiž: do domu souseda Novotného nebo Slaného); šel se mnou aš k *Slanýho* humnám P; šla sem vokolo *Novotnýho* Š (totiž: okolo stavení, kde se říká: »u Novotnejch«); před *Novotnýho* je zahrada Š (totiž: před stavením, kde se říká. »u Novotnejch«); za *Novotnýho* sem ty hoši našla Š (totiž: za humny toho stavení, kde se říká: »u Novotnejch«); pásyl za *Slanýho* humny P; pásl sem za *Slanýho* P (totiž: za humny toho stavení, kde se říká: »u Slanejch«).

2. Vzor dnešní.

Přídavná jména tohoto vzoru skloňují se jako v jazyku spisovném až na přídavné jméno *cizí*.

Cizí.

V jednotném čísle skloňuje se toto přídavné jméno úplně jako *dnešní*, na př.: Musíme se vostouzet s *cizím* děckem St. To je *cizí* kočka Š. Musíme živit *cizí* ženskou P. Přišel domu s ňákou *cizí* ženskou Š.

Ve množném čísle má toto přídavné jméno dvojí tvary v genitivě, dativě, lokále a instrumentále, totiž: *cizích*, *cizím*, *cizíma* a *cizejch*, *cizejm*, *cizejma*, na př.: Tady je moc *cizích* dětí St (týž stařec řekl jindy: Tady je *cizejch* dětí!). Bylo tam moc *cizích* lidů St, Š. Jel do *cizích* zemí P. Dali to děcko *cizím* lidem vychovat Š. *Cizím* žebrákom nedávej St. Je ho teskno mezi *cizíma* lidma St, Š. —

Tam přide *cizejch* lidů! K, Š. Na poutu f Klášteře bılo moc *cizejch* lidů Sv. Dali to děcko *cizejm* lidem Sv. Mezi *cizejma* lidma bude ho smutno Sv.

Nesnadno je říci, které tvary jsou častější.

3. Vzor **sousedův**.

Jednotné číslo.

	Rod muž.	Rod stř.	Rod žen.
N.	sousedů	sousedovo	sousedova
G.	sousedovýho		sousedový (sousedovej C)
D.	sousedovýmu		sousedový (sousedovej C)
A.	sousedovýho, sousedů	sousedovo	sousedovu
L.	sousedovým		sousedový (sousedovej C)
I.	sousedovým		sousedovu

Množné číslo.

	Rod muž.	Rod žen.	Rod stř.
N.	sousedovi, sousedovy	sousedovy	sousedovy
G.	sousedovejch		
D.	sousedovejm		
A.	= N.		
L.	sousedovejch		
I.	sousedovejma (před Růžičkovy, přet Cempírkovy)		

Poznámky a příklady.

Jednotné číslo.

Nominativ rodu muž. má vždy koncovku *-ů*, která se vyslovuje polodlouze: *Synků* mlejn Sv, Š.

Jednou slyšel jsem koncovku *-ovej:* láz *Michalovej* Sv.

Genitiv: U hájka *Kaňovýho* skákaly světýlka Š. To je paní *Leopoldový* bratr Š. Vedle *Hudečkovýho* pole kopali rudu Sv.

Na Cikhaji v genitivě, dativě a lokále rodu ženského je vedle koncovky *-ý* také koncovka *-ej:* To je tej *Pešlovej* sestřenica (81letý stařec).

Dativ: Dou k *Synkovýmu* mlejnu! Sv. Přišla sem k *Markový* skali St.

Akkus. r. žen.: *Hambrožovu* stodolu má plnou třísla Š. Přijel pod *rychtářovu* louku Sv.

Lokál: Byla sem v *Beranovým* lesi Sv. Na *Synkovým* nebьlo nic, ale na *Michalovým* je fšechno potlučený Sv. Šel po *Hamanový* straně C.

Instrumentál: S *Krčovým* (doplň: synem) byli kamarádi Š. Mezi *Matulkovým* a *Čápovým* domem je zahrada St. Za *Glegorovým* mlejnem sou louky C.

Množné číslo.

Genitiv: Já sem taky z *Ambrožovejch* St (t. j. z rodiny Ambrožovy).

Dativ: Ta kaplička stojí proti *Markovejm* St (t. j. proti domu Markovu). Pudu s nima aš k *Cempírkovejm* Š (t. j. k domu Cempírkovu). Povím to *Leopoldovejm* Š.

Akkusativ: Běžel za poslíčkem aš přet *Cempírkovy* Š.

Lokál: Povím jim kousek vo bratřích *Ambrožovejch* P. Povidáme si vo *Leopoldovejch,* vo *Krčovejch* Š (t. j. o rodině Leopoldově, Krčově).

Instrumentál.

1. Označuje-li se dům, užívá se koncovek *-ovejma* a *-ovy* beze všeho rozdílu, na př.: Přet *Cempírkovejma* bejval rymník Š. Přet *Cempírkovy* bejval rymník Š. Ta velká lipa stojí před *Melicharovejma* nebo: před *Melicharovy* St. Pase za *Růžičkovejma* nebo: za *Růžičkovy* P. Voral za *Michalovy* nebo za *Michalovejma* Sv.

2. Mluví-li se o osobách, patřících k jedné rodině, užívá se koncovky *-ovejma*, na př.: Jel sem z *Leopoldovejma* do Ždírce Š.

Dodatky.

1. Názvy domů utvořené ze příjmení.

Genitiv a dativ množného čísla některého příjmení označuje vnitřek domu, na př.: »Byl sem u *Cempírků* Š, u *Beranů* Sv, u *Ambrožů* St, u *Bartoňů* P, u *Straků*« znamená: byl jsem v domě Cempírkově, Beranově atd. — »Di *Leopoldom* (nebo: k *Leopoldom)* pro tabák« Š; »di g *Blažíčkom*« P; »di k *Šilhánkom*« Sv atd. znamená: do domu Leopoldova, Blažíčkova, Šilhánkova.

Má-li se označiti dům co do zevnější strany, užívá se přídavného jména přisvojovacího ve množném čísle, na př.: U *Cempírkovejch* je zahrada (t. j. u domu Cempírkova); u *Melicharovejch* stojí lipa St; šel vot *Strakovejch* C (t. j. od domu Strakova; »šel vot *Straků*« znamenalo by: šel z domu Strakova); šel sem vokolo *Beranovejch* Sv (t. j. okolo mlýna Beranova); šel sem vokolo *Leopoldovejch* St (t. j. okolo hostince Leopoldova); — děda vostává naproti *Brožkovejm* Š; — počta přijela před *Brožkovy* Š.

Poznámka. Na označenou domu nebo pozemku užívá se také akkusativu rodu středního samostatného přídavného jména přisvojovacího v čísle jednotném nebo množném, nebo lokálu mn. č., na př.: Jeli sme až na *Čumplova* Š (doplň: pola; »na Čumplova« říká se vršku nedaleko Škrdlovic). Byl sem na *Čumplovejch* (t. j. na vršku u Škrdlovic) Š. Du na *Michalovo* Sv (doplň: pole). Du za *Michalova* Sv (doplň: humna; t. j. na pole, které leží za Michalovým domem). Du za *Strakova* (t. j. na pole, které leží za Strakovým domem). Voral za *Strakova* C.

2. Příjmení na *-ů*.

a) Příjmení na *-ů*, která jsou opatřena křestnými jmény, jako Francek *Marků*, Francek *Petrů*, skloňují se jako přídavná jména přisvojovací, na př.: Hejkal potkal Frantu *Markovýho* St. Co se přihodilo Franckovi *Markovýmu!* St. Povím jim kousek vo Frantovi *Markovým* St. S tým Frantou *Markovým* šel sem jednou do Žďára St.

b) Příjmení na *-ů*, která nejsou opatřena křestnými jmény, skloňují se buď jako přídavná jména přisvojovací anebo jako podstatná jména, na př.: Leopoldová bere sodofku vod *Jankovýho* s Polný Š. Hospockej bere sodofku vod *Janka**) s Polný St. Musíme poslat peníze tomu *Jankovi**) Š. Byl tomu *Jankovi* dlužen St. Mněl soud s tým *Jankem**) St.

c) Svobodní synové označují se přídavným jménem přisvojovacím, utvořeným od příjmení otcova, na př.: *Lojků* a *Krčů* byli v hospodě Š (otcové jejich se jmenují *Lojek* a *Krča*).

Je-li příjmení otcovo přídavným jménem, označuje se svobodný syn genitivem otcova příjmení, na př.: Francek *Novotnýho* taky tam byl Š (otec se jmenuje *Novotnej*). Ten *Lojků* to povidal Franckovi *Novotnýho* Š. Hrál karty s Franckem *Novotnýho* Š.

d) Příjmení na *-ů*, která označují svobodné syny, skloňují se jako přídavná jména přisvojovací i tenkrát, když nejsou opatřena křestnými jmény, na př.: S *Krčovým* byli kamarádi Š.

Poznámka: Franta *Marků*, jehož příjmení jsem vždy a ve všech pádech slyšel skloňovati, byl ženat; příjmení »Marků« měl po chalupě; pravé jméno jeho bylo *Šír*.

III. **Náměstky.**

1. Náměstky osobní.

1. osoba.

Jednotné číslo. Genitiv a akkusativ: *mně;* dativ: *mně* (kratší tvar *mi* je slyšeti velmi zřídka a to jen od osob, které byly v cizině).

Množné číslo. Instrumentál: *náma*.

2. osoba.

Jednotné číslo. V dativě užívá se vedle tvaru *tobě* také tvaru *ti*.

Množné číslo. Instrumenál: *váma*.

3. osoba.

Jednotné číslo:

Nominativ: *von, vona, vono*.

Genitiv rodu muž. a stř. zní *ho*. Tvaru *jeho* se užívá jen tenkrát, když se náměstka vyslovuje se zvláštním důrazem, na př.: *Jeho* se neleknu Š.

*) Nominativ je: *Janků*.

Po předložkách, řídících genitiv, klade se zpravidla tvar *něj*, zřídka se říká *něho*, jako: Mněli vod *něho* pokoj Š. Utíkal vod *něho* C. — Říká se tedy obyčejně: bez něj, do něj, u něj, vedle něj, vod něj, vokolo něj, z něj

Akkusativ.

a) Rod mužský má tvary: *ho, jej (něj), jeho.*

1. Tvaru *ho* užívá se i na označenou bytostí neživotných, na př.: Vzali kamen a zakopali *ho* doprostřed seknice St. Nevěsta vzala si *tvarohu* a dala si *ho* do huby St.

2. Tvar *jej* je slyšeti zřídka: Dyž *jej* (totiž: mlejn) koupil, tak vyčítal mynářce samý dukáty St.

Po předložkách, řídících akkusativ, klade se zpravidla tvar *něj*, ať se mluví o bytostech neživotných nebo životných, na př.: Křičeli na *něj* (totiž člověka) St. Šla pro *něj* (t. můža) St. Dostal sem peníze za *něj* (t. mynářa) St. Šel sem za *něj* (t. kadeta) stát Š. Ten mně vo *něj* (t. ftáka) požádal Š. Já na *něj* (t. hejkala) křiknu St.

Zřídka se klade po těchto předložkách tvar *něho* a to jen, když je řeč o bytostech životných, na př.: Střelil sem na *něho* (t. ftáka) Š. Koukal se na *něho* (t. drvařa) C.

3. Tvaru *jeho* se užívá, klade-li mluvící na náměstku zvláštní důraz, na př.: Bárta mu řekyl, že zabí *jeho* Š. *Jeho* při tem zabilo Š.

b) Rod střední. Akkusativu *je* se neužívá, říká se vždy: *ho*, na př.: Tele nechtělo mu jít a von *ho* rosekal na nudle St.

Po předložkách, řídících akkusativ, užívá se vždy tvaru *něj* místo *ně*, na př.: Stálo tam děfče; von na *něj* křík Sv. Koupil kůzle, dal za *něj* tři zlatý C. Nechala tam děcko a dyž pro *něj* šla, sklep byl už zavřenej C.

c) Rod ženský má zpravidla tvar *ju*, po předložkách *ňu*. Vedle tvaru *ju, ňu* říká se ve všech vesnicích také *ji, ni*; tvaru *ji, ni* užívají lidé vzdělanější a ti, kteří byli ve světě, ale nečiní tak důsledně. Častěji je slyšeti tvar *ju, ňu* než *ji, ni*. Příklady: Přepjal *ju* (t. kobylu) P, C. Voni *ju* tam večer čekali Š. Dyž bude sirka zahozená a von bude mít jít přez *ňu*, tak mu bude překážet Š. Pošli pro *ňu* Š. Chcu *ju* vidět St, Sv. Vytahli *ji* s toho žita P. V noci pro *ni* přišlo (t. strašidlo) Š. Nemoch sem krávu prodat; vyhandloval sem *ji* za telátko Š. Von *ji* uhodil C. Nemůžu se na *ni* (t. nohu) postavit St.

Lokál rodu muž. a stř. má tvary *něm* a *ňom*, kterých užívají všude vedle sebe, na př.: V lesi je smrk a na *něm* je panák C (týž stařec řekl po druhé: a na *ňom* je panák). Vostalo po *ňom* pět dětí Š, Sv. Je po *něm* pět dětí Sv. Von v *ňom* (t. v herbáři) čet Sv. Povím jim, co sem vo *ňom* slyšela Š.

Mnohem častěji však se říká: *něm* než *ňom.*

Instrumentál.

a) Rod muž. a stř. má tvar *ním* (*í* je zpravidla dlouhé): S *ním* se rozloučíte brzy Š. — Na Cikhaji se *í* větším dílem zkracuje: Šel sem za *ním* C.

b) Rod ženský má zpravidla tvar *ňou*. Vedle *ňou* říká se všude také *ní* (*í* je zřetelně dlouhé); tvaru *ní* užívají lidé vzdělanější a ti, kteří byli ve světě, ale nečiní tak důsledně. Častěji je slyšeti *ňou* než *ní*. Příklady: Já bych ju (t. kobylu) koupil; budu s *ní* jezdit P (akk. *ju* vedle instr. s *ní*). Bude s *ňou* (t. tou kobylou) tahat P (jiný soused). Uhodil s *ňou* na zem Š. Musel jít s *ňou* Š (týž stařec řekl dříve: V noci pro *ni* přišlo). Di tam s *ňou* hned C (týž soused po druhé: Di tam s *ní* hned).

V gen., dat. a lok. r. žen. je koncovka *-í* zřetelně dlouhá: U *ní* bejt nemůžu Š.

Množné číslo.

Nom. Tvaru *voni* užívá se i o bytostech neživotných rodu mužského, pak o jménech rodu žen. a stř., na př.: A *voni* ty stromy byly fšecky f plameně C. Žeň krávy dom; *voni* se nechcou pást Š. Dokaď sou brambory v zemi, *voni* rostou Sv. *Voni* ty světýlka vokolo nás skákaly Š.

Genitiv má tvar *ich* ve rčení: prosím *ich;* jindy zní: *jich.*

Instr. má tvary *něma* a *nima;* tvaru *něma* se užívá častěji; mnozí lidé říkají jen: šel sem s *něma,* šel sem za *něma.*

2. Náměstky přivlastňovací.

1. Náměstky *můj, tvůj, svůj* skloňují se jako *dobrej, -á, -ý:*

	Rod muž.	r. stř.	r. žen.	Mn. č.
J. č. N. V.	můj	mý	má	mý
G.	mýho		mý	mejch
D.	mýmu		mý	mejm
A.	mýho, můj	mý	mou	mý
L.	mým		mý	mejch
I.	mým		mou	mejma

Př.: Za *svým* domem mám kus zahrady St. De po *svý* práci Š.

2. Náměstky *náš, váš.*

Jednotné číslo.

	R. muž.	r. stř.	r. žen.
N. V.	náš	naše	naša
G.	našeho		naší (našej C)
D.	našemu		naší (našej C)
A.	našeho, náš	naše	našu
L.	našem, našom		naší (našej C)
I.	naším		našou

M n o ž n é č í s l o (pro všechny rody)

N. V. naše
G. našejch
D. našejm
A. naše
L. našejch
I. našejma

P o z n á m k y.

Jednotné číslo.

N o m. rodu žen. má zpravidla tvary *naša, vaša*: naša hospodyň, vaša cera. — Málokdo užívá tvarů *naše, vaše* (jsou to jen lidé, kteří čtou knihy anebo byli v cizině), ale nečiní tak důsledně.

V g e n., d a t. a l o k. rodu žen. je koncovka *-í* zřetelně dlouhá: U *naší* panímámy je zle Sv. Šel po *vaší* louce Š.

Na Cikhaji vedle tvarů *naší, vaší* užívá se v těchto třech pádech také tvarů *našej, vašej*: Z *našej* dědiny jich tam chodí moc. Z *vašej* jařice vyběch chlap. (Táž sousedka za chvíli pravila: Vyběh z *vaší* jařice.) — V ostatních vesnicích je slyšeti tvary *našej, vašej* velmi zřídka; ve Škrdlovicích na př. pravila jedna stařenka: Jak přijdou k tej *našej* louce, to uš sou setňofský pola a luka.

A k k u s. rodu žen. má zpravidla tvary *našu, vašu*: Přeptávala se na *našu* malou Š. — Velmi zřídka je slyšeti tvary *naši, vaši* (od lidí vzdělanějších a těch, kteří byli v cizině).

L o k á l rodu muž. a stř. má tvary *našem* a *našom*; tyto tvary je slyšeti všude vedle sebe, na př.: Na *vašem* poli je škoda C. To je v *našom* (doplň: poli) C. V *našem* hrachu nikoho nejni P. My na *našom* vozi vozíme hnůj P. Na *našem* poli uďály huse škodu Š. V *našom* lesejku sem našel hnízdo kačení Š.

I n s t r u m e n t á l rodu žen. má zpravidla tvary *našou, vašou*: Fotografoval nás za *našou* stodolou P. Mluvil sem tam s *vašou* cerou C. — Velmi zřídka je slyšeti tvary *naší, vaší* (jen od lidí vzdělanějších a těch, kteří byli v cizině).

Množné číslo.

N o m i n a t i v. Tvarů *naše, vaše* užívá se i při jménech životných rodu muž. a při jménech rodu stř., na př.: Byli tady *naše* husaři St. *Naše* lidi utíkaji St. *Naše* rodiče by to nebyli trpěli Sv. *Naše* hoši povidali Š. *Naše* vojáci tam leželi Š.

Ostatní pády: U *našejch* (t. j. u našeho domu) bыl ráz dříví Š. Přišel sem zas k *našejm* (t. j. vojákům) St. Ve *vašejch* kůpách byl sem do rána Š. Před *našejma* bejval rymník Š.

Výrazy: *vod našejch, vokolo našejch, u našejch, k našejm, pod našejma, za našejma* znamenají také: od našeho domu, vokolo našeho domu atd., na př.: Teďka šel vokolo *našejch* poslíček Š. »Vůbec« je *pod našejma* pastvisko pro husy Sv. Děti si hrály před *našejma* St.

3. Náměstka *její*.

Jednotné číslo.

Při podstatných jménech rodu mužského a středního skloňuje se náměstka *její* takto:

Gen. jejího (zřídka: její)
Dat. jejímu (zřídka: její)
Akk. pro životné = Gen.
pro neživotné: její
Lok. její (zřídka: jejím)
Instr. její (zřídka: jejím)

Množné číslo (pro všechny rody).

Gen. její (zřídka: jejích)
Dat. její
Lok. její
Instr. její (zřídka: jejíma).

Příklady: Jedn. č. Gen. Sloužil u *jejího* bratra P, St, Š. Vyhnala sem huse z *jejího* vobilí St, Š Byl sem u *její* pole St. — Dat. Povidal to *jejímu* tátovi St (týž stařec pravil jindy: Povidal to *její* tátovi). Šel k *jejímu* tátovi C, P, Š. Přišla sem k *jejímu* polu St, Š. Šel k *její* ocovi na náščivu Š. — Akk. Viděl sem na poutě *jejího* bratra St. — Lok. Na *její* pařezi mohlo by tančit pět párků C. Právě sme mluvili vo *její* tátovi Š. Na *její* poli taky potlouklo St, Š. Na *jejím* poli potlouklo St. — Instr. Mluvil s tým *její* ocem C, P, St, Š. Za *její* polem sou louky St. Za *jejím* polem sou louky St.

Mn. č. Gen. Byl dneska u *její* rodičů C, St, Š. Byl u *jejích* rodičů P. — Dat. Šel k *její* rodičům C, P, Š. Přišel k *její* rodičom St. — Lok. Vypravoval mně vo *její* rodičích St, Š. — Instr. Mluvil vo tem z *její* rodičama C, St, Š. Chtěl mluvit z *jejíma* rodičama P.

4. Náměstka *jejich*.

V jednotném čísle při podstatných jménech rodu mužského a středního náměstka *jejich* dostává v genitivě příponu *-ho* nebo *-o* a v dativě příponu *-mu;* v lokále a instrumentále zůstává náměstka *jejich* nezměněna, na př.: Gen. Byla sem dneska na Karli u *jejichho* bratra Š (mluvící osoba onikala). Mám to vod *jejichho* oce St. Du vod *jejicho* bratra Š (onikání). Šla sem vokolo *jejichho* pole St, Š (onikání). Šel sem vokolo pole *jejicho* Š (onikání). — Dat. To sou zbujníci! Povím to *jejichmu* tátovi St. Přišla sem k *jejichmu* polu Š (onikání). — Akk. Jen až uvidím

jejichkho tatínka! St. — Lok. Co je po *jejich* tátovi! St. Na *jejich* poli uďály huse škodu Š (onikání). -- Instr. Mluvil sem dneska z *jejich* bratrem Š (onikání).

Při podstatných jménech rodu ženského náměstka *jejich* zůstává nezměněna, na př.: Šla sem vokolo *jejich* jařice a mněli tam hejno slepic Š. Jaká byla letos ouroda na *jejich* straně? St, Š (onikání).

Ve množném čísle všech rodů náměstka *jejich* zůstává nezměněna, na př.: Musím to povědít *jejich* rodičům P, Š.

Ale někteří lidé při podstatných jménech množného čísla říkají *jejicho* místo: *jejich*, na př.: Přišel sem k *jejicho* dveřom St. Na *jejicho* stranách už maji myslím po žních C.

3. Náměstky ukázovací.

1. *Ten, ta, to.*

Jednotné číslo.

Rod muž.	r. stř.	r. žen.
N. ten	to	ta
G. toho		tý (tej C)
D. tomu		tý (tej C)
A. toho, ten	to	tu
L. *tem* (tom)		tý (tej C)
I. *tým* (tym)		tou

Množné číslo (pro všechny rody).

N. A. ty
G. L. tejch (tech)
D. tejm (tem)
I. tejma (tema).

Jednotné číslo.

V gen., dat. a lok. rodu žen. na Cikhaji užívají vedle tvaru *tý* také tvaru *tej*, na př.: Na *tej* Žákovej Hoře má bejt mněsto zažehnaný. Tady u *tej* Křemelovej studně hořívaly peníze. Vona je *tej* Pešlovej sestřenica. Díval se do *tej* studánky. — Častěji však se tam říká *tý* než *tej*. — I ve Škrdlovicích a Světnově slyšel jsem tvar *tej*: K *tej* chaloupce chodívaly světýlka. Dokud je na *tej* lipě list, snih nepadá. To se stalo *tej* Fabijánce Š. — Ďál díry do *tej* hromady Sv.

Lokál rodu muž. a stř. má zpravidla tvar *tem*; zřídka je slyšeti tvar *tom*: Po *tem* bukovým listě brambory se dobře vedou C. Na *tem* gruntě byly hrozný roboty C. Vyšel sem po *tem* C. Na *tem* poli uďál pár brázd C. Neslyšet vo *tem* St. Na *temle* mostě ležel černej pes Sv. F *tem* kohout zaspíval Sv. Nic po *tem* Š. Necárej se f *tem* Š. Byl sem při *tem*

P. Po *tem* sem ho ešče slyšel Sv. — F *tem* zelí se necárej Š. F *tom* přišel Š. Povím vo *tom* Hejkalovi C. Tytéž osoby v P a Š řekly jednou: »F *tem* přišel« a jindy: »F *tom* přišel.«

Instrumentál rodu muž. a stř. má tvar *tým;* někteří lidé v různých vesnicích jej zkracují v *tym*, na př.: S *tým* člověkem ani nemluf! Š. — Chodí s *tym* po fsi C. Šel k jedli s *tym* vobědem Š. — Přihází se, že týž člověk řekne někdy: s *tým* a někdy: s *tym*.

Množné číslo.

Vedle obyčejných tvarů *tejch*, *tejm*, *tejma* je slyšeti tvary: *tech*, *tem*, *tema*, ale jen málokdo jich užívá, na př.: Jeden sedlák s *tech*, co byli f tý hospodě, to udal St. Šel k *tem* vojákom St (týž soused řekl: *Tejch* je sila). S *temale* nitma nemůžu šit St.

2. *Tenle*, *tale*, *tole* (t. j. ten + hle, ta + hle, to + hle) se skloňuje jako *ten*, *ta*, *to:* Voni byli s *týmle* Krčovým kamarádi Š. Von bыl *tejchle* Vajzů strejc C. S *techle* stran nejvíc fouká C. *Tule* stranu mněl celou bolavou Š. F *týle* setnici je nejteplejác Š. Dou *toule* ulicí St. U *tejle* práce se zapotí C.

Mnozí lidé nevysouvají *h* v druhé části této náměstky, končí-li první její část samohláskou, říkajíce na př.: *tahle* hospoda, *tohle* dříví, u *týhle* hospody, u *tohohle* kříža, k *tomuhle* křížu, *tuhle* hospodu, dou *touhle* cestou, *tyhle* děti. — Tvary s *h* a tvary bez *h* je všude slyšeti vedle sebe. Někdy týž člověk řekne jednou: *tale* hospoda, *tole*děcko, *tule* hospodu, *tyle* děcka a podobně, a jindy zase: *tahle* hospoda, *tohle* děcko, *tuhle* hospodu, *tyhle* děcka a pod.

Tvary bez *h* je slyšeti častěji než tvary s *h*.

Náměstek: *tento*, *tato*, *toto; onen, ona, ono; týž*, *táž*, *též* se neužívá; místo nich říká se: *tenle* atd.; *tam ten* atd.; *ten samej*, *ta samá*, *to samý*.

4. Náměstky tázací a vztažné.

1. *Gdo, co.*

N.	gdo	co
G.	koho	čeho
D.	komu	čemu
A.	koho	co
L.	kom	čem
I.	kým (kym)	čím (čim)

Instrumentál má zpravidla tvary *kým*, *čím:* S *kým* si šel? *Čím* budeš vorat? Sv. — Na Cikhaji větším dílem se tyto tvary zkracují: S *kym* si přišel? Š *čim* budeš vorat? — V ostatních vesnicích je zkrácené tvary slyšeti zřídka.

2. *Kerej, kerá, kerý* a *jakej*, *jaká*, *jaký*

se skloňují jako *dobrej*, *dobrá*, *dobrý*.

Poznámky.

1. Náměstky vztažné *co* užívá se, je-li řeč o určité, už známé osobě nebo věci, kdežto náměstka *kerej*, *-á*, *-ý* vztahuje se k osobám nebo věcem neurčitým, na př.: Přišli sme na most, *co* je u Taferně P. Bylo jich mnoho, *co* utekli z gruntů Š. Ten Cempírek, *co* předloni vyhořel, už nejni na gruntě Š. Nemoch se ubránit lidem, *co* chodili dříví krast Š.

Vokazoval se jen tejm, *kerej* se ho bál Sv. Tu pravou hodinu, *kerou* mu to vzala, aby mu to dodala St (kněz, který to radil, nevěděl, kterou hodinu děvečka nebožtíku vzala čepici). Chlapec, *kerej* moc dovádí, je zbuník Sv. Každýmu hoří svíčka; *kerá* víc uhoří, ten spíš umře Š. *Kerá* kráva nejvíc říve, nejmíň mlíka dá Š.

2. V prvém případě nahrazuje se genitiv, dativ, instrumentál a předložkový akkusativ spisovné náměstky vztažné *který*, *která*, *které* nebo *jenž*, *jež*, *jež* náměstkou *co* s příslušným pádem náměstky osobní *on*, *ona*, *ono*, na př.: Ten kříž, *co* se *u něj* lidi modlí, je starej bezmála sto roků Š. Ten kříž u starý škole, *co* se *k němu* chodí lidi modlit, je starej ale sto let Š. Čekala, že ženich, *co s ním* mněla slib, přide ze světa Š. Hospodyň vzala tu lopatu, *co s ňou* sázela dříví do pekárně St. F tý chalupě, *co* přez *ňu* světýlka skákaly, byly nekřtiňátka Š.

Pouhý akkusativ spisovné náměstky vztažné nahrazuje se někdy pouhou náměstkou *co*, někdy náměstkou *co* s akkusativem náměstky osobní *on*, *ona*, *ono*, na př.: Ty hračky, *co* mněla na jarmaře, ty jí fšecky složili do truhle St. Ten darebák, *co* sme *ho* potkali, nám pravdu nepovidal St.

Lokál spisovné náměstky vztažné, který závisí na předložce *na* nebo *v*, nahrazuje se někdy pouhou náměstkou *co*, někdy náměstkou *co* s lokálem náměstky osobní *on*, *ona*, *ono*, na př.: Dříví bылo fšecko na tem místě, *co* chtěl tu kaplu stavět St. Přišli k stromu, *co* je na *něm* ten dřevenej panák C.

Lokál spisovné náměstky vztažné, který závisí na jiných předložkách, nahrazuje se vždy náměstkou *co* s lokálem náměstky osobní *on*, *ona*, *ono*, na př.: Má tetička Matulková, *co* sem jim vo *ní* vypravoval, byla stará šestadevadesát roků St.

Jsou-li spisovné genitivy *jehož*, *jejichž* spojeny s podstatným jménem, nahrazují se náměstkou *co* s genitivy: *jeho*, *jejich*, na př.: Ten pán, *co jeho* ženu za živa pochovali, chtěl faláře zastřelit St.

Náměstka spisovná *jejíž* nahrazuje se náměstkou *co* s příslušným pádem náměstky *její*, na př.: Má tetička, *co její* muž kopal ten poklad, mně vypravovala St.

5. Náměstky neurčité:

něgdo, *něco* — *negdo*, *neco*; *nědo* — *nedo*; *nigdo*, *nido*, *nic*; *nějakej* — *nejakej*; *ňákej* — *nákej*; *někerej* — *nekerej*; *fšelisco*; *fšelijakej* — skloňují

se jako ty náměstky tázací, se kterými jsou složeny, na př.: To je *nákýho* pole! P. Můj otec šel ze hry s *nákým* Šubrtem Š. Přišli k němu *náký* kupci St. *Nekerý* hospodáři přišli vo grunty P.

Poznámky.

1. Náměstek s předponou *ně-* užívá se všude vedle náměstek s předponou *ne-*; v též vesnici někdo řekne: *nĕgdo*, *něco*, jiná osoba zase: *negdo*, *neco*; jeden řekne: *nědo* a jiný: *nedo;* jeden řekne: *nějakej* nebo *ňákej*, jiný: *nejakej* nebo *nákej*.

Nenašel jsem člověka, který by užíval vždy důsledně těchto náměstek; tak ve Škrdlovicích jeden stařec říkal někdy: *nějakej* a někdy: *ňákej*; jiný stařec říkal někdy: *ňákej* a někdy: *nákej*; ve Světnově jedna stařenka pravila: *nědo*, ale: *neco*; ve Stržanově jeden soused říkal někdy: *nákej* a někdy: *nejakej*; v Polničce jeden stařec říkal: *nákej*, ale: *někerej*.

2. Lokál náměstky *nic* zní zpravidla: *ničem;* ale jednou slyšel jsem také lokál: *ničom* (Nevím vo *ničom* Sv).

3. Vedle nominativu mn. čísla rodu muž. *někerý*, *nekerý* také se užívá tvaru: *někeří, nekeří*, na př.: Ani *nekeří* nekopou brambory C.

4. V genitivě, dativě, lokále a instrumentále náměstky *fšelisco* mění se *s* před *č* v *š: fšeliščeho, fšeliščemu*, *fšeliščem*, *fšeliščím.*

IV. Číslovky.

1. Základní.

a) Číslovky prosté.

Nominativ a akkusativ.

Jeden. Množné číslo: *jedny* (pro všechny tři rody).

Dvá (pro bytosti životné rodu mužského), *dva* (pro bytosti neživotné r. muž.), *dvě* (pro rod ženský a střední): *Jedny* rodiče mněli *dvá* syni St, Má *dva* grunty Sv.

Tři (pro bytosti životné r. muž.), *tři* (pro bytosti neživotné r. muž., pro rod žen. a stř.): Má *tři* syni Š.

Šťyří (pro bytosti životné r. muž.), *šťyry* (pro bytosti neživotné r. muž., pro rod žen. a stř.): Viděl tam *šťyří* chlapi Sv. Byli sme tam *šťyří* Š (t. muži).

Sedum, vosum, *jedenást, dvanást*, *třinást, štrnást, patnást, šesnást sedumnást*, *vosumnást, devatnást;* — *šťyrycet*, *sedumdesát, vosumdesát.*

Jednotky se kladou před desítky a mají jeden a týž tvar pro všechny tři rody (t. *jeden, dva, tři, šťyry*): mám *jedenadvacet* žáků, mám *jedenadvacet* korun, je mně *jedenadvacet* let; mám *dvaatřicet* korun, je mně *dvaašťyrycet* let; je tu *třiatřicet* žáků, *šťyryapadesát* žáků; mně je *pětašedesát* let; *šestasedumdesát, sedumavosumdesát, vosumadevadesát.* I nejstarší lidé tak mluví, na př.: Mně je dvaavosumdesát let P, Sv. Mně je jedenavosumdesát let

(Jinkovec). Mně je devětasedumdesát roků St, Š. Mně už je štyryasedumdesát roků Š. Dostal za ňu *stodvaašedesát* zlatejch C (78letý stařec).

Poznámky 1. Velmi zřídka klade někdo jednotky za desítky, na př: Koupil sem krávu za *sto šedesát šest* zlatejch Š.

2. Jeden stařec na Cikhaji pravil: Mně je *dvě*avosumdesát let. Prodali dvůr za *dvě*atřicet tisíc.

Sto: dvě *sta* (vždy).

Ostatní pády.

1. *Jeden*, *jedna*, *jedno* se skloňuje jako *ten*, *ta*, *to;* odchylné tvary jsou tedy:

Jedn. číslo. Rod muž. a stř.: Lokál: v *jednem;* instr. *jednným* (*jednym*).

Rod ženský: Gen., dat., lok.: *jedný* (*jednej*).

Množ. číslo: Nom. *jedny*, gen. lok. *jednejch*, dat. *jednejm*, instr. *jednejma*.

Instr. j. č. *jednym* slyšel jsem jen na Cikhaji vedle instrumentálu *jedným*.

Genitiv j. č. *jednej* slyšel jsem jen na Cikhaji; častěji však se tam říká: *jedný*.

Příklady: Leží vobá v *jednem* hrobě Š. Voral z *jedným* koněm Š. Šel sem z *jednym* C. — Do *jednej* chalupy uhodilo C. V *jedný* chalupě strašilo Š. — *Jednejma* vraty sme přišli a druhejma sme vyšli Sv.

2. *Dvá, dva*, *dvě*: gen. lok. *dvouch*, dat. *dvoum*, instr. *dvouma*.

3. *Tří*, *tři:* gen. lok. *třech*, dat. *třem*, instr. *třema*.

4. *Štyři, štyry*: gen. lok. *štyrech*, dat. *štyrem*, instr. *štyrma*.

Ostatní číslovky skloňují se jako ve spisovném jazyku, ale číslovka *sto* zůstává neskloňována v jednotném čísle, na př.: S *pěti* zlatejma nevystačím St. Seděl v hospodě do *devíti* hodin P. Vo *desíti* hodinách šel domu Š. Před nejakejma *dvacíti*, *třicíti* roky lepči se hospodařilo P, Š. Dostali po *štyrycíti* zlatejch Š. — Děti dostaly po *sto* zlatejch Š. Ten klášter byl založenej přet *sty* lety St. — Dostal ženu z *desíti tisíci* Š. Před ňákejma *tisíci* lety bylo tam mněsto C. Dal cerám po dvouch *tisících* Š.

b) Číslovky složené.

V genitivě a lokále číslovek složených mnoho lidí, zvláště starších, skloňuje číslovky *dva*, *tři*, *štyry*, *pět* až *devět*, na př.: Do *dvouch*šedesáti let byl sem zdraf C. (Týž stařec však pravil: Prodal prasata po *dva*atřicíti zlatejch.) Je jim po *dvouch*štyrycíti rokách Sv. Hajdaly (t. j. hádaly) mně cikánky, že f *třech*dvacíti letech budu těško stonat Š. Mým rodičům je po *štyrech*sedumdesáti rokách Š. Platí za putr po jedenavosumdesáti, po dvouchvosumdesáti, po třechvosumdesáti, po štyrechvosumdesáti, po pětivosumdesáti, po šestivosumdesáti, po sedmivosumdesáti, po vosmivosumdesáti, po devítivosumdesáti St, Š.

Ale číslovka *pět* v číslovkách složených větším dílem se neskloňuje; jeden stařec na př. říkal: »Po *dvouchšedesáti*, po *štyrechšedesáti* platil,« ale: »Seká po *pětašedesáti*« St. Jedna stařena pravila: »Platila za putr po *štyrechvosumdesáti*« a po druhé: »Po *pětadevadesáti* platila za putr« Š.

Stává se, že táž osoba číslovky *dva*, *tři*, *štyry*, *pět* až *devět* někdy skloňuje, někdy neskloňuje; táž stařenka řekla jednou: »Seká (t. maso) po *dvouch*padesáti grejcarách« a po druhé: »po *dva*apadesáti grejcarách« P.

2. Číslovky řadové.

Nominativ a akkusativ.

Odchylky: *Štvrtej*, *šístej*, *sídmej*, *vůsmej*.

Číslovky řadové *složené* tvoří se zpravidla tím způsobem, že jednotky číslovek základních kladou se před desítky číslovek řadových, s nimiž se spojují spojkou *a*: U nás je jedenadvacátý číslo, dvaatřicátý číslo, štyryapadesátý číslo atd.

Ostatní pády.

1. V číslovkách *šístej*, *sídmej*, *vůsmej* zkracují mnozí lidé kmenovou samohlásku: Vot *šestýho* roku musí chodit do škole Š. Do *sedmýho* roku porádejk stonalo Sv. Je toho ale půl *vosmej* míry Š (zpravidla zní genitiv: *vosmý*).

Ale větším dílem kmenová samohláska v těchto číslovkách se nezkracuje, na př.: Náš hoch f *sídmým* roce začal chodit do škole Š. F *šístým* roce nám vonemocněl Sv. *Sídmýho* srpna sme žito sekli Š.

2. Po číslovce *půl* mají číslovky řadové rodu muž. a stř. koncovku *-a* vyjímaje číslovky *druhej* a *třetí;* kromě toho číslovky *pátej*, *šístej*, *sidmej*, *vůsmej* mají po číslovce *půl* vždy původní krátkou kořennou samohlásku, na př.: Je mu půl druhýho roku, půl třetího roku, půl *štvrta* roku, půl *pata* roku, půl *šesta* roku, půl *sedma* roku, půl *vosma* roku, půl *deváta* roku, půl *desáta* roku, půl *jedenásta* roku . . . půl *dvacáta* roku atd. Dostal sem půl *pata* renskýho, půl *šesta* renskýho, půl *sedma* renskýho, půl *vosma* renskýho atd. (všude).

Číslovky řadové rodu ženského mají po číslovce *půl* zpravidla koncovku *-ý;* číslovky *pátá*, *šístá*, *sídmá*, *vůsmá* mají pak původní krátkou kořennou samohlásku, na př.: Je půl *druhý*, půl *štvrtý*, půl *patý*, půl *šestý*, půl *sedmý*, půl *vosmý* atd. (totiž: hodiny). Je toho půl *patý*, půl *šestý*, půl *sedmý*, půl *vosmý* (nebo *vosmej*) míry Š. Mněl na den půl *druhý* zlatky Š. Vydřál si za tejden půl *patý* zlatky St.

Řidšeji je slyšeti po číslovce *půl* koncovku *-y* (a to jen, když se označují hodiny), na př.: Je půl *paty* Sv, Š. Je půl *šesty* Sv. — Někdy je nesnadno rozeznati, vyslovila-li mluvící osoba: půl *patý*, půl *šestý* atd. či: půl *paty*, půl *šesty* atd.

3. Ve složených číslovkách jednotky (které se kladou před desítky) zpravidla zůstávají neskloňovány, na př.: To bylo v *jedenasedumdesátým* roce Š. V *jedenatřicátý* věži sme byli P (t. v Linci). V *dvaapadesátým* roce to mohlo bejt Š. Ďál sem řemeslo do *štyryašedesátýho* roku St. F *pětadvacátým* roku sem se narodil, f *pětaštyrycátým* sem byl vodvedenej P. F *sedumašedesátým* roce to stavěl St.

Velmi zřídka se kladou jednotky za desítky, na př.: To bylo *f padesátým devátým* roku St.

Někteří lidé také skloňují jednotky před desítkami, na př.: Byl sem na vojně do *dvouch*padesátýho roku Sv. Narodil se v *druhým padesátým* roce St. (Týž stařec jindy řekl: V *dvaapadesátým* roce se narodil.)

4. Číslovky druhové.

Číslovky *dvoje, troje* jsou změněny ve tvary: *dvý, trý*, na př.: Mám ležet jařicu na *dvý* Š (t. j. na dvou polích). Ešče mám ležet voves na *trý* Š (t. j. na třech polích). — Tvary: *dvý, trý* vznikly z tvarů: *dvé, tré* a tyto zase stažením z tvarů: *dvoje, troje.*

Ostatní číslovky jsou pravidelné (až na změny hláskové): Mám brambory na *štvero* Š. Má patery šaty Š.

5. Číslovky neurčité.

Fšecek, fšecka, fšecko (fšechen, fšechna, fšechno).

Jednotné číslo.

	Rod muž. a střední:	Rod žen.:
Gen.	fšeho, fšeckýho, fšechnýho	fšecký, fšechný (fší)
Dat.	fšemu, fšeckýmu, fšechnýmu	= gen.
Akk.	= nom.	fšecku, fšechnu
Lok.	fšem	= gen.
Instr.	fším, fšeckým, fšechným	(instr žen. rodu nebylo slyšeti).

Množné číslo.

	Rod muž.	Rod žen. a stř.
Nom., akk. a) životné:	fšeci, fšecí, fšici, fšicí fšecky, fšechny	fšecky, fšechny
b) neživotné:	fšecky, fšechny	

Gen. fšech
Dat. fšem
Lok. fšech
Instr. fšema, fšeckejma, fšechnejma

Příklady: J. č. Rod muž. a stř. Gen.: Teď nechali *fšeho* St. Hospodyň veme kousek *fšechnýho* Sv. — Dat.: Ke *fšechnýmu* živobytí mněl půl druhý zlatky Š. Von přišel ke *fšemu* ščestí St. — Lok.: Maji zásobu ve *fšem*. — Instr.: Je ze *fšechným* ten sedlák vinen St. Za dva roky byl ze *fším* hotovej C. Budeš vládnout ze *fším* P.

Rod žen. Gen., dat., lok.: Uhodil ho ze *fší* sile P. Je živ mimo *fšecký* práce Š (t. j. beze vší práce). Ke *fšechný* zdravě aby jim dal kořalky jak vody Š.

Množ. č. Nom.: *Fšecky* hostinský měli tu schůzi Š. Hoši tam zvostali *fšecí* Š. *Fšeci* mněli krátkej věk C. *Fšicí* strčili nohy do toho pytla C. — Gen., lok.: Kořalka pomáhá vode *fšech* nemocí Sv. Ve *fšech* chalupách pečou dneska koláče Š. — Dat.: Povidám to *fšem* Š. *Fšem* koňům uřezali vocase Š. *Fšechnejm* koňům uřezali vocase C. — Akkus.: Kníže podělil *fšeci* ty služebníci St. Rosekám je *fšecí* Sv. Pro ty *fšici* hospodáři je veřejná cesta Š. — Inst. Na velkou se zvoní *fšema* zvonma St. Uš se votstěhoval ze *fšechnejma* věcma C.

Mnoho.

1. V nepřímých pádech a v akk. říká se *mnohá* místo spisovného tvaru *mnoha*, *mnoho*, na př.: Jak přijde taji (t. j. tady) červen, ňat schnije vod *mnohá* let C. Po *mnohá* letech sekli na tý louce sekáči St. Von pro něj šije už *mnohá* let Š. Je boháč na *mnohá* tisíc Š.

2. Místo *mnoho* říká se obyčejně *moc* (kteréž slovo se pak neskloňuje), na př.: Cikhaj stojí na *moc* penězích C. Vod *moc* lidů sem to slyšel Sv.

3. Místo *mnohem* říká se zpravidla *vomoc* nebo *vohromadu*: Lempera je *vomoc* starší jak já Š. Mněla Božího daru *vohromadu* víc St.

Několik, tolik.

1. Číslovka *nekolik, několik* má tvar *nekolika, několika* nejen v nepřímých pádech, nýbrž i v akkusativě, na př.: Vrátím se za *nekolika* minut Š. Šel za ním *nekolika* kroků Š. Chodili *několika* dní do modlení Š.

2. Místo: *tolik* mnozí lidé, zvláště starší, říkají: *toliš*.

3. Místo: *tolik* slyšel jsem tvar *tolika* ve větě: »*Tolika* je toho!« Š.

Poznámka. K neurčitým číslovkám možno též přičítati podstatná jména: *hromada*, *hromadu*, *hrůza, hrůzu, kapku*, která jsou uvedena mezi příslovci.

Půl.

Zlomek *půl* buď se skloňuje nebo neskloňuje. Skloňuje-li se, pak má: v gen., akkus. a lok. tvar *polou*. Dativu a instrumentálu není slyšeti. Příklady Gen: Přišel do *polou* kopca St. Přišli sme do *polou* cesty Š. — Akkus.: Přišel na *polou* cestu Š. – Lok.: F *polou* je ten mostek Š. F *polou* cestě sem ho potkal Š. Na *polou* cestě stála borovička Š. F *polou* květnu[1]) kvetou jabloně P, Š. F *polou* dubně seje se semeno zelný P. F *polou* srpnu[1]) bejvá jařica sklizená P. F *polou* letě je nejvíc práce Š.

[1]) Lokál!

F *půl* cestě je mostek Š. F *půl* srpně (nebo: f půl srpnu) dáváme se do mlácení Š. F *půl* říjnu už mrzne Š.

Označují-li se hodiny, pak zlomek *půl* se neskloňuje: Seděl v hospodě do půl paty, do půl šestý, do půl sedmý, do půl vosmý atd.

B. Časování.

I. Část všeobecná.

1. Tvary infinitivné.

a) Infinitiv

má u všech sloves koncovku *-t:* nest, pect, tect, pomoct, říct, slíct.

b) Přechodníku minulého není.

c) Participium minulé činné.

Slovesa I. třídy s kmenem souhláskovým a slovesa II. třídy vzoru *tisknouti* mají v rodě mužském j. č. trojí tvar: *a)* buď podržují koncovku *-l*: čeledín *vedl* koňa, *b)* buď mají koncovku *-yl*: čeledín *vedyl* koňa, *c)* buď odsouvají koncovku *-l*: čeledín *ved* koňa. Všechny tři tvary je slyšeti vedle sebe v též vesnici.

Nejčastěji se užívá participia min. čin. bez koncovky *-l*. Řidšeji je slyšeti participia min. činná na *-l* nebó *-yl*. Tvarů na *-yl* užívají větším dílem lidé starší, ale neužívají jich důsledně; ve Stržanově řekl jeden stařec jednou: Adrián *tlouk* skalky — a po druhé: Adrián *tloukyl* skalky; ve Světnově jedna stařenka: *utekyl, tlouk;* ve Škrdlovicích jedna stařenka: *křík, vedyl* koňa; v Polničce jeden stařec: *slíkyl se,* uš sem se *voblík*; na Cikhaji jeden stařec: von *řekyl*, von *řek*.

Mladší lidé vyhýbají se tvarům na *-yl*, užívajíce nejraději tvarů bez *-l;* řek sem, nemoch sem.

Ba i starší lidé, kteří v rozmluvě se sousedy říkají: *řekyl, utekyl*, *mohyl*, *lehyl si, přiběhyl, přinesyl*, *pásyl* a podobně, vyhýbali se často těmto tvarům, když mluvili se mnou, říkajíce: *řek, utek*, *moh*, *lech si*, *přiběh, pás* anebo: *řekl, utekl, mohl, lehl si, přiběhl*, *pásl* atd. Tak v Polničce jeden soused vypravoval jiným sousedům v hostinci: »F Kadlově jeden husák *pásyl* husy,« ale vida, že také já sedím za stolem, hned se opravil: »Jeden husák *pásl* husy.«

Lidé, kteří užívají tvarů na *-l,* nečiní tak důsledně, užívajíce zároveň tvarů bez koncovky *-l*; táž osoba řekne na př. jednou: *lehl si, sedl si, houpl, padl*, *posekl*, *pásl* a pod. a po druhé: *lech si*, *sed si, houp, pad, posek, pás* a pod. Ve Stržanově na př. pravil jeden stařec: Honza ho *flák* šavlou a ten *spadl.*

d) Participium minulé trpné

má koncovky přídavného jména určitého:

1. Ve větách trpných, ve kterých je vyjádřen podmět, na př.: Sklep bɒl *zavřenej* C. Brána bɒla *zavřítá* St. Vokno je *vodevřítý* Š. Dveři byly *vodevřítý* už St. Von musí bejt za to *zavřítej* St. Uš to bɒlo *poklizený* Š. Byla mu víra *daná* St. Les uš je *vykátěnej* P. Meza je *vyžítá* St. Rymík byl příkopou *vobehnanej* a sády *nasázený* St. Mlejn už byl *vystavenej* St. Vono je to *zažehnaný* Š. To bɒlo fšecko *zhroucený*, *zasypaný* St. Můj múž je *zedřítej* v lesi P. Řemeny byly *sapítý* St. Kněský byty byly *roskopaný* St. Budete *zabitej* St. Byl sem *vodvedenej* P. Na Tisůfku to bylo *vodnešený* Š.

Z tohoto pravidla slyšel jsem tyto výjimky: Nejni nic *uškodíno* Š. Nic nebylo *teknuto* St. Ten klášter byl přet sty lety *vyvražděn* Š. Nigdy ten klášter *vobydlen* nebyl Š. Ale poslední dvě věty vyslovil vzdělanější muž, který rád čte.

2. Když participium min. trpné se vztahuje na předmět ve větě, na př.: Mněli sme chaloupku *vodevřítou* St. Našli ju *hoděnou* ve vodě Š. Nechala kufr *vodevřítej* Š. Mám fšecko *zemlený* C. Do rána to mněli *vodnesený* Š. — Výjimka: F knihách už mněli fšechno *vymazáno* P.

Participium minulé trpné má zpravidla koncovku *-o*:

1. Ve větách trpných bezpodmětných, na př.: Letos je jich (t. j. jeřabin) *voblito* na každým stromně Š. Bylo tam *navežíno* klad Š. Už je *zapřažíno* P, Š. Je tam *zamčito* C, St, Š. U nás je *zamčíno* Š. Je *zavříno* St. Je *zamračíno* Š. Už je *voltroubíno* Š. Je tam *navožíno* dřívího Š. Nebylo mu nic *ublížíno* St. Bylo jedenást hodin *vodbito* Š. Nebɒlo plotu ani *teknuto* Sv.

Výjimku jsem slyšel tuto: Bylo jim *pohrožený* smrťama Š.

2. Když je participium minulé trpné samostatným doplňkem slovesa *míti*, na př.: Mněl *vodevříto* St. Máme *posečíno* Š. Mněl sem *uspoříno* pár groší St. Mněli kus *vystavíno* Sv. Budeme to mít brzo *vyplacíno* P. Mám *zaplacíno* P. Má na to *vypučíno* P. Máme *sklidíno* Š. Máme *vymlátíno* Š. Máme *vymlácíno* P.

Výjimku jsem slyšel jen tuto: Mám *zemlený* C.

Jak z uvedených příkladů patrno, spisovná koncovka *-ěno* nebo *-eno* je zpravidla změněna v koncovku *-íno*.

Participium minulé trpné tvoří se také od sloves nepřechodných, ale má v tomto případě význam participia minulého činného, na příklad: laščufky byly *pojitý* C; *přejitý* je fšecko Š; bylo tam moc lidů *sejitejch* Sv; slunko bylo *zajitý* Š; sem *ujitej* Š (t. j. unaven cestou); je to *vymřitý* Sv; *minutej* tejden; našli ho *vyplynutýho* Š.

e) Perfektum

tvoří se v 1. a 2. osobě jedn. a mn. čísla zpravidla pomocným slovesem: *sem, si, sme, ste.* Ale někteří lidé tvoří někdy perfektum bez tohoto pomocného slovesa, spojujíce náměstku osobní s participiem, na př.: Já honem

stal Š. Já ho budila St. Já utíkal dom C. Já nes pytel Š. Já seděl na hromáce C. Já pospíchal Š. Třeba ty se zmáchal C. My šli túle za zahradu C.

V 2. osobě jedn. čísla pomocného slovesa odsouvá se zpravidla koncové *i* a zbylá souhláska *s* přidává se buď k participiu minulému činnému anebo k některému jinému slovu ve větě, na př.: Nic *neviděls* St. *Dobřes* uďála St. *Byls* vaděnej? Š. *Jaks* to povidal? Š.

f) Trpný rod

opisuje se velmi často tvary času přítomného nebo minulého slovesa *přijíti* a podstatným jménem slovesným s předložkou *k,* na př.: Přišla g zavřití St. Ty dvá přišly k stítí Sv. Žďárskej klášter přišel g zrušení St. Ty lipy přišly na vrchu g zakrytí St. Ty lese přišly k vodebrání P. Ten kontracht přišel k stracení P.

Místo podstatného jména slovesného s předložkou *k* také se říká infinitiv, na př.: Ty hutě fšady přišly zrušit St. Ty voči mně přišly votpečetit St (t. j. obvazek na očích byl odvázán). Přišlo to zapálit St. Přišlo to zakázat St.

g) Podmiňovací způsob.

V 2. osobě jedn. č koncovka *s* často se přidává k participiu významového slovesa místo k aoristu pomocného slovesa *býti,* na př.: Japak dyby *zapálils?* St. Hleď, aby brzo *přišels* Š. Aby *nezapomněls!* Š.

Je-li sloveso zvratné, může se koncovka *s* připojiti k náměstce zvratné, na př.: Spěchej, aby *ses* vrátil zavedne St.

2. Tvary praesentní.

a) Indikativ.

1. 1. os. č. j. má po měkkých souhláskách místo koncovky *-i* koncovku *-u*: napiju se Š, nechcu P, nescu St, smněju se, vopravuju zdi Š.

2. *a)* 3. os. mn. č. těch sloves, která mají v 1. os. j. č. koncovku *-ím,* má zpravidla koncovku *-í*: Lidi letos málo *sklidí* Sv, Š. Šak to ty páni dobře *ví* St. De vyzvídat, co lidi *mluví* P. Tyle muzikanti *neumí* hrát Š.

Málokdo užívá koncovky *-ějí, -ejí* neb *-ijou,* na př.: Tady *bělejí* přízu C; f tejchle kádích *pařejí* přízu C; teťka *sušejí* votavu Š; *vozejí* hnůj Š; dyž málo *hnojejí,* málo *sklidějí* Š; dost se tady *dařijou* leny Š.

Ti lidé, kteří užívají tvarů na *-ějí, -ejí, -ijou,* říkají zároveň v 3. os. mn. č. tvary na *-í*: Lidi *suší* votavu, lidi *vozí* hnůj, leny se tady *daří* a pod. Tvary na *-í* jsou u nich pravidlem, tvary na *-ějí, -ejí, -ijou* jen výjimkou.

Avšak když lidé někomu onikají, pak užívají zpravidla koncovky *-ijou* nebo *-ějí, -ejí* místo koncovky *-í;* koncovku *-í* je zřídka slyšeti v tomto případě. Když na př. lidé mluvili ke mně, užívali tvarů: Tak *vidijou!* Š; tak *vidějí!* Š (jiná osoba); tak vidijou! P, St; dovolejí! Š; votpustějí! Š; posadějí se! Š; zapučejí mně lopatku! Š; věřijou! St; rozvážijou si! St

(týž stařec pravil ke mně: tak viději!); zastavijou se u nás! St; rozvážeji si! St (týž stařec pravil: zastavijou se u nás!); tak souději! St; teďka soudijou! St (jiná osoba); musijou jít tady St; naščivijou nás! St; přesvěčijou se! P; chodijou tadyle! P (týž stařec pravil: ráčeji se posadit, ráčeji dát na hlavu!).

Příklady pro tvary na *-í*: *Neslouží* mně! C (to mi řekl jeden soused, když jsem mu naléval piva). »Š čím se tady *baví?*« tázal se mne jiný soused na Cikhaji. — »Sou tak dobrej, *pustí* mně!« Š. »*Neuhodí se!*« napomínal mě jeden stařec ve Stržanově. — »Jen *sedí!*« pravil mi týž stařec.

Přihází se, že táž osoba, když oniká, užívá všech tří tvarů; týž stařec ve Stržanově pravil mi: »rozvážeji si! zastavijou se u nás! neuhodí se!«

b) 3. os. mn. č. má po měkkých souhláskách místo spisovné koncovky *-í* koncovku *-ou*: smnějou se.

c) 3. os. mn. č. těch sloves, která mají v 1. os. j. č. koncovku *-ám*, má koncovku *-aji*: dám — daji, hrám — hraji, mám — maji, dělám — dělaji.

1. os. mn. č. těch sloves, která mají v 1. os. j. č. koncovku *-u*, má buď koncovku *-me* nebo koncovku *-m;* obě koncovky je slyšeti v též vesnici a od týchž osob: *propijeme to* nebo *propijem to; přijdeme* zejtra nebo: *přijdem* zejtra atd.

b) Imperativ.

Mn. č. má vždy koncovky *-ime*, *-ite*: *dime* (jděme), *dite* (jděte), *zavřite, kleknite, pomodlite se* očenáš!

c) Přechodník přítomný

zachoval se ve výrazech příslovečných: *choďa, kleča, leža, seďa, stoja*: Často sem se vyspal *choďa* Š. Mladý lidi *choďa* usnou Š. Modli se *kleča!* Š. Musím se modlit f posteli, *seďa* nebo *leža* St. Ženský jí *stoja* Š.

II. Vzory slovesných tvarů.

1. Slovesa s praesentními kmeny příznakovými.

a) Třída první.

α) Vzory: vésti, nésti, zábsti.

1. Infinitiv. Tyto infinitivy a jejich složeniny mají krátkou kmenovou samohlásku: *vest* t. j. vésti nebo vézti (přivest, uvest, vodvest, zavest), *nest* (přinest, unest, vodnest, zanest), *klast* (naklast), *krast* (nakrast), *kvest, lest* t. j. lézti (vylest, slest), *plest* (rosplest).

Tyto infinitivy mají dlouhou kmenovou samohlásku: *číst, pást, příst, růst, třást* (zřídka: *třist), zábst.*

Poznámka. Někteří lidé užívají též tvarů: *kvíst, uvíst, přivíst, vodvíst*: Stromy nemohly dlouho *kvíst* C. Nemoch to *uvíst* Š (t. j. uvézti). Moh bych to *přivíst* Š. Teďka to nemůžete *vodvíst* Š.

2. Slyšel jsem tato participia min. činná na *-yl*: *vedyl* koňa Š (Hillerová); *vyvedyl* ho St (Blažíček; týž řekl: *chyt* ho); *vyčtyl* mu to St (Blažíček); *vyvezyl* hnůj St (Blažíček) a Sv (Fiala); *vlezyl* pod vandlu Sv (Tlustošová); *nesyl* vandlu St (Synková); *přinesyl* P (soused v hostinci); *čtyl* sem P (soused v hostinci); *pásyl* P (soused v hostinci).

3. Partic. min. trpné: *navešenej*, *navešíno*; *vodnešenej*, *vodnešíno* Š; louka je *popašená*, *spašená*, *vypašená* Sv, Š. — Vedle toho: Louka je *spasená* Š.

Zvláštní slovesa:

1. *Číst*. Ind.: *čtu*, *čteš*, *čte* atd.; — imper.: *čti*, *čtite;* — part. min. č. *čtyl* sem P, St, Sv, Š, *čet* sem C, Š, *čtl* sem P, Sv, St, Š, C, *přečt* Š, *přečet* St, C, Š; *přečtl* sem C, Sv, St, Š; *přečtyl* sem P, St, Š; — *čtla* sem (všude), *čtli* sme (všude), *přečtla* sem, *přečtli* sme (všude); — part. min. trpné: uš to mám *přečtěno* P; už mám tu knihu *přečtenou* Š.

Vedle tvarů: *čtla* sem, *čtli* sme slyšel jsem v Polničce také tvary: *četla* sem, *četli* sme.

2. *Jít*, řidšeji: *jít*. Ind.: *du*, *deš*, *de* atd.; — imper.: *di*, *dime*, *dite;* — part. min. č. *šel;* — part. min. trpné: Mám fšecky ty lesy *projitý* Š; *přejitý* je fšecko Š (t. j. přešlo fšecko); sem *ujitej* Š (t. j. unaven cestou); bylo tam vojska *sejitýho* St. Slunce bylo *zajitý* Š. Laščufky byly *pojitý* C (t. j. pošlé).

Budoucí čas: *pudu*, *pudeš* atd.

Místo spisovného imperativu *pojď*, *pojďte* říká se: *poď*, *pojte*.

Přijít (zřídka: *přijít*). *a)* Ind.: *přijdu* atd. P, St, Š (ve tvarech: přijdu, přijdeš, přijde atd. zní souhláska *j* slabě; jazyk se jen zlehka dotkne podnebí); *přídu*, *přídeš*, *příde* atd. C, P, St, Sv, Š; — *přidu* atd. St.

b) imper.: *přiď*, *přijte* Š (souhláska *j* zněla slabě; týž stařec řekl za chvíli: *přite)*; *přiď*, *přiďte* nebo *přiťte* C (bylo těžko rozeznati, vyslovil-li mluvící *ď* či *ť;* souhláska *ď* nebo *ť* zněla slabě; měkkost bylo málo slyšeti); *přid*, *přitte* P (měkké *ť* znělo slabě); *přiď*, *přite* St (Synková a Blažíček), Š.

Přihází se, že týž člověk říká někdy: *přijdu* atd. a někdy: *přídu* atd. V jedné rodině matka řekla: *přijdu* a syn: *přídou* (Š). Táž stařenka, která říkala: *přijdu*, *přijdeš*, *přijde* atd., řekla: *přite* zejtra! Š.

Místo spisovného *vyjíti* říká se *vejít* (zřídka *vejit)*: Ani sem nemohyl *vejit* ven St.

Ind.: vejdu, vejde, vejde atd. (t. j. vyjdu atd.).

Imper.: vejdi, vejdite.

Part. min. č.: vešel, vešla, vešlo.

Příklady: Holka letos *vejde* školu Š. *Vejdite* ven! Š. Žito se musí set na Bartolomněja, než sluníčko *vejde* Š. *Vejdu* z domu přet sluncem vejchodem St. *Vešel* sem ven (všude). Slunko *vešlo*.

3. *Kvest*: Jabloně nemohly *kvest* aš f červnu mněsíci Š.

4. *Příst*: Nemáme co *příst* St (Synková), Sv (Tlustošová).

Ind.: *přadu; co přadeš?* hospodyň s něma *přade*; *přadem; co přadete?* ženský *přadou* pohromadě St, Sv.

Part. min. č.: Fčerá sem *přídla* St; *přidly* sme Sv; *upřidly* sme Sv ženský *přidly* St; *přídlo se* C, Sv.

Part. min. trpné: Už je to *spřadený* St, Š, P.

Podst. jména: *přadeno* St, *přadýnko* C, Š; *přídlo* C, St, Sv; *přistva* C.

5. Sloveso *růst* nebo *rost* a složeniny jeho mají tvary s kmenovou samohláskou *o* i s kmenovou samohláskou *ů*.

a) Tvary s kmenovou samohláskou *o*:

Infin.: Tráva nemohla *rost* pro velký sucho P, Sv. Bylo dlouho sucho, tráva nemohla *vyrost* P, Š. Tráva nemohla *narost* P, Š.

Přítomný čas: Jařica pěkně *roste* P, Š. Žito *roste* nastojatě P. Dokaď maji ňať zelenou, brambory *rostou* Š. Jařica *poroste* Š. Jařica nám *zroste* P, Sv, Š. Jařica pěkně *vyroste* Š.

Partic. min. činné: Žito nám *rostlo* nastojatě St, Š. Jařica uš *porostla* Š. Vofse pěkně *vyrostly* P, Š. Jařica nám fšecka *zrostla* P. — Jařica už je *vyrostlá* P. Jařica už je *zrostlá* Š. Žito je *porostlý* nastojatě Sv. Vocas mněl *přirostlej* Š. Kamen je *srostlej* Š.

b) Tvary s kmenovou samohláskou *ů*:

Infin.: Tráva nemůže *růst* C, St. Š. Tráva nemohla *vyrůst* P, St, Š. Tráva nemohla *narůst* P, St.

Přítomný čas: Takovou chybu neudělá žito, nastojatě dyž *růste*, jako dyby na zemi rostlo St. Vzít tu cibulu, co *růste* na voknách Š. Žito *růste* nastojatě St, Sv, Š. *Růstou* vrby na jejich straně? St. Počkejte, až hoch *vyrůste* P. Vono fšecko *zrůste* St.

Partic. min. činné: Voves *zrůstl* St. Voves nám *zrůst* nastojatě C. Fšecko *srůstlo* P (t. j. dohromady). *Vyrůstly* jí (t. j. svini) ščetiny takovýle P. — Jařica je *vyrůstlá* P. Už je to *zarůstlý* C. Voves je *zrůstlej* St.

Tvary s *o* a tvary s *ů* je slyšeti vedle sebe. Na Cikhaji na př. řekl týž soused: »Vofse *zrůstly* — vofse *zrostly;*« ve Škrdlovicích pravil jeden výměnkář: »Žito *růste*« a jeho manželka řekla: »Jařica *roste;*« v Polničce pravila jedna stařenka: »Tráva nemohla *narůst,* tráva nemohla *vyrůst*« — a jindy: »tráva nemohla *vyrost.*«

6. *Třást (třist)*: Musíte *vytřást* trávu z ječmena P, Š.

Ind.: třasu se, třaseš se, třase se, třaseme se (třasem se), třasete se, třasou se.

Imper.: *vytřas* tu trávu! *vytřaste* trávu! Š.

Part. min. č.: *Trásyl* sem se zlostí St; *votřisla* sem se St; celej se *třásl* Š; celej se *třás* Š; *vytřásli* sme trávu z ječmena P, Š.

Part. min. trpné: Jatelina je z vofsa *vytřasená* Š.

Podst. jméno: Mám *třasení* Sv.

7. *Zábst*: Bude tě *zábst* C, Š. *Zabe* mně, *záblo* mně C, Š.

β) Vzor péci.

Infinitiv.

a) Tyto infinitivy a jejich složeniny mají krátkou kmenovou samohlásku: *pect* (upect, napect, vypect); *sect* (nasect, posect); *tect* (utect, vytect); *moct* (pomoct).

b) Tyto infinitivy mají dlouhou kmenovou samohlásku: *říct*, *slíct*, *voblíct*, *navlíct*, *převlíct*, *vyslíct*, *tloucť*, *rožít* (t. j. rozžehnouti).

Participium min. činné. V mužském rodě je trojí tvar: *a)* nejčastěji se odsouvá *-l*: *řek* sem, *nemoch* sem, *sek* sem, *utek* sem, *slík* sem si kabát, uš sem se *voblík*, Adrián *tlouk* skalky, *pomoch* si; — *b)* na *-l:* řekl, nemohl, posekl, utekl; — *c)* na *-yl*: *řekyl* C, P, St, Sv; *utekyl* Sv; *tloukyl* St; *mohyl* Sv; *pomohyl* si Sv; *slíkyl se* P, St (starci, kteří řekli: *slíkyl se*, řekli jindy: *slík* sem si kabát, uš sem se *voblík)*; hnet sem se *voblíkyl* Š; *sekyl* votavu Š.

Partic. min. trpné: Už je mu *spomožíno* Š. Máme fšecko *posečený* Š. Už máme *posečíno* Š.

Přítomný čas.

a) Indik. V 1. os. j. č. a v 3. os. mn. č. je souhláska *h* nahrazena souhláskou *ž* a souhláska *k* souhláskou *č*: můžu, můžou, pomůžu, pomůžou; uteču, utečou; tluču, tlučou.

b) Imperativ. Souhláska *z* nahrazena souhláskou *ž* a souhláska *c* je nahrazena souhláskou *č*: pomož mně, pomožte mně; uteč, utečte; tluč, tlučte.

Zvláštní slovesa.

Říct. Ind.: řeknu, řekneš atd.; — imper.: řekni, řekníte; — part. m. č.: muž. r. řek, řekl, řekyl; žen. r. řekla; stř. r. řeklo.

Slíct (všude) nebo *slíknout* Š. Jednou slyšel jsem inf. *sleknout*: Musím se *sleknout* P (79letý stařec; týž stařec jindy řekl: Musím se *voblíct).*

Ind.: *slíknu* se atd. (všude); řidšeji: *sleču* se a t. d.; St, P, Sv (85letá stařenka).

Imper.: *slíkni* si kabát! C, Š; *slekni* kabát P (79letý stařec); *sleč* kabát St, P, Sv (85letá stařenka); *slíkni se!* Š; *sleč se!* nebo *slecce!* nebo *slece!* St, P, Š. Táž stařenka řekla jednou: *slíkni se!* a po druhé: *sleč se!*

Partic. min. činné: *slík* sem si kabát (všude); *slíkl* kabát (všude); — vedle toho: *slíkyl* se P (79letý stařec), St; žen. rod: *slíkla*, stř. rod *slíklo.*

Partic. min. trpné: Kabát mněl *slíknutej* Š. Mněl kabát *slečenej* P, St.

3. *Voblíct*: Musíš se *voblíct* (všude).

Indikativ: *Voblíknu* se (všude); — vedle toho říká se: *vobleču* se P, St, Š, na př.: Procce *nevoblečeš?* St (Synková).

Imperativ: *voblíkni* se! (všude); — vedle toho se říká: hnetka se *vobleč!* P, St, Š; *vobleč se!* nebo *voblecce!* P, St; *voblece!* Š (t. j. vobleč se); *voblekni* ho! P:

Partic. min. činné: *voblík*, *voblíkla, vobliklo* (všude), na př.: *Voblík* sem si kabát St, Š. — Vedle toho říká se řidšeji: *voblíkyl* sem se Š; uš ses *voblek*? P (týž stařec řekl jindy: Uš sem se *voblík)*.

Partic. min. trpné: *voblíknutej* nebo *voblečenej,* na př.: Seš už *voblíknutej*? P, Š. Uš sem byla *voblečená* Š. Už sem *vobleč̌enej* P, St.

4. *Navlíct*, *vyslíct.*

Indikativ: *navlíknu* (všude); — vedle toho: teď si *navleču* P, St, Š; — *vyslíknu* se (všude).

Imperativ: *navlíkni* mně! P, St, Š, *navleč* St, Š; — *vyslíkni* se St, S, *vysleč* se, *vyslecce*, *vyslece* St, Š.

Partic. min. činné: *navlík, navlíkla* — *vyslík* se, *vyslíkla* se.

Partic. min trpné: Nit je *navlíknutá* P, St; už mám *navlečíno* Š; — byl sem už *vyslíknutej* Š; seděl sem *vyslečenej* Š.

5. *Moct*, *pomoct.*

Indikativ: *můžu,* můžeš, může, můžeme, můžete, *můžou.* — Složená slovesa časují se také tak: *pomůžu* . . . *pomůžou.*

Imperativ: *pomož, pomožte.*

Partic. min. činné: muž. r.: *moh* nebo *mohl* nebo *mohyl;* žen. rod: *mohla;* stř. rod: *mohlo.*

Partic. min. trpné: Bylo mně *pomožíno* Š. Bude ti *spomožíno* St.

6. *Kožít* (místo: rozžít t. j. rozžehnouti), na př.: Musíš *rožít* lampu C, P.

Indikativ: *rožu, rožeš, rože, rožeme, rožete*, *rožou,* na př.: Dyš tu hromičku *rožem,* hned je bouřka pryč Š.

Imper.: *roži; rožite.*

Part. min. č.: *rožel* sem, *rožela*, *roželo, roželi* sme,

Part. min. trpné: *rožítá* svíčka; světlo bylo *rožatý* Š.

γ) Vzor pnouti.

Inf.: nemůžu se *dopít* (dopnouti); musím se *rozepít* (rozepnouti): musíš *sepít* (sepnouti) ruce; musíš *zepít* ruce C, P, Sv, Š; nemoch sem se *upít* (upnouti); nemoch sem se *zapít* (zapnouti); kůň se chtěl *zepít* C nebo častěji: *sepít* (vzepnouti); kůň se chtěl *sepnout* Sv.

Vedle infinitivu: *sepít* nebo *zepít* užívá se také — ale řidšeji — infinitivu *spít*: musíš ruce *spít* Š.

Ind.: *dopnu* se, *rosepnu* se, *sepnu* nebo *zepnu* ruce, *upnu* se, *zapnu* se, kůň se *zepne* C nebo *sepne* P, St, Sv, Š.

Imper.: *rozepni* se, *sepni* nebo *zepni* ruce, C, P, Sv, *zapni* se; *rozepnite* se atd.

Part. min. č.: *dopjal* sem se, *přepjal* kobylu, *rozepjal* sem se, děcko *sepjalo* nebo *zepjalo* ruce C, P. Sv, *upjal* sem se, *zapjal* sem si kabát; kůň se *zepjal* C, Sv, St nebo *sepjal* na zadní nohy Š, P, St; kůň se mu *spjal* na zadní nohy Š.

Part. min. trpné: mněl kabát *rozepítej*, děcko mnělo ruce *sepítý* Š, mnělo ruce *spítý* Sv, Š, mnělo ruce *zepítý* C, P, mněl *upítej* kabát Š, mněl kabát *zapítej* (všude); kráva byla *zepítá* P; kráva byla *spítá* na nohy P; mněl vobě pěstě *zapítý* Sv.

Zvláštní slovesa.

1. *Vzít.* Ind.: vemu, vemeš, veme, vememe, vemete, vemou.

Imper.: *vem*, *vemte.*

Part. min. č.: *vzal.*

Part. min. trpné: *vzítej.*

2. *Najmout, přijmout, sejmout, sejmout se* (t. j. vzejmouti se), *ujmout se*, *vodejmout*, *zajmout.*

Ind.: *najmu*, *přijmu, sejmu*, vlákna *se sejmou* (t. j. vzejmou), *ujmu se*, *vodejmu*, *zajmu* atd.

Imper.: *najmi*, *najmite* atd.

Part. min. činné: *najal* nebo *najmul* pole P, kněži si *najali* haltýř prostřed vopci Š (týž rolník pravil: *pronajmul* pola), *najmul* grunt Š, Sv, *nepřijal* nic St, *přijmul* P, Š, *nepřijmuli* St, *sejmul* P, vlákna *se sejmuly* St, Š (t. j. vlákna se vzňala), strejcce (t. j. strejc se) ho *ujmul* Š, *ujmul se* statku Sv, stromek *se ujal* P, St, *vodejmul* P, *zajmuli* je Š, *zajmul* St (Domin ty vofce *zajmul)*, *zajal* St (ta puma *zajala* šest pilířů), už ho to zas *pojmulo* Š (t. j. zachvátilo), *vobejmuli se* Sv, Š; dědeček se nás *zaujal* Š.

Part. min. trpné: *najmutý* pole, byl *přijmutej* C; bylo jim to *vodejmutý* P; Uhři byli *zajmutý* St; mněl *pronajmutej* hon Š; byl *přijatej* za hajnýho Š.

3. *Žít, požít*, *vyžít.*

Ind.: *žnu*, *požnu*, *vyžnu* atd.

Imper.: *žni, požni, vyžni; žnite*, *požnite, vyžnite.*

Part. min. č.: *žal, požal*, *vyžal: požala* sem ječmen, *vyžala* panketu.

Part. min. trpné: ječmen je *požítej* Sv, Š; meza je *požítá* St; panketa je *vyžítá* C; meza je *vyžítá* St; meza je *vyžatá* P.

4. *Utít, otít, přitít.*

Ind.: *utnu* atd.; — imper.: *utni*, *utnite;* — part. min. č.: *uťal*, *oťal*, *přiťal*; — part. min. trpné: *utítej* souš, *otítej* souš, *přitítej* souš; má ruku *utítou* nebo *uťatou* C; mněl ruce *zatítý.*

5. *Načít*, *začít.* — Part. min. trpné: *načítej*, *začítej,* na př.: Votava je *načítá* Š.

6. *Votpočít* si (t. j. odpočinouti si.)

Ind. *votpočnu* si atd.; — part. min. č.: *votpočal* si; — part. min. trpné: Kůň je *votpočítej*

δ) Vzor tříti.

Podle tohoto vzoru časuje se též sloveso *zamřít* (t. j. zamhouřiti).

1. Infinitiv: *mlet* (t. j. mlíti), *dřít*, *podepřít, umřít*, *utřít*, *vodcvřít*, *zamřít*, *zavřít.*

2. Indikativ přítomného času: V 1. os. j. č. a v 3. os. mn. č. je *ř* za spisovné *r*: *dřu se* — *dřou se*, *podepřu* — *podepřou*, *umřu* — *umřou*, *vodevřu* — *vodevřou*, *zamřu* voči — *zamřou* atd.

3. Imperativ: *vodevři* — *vodevřite*, *zamři* voči — *zamřite* voči, *zavři* — *zavřite* atd.

4. Part. min. činné: *dřel*, *vodevřel*, *zamřel* voči, *zavřel* atd.

5. Part. min. trpné:

a) mám *zemlíno* St, Sv; mám *zemlený* C; mám fšecko *zemlený* P, Sv; mouka je *vymlená* P;

b) je *zedřítej* v lesi;

c) chaloupka je *podepřítá* nebo *podepřená;*

d) stůl je *utřítej*;

e) je *zavříno*, je *vodevříno* St; je *vodevřený*, je *zavřený* C; sklep byl *vodevřenej* C, St; sklep byl *zavřenej* C, St; — častěji: je *vodevříto*, mněl *vodevříto*, je *zavříto* C, St, Š; byl tejden *zavřítej* Š; vokno bylo *vodevřítý* (všude); vokno bylo *zavřítý* (všude); mněla sem chaloupku *vodevřítou* St;

f) mněla sem voči *zamřítý* (t. j. zamhouřeny) Š.

ε) Vzory: krýti, píti.

Infinitiv.

1. Krátkou kmenovou samohlásku mají infinitivy: *a)* klet (klíti), plet (plíti trávu), set (síti), smnět (smíti); *b)* bit, hnit, pit, plit, šit, žit; *c)* čut; *d)* vyt.

2. Dlouhou kmenovou samohlásku mají infinitivy: *a)* krejt Š; *b)* nadít, zavodít se; *c)* vobout, zout.

3. Tyto infinitivy mají krátkou nebo dlouhou kmenovou samohlásku: *myt*, *umyt*, *vymyt* nebo: *mejt*, *umejt*, *vymejt;* — *nalit*, *vylit* nebo: *nalejt*, *vylejt*; — *ryt*, *zryt* St nebo *rejt*, *srejt* Š; — *přikryt* P, *zakryt* P nebo: *přikrejt*, *zakrejt* St, Š, *ukrejt* Š; na př.: Di se *umyt!* P, Sv, Š. Di se *umejt!* St, Sv, Š. Musíš se *umejt* P. — Dal sem si *nalit* kořalky St. Dou *nalit!* P. Dám si ešče *nalejt* Š, P. Musili mu *zryt* hlavu St. Musili mu *srejt* hlavu Š.

Infinitivy s krátkou i s dlouhou kmenovou samohláskou je slyšeti v též vesnici vedle sebe; ve Stržanově na př. týž stařec řekl: »Musíš se *umyt*« a brzo potom: »Musíš se *umejt.*«

Poznámka. Za spisovné sloveso *tlíti* říká se: *doutnat* P, Š.

Přítomný čas.

1. Indikativ.

a) Kleju, pleju, seju; biju, piju, pliju, šiju, žiju; čuju; chrt *ryje* na louce Š; krt *ryje* P, St, Sv; to se *zryje* P; krtek *reje* P; — 3. os. mn. č.: sejou, bijou, pijou, plijou, šijou, čujou, ryjou, rejou.

Ostatní osoby jsou jako ve spisovném jazyku; Co piješ? Co se biješ? Von nic nepije. Propijeme to. Co pijete? Co šijete?

b) Přikreju tě St, Sv; *přikryju* se P, Sv; *zakreju* tě P; — *naděju* kohoutka Š; *zavoděju se — vobuju se, zuju se.*

c) Umeju se St; *umyju se* St, Sv, Š; — než bych to pívo pil, rejši ho *vyliju* St; *vylije* to Š; *naliju si* P, St; *poliješ se* Š, St; to tam *lije!* P, Š; prší, jen se *lije* Š; prší, jen se *leje* Š; ať *vylije* tu vodu! Š; strom *voblije*[1]) zas Š; *vylijem* ho (t. petrolej) St; sluze (t. j. slzy) mně *polijou* St.

2. Imperativ.

a) Neklej! neklejte! Vyplej trávu! *Nesej* žito, *sej* rejši jařicu! Š. — *Nebi* ho! *nebite* ho! *Nabi* mu! *nabite* mu! *Nepi* to! *nepite* to! *Napi* se! *napite* se! Rejši to *propi!* Š. *Propime* to! Š. *Vypi* to! *vypite* to! — *Nepli*[2]) na zem! *neplite* na zem! *Vypli* to! St, Š. *Uši* mně to brzo! *Ušite* mně to brzo!

b) Přikrej se! přikrejte se! P, Š, St, Sv; *přikry se! přikryte se!* P, Sv; *zakrej* to! P, Š.

c) Hned se *umej! Umejte se*! St, Š. Hned se *umy!* Sv. *Umyte se!* Sv. — *Nalej* mně plnou! Sv, Š. *Nalejte* mně plnou! P, Sv, Š. *Vylej* to! *vylejte* to! St. *Nali* petrolínu do lampy! St. *Nalite* petrolínu! St. *Vyli* to! *vylite* to! Sv. *Nali* mně! P. *Nalite* mně! P. Š. *Nalijou* mně! P, Š.

Ve Světnově jeden stařec pravil: »*Nalej* mně plnou!« a: »*Vyli* to!« — Ve Stržanově jedna stařenka řekla: »*Vylej* to!« a: »*Nali* petrolínu!« — Na Cikhaji jeden stařec pravil jednou: »*Nalite* mně!« a po druhé: »*Nalejte* mně!« — V Polničce říkala jedna stařena: »*Přikryju* se, *zakreju* tě, *přikry* se! *přikrej* se! Šel *nalit*; šel *nalejt. Nalite* mně plnou flašku; *nalejte* mně plnou flašku.

Part. min. č.: *a*) klel, plel, *sel*; bil, pil, plil, šil; čul; — *b)* přikryl, umyl, ryl; nalil, rozlil, vylil.

Slovesa *nadít*, *zavodit se* mají participium: *nadila* sem kohoutka Š, *zavodil se*, *zavodila se* St.

Part. min. trpné: *a*) zakletej, prokletej, vypletej, zasetej, ušitej; — *b*) přikrytej, umytej, rozrytá zahrada; rozlitej (na př.: na stole je *rozlitej* inkoust), kohoutek byl *naditej* Š, mynářka byla *zavoditá* St.

Poznámka. 1. Místo spisovných infinitivů *kouti*, *plouti* říká se: *kovat* (kovu, koveš atd. nebo kovám, kováš atd.) a *plavat* (plavu, plaveš atd.): S toho se *kovaly* ráfy P. Mynářka *plavala* po vodě St.

2. Sloveso *smnět* časuje se podle III. třídy: *smím, smíš* . . . 3. os. mn. č. *smí*; imperativu neslyšeti; part. min. č. *smněl.*

3. Sloveso *zabit* časuje se podle IV. třídy: Myslil sem, že se *zabím* Sv. Já toho psa *zabím* Š. Dyž ty *zabíš* jednoho, druhej tě *zabí* St. *Zabíme* prase na masopůst St. Ty chlapi ho tam *zabí* Š. — Rejši ho *zab* Š. *Žabte* tu krávu Š.

[1]) T. j. obroste korou.

[2]) Ve Škrdlovicích volalo asi desítileté děvče na bratra: »Neplej!« (t. j. neplij). Ale staří lidé mi říkali, že se tak nemluví, že »neplej« je dětská řeč.

b) Třída druhá.

1. Infinitiv. Vedle infinitivův *zamknout, vodemknout* říká se také: *zamčít, vodemčít* Š.

2. Part. min. činné sloves vzoru *tisknouti* má v muž. rodě j. č. trojí tvar: 1. bez koncovky *-l*: *pad* sem na něj St; 2. s koncovkou *-l*: *padl* hubou do zemi St; 3. s koncovkou *-yl*: *padyl* hubou do zemi St.

Nejčastěji se užívá tvarů bez koncovky *-l*: bejk se *utrch* Š; člověk *houk* v lesi Š; ten kamen jim *vypad* Š; hnůj *nasch* Š; *křik* sem na něj St; von mně *chyt* St; já sem si *stoup* ke dveřům C; *lech* si do jařice C; uš sem *zapřah* C; *zapřách* koňa Š; *zapřích* koňa P; *vypřáh* mu koňa Š atd.

Tvarů na *-yl* neužívají všichni lidé. Slyšel jsem tyto tvary na *-yl*: v Polničce: *lehyl si*, *sedyl si, zdychyl*, *přiběhyl*, *spolkyl;* ve Stržanově: *dohlídyl*, *chmátyl, chytyl*, *nefšimyl si, padyl*, *poslechyl*, *prchyl*, *přitahyl* sem to, *táhyl, trhyl, vohlídyl se, zmrzyl, ztlustyl;* ve Světnově: *splaskyl, tahyl,* voves *uschyl*, *zapříhyl*, *zmrzyl*; ve Škrdlovicích: *bácyl*, *chytyl, uřizyl, zmrzyl.*

Lidé, kteří užívají tvarů na *-l* nebo *-yl*, užívají také tvarů bez koncovky *l*; na př. ve Škrdlovicích pravila táž osoba: »Proč teda si tam *nesedl?* Ten kamen jim *vypad.*« Ve Stržanově řekl týž stařec: »*Pad* sem na něj. *Padyl* hubou do zemi. Von ho *chyt*. Von ho *chytyl.*«

Poznámka. Sloveso *proctnout* má part. min. č.: *proctl* nebo *proct*, *proctla, proctlo* St, Sv, Š; sloveso *voctnout se* má part. min. č.: *vocejt se* C, ž. r. *vocejtla se, voctl se* St. — Slovesa: *tknout se*, *dotknout se*, *vodemknout*, *zamknout* mají participia: *netk* se ničeho; ani sem se toho *nedotk* St; *zamk* sem Š. *Vodemk* sem Š.

Part. min. trpné je tvořeno pravidelně, pouze místo spisovné koncovky *-eno* je koncovka *-íno* (vedle koncovky *-ený*): mám *zapřažíno* P, Sv, Š; už je *zapřažený* C; dveře sou *zamčený* Š; je tam *zamčený* C; je tam *zamčíno* Š.

Sloveso *zamknout* má vedle tvarů *zamčenej*, *zamčíno* také tvar *zamčitej*, *zamčíto*: je tam *zamčíto* St, Š. Ve Skuči mají *zamčitý* studně Š.

Sloveso *tknout se* má participium trpné *teknuto*: Nic nebylo *teknuto* St, Sv.

Poznámka 1. Místo participia min. činného *minulej* užívá se participia min. trpného *minutej*: *minutej* tejden byl u nás St, Š.

Poznámka 2. Říká se: *blesklo se* Š i *blejsklo se* Sv.

Vedle sloves *tahnout* (*utahnout, vytahnout* atd.), *zapřahnout* a *vypřahnout* užívá se též sloves *táhnout* (*utáhnout*, *vytáhnout* atd.), *zapřáhnout*, *zapříhnout*, *vypřáhnout*, na př.: uš sem *zapřah* C, P, Š; *vypřah* mu koňa z rádla Š; už *zapřahl* Š; *vypřahli* mu koně (dva) z voza Š; — *vypřáh* mu koňa Š; *zapřách* sem koňa Š; musíš *zapříhnout* Sv; *zapříhni!* Sv; *zapříhyl* sem Sv; *zapřích* koňa Sv, — *vytahli* sme na Uhry St; Košut *vottáh* St.

c) Třída třetí.

Infinitiv.

1. Kmenový znak *a* po podnebnicích je přehlasován: běžet, držet, hořet, klečet, křičet, ležet.

2. Za spisovný tvar *chtíti* říká se *chtět, chcet, scet*; všechny tři tvary je slyšeti vedle sebe.

3. Za spisovný tvar *míti* říká se všude *mít;* ve Stržanově a ve Světnově vedle tvaru *mít* užívá se také tvaru *mnět*: Tohle budou *mnět* podpalovat (t. j. na podpalování) St. Kněži maji *mnět* kuchaři Sv. — Zřídka — nejvíce na Cikhaji — je slyšeti vedle *mít* také *mit.*

Přít. čas. Indikativ.

a) 3. os. mn. č. všech sloves rovná se 3. os. j. č., na př.: Nohy mně *bolí.* Naše chlapci uš se *umí* modlit Š.

b) 3. os. mn. č. slovesa *mít* nebo *mnět* zní: *maji.*

c) Sloveso *chtět, chcet* nebo *scet* má tvary: *chcu, chceš . . . chcou* anebo: *scu, sceš, sce, sceme, scete, scou.* Tvary: *scu, sceš, sce* atd. je slyšeti častěji než tvary: *chcu, chceš* atd. Příklady: *Nescu* nic St. Co *sceš?* Š. Vono *nesce* ležet Sv. Co *scete?* P, C, Š. Chlapci *nescou* bejt doma Š.

d) Když lidé onikají, užívají koncovek *-ijou, -ěji* (*-eji*), *-í,* na př. ke mně pravili lidé: *vidijou* P, Š, *viději* Š, jen *sedí!* St, *rozumněji?* St.

Imperativ slovesa *stát* má krátké *u*: *stuj! stujte!*

Part. min. činné slovesa *chtět, chcet, scet* má tvary: *chtěl, chcel, scel*, na př.: Dyby *chcelo* pršet! C. *Nescelo* bejt doma Sv.

d) Třída čtvrtá.

Přít. čas. Indikativ. 3. os. mn. č. rovná se vždy 3. os. j. č., Chodí vyzvídat, co lidi *mluví* P.

Zřídka užívá někdo tvarů o koncovce *-ěji (-eji)* nebo *-ijou*, na př.: Tady *běleji,* tady *pařeji* přízu C; dyž málo *hnojeji*, málo *skliději* Š; *vozeji* hnůj Š; ešče člověka vo peníze *připravijou* St; dost se tady *dařijou* leny Š (týž stařec pravil: Teďka *sušeji*). Ale zpravidla tito lidé užívají tvarů na *-í*: lidi *vozí*, lidi *suší* atd.

Když lidé onikají, užívají tvarů o koncovce *-ijou, -ěji* (*-eji*) nebo *-í,* na př.: *věřijou! chodijou* tadyle! tak *soudijou!* tak *souději! rozvážeji si! neuhodí se! Naložijou* mně ten pytel! Š. *Nafščivijou* nás! St.

Imperativ.

a) Slovesa *chytit, mlátit, nutit, platit, ukrátit, vobrátit, vrátit* mají imperativy: *chyc, chycte*; *mlac, mlacte; nuc, nucte; plac, placte*; *ukrac, ukracte; vobrac, vobracte; vrac, vracte.* — Ale ve rčení: »*Zaplať* Pámbu!« zůstává *t* nezměněno.

b) Sloveso *pustit* a jeho složeniny mají imperativy: *pust, puste; votpust, votpuste; spust, spuste* atd.

Part. min. trpné.

a) Za spisovnou koncovku *-ěno* (*-eno*) je *-íno*: mám *sklizíno* P, máme *vymlácíno* Sv.

b) Za spisovnou skupinu *šť* je *šč*: rybník byl *spuščenej*.

c) Skupiny *dj, tj* jsou změněny buď v *ď, ť* anebo *z, c,* na příklad v Polničce: přišel k *vyhodění*, byl *votsouzenej*, byl *vyhozenej;* les už je *vykátěnej* (inf. vykátit), les je *vykácenej* (inf. vykátit), má statek *vyplacenej*, má fšecko *vyplacíno*, *upocenej;* — ve Stržanově: *schoděnej* (t. j. shozen), *vyhoděnej*, přišel k *vyhodění*, byl *vaděnej*, *votsouděnej*, přišel k *votsoudění*, *vykátěnej* les, máme *vymlátíno; převrácenej* svět, máš knížky *vobrácený*, má fšecko *vyplacený;* — ve Světnově: *votsouděnej*, má to pěkně *zříděný*, máme *vymlátěný*, má *vyplatěnej* statek; máme *sklizíno*, máme *vymlácíno*, nebьlo nic *poškozíno*, *rozdrcenej*, *rozmlácenej*, má *vyplacenej* statek; — ve Škrdlovicích: kamen byl *hoděnej;* plášč mněl *vodhoděnej;* přišel k *vyhodění;* rožence sou *zasaděný* f tem sloupku; budeš *vaděnej*; chlebíček bejval moc *zahrejtěnej* (t. j. uválenej); plat byl *zaplatěnej*; máme *vymlátíno*; — bylo to *poklizený*; byl *votsouzenej;* přišel k *votsouzení;* byl *vyhozenej;* máme *vymlácíno;* přišlo to k *vymlácení*; les je *vykácenej* (od slovesa: *vykátit*, vedle něhož častěji se říká: *vykátět*); má grunt *vyplacenej*.

Ve Škrdlovicích jedna stařenka pravila: »Maji *nařídíno*« a její muž řekl: »Maji *nařízíno*«; »rožence sou *zasaděný*«; »bylo to *poklizený*«.

e) Třída pátá.

1. Jednoslabičné infinitivy sloves nestažených mají kmenovou samohlásku krátkou: brat, cpat, drat, hnat, lhat, prat, psat, rvat, řvat, spat, znat, zvat, žrat.

Výjimku činí slovesa: *hrát, zdát se, zrát.*

Poznámka. Někteří lidé v některém z uvedených krátkých infinitivů vyslovují dlouhou kmenovou samohlásku, říkajíce na př.: *brát*, *žrát*, ale nečiní tak důsledně.

2. Jednoslabičné infintivy sloves stažených mají kmenovou samohlásku dlouhou: *přát, smát se*, *tát.*

α) Vzor dělati.

Přítomný čas. Indikativ. V 3. osobě mn. č. koncovka *-í* vždy se zkracuje: Co dělaji? Co tomu řikaji? Teďka pluhama nevoraji Š.

Jednotlivá slovesa:

1. *Dělat.* Participium min. činné zní: *dál* (*nadál, udál*, *vydál*) a *dělal.* Tvar *dělal* je slyšeti zřídka.

2. *Chlastat.* Přítomný čas: *chlašču*, *chlaščeš*, *chlašče*, *chlaščeme*, *chlaščete*, *chlaščou* St.

3. *Chvístat* (t. j. mnoho a silně plivati). Přítomný čas: *chvíšču, chvíščeš, chvíšče . . . chvíščou* St.

4. *Nacpat.* Přítomný čas: Indik *nacpám, nacpáš, nacpá . . . nacpají.* Imperativ: *nacpej, nacpejte* Š.

5. *Nechat.* Přítomný čas: Imperativ: *nech, nechte.*

6. *Plavat.* Přítomný čas: Indik.: *plavu, plaveš, plave* atd.

7. *Vylízat, přelízat* (t. j. vylézati, přelézati). Přítomný čas má tvary podle 4. třídy: *vylízím, vylízíš, vylízí, vylízíme, vylízíte, vylízí; — přelízím* atd., na př.: Červi po dešči *vylízí* C. Gdo *vylízí* z voza? Š. Jařica už *vylízí* P. Pes *přelízí* Sv.

Vedle participia minulého činného *vylízal* slyšel jsem též participium *vylízil:* Dyž *vylízil* z voza, zlomil si nohu Š.

8. Odchylná slovesa: *navejkat* Š (navykati), *zvejkat* Š (zvykati), *popýtat se*[1]) Š (poptávati se), *přepýtat se*[1]) Š (přeptávati se), *popýtávat se* Š (poptávati se).

β) Vzor sázeti.

1. Skupiny *dj, tj* jsou zpravidla změněny v *z, c,* na př. *házet, sázet, vycházet, vobracet, vyplácet.*

Zřídka jsou skupiny *dj, tj* změněny v *ď, ť;* slyšel jsem jen tyto případy: *nacháděť* Sv (od 79letého starce); peníze byly *vobháděný* (od téhož); *vypláťěl* mu Str. (od 78letého starce).

Výjimka: Zpravidla se říká: *káťět, skáťět, vykáťět;* málokdo říká: *kácet* C, Š.

Vedle *káťět* říká se také — ale řidšeji —: *kátit* P, Š.

2. Přítomný čas: Indikativ. 3. osoba mn. č. má vždy týž tvar jako 3. osoba jedn. č., na př.: Naše lidi *vobrací* ječmen Š. Hoši *hází* na sebe Š. Ženský *sází* brambory Š.

Jednotlivá slovesa:

1. Od sloves: *honit, uhonit se* utvořena jsou iterativa: *háněť, uháněť se* P, Sv: Voni za něma *háněli* P (t. j. utíkali).

Místo spisovného *vláčeti* říká se zpravidla: *vláčit.* Zřídka je slyšeti: *vláčet.*

γ) Vzor česati (češi, češeš atd.; učeš se!).

Přítomný čas. Indikativ. 1. osoba jednotného čísla má vždy koncovku *-u*, 3. osoba mn. č. má vždy koncovku *-ou: češu, češou.*

Poznámka. Sloveso *tesat* časuje se podle vzoru *dělati*: *tesám, tesáš, tesá* atd.; *votesej, votesejte.*

---

[1]) V tomto slovese prodloužila se kmenová samohláska *y* teprve v době, kdy už v jazyku přestalo působiti pravidlo, roztahovati *ý* v *aj — ej.*

Jednotlivá slovesa:

1. *Klouzat.*

a) Infinitiv. Vedle infinitivu *klouzat* (P, St, Sv, Š) říká se ve Světnově a Škrdlovicích častěji *klouzet*: Naše hoši taky se budou *klouzat* Š. Hoši se budou *klouzat* St. Hoši se uš chceli *klouzet* Sv, Š. — Infinitivy *klouzat* a *klouzet* slyšel jsem ve Světnově a Škrdlovicích v též rodině

b) Přítomný čas.

α) Indikativ má trojí tvary: 1. *klouzím se*, *klouzíš se* atd. Sv, Š; 2. *kloužu se*, *kloužeš se* atd. P, St; 3. *klouzám se, klouzáš se . . . klouzají se* P, na př.: Náš hoch se už *klouzí* Š. Hoši se tam v zimně *klouzí* Sv, Š. Hoši se *kloužou* St. Hoch se *klouže* P. Hoši se *klouzají* P.

β) Imperativ zní vždy: *Neklouzej se!* (Ve Sv, Š tíž lidé pravili: Hoši se *klouzí*.).

c) Participium min. činné: Hoši se *klouzeli* Sv, Š; hoši se *klouzali* (všude); hoši se *klouzili* Š.

2. *Lhat.* Přítomný čas: *lžu . . . lžou; nelži*, *nelžite.*

3. *Loupat, voloupat.*

a) Infinitiv. Vedle infinitivů: *loupat, voloupat*, které je slyšeti všude, užívá se ve Světnově a Škrdlovicích také infinitivů: *loupit, voloupit* v témž významu, na př.: Budeme *loupat* brambory P, St, Š. Budeme *loupit* brambory Sv, Š. Musíš *voloupit* brambory Sv, Š.

b) Přítomný čas má dvojí tvary:

1. podle vzoru *česati*: Indikativ: *loupu*, *loupeš, loupe*, *loupeme (loupem)*, *loupete*, *loupou* brambory; počkej, aš si ty brambory *voloupu* P; *voloupeme* nebo *voloupem* si brambory; šupky se *voloupou*; — imperativ: *voloupej* ty brambory! *voloupejte* si ty brambory! P, Š;

2. Podle IV. třídy (všude):

Indikativ: *loupím, loupíš, loupí* atd.; *voloupím* si bramboru . . . *voloupíme* ty brambory a t. d., na př.: Co děláte? *Loupíme* brambory St, Sv. Ženský *loupí* brambory P, St, Š.

Imperativ: *Volup* si ty brambory! Sv, Š, St. *Volupte* si je! Sv, Š, St. — Tvary: *volup si* a *voloupej si* slyšel jsem v též rodině.

c) Participium min. činné: *Loupali* sme brambory Š. *Voloupal* sem si pár bramborů St.

d) Participium min. trpné: Brambory sou už *voloupaný* Š.

4. *Plakat.* Přítomný čas. Indikativ: *plaču, plačeš, plače . . . plačou* (krátké *a*).

Imperativ má dvojí tvary: *a*) *Neplač! neplačte!* (všude); *b) Neplakej! neplakejte!* Š.

5. *Stonat.* Přítomný čas. Indikativ: *stůnu*, *stůneš*, *stůne*, *stůneme*, *stůnete*, *stůnou* (tvrdé *n*). Imperativu jsem neslyšel. Participium min. činné: *stonal.*

6. *Vorat*, *vovorat* (t. j. oborati). Přítomný čas. Indikativ: *vorám*, *voráš, vorá, voráme, voráte*, *vorají*; *vovorám* brambory; *vovoráme* ty brambory; brambory se *vovorají* P, Š.

Imperativ: *Nevorej* hlyboko! Š.

Vedle tvarů: *vorám, voráš, vorá* atd. říká se také, ale jen zřídka: *vořu, vořeš, voře* atd. (C, Sv).

Poznámky ke vzoru česati.

1. Dvojí tvary mají tato slovesa:

a) Hejbat se: 1. *nehejbá se* Š, 2. *neheibe se* P, St, Š; imperativ vždy: *nehejbej se!*

b) Kopat (motykou), *vokopat, zakopat*: 1. *kopám* brambory St, *kopají* brambory St; dneska *vokopáme* řepu St, Š; 2. *kopu, kope, kopeme* nebo *kopem, kopou* brambory C, P; *vokopem* řepu P; *zakopem* to Š.

Lidé, kteří říkali: »*kopám* brambory, *kopají* brambory, *vokopáme* řepu,« pravili však: »kůň *kope*, koně *kopou.*«

c) Rejpat (t. j. rýti rýčem): 1. rejčem se *rejpá* hlina Š, *rejpáme* hlinu v zahrádce Š; 2. *rejpe* hlinu St, lidi *rejpou* rejčem hlinu St.

2. Tato slovesa slyšel jsem časovati podle vzoru *dělati*: *dejchat* (sotva *dejchá* P), *chechtat se* (porád se *chechtá*), *káchtat se* (ti se *káchtají!*), *řechtat* (kůň *řechtá*, koně *řechtají*), *viklat se* (stůl se *viklá* P).

3. Podle vzoru *česati* slyšel jsem časovati slovesa: *dřímat* (*'upat*, *chrůpat, kapat, kejvat, klepat, kolíbat, koupat se, kousat, křesat, kysat, lámat, lízat, plavat, řezat, skákat, syput, šklubat, škrabat* (brambory), *škrábat, šlapat* a jejich složeniny, na př. *kejve* na mně P, *kolíbe* Sv, *koupe se, křešeš?* P, těsto *kyše* P, hoch uš *plave*, tam *plavou* divoký huse Š, vobilí *sype* (ale: brambory se *rosejpají*), *šklubu* husu, huse se *vošklubou, šlape* zelí.

Ale imperativy těchto sloves mají zhusta tvary podle vzoru *dělati*, na př.: *nedupej! neklepejte! nekolíbej! nekoupej* se tam! *neskákejte!*

δ) Vzor bráti.

1. *Brat.* Přítomný čas. Indikativ: *beru, bereš, bere, bereme, berete, berou.* — Imperativ: *ber, berte.*

2. Vedle slovesa: *řvat; řvu, řveš, řve* atd.; *řval* — říká se také: *řívat; řívu, říveš, říve . . . řívou; říval*, na př.: Kerá kráva nejvíc *říve*, nejmíň mlíka dá Š. Krávy *řívou* P, Š. Krávy *řívaly* hlady Š.

ε) Vzor láti.

1. *Hrát.* Přítomný čas. Indikativ: *hrám, hráš, hrá, hráme, hráte, hrají.*

Imperativ: *hrej! hrejte! zahrej! zahrejte!*

Participium min. činné: *hrál, hráli.* — Ve Škrdlovicích jeden stařec říkal důsledně: *hral, hrali.*

2. *Tát.* Přítomný čas: Snich *taje*, P, St. — Part. min. činné: Snich *rostál* P, St.[1])

[1]) Ve Škrdlovicích se říká: Snih *de (leze) dol* (dól, dolu).

3. *Hřát.* Přítomný čas. Indikativ: Sluníčko *hřeje;* kamna *hřejou.* — Participium min. činné: Sluníčko *hřálo;* kamna *hřály.*

Poznámky ku slovesu hřát.

1. Souhláska *h* se neodsouvá; ve složeninách jako *uhřát se*, *vohřát*, *zahřát* nevysouvá se *h*, na př.: *uhřeju se*, *vohřeju se*, *zahřeju se; uhřál* sem se, *vohřál* sem se, *zahřál* sem se.

2. Složeniny mají dvojí tvary infinitivné.

a) Na Cikhaji: Dite se *vohřát! Vohřál* sem si polífku. Polífka je už *vohřátá*. Polífka je *vohřitá*.

b) V Polničce: Di se *vohřát*! Uš sem se *vohřál*. Voda je *vohřátá*. Sem *uhřátej*.

c) Ve Stržanově: Di se *vohřít*! Uš sem se *vohřil*. Polífka je *vohřitá*. A vedle toho: Di se *vohřát*! Uš sem se *vohřál*. Polífka je *vohřátá*.

Těchto tvarů neužívají lidé důsledně; táž osoba řekne jednou: *vohřil* sem se, polífka je *vohřitá* — a po druhé: *vohřál* sem se, polífka je *vohřátá*, »jak se to připlete.«

d) Ve Světnově: Šla sem se *vohřít*. *Vohřila* sem se. Voda je *vohřitá* (86letá stařenka). V jedné rodině říkali: »Dou se *vohřít*, dej vodu *zehřít*, *vohřil* sem se, sem *uhřitej*, voda je *vohřitá*« — anebo: »Dou se *vohřát*, *vohřál* sem se, sem *uhřátej*, voda je *vohřátá*.« Obojích tvarů užívá se vedle sebe.

e) Ve Škrdlovicích jedna stařena říkala: dala sem *vohřít* vodu, *vohřil se*, *vohřál se*, *zahřila* sem se, *zahřála* sem se, voda je *vohřitá*, voda je *zehřátá;* — jiná stařena: dala sem si *vohřát* polífku, uš sem se *vohřála*, polífka je *vohřátá*; — jeden stařec: *uhřil se*.

3. *Nadít se: nenadáš se,* von *se nenadá*, *nenadáte se,* voni se *nenadaji* St, *nenadál* se St, Sv, Š.

4. *Zrát:* Žito už *zrá* Š, P. Ouvoce tady *nedozrá* Š. Třešně *dozraji* pozdě C. Vobilí už *uzrálo* Š.

Vedle *uzrál, a, o* také se říká: *uzral, a, o*, na př.: Vobilí už *uzralo* Š.

Dodatek k V. třídě.

Vedle slovesa *pomáhat* P, St říká se *pomahat* Š, Sv, *vymahat* Sv, na př.: *pomáhej* Pámbů! P, St; *pomahej* Pámbů! Š, Sv.

f) Třída šestá.

1. Místo souhlásky *z*, vzniklé z *dj*, slyšel jsem souhlásku *ď* ve slovech: *nasadovat* Š (nasazovati), *prozraďovat* Š (prozrazovati), *vyřiďovat* Š, *vysvobodovat* Š, *vyzraďovat* St, *zařiďovat* Š (zařizovati). — Naproti tomu se říká: *vyhazovat*, *přesazovat* P.

Týž stařec ve Škrdlovicích řekl jednou: »*Nevyřiďoval* dopise« a podruhé: »*Nevyřizuval* dopise.«

2. Místo očekávaného *z* je *ď* ve slovese *poraďovat se* Š (raditi se).

3. Místo koncovek *-ovat*, *-oval* říkají někteří lidé v některých slovesech: *-uvat, -uval*, na př.: *přistěhuvali se* Š; *vodmněřuval* Š; *vyžinuvala* Š; *spisuvání* Š. — Kromě toho slyšel jsem tyto tvary: doktoruval, dоštuduval, kupuval, oroduval, nastěhuval se, přectavuval sem si to, stěhuval se, vošetřuvat, votpravuvat, nevyřizuval, vyzbihuvali, zhandluval. — Do koncovek: *-uvat, -uval* dostala se samohláska *u* z koncovek přítomného času: *-uju*, *-uješ*, *-uje* atd.

4. Místo spisovných sloves: *ořezávati, vyřezávati* slyšel jsem slovesa: *vořezuvat* Š, *vyřezuvat* Š. [1])

5. Zvláštní sloveso: *dopytovat se* P (doptávati se).

6. *Vokovat.* Přítomný čas. Indikativ zní zpravidla: *vokovám, vokováš*, *voková . . . vokovají;* — imperativ: *vokovej*, *vokovejte* (všude).

Řidšeji se říká: *vokovu*, *vokoveš*, *vokove* atd. Sv (Fijala, který však častěji říkal: *vokovám* atd.).

Na Cikhaji někteří také říkají: *vokuju*, *vokuješ . . . vokujou; vokuj, vokujte;* ale častěji se tam říká: *vokovám . . . vokovej* atd. (podle Jana Straky).

2. Slovesa s praesentními kmeny bezpříznakými.

a) Bejt (býti).

1. Infinitiv. Složeniny mají jednak krátkou, jednak dlouhou kořennou samohlásku, na př.: Nemohli sme nic *dobyt* C. Musel fšechno *pozbyt* Š. Nechtěl se dat *vodbyt* Š. Musel *vodbyt* svou věc Sv. — Můžou ešče *pobejt* St. Nedal se *vodbejt* C. Nedal se mu *zbejt* Š.

2. Přítomný čas.

a) Indikativ zní: *sem* (*su*), *seš, je*, *sme, ste, sou*; — záporně: *nejsem* (*nejsu*), *nejseš*, *nejni* atd.

Tvar *su* slyšel jsem jen ve Stržanově a Světnově od některých lidí: Dneska *su* jakási darebná (t. j. nemocná) St. Já *su* taky š Čech St. Dneska *su* nemocnej St. Já *su* tesař Sv.

Častěji však se říká v těchto vesnicích: *sem,* na př.: Já *sem* ze Strčanova nákýho St.

b) Imperativ zní: *byd*, *byďme, byťte.* — Vedle *byťte* říká se: *bytte* nebo *byte* nebo *byjte.* Ve Světnově slyšel jsem v též rodině: *Bytte* sticha, *byte* sticha, *byjte* sticha. — Ve Škrdlovicích: *Byťte* tak dobrej. *Bytte* tak dobrej. — Ve Stržanově: *Bytte* sticha!

V imperativě *bytte* je měkkost souhlásky *t* slyšeti slabě.

Složená slovesa mají v imperativě také samohlásku *y* místo *u: vodbyď* ho! *vodbyťte* ho!

c) Kondicionál. 1. osoba mn. č. má tvary: *bychme* a *bysme.* Oba tvary je slyšeti vedle sebe v též vesnici; na příklad ve Škrdlovicích pravila

---

[1]) Netvrdím však, že všichni lidé v této dialektické oblasti tak mluví.

jedna stařenka: »Mladej šel na ječmen, *abychme* ho dosekli.« A jiná stařenka řekla: »My sme se šli na něj dívat, *abysme* ho viděli« — a jindy: »Maminka říkaly, *abychme* nebyli venku.«

3. Minulý čas. Participium minulé činné. V jednotném čísle velká část lidí, zvláště starší lidé, ve všech vesnicích místo samohlásky *y* vyslovují zvláštní nejasnou, slabě znějící samohlásku, která nezní ani *y* ani *e*.

V tomto případě zní mužský rod jednotného čísla asi tak, jako koncová slabika *bl* ve slově: *slábl*; ženský a střední rod zní asi tak, jako by se psalo: *b-la*, *b-lo* (dvouslabičně).

Tuto nejasnou, slabě znějící samohlásku označuji z nedostatku příhodného písmena písmenem *ь*: *bьl*, *bьla, bьlo*. Tím však nepravím, že ve tvarech: *bьl*, *bьla*, *bьlo* vyslovuje se táž samohláska, která se ve staré slovanštině označovala písmenem *ь*.

Poznámka. Právě tak vyslovují i na Polensku v některých vesnicích mnozí starší lidé jednotné číslo tohoto participia. V 1. díle »Nářečí českomoravského« označil jsem tuto nejasnou samohlásku písmenem *ъ* a psal jsem: *bъl*, *bъla, bъlo* (str. 24. a 84.). Tím však jsem nechtěl říci, že ve tvarech: *bъl, bъla*, *bъlo* vyslovuje se na Polensku táž samohláska, která se ve staré slovanštině označovala písmenem *ъ*. Nyní myslím, že je lépe označiti tuto nejasnou samohlásku písmenem *ь*, protože písmeno *ъ* mohlo by čtenáře svésti, aby tuto nejasnou samohlásku, kterou mnozí lidé vyslovují v jednotném čísle tohoto participia, pokládali za zvuk hrdelný, jakým bylo staroslov. *ъ*. Avšak tato nejasná samohláska není nikterak samohláskou hrdelnou.

Lidé mladší, pak lidé vzdělanější a lidé, kteří byli ve světě, vyslovují zpravidla: *byl*, *byla*, *bylo*, ale nečiní tak důsledně.

Lidé, kteří vyslovují *bьl*, *bьla*, *bьlo*, říkají také *byl, byla*, *bylo*. Táž osoba v též rozmluvě nebo v témž vypravování řekne brzo *bьl*, *bьla*, *bьlo* a brzo *byl*, *byla*, *bylo*; na př.: ve Škrdlovicích pravil jeden soused (r. 1903): »F sobotu *byl* v Mněsci velkej voheň« a za chvilku: »Taky sem *bьl* dneska na jarmace.« Rozdíl je ten, že někdo častěji říká: *bьl, bьla*, *bьlo* a někdo zase častěji: *byl, byla*, *bylo.*

Pouze 85letá Vincka Tlustošová (r. 1901) ve Světnově říkala důsledně: *bьl*, *bьla*, *bьlo.*

Když lidé plynně mluvili, nemohl jsem často rozeznati, zdali vyslovili: *bьl, bьla*, *bьlo* či *byl*, *byla, bylo.*

Množné číslo zní vždy: *byli*, *byly.*

4. Budoucí čas. Složená slovesa mají místo kořenné samohlásky *u* samohlásku *y*: *Vodbydeme* to skrátka Š. Šak ti nic *neubyde* Š. Nic mně *nezbyde* St.

b) Dat, dát.

1. Infinitivy *dat* a *dát* je slyšeti vedle sebe v též vesnici, ba i v též rodině; ale častěji se říká *dat* než *dát*.

Přítomný čas. Indikativ. 3. osoba mn. č. zní *dají*. — Ostatní osoby a imperativ jsou jako v jazyku spisovném.

c) Jest (t. j. jísti).

1. Infinitiv. Složená slovesa mají také kořennou samohlásku krátkou: *najest se*, *snĕst, vyjest.*

2. Přítomný čas. Indikativ. 3. osoba mn. č. rovná se 3. os. jedn. č., na př.: Děti to rádi *jí* Š. Co se urodilo, to lidi do jara *sní* a ešče se ani *nenají* Š.

Když lidé onikají, užívají tvarů: *jí* nebo *jedí* nebo *jijou;* na příklad ve Stržanově pravila ke mně jedna stařenka: »Dyť málo *jí!*« A za chvilku mě pobízela: »*Jijou* ešče!« A její muž mě pobízel: »Jen *jedí!*«

Tvary: *jí, jedí, jijou* je v tomto případě slyšeti všude vedle sebe.

d) Vědět.

1 Infinitiv. Ve složených slovesech kmenový znak *ě* je obyčejně prodloužen v *í: dovĕdít se, dozvĕdít se*, *povĕdít, vypovĕdít*, *zvĕdít.*

2. Přítomný čas. Indikativ. 3. osoba mn. č. rovná se 3. osobě jedn. č.: Fšecky lidi fšecko *ví* St. Ženský *zví* fšechno St. Děti fšechno *poví* Š.

Když lidé onikají, užívají tvarů: *ví* St nebo *vĕdí* P, St, Š nebo *vijou* C, St, Sv, Š; na př. ve Stržanově pravil ke mně jeden stařec: To neco *zvijou.*

Ve Stržanově jeden stařec pravil ke mně: »*Ví* to?« a jindy zase: »*Vĕdí?*« Jedna stařenka říkala ke mně: »*Vijou?*«.

Ve Škrdlovicích jedna stařenka říkala, mluvíc se mnou: »*Vijou?*« A jiná žena zase říkala: »*Vĕdí?*«

V Polničce pravila ke mně jedna stařena: »*Jijou!*« ale: »*Vĕdí?*«

Oddíl třetí.

Příslovce.

(Uvádějí se jen ta příslovce, která nejsou obvyklá ve spisovném jazyku anebo nějak se liší od příslovcí ve spisovném jazyku obvyklých.)

A. Příslovce původní.

1. Příslovce místa: *gde (hde)*, *nĕgde*, *nĕde, negde*, *nede*, *nigde, nide*; *kady*, *tady*, *tadyhle*, *tadyle (tají*, *tajíhle*), *tuhle*, *tule*, *túle*, *tamle, támle, fšady;* *votkaď*, *vocaď*, *votaď*, *vodnĕkad, vodnekad.*

2. Příslovce **času**: *gdy*, *nĕgdy*, *nĕdy*, *negdy*, *nedy*; *nidá* (zpravidla), *nigdy*, *nidy*; *dokad*, *pokad*, *doposuď*, *posavád*, *doposavád*; *dycky* (v Polničce jeden stařec říkal: *dyčky*); *vonedá*, *vonegdá* (onehdy).

B. Příslovce utvořená ze jmen.

I. Příslovce prostá.

1. Příslovce, která jsou **nominativem** podstatných jmen: *hromada*, *hrůza*, na př.: *Hromada* lidů tam stálo Š. Ten už ouřaduje *hrůza* let Š.

2. Příslovce, která jsou **akkusativem** podstatných jmen: *hromadu*, *hrůzu*, *kapku*, *vostatek*, na př.: Bylo tam *hromadu* lictva (t. j. lidstva) St. Bılo tady *hrůzu* lictva P. Jak se *kapku* zetmí, člověk netrefí nigde Sv. *Vostatek* já nevím St.

3. Příslovce, které je **lokálem** přídavného jména: *staře* (t. j. za starodávna), na př.: Teťka už nejni tak, jak bylo *staře* Sv.

Nápodobou příslovcí na *-ĕ* utvořeno je od číslovky *první* příslovce *prvnĕ* (t. j. nejprve).

4. Příslovce, která jsou **instrumentálem** podstatného nebo přídavného jména: *konem* (toto příslovce znamená také: *bezmála*, *skoro*, *téměř*), *hrkem*, na př.: vobilí hrkem zrá Š, *pádem* (= náhle, znenadání), *pořítkou* (t. j. pořídkou; chodí pořítkou = chodí na stravu dům od domu), *samotĕhou* sme jeli (t. j. na saních, které táhnou lidé), *spátkem* (= zpět, zpátky), *tĕškem* (t. j. těžkem; těškem přídou = sotva, stěží přijdou), *ležmem*, na př.: ty děti byly u nás *ležmem* (t. j. pořád).

5. Příslovce, která jsou **akkusativem** středního rodu jedn. čísla přídavných jmen a to sklonění jmenného (příslovce na *-o*): *čerstvo* jel Sv; dost *draho* prodal Š; písk *drsnato* moc C; *husto* sem sel Š; šlo mu to *lechko* Sv; *náhlo* zemřel P (vedle toho: *náhle* zemřel); *náko* to spravíme Š; *ňáko* to uděláme Š (t. j. nějak); houby po dešči *prutko* rostou St; *řítko* sel Š; tule *rovno* (t. j. přímo) na tý zahradě; dou *rovno*[1]) (t. j. přímo) k tomu průseku! Š; *silno* se dostali Š (t. j. velmi se ošidili); *smutno* si šel St; voni ty kroupy musely *sucho* padat Š; šlo mu to *tĕško* Sv; tady se mluví *tvrdo* česky Sv; spí *tvrdo* Š.

Poznámka. Podle příslovcí na *-o* utvořeno je příslovce *pořítko* (to jest: pořídko) z instrumentálu *pořítkou*, na př.: Musí ho živit *pořítko* Š (to jest: musí ho posílati na stravu dům od domu).

II. Příslovce utvořená příponami.

1. Příponou *-á*: *nejprvá*, *sotvá*, *teprvá* (*teprová*), *nidá*, *vonedá*, *indá*.

2. Příponou *-ka*: *dneska*, *hnetka* (t. j. hned), *semka* C, Š, *teťka*, *venka* C (jinde jsem slyšel jen: ven).

---

[1]) Vedle příslovce *rovno* také se říká, ale řidšeji: *přímo*.

3. Příponou *-kej* (z *-kaj*): *hnetkej* P, *teťkej* St.

4. Příponou *-ejk* (z *ej* + *ka*): *pořádejk* (*porádejk*), *potomejk*, *prvejk*, *zasejk*.

5. Příponou *-kom*: *teťkom*.

6. Příponou *-krát* od číslovky *první*: *prvníkrát* (t. j. po prvé).

7. Příponou *-vá*: *tehdyvá*, *tehdivá* (obojích příslovcí se užívá vedle sebe).

III. Příslovce složená s předložkami.

1. S jednou předložkou.

1. S předložkou *do*: *dočista* (t. j. úplně, docela).

2. S předložkou *k*: *kvíčerou*.

3. S předložkou *na*: *načisto* (t. j. docela), *napořítko* (t. j. na pořídko), na př.: Má cizí dítě *napořítko* Š (t. j. posílá cizí dítě, které opatruje, na stravu dům od domu), utíkali sme domu *na přístihy* P (t. j. přímým směrem přes pole a louky), jel do Žďára *na rejtcharsky* (t. j. na koni), žito rostlo *nastojatě*, *natvrdo* (t. j. úplně, docela).

4. S předložkou *po*: *pomaly*, chodí *po pořítkou*, chodí *po pořítko* (t. j. na stravu dům od domu).

5. S předložkou *před*: *předloněm* P, St, Sv, Š (vedle toho se říká: *před-loni*), *přetčerejšky* nebo *přečerejšky*.

6. S předložkou *s*: jel *s práznem* St, Š, jel *s prázny* St, Š (obojí znamená s prázdným vozem),[1]) šla *z veselou* (t. j. vesele) St.

7. S předložkou *ve*: *vejpuli* St (t. j. v polou).

8. S předložkou *z*: *zleža*, na př.: jí *zleža* St (t. j. leže; *leža* je přechodník, který nabyl významu příslovce), *zmladě* nebo *zmládě* St, Blažíčkovi (t. j. z mládí), *znovu*, *zrovna* nebo *zrouna* C, *zestoja* na př.: modlí se *zestoja* St (t. j. stoje; *stoja* je přechodník, který nabyl významu příslovce), povím to *zvěča* (t. j. jen hlavní věci).

Poznámka. Mnohem častěji se říká: *leža*, *stoja* nežli: *zleža*, *zestoja*. — Příslovce: *zmladě* nebo *zmládě* slyšel jsem jen ve Stržanově.

9. S předložkou *za*: *začastý* Sv (t. j. často), *za stara* bylo hůř Š (Cempírková).[2])

---

[1]) V 1. díle »Nářečí českomoravského« na str. 60. mínil jsem, že příslovce »*s prázny*« je utvořeno z předložky *z* a genitivu rodu ženského sklonění jmenného. Ale později slyšel jsem ve Stržanově a Škrdlovicích příslovce: *s práznem* vedle příslovce: »*s prázny*«. Příslovce »*s práznem*« je instrumentál sklonění jmenného; z toho soudím nyní, že i příslovce »*s prázny*« je instrumentál, a to množného čísla sklonění jmenného. — Srovnej instrumentály množného čísla: *zpátky*, *předloňsky*, *přetčerejšky*, vedle nichž žijí také instrumentály jedn. č.: *zpátkem*, *předloňskem*, *přetčerejškem*.

[2]) Ale neříká se ani »*z mladu*« ani »*za mlada*« ani »*za mladu*« (podle Cempírkové ve Škrdlovicích, Jak. Fijaly ve Světnově a manželů Blažíčkových ve Stržanově), nýbrž říká se: *zmládí* Š, Sv, *za mládí* Š, Sv nebo *zmladě* St, *zmládě* St. — Lidé neužívají všude týchž příslovcí. Ve Stržanově na př. pravili mi manželé Blažíčkovi, že »nidá« neslyšeli říkati »*za stara*,« že by řekli: »*Za staroddávna* bylo hůř.« Ve Světnově zase

2. Příslovce složená s dvěma předložkami:

Dozajista, *nadosmrti* (t. j. velmi, nanejvýše, na př.: Kráva byla *nadosmrti* stelná St), *naupřímky* (všude), *naupřínky* Sv, Š, *naupřímy* Sv (tato tři příslovce znamenají: přímým směrem cestou necestou, na př.: přes pole a louky), *poskopca*, *poskopečka*, *posticha*, *poznov*, *vodzdůla*, *vodzhůra*, *zavedne* (t. j. ve dne).

IV. Stupňování příslovcí.

Komparativ těch příslovcí, která ve spisovném jazyku mají komparativnou koncovku *-ěji* (*-eji*), má koncovky: *-ějc*, *-ějá*, *-ějác*, *-ějíc* (*-ejc*, *-ejá*, *-ejác*, *-ejíc*), na př.: *častějc* (všude), *častějá* C, *častějác* (všude), *častějíc* St, Š.

Koncovku *-ějá* (*-ejá*) je slyšeti zhusta na Cikhaji vedle koncovek *-ějác*, *-ějc* (*-ejác*, *-ejc*); v ostatních vesnicích je slyšeti koncovku *-ejá* (*-ejá*) zřídka, na př. ve Škrdlovicích: *lechčejá*.

Koncovky *-ějác*, *-ějc* (*-ejác*, *-ejc*) je slyšeti všude vedle sebe; týž člověk řekne někdy: *častějác* a někdy: *častějc*.

Koncovku *-ějíc* (*-ejíc*) je slyšeti zřídka; slyšel jsem jen komparativy: *častějíc* St, Š, *dřívějíc* Š, *pozdějíc* St, Š.

Příklady komparativů na *-ějá* (*-ejá*): častějá C, dřívejá C, chladnějá C, lechčejá C, Š, pozdějá C, pohodlnějá C, nejrovnějá C, zimnějá C.

Příklady komparativů na *-ějác* (*-ejác*): častějác (všude), delšejác P, dřívejác C, chladnějác (všude), lacinějác Š, lechčejác St, onačejác St (t. j. lépe), pěknějác St, pohodlnějác C, pochladnějác Š, pozdějác C, St, studenějác, sušejác St, nejteplejác Š, zimnějác C, St, Š, zdravějác C, Š, zkrátějác Sv, P, St (= kratšeji).

Ostatní odchylky:

1. Koncovka *-e* je odsuta v komparativech: *blíž*, *dál*, *dýl*, *dráž*, *dřív*, *hlejb* (t. j. hlouběji), *hůř*, *míň*, *níž*, *prv*, *spíš*, *tíž*, *víc*, *vejš*.

Vedle: *dál*, *dýl*, *dřív* říká se všude: *dálejc*, *dýlejc*, *dřívejc*; na Cikhaji také: *dřívejá*; *dřívejác*. — Vedle *dýl*, *dýlejc* slyšel jsem tvar: *delšejác* P.

Vedle *prv* říká se všude: *prvejk*.

Ku komparativu *hlejb* náleží positiv: *hlyboko*.

2. Místo spisovného komparativu *kratšeji* slyšel jsem tvar: *zkrátějác* P, St, Sv.

3. Místo spisovného komparativu *lépe* říká se: *lepčí* nebo *lepči* (zřídka: *lepší*, *lepši*), *lepčejc*, *lepčejá* C, *lepčejác* St.

4. Místo spisovného komparativu *raději* říká se *rejši* nebo *rači* (všude vedle sebe). — Komparativ *rejši* vznikl z původního staročeského tvaru *razší* tímto postupem: *rajší* — *rejší* — *rejši*.

5. Koncovku sklonění jmenného má příslovečný komparativ *zvěča* (t. j. z větša, z většího).

---

jsem slyšel příslovce »*staře*« v tomto významu, na př.: Tak se *staře* povidalo. — Jakub Fijala ve Světnově mi pravil: »Tady se neříká: »*za stara*«; říká se: »*za starejch let*, *za starejch časů*.«

Oddíl čtvrtý.

Předložky.

1. Zvláštní předložky:

a) Vedle předložky *skrz* říká se také: *krz* Sr, S, *kroz* Š a *skroz* P, na př.: *Krs* ty desky se houba nedostane Š. Koukali sme se *kroz* mříže Š. Dou *skroz* ten dvůr! P.

b) *Naprostřed* s lokálem, na př.: *Naprostřed* silnici ležel kůň P. — Vedle: *naprostřed* také se říká: *prostřed* s lokálem, na př.: Tady *prostřed* vopci (t. j obci) je rybník Š. — Předložky *uprostřed* nebo *vprostřed* jsem neslyšel.

c) *Skrzevá;* vedle toho se říká: *skrz.*

d) *Stranu* s genitivem = spisovnému *stranou,* na př.: Svatej Salvátor je *stranu* Kláštera.

2. V předložkách: *bez, k, pod, před, s, v, vod, z* oživuje někdy bývalé koncové *ъ* v *e.* Slyšel jsem tyto případy:

a) *Beze*: Je živ *beze* fší starosti St. (Týž stařec pravil jindy: Je živ *bes* fšechný starosti.) Vostal *beze* fšechnýho St. — *Beze*dná studňa P, St, Sv.

Ale: *besebe* (t. j. bez sebe), *bestarosti* (t. j. bez starosti).

b) *Ke*: *Ke* fšechný zdravě má ešče dvacet grejcarů na den St. Von přišel *ke* fšemu ščestí St. Přišel *ke* Sklenýmu C, Sv, *ke* stavením Sv, *ke* Strčanovu P, St, *ke* Stříbrný studni C, *ke* studni C, St, *ke* Škrdlovicům Sv, *ke* Žďáru Sv, *ke* Ždírci St.

Naproti tomu slyšel jsem pouhou předložku *k* před skupinami souhlásek v těchto případech: přišla *k* splavu St, přišel *k* studni C, St, *k* Strčanovu St, vot stroma *k* stromu Š, jel *k* Škrdlovicům Š, přitáhli sme *k* Švechatu P, přišel *g* Zlatnicům Š.

Poznámka. Předložky *ku* se neužívá.

c) *Pode:* Outory sou krajiny *pode* dnem kádě Sv. *Podestlal* chmourem St.

d) *Přede:* *přede* dnem, *přede* mnou.

e) *Ze* = *se* klade se vždy před slovy, začínajícími sykavkou *s, š, z, ž,* a před číslovkou neurčitou *fšecek, fšechen,* na př.: šel *ze* Setňova, *ze* Strčanova, *ze* Svratky, *ze* Škrdlovic, *ze* Žďára, *ze* Ždírce; spadl *ze* stroma; skočil mu *ze* zád; vadil se *ze* ženou; budeš vládnout *ze* fším St; votstěhoval se *ze* fšechnejma věcima C.

f) *Ve* klade se vždy před slovy, začínajícími souhláskou *v* (ač neklade-li se lokál bez předložky): *Ve* fšech chalupách pečou koláče Š. Byl sem *ve* Vlachovicích, *ve* Veselí, *ve* Vysokým.

Jiné případy: byl (nebo: bьl) sem *ve* Svratce C, *ve* Slavkovicích Š, *ve* Sklenym C, *ve* Skutči Š, *ve* Škrdlovicích P, Š, *ve* Znojmně Sv, *ve* Žďáře (všude), *ve* Ždírci (všude); *ve* dne, *ve* dvoře, *ve* dveřích (všude), *ve* dvaatřicátým roce Š (týž soused pravil jindy: *v* dvaapadesátým roce).

Naproti tomu slyšel jsem předložku *v* před slovy začínajícími skupinami souhláskovými v těchto případech: *F* kvartýru bylo světlo Š. Bьl

sem *f* Skleným St; vostával *f* Strčanově Sv, Š, *f* Škrdlovicích (všude; častěji než: *ve* Škrdlovicích). Říká se tam: »*F* starý pasece« C.

g) Vode: Kořalka pomáhá *vode* fšech neduhů Sv (také: *vot* fšech neduhů). *Vode* Žďára ke Ždírci vozí to dříví St.

Vždy jsem slyšel *f* Přibyslavě (řidšeji: *f* Přibyslavi) anebo bez předložky: Byl sem Přibyslavě, Přibyslavi.

h) *Ze* klade se vždy před číslovkou neurčitou *fšecek*, *fšechen* a před slovy, začínajícími sykavkou *s, š, z, ž*, na př.: *Ze* fší sile ho uhodil P. *Ze* fšech voken na nás stříleli St. Šel *ze* Setňova, *ze* Strčanova, *ze* Svratky, *ze* Škrdlovic, *ze* Žďára, *ze* Ždírce.

Jiný případ: Vyjel *ze* dvora St.

3. Předložky: *k, s, v, z*, pak: *bez*, *nad*, *pod*, *před*, *přez* (t. j. přes), *vod* splývají s následujícím slovem, které začíná samohláskou, v jedno slovo t. j. předložka a následující slovo vyslovují se jedním, nepřerušeným proudem dechovým. Příklady: Otec přišel *kandělovi* (= k Andělovi) Sv. Přišel sem *koujezdu* (= k Oujezdu). Přitáhli sme *kuhrám* (= k Uhrám) P. — Šel *zandělem* (= s Andělem) Sv; přišel *ziný* (t. j. s iný) strany P; vodešel *zinžinýrem* (= s inžinýrem) Š; budu jim vypravovat vo vojně *zuhrama* (= s Uhrama) P. — Byl sem *vandělový* (= v Andělový) chalupě, *voujezdě* (= v Oujezdě), *vuhrách* Sv; přídu *vouterej* (t. j. v úterý). — Vešel *zandělový* (= z Andělový) chalupy Sv; přišel *zoujezda*, *zuher*.

Přijel *bezouvoce* (= bez ouvoce) P. *Nadoujezdem* (= nad Oujezdem) pršelo Sv. *Podouvehlou* (= pod ouvehlou) byla louka Sv. *Předouterkem* nepřijedu Š. Musí se jet *přezoujezd* St. Otec se vrátil *vodanděla* (= vod Anděla) Sv.

Oddíl pátý.

Spojky.

Odchylky od spisovného jazyka:

1. Příčinná spojka *nebo* je změněna v *lebo* P.
2. Příčinná spojka *vždyť* je změněna v *dyť*.
3. Časová spojka *když* je změněna v *dyž*.
4. Podmiňovací spojka *jestli* je změněna v *esi, esli, jesi, jesli*. Těchto čtyř tvarů se užívá v každé vesnici vedle sebe, ale nejčastěji je slyšeti: *esi*.
5. Podmiňovací spojka *kdybych* atd. je změněna v *dybych* atd.

Oddíl šestý.

Ke kmenovědě.

A. Podstatné jméno.

I. Odchylky v rodě.

1. Rodu mužského jsou: *klec* (gen. *kleca*), *kolaj* (gen. *kolaja*), *kopist* (gen. kopista) Sv, *putr* (gen. *putru*, máslo, z něm. Butter), *rejž*, gen. *rejžu* Sv. (t. j. rýže), *rez* (gen. *rezu*). — Na Cikhaji však říká se *butra* (máslo).

2. Rodu ženského jsou: *brambora* C, St, Sv, Š, *máj* (když znamená: strom májový), *Medřič* (gen. *-če*, Meziříčí), *náves* (gen. *návsi*) St (ale: *zápraží*), *neduha* P, *pelunka* St (pelyněk), *petrolina* St, *petrolena* Sv (petrolej), *petržela* (gen. *-le*), *příkopa, stoha*.

Poznámka. Vedle slova *brambora* říká se také: *brambor* St, Sv, Š. Ve Škrdlovicích říká se zpravidla mužský rod: *brambor*, *brambůrek* (zřídka: *brambora*), na Cikhaji, ve Světnově a Stržanově zase je pravidlem ženský rod: *brambora* (zřídka: *brambor*, gen. mn. č. *bramborů*); v Polničce říká se obyčejně střední rod: *bramboro*. — Vedle slova *neduha* říká se *neduh* Sv. — Vedle slov *petrolina, petrolena* říká se: *petrolin* (gen. *-u*) St, Sv, Š a *petrol* (gen. *-lu*). — Vedle slova: *příkopa* říká se *příkop*. Táž osoba řekla obě slova.

3. Rodu středního jsou: *bramboro* P (ale ve množném čísle: *brambory*, *brambor*, *bramborám*, *bramborách*, *bramborama*), *čempelo* Š (čepel u nože), *střenko* St, *střemko* Š, *řenko* Sv (střenka), *voje* (gen. *vojete*) [t. j. oj].

II. Přechylování.

Jména ženská tvoří se ode jmen mužských příponami:

1. *-ica*: *klenica* C, Sv (klen), *pastvica* (pasačka, od slova *pastvec*), *řebica* Sv (kobyla, od slova: *řebec*), *sušica* (suchý strom, od slova: *souš*, gen. *souša*).

Poznámka. Častěji se říká *kobyla* (gen. *-le*) než *řebica*.

2. *-ka*, *-ovka*; těmito příponami tvoří se ženská příjmení, na př.: *Cempírečka* (od slova: Cempírek), *Dvořačka* nebo *Dvořka* (od slova: Dvořák), *Ambroška*, *Fabijánka*, *Fijalka* (od slova: Fijala); — *Krčovka* (od slova: Krča), *Machovka* (od slova: Mach), *Strakovka* (od slova: Straka); — *kupcovka* Š (t. j. kupcová), *Moravka* Sv (t. j. Moravanka).

Zřídka je slyšeti ženská příjmení o koncovce *-ová*, na př.: *Blažíčková*, *Leopoldová*.

3. *-kyň*: *Moravkyň* (Moravanka).

III. Jména zdrobnělá [1])

mají přípony:

1. *-ek*: *drobek* (ale: *drobýtek*), *hošek, Lísek* (název lesa u Světnova), *pochládek* St, Sv.

[1]) Slova, ve kterých význam deminutivný už utuchl, se neuvádějí.

2. *-ík*, *-íček*: *cedík* (od podstatného jména *ced*, od něhož utvořena jsou slova: cedák, cedník), *cedíček*, *lesejk* (z dřívějšího: *lesík*), *lesejček*, *oužlabík* C (ze slova: *oužlab*), *pádolík* (ze slova: *pádol* t. j. malá dolina).

Poznámka. Říká se: Šel do *Prošíkova* St (t. j. prosil). Jméno *Prošíkov* je utvořeno ode jména: *Prošík*, které je deminutivum jména *Proš* nebo *Proša* nebo *Průša*.

IV. Podstatná jména utvořená předložkami a předponami.

1. Předložkou *po*:

a) od podstatných jmen: *počas* Š (počasí), *nepočas* (deštivé počasí), *pochládek* St, Sv;

b) od slovesa: *povlek* St (povlak, na př. na peřiny).

2. Předložkou *pod*: *Podlán* (les u Škrdlovic), *Podlouka* (pole u Škrdlovic), *Podrybník* (pole a louky u Škrdlovic),[1]) *podzednica*, *podzemek* (pozemek).

3. Předložkou *při* (od slovesa): *přítah* Š (přitažlivost).

4. Předložkou *za* (od sloves): *zápař*, gen. *-řu* C (příze v kádi naložená na zapaření), *zástrka* (kus dřeva, kterým se zamyká dřevěný zámek).

5. Předponou *pře* (od slovesa): *přistihy* P (ve rčení: šel, utíkal *na přistihy* t. j. přímým směrem přes pole).

6. Předponou *roz* (od slovesa): *rozhod* Š (na př.: Ty hodiny maji malej *rozhod* t. j. krátké kývání).

7. Předponou *vy* (od sloves): *vejjezd* (t. j. výjezd; znamená: úvoz), *vejřez* (mladé stromky v lese vyřezané), *vejvoz* (úvoz), *vejraž* f. (gen. *-že*) Š (vyražení), *vejpustek* (rozpustilý kluk Sv, Š; obecní pastviště St);

V. Podstatná jména utvořená příponami.

1. Příponami prostými.

1. Příponou *-a*:

a) od podst. jména: *děda*, *zbuja* Š (spurný člověk, od slova: *zbuj* m. vzpoura);

b) od sloves: *neposlucha* Š (neposlušné dítě), *neustupa* Š (neustupný člověk), *prozrada* (prozrazení), *rozvejra* Š (rozpustilec), *zástrka*, *zmára* Š (zmar).

2. Příponou *-ač* (od sloves): u *Klusača* (pole u Světnova), *podlíkače* mn. č. masc. (podvlékačky).

3. Příponou *-ák*:

a) od podst. jmen: *Karlák* nebo *Kadlák* (obyvatel Karlova), *Škrdlák* (obyvatel Škrdlovic), *morák* (»had morovatej«), *pobočák* (pobočník), *ryzák* nebo *zerzák* Š (»had zerzavej«), *luciperák* (kdo jezdí na kole);

---

[1]) Jména: *Podlán*, *Podlouka*, *Podrybník* utvořena jsou právě tak jako jména: *Příbor* (t. j. osada při boru), *Zdbřeh* (t. j. osada za břehem). Z těchto příkladů je patrno, že podstatné jméno, složí-li se s předložkou, nedostává vždy koncovky *-í*, nýbrž že někdy zachovává tvar svůj.

b) od přídavného jména: *slepák* Š (slepýš);

c) od sloves: *běhák* (natáh běháky t. j. nohy), *courák* (kraťounký kabátek, jaký nosily ženské za starých časů), *kruťák* C (hřídel u ždímáku), *pařák* C (káď, ve které se paří příze), *stoják* (vysoký les), *strašák* nebo *třašák* Š (člověk, který se bojí), *utěrák* (ručník), *vazák* (řetěz, kterým se uvazuje dobytek), *ždímák* C (přístroj na ždímání příze).

4. Příponou *-án* (která vznikla z přípony *-an*): *Škrdlán*, mn. č. *Škrdláni* (obyvatel Škrdlovic). — Je to táž přípona, kterou je utvořeno slovo *velikán*.

5. Příponou *-ár: suchár* (suchý strom), *suchárek* (suchý smrček).

6. Příponou *-č: dědič* (dědic), *rodič* (ve smyslu trpném; na př.: Já sem *rodič* ze Sekňova t. j. narodil jsem se ve Světnově).

7. Příponou *-da: Honda*, *Tonda*.

8. Příponou *-ec: Jinkovec* (místo: Hynkovec, část Stržanova), *Sebranec* (část Světnova), *Strušenec* (rybník u Světnova).

9. Příponou *-ek*: *kvíčerek*, *omladek* (štěp, odnož), *řejček* P, St, Š (t. j. zítřek), *vejpustek* (viz výše), *Vokrajky* (t. j. okrajky, lesíky u Škrdlovic).

10. Příponou *-ě* (z *-ent, -ęt*): *brně,* gen. *brněte* (dítě z brněnského nalezince), *plužně*, gen. *plužněte, štvrtně*, gen. *štvrtněte* (čtvrt hektolitru).

11. Příponou *-ěna*: *žaběna* (druh hub) Š.[1]

12. Příponou *-ica*: *Bejkovnica* (louka u Světnova), *fujavica* Š (plískanice), *větrnica* St, Š (vichřice), *Vobecnica* (louka u Světnova), *Vokrouhlica* (louka u Světnova), *Zlatnice* mn. č. (les mezi Škrdlovici a Cikhajem), *Žákovica* (Žákova Hora).

13. Příponou *ina*:

a) od podstatných jmen: na *Blatinách* (chalupa ve Stržanově), *Dářčina* (kraj okolo rybníka Dářka), v *Dubinách* (pole u Stržanova), *chrtina* Š (místo: krtina), *jatelina* (jetel), *Leščina* (les u Světnova), *mostiny* (hať), *pahrbina* Sv (pahrbek), *Pařeziny* (les u Škrdlovic a Světnova), *Stružina* (potok u Škrdlovic), *Talijánčina* St (t. j. Italie, od slova: Talijánec), *Vosičiny* (pole u Světnova), *Vupčina* (t. j. vůbčina, les u Stržanova), *Zákutiny* (les u Světnova), *Žlebina* C nebo *Žlabina* Sv (les u Cikhaje);

b) od přídavných jmen a participií: *Kopajiny* (místo: Kopaniny; pole u Cikhaje), *mladina* P (mlází), *mrtvina* Š (neplodná, nevzdělaná půda), *padlina* P, Sv (malá dolina), *Pihoviny* (louky u Cikhaje), *tvrdina* Š (tvrdost), *Žákovina* (Žákova Hora);

c) od neznámých slov: *kočanina* Š (rozlezlý škrob), *Ploviny* (pole u Stržanova).

14. Příponou *-isko*:

a) od podstatných jmen: *brabisko* St (od slova *brabenec;* mraveniště), *vážisko* (dřevo pro váhy u vozu);

---

[1]) Přípona *-ěna* vznikla ze starší přípony *-ina* změnou samohlásky *i* v *ě* jako na př. ve slovech: *droběna* (jméno vlastní a název krav), *koluběnka*, *maměnka*, *Moravěnka*, *voděnka* (mor.).

b) od přídavného jména: *Dělniska* (les u Škrdlovic; témuž lesu častěji se říká: *Dělnišče* nebo *Dělniščata*).

15. Příponou *-išče*:

a) od podstatných jmen: *bičifšče* Š (vedle toho: *bičišče)*, *brabišče* (mraveniště), *chrtišče* Š (místo: *krtišče* = krtina), *pelišče* Š (pelech), *želiščata* Š (železná past), *vážišče* Š (= vážisko), *smršče*, gen. *-ete* Sv. (smrček); [1]

b) od přídavných jmen: *Dělnišče* nebo *Dělniščata* (lokál: v Dělniščích, les u Škrdlovic), *zelenišče* (pole na křásty zelné).

16. Příponou *-í: povidlí.*

17. Příponou *-ík*:

a) od podstatných jmen: *kosiřík*, gen. *-ka*;

b) od přídavných jmen a participií: *oupadlík*, gen. *-ka* Š (malá dolina); *padlík*, gen. *-ka*, P, Sv (malá dolina); *Strušník*, gen. *-ka* (od přídavného jména: *strušný;* louka u Světnova), *stršník* St (od přídavného jména: *stršný;* tak se říká člověku, který při koupi strhuje, šidí).

18. Příponou *-ja: kolomaž*, gen. *-že* f. (z *kolomaz* + *ja*), *vejraž*, gen. *-že* f. (z *vejraz* + *ja*, vyražení) Š.

19. Příponou *-ják: šesťák*, *štvrťák.*

20. Příponou *-k*: *záščik* St (záští, na př.: má na mně záščik).

21. Příponou *-ka* (vlastně *-ьka*)*:*

a) od podstatných jmen: *Kovářka* (louka u Světnova, od slova: *kovář*; Kovářka = kovářova louka), *májka* (chroust), *pazderka* St, Š (pazderna; vedle toho: *pazderňa*)*; Rychtářka* (les u Polničky, od slova: *rychtář*), *strejka* Š (strýc; vedle toho: strejc, strejček), *Učitelka* (louka u Světnova; nazývá se tak, protože ji dostával učitel), *velkonočka*, *Zaječka* (louka u Škrdlovic, od slova: *zajíc*)*;*

b) od přídavných jmen a participií: *bezručka* (od přídavného jména: *bezruký*)*, hájenka* Š (hájovna), *kožinky* Š (koženice; od příd. jména: *kožený*), *pálenka* Š (vinopalna; vedle toho: *palírňa*)*, Piňovatka* (louka u Světnova), *vohnoutka* Š (menší síť);

c) od sloves: *konouška* (od slovesa: *konoušeti* = konejšiti dítě), *prohlížka*, *vokážka*, *zalíbka* St (zalíbení).

22. Příponou *-mo: kouřmo* P (mlha).

23. Příponou *-sko: Dářko* (rybník u Škrdlovic; slovo *Dářko* vzniklo z původního jména *Žďársko*)*, Zálesko* (krajina na sever od Cikhaje).

24. Příponou *-ství: proceství.*

25. Příponou *-stvo: mladictvo* Š (= mládež).

Poznámka. Říká se *domkař* i *domkář.*

2. Příponami složenými.

1. Příponou *-ačka* (z *ač* + *ka*): *bramboračka* (bramborová polévka), *couračka* (úkrop), *drhačka* (ženská, která drhne len), *kyselačka* (kyselá polévka), *zběračka*, *Zubačka* (louka u Světnova).

---

[1]) Slovo *smršče* vzniklo z původního slova *smrčišče*.

2. Příponou *-anda: pracharanda* Š (prášek ze sušených planých hrušek).

3. Příponou *-dlena* (z *dla* [stč. *dlí*] + *ěna*): *tředlena* (ženská, která tře len). — Na Polensku se říká: *tředla*.

4. Příponou *-ečka* (z *-ька* + *ька*): *vobratečka* (hůlka na obracení ovsa) Sv. Toto slovo je utvořeno ze slova: *obratka* příponou *-ька*, jako slova: *děvečka, hůlečka, chaloupečka, polívečka, zahrádečka* a podobná jsou utvořena od slov: *děvka, hůlka, chaloupka, polívka, zahrádka* příponou *-ька*.

5. Příponou *-kyň* (z *-ka* + *yň*): *dobrotkyň* nebo *dobrotkyně* Š (dobrodějka), *Moravkyň* (Moravanka).

6. Příponou *-ovka, -ůvka* (z *-ova* nebo *-ová* + *ka*): *bašovka* (druh brambor, který zavedl Baše, obchodník ve Žďáře), *Kancovka* (louka u Světnova), *Kašůvka* (les u Karlova), *Markůvka* (t. j. Markova skala [lom]; vrch u Stržanova; také se říká: *Marků vrch*), *močovka* Š nebo *močůvka* C, St (hnojnice), *Molhovka* (louka u Světnova), *Šimovka* (louka u Světnova), *Tisůvka* (vrch u Škrdlovic).

VI. Podstatná jména složená.

1. Spřežky: *smrtholka* (t. j. *holka*, která představuje *smrt*; je to panenka z hadrů udělaná, kterou děvčata na smrtelnou neděli vynášejí ze vsi), *štvrtcent* Š (t. j. čtvrt centu).[1] — Spřežkou je bezpochyby i podst. jméno *nehojed* Š (z imperativu *nehoj* a substantiva *jed*; je to vřed, který se nesnadno hojí).

2. Složenina (z přídavného a podstatného jména): *Vojnomněstec* P (t. j. Vojnů Městec). Toto slovo slyšel jsem jen jednou; obyčejně se říká zkrátka: *Mněstec*.

Poznámka. U Polničky je les, jménem *Zimolejta* (mn. č.) a u Škrdlovic je panské pole, jménem *Darovár*; tato slova jsou bezpochyby zkomoleninami nějakých slov německých.

B. Přídavné jméno.

I. Přídavná jména utvořená předponami.

1. Předponou *na*: *námnělnej* (t. j. námělný; »námnělný vobilí« je obilí, které se pěkně mele) Š.

2. Předponou *po*: *podivokej* Š (t. j. trochu divoký), je *pochladno* (t. j. trochu chladno).

3. Předponou *při*: *přídrahej*, na př.: dobytek je přídrahej = dobytek mnoho platí, je hodně drahý; *přihloupej* (trochu hloupý); *přimalej* (trochu malý); *příplatnej*, na př.: dobytek je teď příplatnej = mnoho platí; *přiřitkej* (trochu řídký); *přisprostej* (trochu sprostý); *přituhej* (trochu tuhý); *přizelenej* (trochu zelený).

[1]) Podobné spřežky, vzniklé spojením dvou nominativů, jsou: *Čestmír* (z podstatných jmen: *čest* a *mír*; t. j. muž, který má přinésti svému otci nebo rodu *čest* a *mír*), *Strachkvas*.

II. Přídavná jména utvořená příponami.

1. Příponami prostými.

1. Příponou *-atý*: *rezatej* nůž.

2. Příponou *-avý, -lavý*: *doudlavej* (dutý), na př.: *doudlavá* lipa Š (dutá lipa); *svitavej* voves Š (oves, který svítí t. j. nemá zrní); *svitlavej*, na př.: *svitlavý* voči C; *zerzavej* nůž; *žížňavej* (žhavý), na př.: *žížňavá* (žhavá) cihlička Sv.

3. Příponou *-itý*: *plemenitej*, na př.: *plemenitý* brambory Š (brambory, které hodně rodí).

4. Příponou *-ivý*: *ouvařlivej* hrách Š (hrách, který se brzo uvaří); *žíznivej* C (žhavý, na př.: *žíznivá* cihlička).

5. Příponou *-ný*: *buřnej* bejk C (divoký), *letnej* člověk C (letitý, dospělý), *námnělnej* (t. j. námělný), *spačnej* C (kdo se spáčí).

6. Příponou *-cký* místo *-ský*: *maďarckej* P, *sackej* P (saský). — V jiných přídavných jménech jsem přípony *-cký* neslyšel.

Poznámka. Před příponou *-ský* odsouvá se ve jménech místních vždy koncovka *-ice*; jiné koncovky, na př. *-ov*, *-ka*, v některých jménech se odsouvají, v některých jménech se neodsouvají, na př.: *škrdlofskej, vlachofskej* (ode jmen: *Škrdlovice, Vlachovice*), *karelskej* (ode jména *Karlov*), *polnickej* (ode jména *Polnička*), ale *sekňofskej* nebo *setňofskej, strčanofskej, svrateckej* (ode jmen: *Sekňov* nebo *Setňov*, *Strčanov*, *Svratka*).

7. Příponou *-ší*: *dálší* Š (od příslovce *dál*) místo spisovného tvaru: *další*.

Poznámka 1. Ode jména *Hlinský* (Hlinsko) utvořeno je přídavné jméno *hlineckej*.

Poznámka 2. Vedle příd. jména *žďárskej* (ode jména *Žďár*) říká se také *žďáreckej*.

2. Příponami složenými.

1. Příponou *-ejší*: *podlejší* (t. j. vedlejší; od předložky *podle*).

2. Příponou *-ovatý* (z *-ový* + *atý*): *zubovatej* voves Š.

3. Příponou *-telný* (z *-tel* + *ný*): *bytelnej* Š, na př.: bytelnej nůž = pořádný nůž; bytelná cesta = dobrá cesta; bytelná tráva = pěkná tráva; bytelná zdrava = výživná strava.

C. Číslovky.

Příponou *-š* utvořena je číslovka neurčitá *toliš* C, St (tolik). Z číslovky *tolik* vznikl odsutím koncové souhlásky *k* tvar *toli*, k němuž se pak připojila přípona *-š*.

D. Sloveso.

Jinak než ve spisovném jazyku utvořena jsou slovesa:

I. třídy: *vodevřít*, *zamřít* voči (zamhouřiti);

IV. třídy: *pásit* (pásti): *pásilo se* P (také se říká: *pásat*).

V. třídy: *a*) vzor *dělati*: *popýtat se* Š (poptávati se), *přepýtat se* Š (přeptávati se), *síkat* (iterativum slovesa *síci* — *seku), zerzat, zezerzat* (zrezavěti); — *pásívat* (frequentativum slovesa *pást*), *popytávat se* (poptávati se) *sekávat*, *síkávat; b*) vzor *sázeti*: *hánět* P (iterativum slovesa *honit*), *uhánět se* P (honěním se unaviti).

VI. třídy: *dopytovat se* Š (doptávati se), *poraďovat se* Š (raditi se), *vodměřuvat* Š (odměřovati), *vořezuvat* Š (ořezávati), *vyřezuvat* Š (vyřezávati), *vyžinuvat* Š (vyžínati), *zhandluvat* Š atd. (viz VI. třídu).

Poznámka. Zvratná jsou slovesa: *spolíhat se*, *zmizet se.* [1])

Stupňování přídavných jmen, tvorba a stupňování příslovcí uvádí se v nauce o tvarech.

Oddíl sedmý.

Skladba.

A. Věta jednoduchá.

I. Podmět a výrok.

1. Neurčitý podmět »člověk« velmi často se zamlčuje, na př.: F cikhajským lesi bɪl takovej pařez, že se na něm vobrátil s koňma (totiž: člověk) Sv. Dyš (světýlka) chtěly, tak pošlapaly, až vostal ležet (t. člověk) St. Polama příde (t. člověk) až domu P. Co slíbí a nesplní (t. člověk), to je velkej řích Š. Nehojed je taková zlá bolest, že ju nemůže (t. člověk) ničím vyhojit Š. Děti jeste, uš to může (t. člověk) trochu jest St. Hodinu dobrou musí (t. člověk) přez něj jít Sv.

2. Podmět se velmi často zamlčuje, když posluchač si jej může snadno domysliti, na př.: Dyš seje (t. hospodář) hrách, musí se vobrátit hubou g dědině; potom je hrách ouvařlivej Š. Žito musí set na Bartolomněja; potom kroupy nepotlučou Š. Ty lipy na vrchu přišly g zakrytí. Mněl (t. zedník) vod vyzdění tejch lip dvě sta zlatejch St. Dyš to napřade (t. přadlena), tak už ví, kolik toho bude mít loket St.

3. Když je podmětem otec nebo matka, vyjadřuje se výrok zpravidla množným číslem, na př.: Maminka dycky říkávaly Sv. Vot tý doby maminka spávaly u pánů Sv. Tatínek do nich začali praskat bičem St.

Ale mnozí lidé, zvláště mladší a vzdělanější, vyjadřují výrok v tomto případě jednotným číslem, na př.: Otec šel do Kláštera P. Tatínek něde šel St.

Lidé, kteří v tomto případě vyjadřují výrok množným číslem, nečiní tak důsledně. Tak ve Světnově pravil jeden stařeček: Můj otec potkali nebožčíka Anděla. Maminka mně povidaly. Otec pásíval voli pohunkama.[2])

---

[1]) Vynechal jsem sloveso *dozvědít se*: neboť myslím, že sloveso »*dozvěděti se*,« které bylo kdysi v »Brusech« odsuzováno, nabylo práva občanského také ve spisovné češtině.

[2]) Instrumentál bez předložky *s*.

To maminka dycky vypravovala. — Ve Stržanově řekla jedna stařenka: Tatínek vot koní nemohli jít. Tatínek šel do Setňova.

4. Je-li podmětem podstatné jméno nebo zájmeno rodu ženského, které označuje děvče nebo dívku třeba i dospělou, vyjadřují se participia a jména výroková středním rodem, na př.: Holka *přišlo* domu a zas to fšecko *vypravilo* St. — Mněl sem u sebe holku po mý ceři. Vono mně *nosilo* voběd v zejmně a *brouhalo* se snihem. Ale vobecní ouřad se proti tomu postavil, že nebude dvá živit. Tak sem *ho* musel dat mezi dobrý lidi P. — A vona (totiž: Pepinka) si pěkně *hačlo* a *vzalo* žlicu a *jedlo* Sv. — V Polničce pravila jedna dívka, mluvíc o jiné, už dospělé dívce: Proč tam *šlo*? Vono samo říká. Šak vono to dobře *vědělo*. — O dívce asi 17leté pravila její matka: *Psalo* vo něj Š. — O 14letém děvčeti pravila jedna stařena: *Bblo* ve Žďáře St. — »Čí je ta holka?« tázal jsem se jednoho starce ve Světnově. »To je *Kubíkovo,*« odpověděl.

I když lidé oslovují děvče nebo dívku, užívají ve výroku středního rodu, na př.: Tys na nás *čekalo*? Š (k děvčeti asi 12letému). Gdes *bylo* tak dlouho? Š (k dívce asi 15leté). Pepí, gdes *bylo*? Sv.

Z uvedených případů je patrno, že i náměstky, které označují dívku, jsou zpravidla rodu středního.

5. Zvláštní druh vazby podle smyslu je tento: Výrok vyjadřuje se množným číslem, i když se pronáší o jednom podmětě, je-li ve větě instrumentál společnosti (který zastupuje druhý podmět), na př.: Jednou *sme šly* s maminkou do mlejna St (jen jedna dcera šla s matkou; vlastně by se řeklo: »Já a maminka sme šly«). — Leopoldů syn Vincek *šli* z mým synem na čekání Š (vlastně: Leopoldů syn a můj syn šli).

Jiný druh vazby podle smyslu: *Jedno* hrabě ho *chytil* St.

6. Jsou-li podmětem slova bez přívlastku: *hromada* (= mnoho), *hrůza* (= mnoho), *konec*, *tma*, *zima*, vyjadřuje se participium minulé činné nebo trpné středním rodem, na př.: *Bylo* tam *hromada* (nebo *hrůza*) lidů Š. A *přišlo konec* P. A *bblo* (nebo *bylo*) *konec*. *Bylo* tma. *Bylo* zima. — I při jiných podmětech rodu mužského a ženského vyjadřují se často obě participia rodem středním, na př.: Viděli, že se *zbihalo kousek* půdy St. Košutů *bylo* velká *sila* St. Dyš *přišlo* noční *čas* . . . P. To *bylo* za pět groší bečka bramborů P. Večír mně *zbylo* tak růžek (louky) Š. Strašná sila lidu *bylo* na krchově Š. Vostatek (totiž: polí) *leželo* ouhorama Š. *Slopa* cesty *nebylo* Š.

Podobně: To *bylo* takovej ten hastrman P.

7. Někdy se podmět vyjadřuje dvakrát: jednou podstatným jménem a jednou zájmenem k němu ukazujícím, na př.: Tule f Sekňově nějakej Čermák, ten šel ze Žďára vopilej Š. Von už je nebožčík, ten hospodář P.

II. **Doplněk.**

1. Přídavné jméno jsouc doplňkem má zpravidla koncovky sklonění složeného, na př.: Dneska sem *darebnej* (t. j. nemocen) St. Dneska sem *darebná* St. To ti nejni nic *platný* Sv. Mněl na sobě kožich celej *rostrhanej* P. Našli ju *hodľnou* ve vodě Š. Nemněl nic *přichystaný* St. Přišel celej *rozděšenej* P.

2. Koncovky sklonění jmenného mají tato přídavná jména, jsouce doplňkem výrokovým: *a*) *dlužen, rád, nerád* (žen. rod: *neráda*, stř. rod: *nerádo*, mn. č. pro všechny tři rody: *rádi, nerádi*); *b*) ve větách bezpodmětných, na př.: Už je vokolo nich (stromů) *prázno*, *holo* Š. Je *chladno*. Nic *platno* nebylo Sv. Do světýlek nejni *hodno* jít Sv.

3. Některá přídavná jména, jsouce doplňkem výrokovým, mají i koncovky sklonění jmenného i koncovky sklonění složeného; slyšel jsem tato: Přišel sem *bos* St. Přišel sem *bosej* C. Hnal sem *bosej* P. — Byl *hotovej* vo půlnoci P. Bыlo fšecko *hotovo* St. Maso by bylo za malou chvilku *hotový* St. — Ten sedlák je ze fšechným *vinen* St. Byl ten člověk *vinej* nebo *nevinej*? St. — Je *zdraf* St. Byl sem *zdraf* C. To je *zdravo* Sv. Matka je teťka *zdravá* Š.

4. Přídavné jméno *roveň*, kterého se užívá jen ve výroku, neskloňuje se: To byly brambory, že jim f celý fsi žádný brambory nebyly *roveň* Š.

5. Někdy je doplněk v rodě středním a předmět, k němuž se doplněk vztahuje, v rodě mužském, na př.: Sedlák mněl *vymlácíno* celej *sklid* St.

III. **Zápor.**

Slyšel jsem tyto věty, ve kterých je zápor vyjádřen jen jednou: Bylo to nic Š. F poli nebylo co málo vidět St.

IV. **Pády.**

1. Genitiv.

1. Místo genitivu záporného klade se zpravidla akkusativ, na př. U nás nemněli *robotu* St (80letý stařec). Nemněli *prácu* doma (týž). Nedal jim *pokoj* (týž). Nedal si napsat *žádnou obligaci* (týž). Nemněl ke mně *moc* St (72letá stařena). Nemněl k němu *právo* Š (74letá stařena). Nemnělo to *žádnou hlavu* Š (73letý stařec). Nemněli sme *pokoj* St (83letá stařena). Jak živa sem neslyšela *takovej cupot* (táž). Nemá *žádný penize* St (72letá stařena). Nedostal sem ani *štvrtku* kořalky P (65letý stařec). Ani *chlup* nemněli na poli Sv (79letý stařec). Kůň nemněl *dolní pysk* Sv (týž). Nezabou *tě* nohy? P.

Genitivu záporného užívají zřídka. Slyšel jsem vůbec jen tyto příklady: Nedal ešče *pokoja* St. Psi už nemněli *času* St. Je tady pětašedesát čísel, co nemaji *ničeho* P. Po smrti nemněl *pokoje* Š. *Ničeho* sem

neviděl Š. *Slova* ze mně dostat nemohla Š. *Žádný hlavy* sem neviděl Š (je řeč jen o jedné osobě). Nebylo *pídě* světa vidět C. Dneska nemám *chuti* P, St, Š.

2. Genitiv partitivný. Kromě genitivu *chleba* užívá se také genitivu *hnoja* nebo *hnoje* ve smyslu partitivném místo nominativu neb akkusativu, na př.: Vozí se *hnoja* (nebo *hnoje)* na pole Š.

3. Genitiv času: *Zimního času* uďál sem si ze snihu boudu Š. *Tehdejší doby* fšeci učiteli chodili hrát Š. Tam zabili *nočního času* četníka Š. Bylo *půlnoci* (všude).

4. Genitiv předmětný při slovesech:

a) požehnat: Pámbu rač *práce* požehnat! (všude);

b) *posílat*: Já porád *hromů* do nich posílal Š; (genitiv: *hromů* závisí vlastně na akkusativu: *sta,* který je zamlčen);

c) *prosit*: Prosím *ich* (všude); genitiv *ich* při slovese *prositi* říkají lidé jen, když onikají, jinak kladou vždy akkusativ, na př.: Prosila sem *ju* Š. Prosil sem *starostu* Š. Prosila sem panímámu *Leopoldovou* St.

2. Dativ.

1. Jestliže při slovesech: *jíti*, *přijíti, běžeti, přiběhnouti*, *poslati* cíl činnosti vyjadřuje se příjmením, klade se zpravidla dativ bez předložky *k*, na př.: Musíš jít *Strakom* pro mlíko C. Pudu *Krčom* Š. Běž *Leopoldom* pro sůl! Š. Pudeme spolu *Cempírkom* Š. Poslala jsem ju *Musilom* pro mlíko St. Poslala sem holku *panímámně Leopoldový* pro chleba St. Šla sem pro chleba *Kučírkovi* Sv. Přišla sem *Kučírkovi* Sv.

Řidšeji klade se dativ bez předložky *k*, je-li cílem podstatné jméno druhové, číslovka nebo náměstka, na př.: Šel hned *katovi* St. Vona šla *knězovi* se poradit Š. Zanesla sem chlapca do Polničky *doktorovi* St. Jeden *druhýmu* chodí Sv. Matka přiběhla *děfčeti* Sv. Pudete *tetce* do Setňova Š (t. j. k tetce). Di *kovářovi!* Sv.

2. Dativ bez předložky *k* klade se též při slovese *převorávat*: Budu převorávat *bramborám* Š.

3. Zvláštní rčení: *Brambůrkám* zem navlhla Š.

3. Akkusativ.

1. Akkusativ mn. čísla podstatných jmen vzorů *holub* a *muž* nahrazuje se nominativem mn. č., na př.: Ten napálil *židi* S. Lidi fackovali ty *zločinci* Š.

2. Akkusativ místa: Svatej Salvátor je *stranu* Kláštera St. *Konec* lesa bыla chaloupka St.

Tyto akkusativy nabyly významu předložek.

3. Akkusativ času: *Noční dobu* chodil vokolo lesa St.

4. Akkusativ předmětný:

a) při slovese *jíti:* Přišlo mu jít do lesa *vopchůsku* (t. j. obchůzku) Š.

b) při slovese *věděti*: Dyby věděli *tu mou bolest!* P.

5. Akkusativ je pravidlem při neosobných výrazech, na př.: Vono *je* bьlo hamba Sv. *Ty děti* bude smutno Š. Bude *maminku* teskno Š. Dite s něma, bude *je* veselejc Š. Bylo *nás* smutno Š. Bylo *nás* veselo Š.

6. Akkusativ samostatný. V případech, kde spisovný jazyk užívá instrumentálu s předložkou *s*, klade se zhusta akkusativ bez předložky, na př.: Bratr viděl Haleksu stát u stešky *ruce svázaný* Š. Haleksa tam stál *ruce svázaný* Š. Vycházel pes černej, *červený voči* Sv. Fták se mně postavil *hubu votevřenou* Š. Uvidí myslifca, *flintu a levou kapcu vyhrnutou* Sv.

Jiný případ samostatného akkusativu: Vyběhlo říbě z Beranovýho dvora, *podobu* koňa Sv.

7. Akkusativ se klade za genitiv při slovesech:

a) složených s předložkou *na*, na př.: Nasel jatelinu P. To se naseje semeno zelný Š. Tu (totiž: hlavaticu) nasází Š. Ty křásty se natrhaji Š. A potom navorá záhony Š. Nanosili je (t. klady) domu Š. Navázali si kameny Sv. Nakátěl velký stromy P. Nalila kalnou vodu do flašky St.

Výjimku jsem slyšel jednu: Nakoupil si *vařeniho* Š.

b) Dobejvat: Už žádnej pařez nedobejvala St. Dobejvali tam zlatou rudu Š. — Ale také se klade genitiv: Dobejvali tam kamena Š.

c) Dojíždět: Dojížděl starej dvûr St.

d) Nechat: Nechala ju (t. čepicu) tam ležet St. Nechal je St. Ty psi tu kůžu nechali St. Nechala tam jednu na noc St. Ten nůž nechal u ní St. Nechal tam peníze St. Nenechal ju (t. knížku) synovi Š.

Genitiv slyšel jsem v těchto případech: Museli sme brambor nechat St. Zanechali toho St. Von povidá, aby fšeho nechala St.

e) Potřebovat: Potřebuju košilu Š. Potřeboval štvrtku vola St. Ta saň potřebuje každej den jednu vosobu St.

f) Pozbyt: To meno už nepozbyde St. Jen dybych nebьl pozbyl husle a huzlíček! St.

g) Prosit: Prosila sem ju Š. — Ale: prosím *ich* (když lidé onikají).

h) Užívat: Mohli užívat les Š.

ch) Žádat: Žádal starostu Š.

k) Podošahnout (t. j. dosáhnouti): *Podošach* to Š.

8. Akkusativ klade se za dativ při slovesech *učit, učit se, naučit se*, na př.: Učil sem se hudbu Š. Učil sem se řemeslo kolárský St. Naučil sem se egzecírku P.

9. Akkusativ klade se za instrumentál:

a) při slovese *zapovrhnout*: Zapovrhli ho C.

b) Místo předložkového instrumentálu mn. čísla přídavného jména přisvojovacího, na př.: za Benešovy, říkají na Cikhaji a ve Stržanově také akkusativ mn. čísla rodu středního, na př.: Děda pase *za Strakova* (třeba si doplniti slovo: *humna)* C. Matulka je *za Vosrbaurova* St. — Ale také se říká v těchto vesnicích: za Strakovy, za Vosrbaurovy.

10. Ve Škrdlovicích pravil jeden stařec: Byli sme až *na Čumplova* (doplň: *pola*).[1] Ale ostatní lidé říkali: Byl (byla) sem na *Čumplovejch.*

11. Akkusativ bez předložky říkají někdy lidé místo akkusativu s předložkou *na* ve slovech: *kouknout se*, *podívat se*, na př. ve Stržanově jeden mladík, otočiv pilu okolo ruky, pravil ke mně: »Kouknou se *ji!*« (místo: *na ni;* tento mladík naučil se v cizině užívati koncovek přehlasovaných); ve Škrdlovicích pravila ke mně jedna stařenka, ukazujíc na svého vnuka neposedu: »Podívaji se *ho!*«

4. Lokál.

Lokál jmen místních klade se dosti často bez předložky *v*, na př.: Von bыl ten istej *Přibyslavi* St. Byla sem *Přibyslavi* P. Nevím, co *Přibyslavi* vyved Š. Viděl jsem jednoho mynáře *Přibyslavi* Š. Byl sem *Přibyslavi* Š. Byla sem *Přibyslavě* Š. Byl sem tenkrát *Škrdlovicích* Sv. Tady *Škrdlovicích* ňákej Zezula mněl černokněskou knížku Š. Naší mladý[2]) dědoušek mněl grunt *Vlachovicích* Š.

Řidšeji je slyšeti bezpředložkový lokál jiných podstatných jmen, na příklad: Já sem byl vodvedenej *sedumaštyrycátým roku* P. Bylo to *vosumaštyrycátým roce* Sv. Byl sem *maštali* St. Byla sem *chlívě* St.

Ve větě: »Hraběnka dala ty lipy *vnitřku* vyčistit« St — možno lokál *vnitřku* pokládati za příslovce jako lokál *venku.*

Ale ve všech těchto případech klade se častěji lokál s předložkou *v*: f Přibyslavi, f Škrdlovicích nebo ve Škrdlovicích, v maštali, f chlívě, f šestasedumdesátým roce atd.

5. Instrumentál.

Proti spisovnému jazyku je instrumentál opatřen předložkou *s*:

a) Větším dílem instrumentál prostředku a nástroje, na příklad: Praščil prajskýho hulána *s tou sklenicí* St. Ťal *s ním* (totiž: prutem) do vody St. Skazí se *s něma* (t. mašinama) vobilí St. *S tým popelem* musí potrousit cestu St. Udávila se *s tvarohem* St. *S tou vodou* sem si je (totiž ruce) umyl St. *S tou sekerkou* musíte udělat kolo St. Sáh do mise *ze žlicou* St. *S tým vytím* nás vyrušil Š. To se musí *z hrabjama* uhrabat Š. Zašplíchala sem se *s krví* Š. Votíral *s tým* kliky Š. *S týmle penízem* koupíš fšecko Š. *S tým* dělaji větrníky Sv. Ucuchal sem se *s kravama* Sv. Tlouk sem ho *s pytlem* Sv. *S tým bolavým prstem* musel psat C.

Instrumentál prostředku a nástroje bez předložky *s* jsem slyšel v těchto případech: Uďál *tou křídou* kolo P. Teťka *pluhama* nevoraji St. Vorá *kravou;* voral sem *kravama* Sv. *Tým rahýnkem* ďál díry St. Ťal *tým prutem* do vody St. *Tým* točil Sv. *Tejma mochorůfkama* nehojed taky se hojí Š. *Tým* to rozežene Š. Museli pracovat *dobytkem a koňma* Š. To fšecko se ďálo *robotama* Š.

---

[1]) Název vršku u Škrdlovic.

[2]) T. j. dědoušek naší mladé hospodyně.

b) Při slovesech:

α) *hnout*: Voni *s ním* nemohli hnout St;

β) *chlubit*: Chlubil se *s tým* v hospodě St

γ) *uhodit*: *Š člověkem* uhodilo C;

δ) *zatřást:* Zatřás sem *s ním* Sv.

c) Při přídavných jménech:

α) *spokojenej*: Nejni *s tým* spokojenej Š;

β) *vinen*: Ten sedlák je ze *fšechným* vinen S.

2. Proti spisovnému jazyku kladou lidé instrumentál *společnosti* někdy *bez* předložky *s*. Slyšel jsem tyto příklady: Můj otec pásíval voli *pohunkama* Sv. Sloužil *bratrem* na vojně Š. Jel na pole *hochem* Š. Zároveň *tou vestou* mněl špenzl Š. Ouvařlivej hrách se uvaří zároveň *bramborama* Š. Šel *dobytkem* na pole Š. Šel sem *mamou* Sv.

3. Instrumentál doplňkový: Pot Škrdlovicama bъl hroznej rymník, teď je to *loukama* Š. Ďál sem v Brně *tovaryšem* Š. Mněli ho *mrtvolou* St.

4. Instrumentálem označuje se též určení místa na otázku: *kde?* na př.: *Vejvozem* ešče byl sních St. Ty lipy *prostřetkem* vyhynuly St.

Jiné instrumentály místa: Chodí *jarmakama* po světě Š. Šel sem *prostřetkem* cestou Sv.

5. Instrumentál způsobu: *a*) bez předložky: Musel jít *suchou hubou* dom St. Řezník a krejčí šli *vandrem* Š. — *b)* S předložkou *s*: *S násilím* je musel vzít Š.

6. Spodoba (attrakce) pádův.

Jestliže na nepřímém pádě některého podstatného jména měl by záviseti genitiv, klade se zpravidla místo genitivu ten pád, ve kterém je příslušné podstatné jméno, na př.: Hastrman chtěl Kršku utopit na žlice *vodě* Š (místo: na lžičce vody). Sedlák dyš seje, má se hubou vobrátit proti vejchodu *slunci* Š (místo: proti vejchodu slunce). Ke konci *srpnu* se sečou vofse Š (místo: ke konci srpna). F polou *Podláně* uďáli příkopu Š (místo: f polou Podlána). Přišli na polou *cestu* Š. Na polou *cestě* stála borovička Š. Šel sem prostřetkem *cestou* Sv.

Vždy se říká: jel nebo voral a t. d. s párem *koňma*, s párem *volma*, z dvouma (třema, štyrma) párama *koňma* nebo *volma*, z dvouma (třema, štyrma) párma *koňma* nebo *volma*, na př.: Vidívali nebožčíka Ulricha jezdit s párem *vohnivejma koňma* St (nebo: s párem *z* vohnivejma koňma).

Místo: *s párem koňma, s párem volma* říká se také: *s párma* koňma, *s párma* volma St.

7. Přesmyk pádův.

Musím bejt žif *z ruky prací* (= z prací ruky). Sme živi *z rukouch práce* P. Živil se *z holejch rukouch* práce Š.

8. Přesmyk a spodoba pádův.

Každej utíká z lesa *vo dušu stracení* Š (vlastně: vo stracení duše t. j. jako by šlo o život). *K mašinám topení* je to dobrý P (vlastně: k topení mašin). Vejdu (t. j. vyjdu) *přet sluncem vejchodem* P. Tak málo (t. j. zřídka) je pěkně po *senách dělání* Š.

V. Přídavné jméno.

Na Cikhaji 82letý stařec (r. 1900) vyslovil dvě věty, ve kterých přídavné jméno zastupuje příslovce, totiž: Je tam *hrozná* dobrá voda (místo: *hrozně* dobrá voda). K tomu gruntu je *hrozná* pěkná louka (místo: *hrozně* pěkná louka). — Ve Škrdlovicích pravil jeden stařec: Von je hodnej *náramnej* člověk (místo: náramně hodnej).

VI. Náměstky.

1. Osobní.

1. Před podmět, vyjádřený podstatným jménem, klade se velmi často nadbytkem náměstka 3. osoby, na př.: A von mu na to votpovídá ten vandrovní St. Vona chtěla ta matka, aby šel do setnice St. Vono na něj přišlo spaní St. A vona k němu přišla ženská St. A voni se spustily varhany St. Voni byly plný vokna světel St. — Von mně ten syn povidá P. Voni tam skákaly světýlka P. Voni neščípou muchy P. — Von se z ní (t. slámy) udřál voheň Š. Voni dřív bejvaly kamna Š. — Vona to byla borovička Sv. — Tak jich bylo sedum tejch čarodenic St.

Někdy se taková nadbytečná náměstka s podmětem věty neshoduje, na př.: Vono u tý vápenice sou takový trávníky P. Vono je kolem zeď St. Vono často lidi viděli neco Š.

I v bezpodmětných větách klade se někdy nadbytkem náměstka *vono*, na př.: Vono se topilo z venku Š. Vono se prášilo Š.

2. I před předmět klade se často nadbytkem náměstka osobní, na př.: Musel ji vykopat tu ceru hrobař St. Dyž ju votstrčila tu zástrku, šla na hráz St. Pozvali nás do mněsta fšecko vojsko P. Já sem ho sám slyšel hejkala Š. Ať ju čert mrchu veme Š. Vot potkof se jim jiskřilo koňům P.

2. Přivlastňovací.

Místo náměstky *svůj* a t. d. slyšel jsem dvakrát náměstku *můj* a t. d. Mněl sem u sebe holku po *mý* ceři P. Tu (t. fajfku) musím vzít *mýmu* prachdědovi na vokášku Š.

3. Vztažné.

Rozdíl mezi *co* a *kerej* byl vysvětlen ve tvarosloví.

Náměstka vztažná *co* zastupuje také:

1. Předložkový pád náměstky vztažné, na př.: Dříví bylo fšecko na tem místě, *co* (= na kterém) chtěl tu kaplu stavět St.

2. Vztažné příslovce *kde* nebo *kam*, na př.: Tady bejval most, *co* (= gde) je ta cesta k Vysokýmu St. F tom lesejčku, *co* (= gde) byl ten vobrázek, vidím stát člověka Sv. Přišli naproti tomu místu, *co* (= gde) sem byl na čekání Š. Teď jeli tam, *co* (= kam) je poslal na to místo St. Přídem na druhou stranu, *co* (kam) von myslil Š. To nejni tam, *co* (= kam) sem vás poslal St.

3. Vztažné příslovce *kdy* nebo spojku *když*, na př.: F tem časi, *co* (= kdy, když) sem nemněl ešče opšíd, sloužil sem ve Vysokým P.

4. Přirovnávací příslovce *jako*: Tak byl širokej *co* k tý lavici Š.

VII. **Sloveso.**

1. Infinitiv.

1. Infinitiv zastupuje někdy větu podmětnou nebo předmětnou, která se uvádí spojkou *aby*, na př.: Ten kamen nepatří bejt venku St (= nepatří se, aby ten kamen byl venku). Mněla na pilno utíkat dom Sv (= mněla na pilno, aby utíkala dom).

2. Infinitiv označuje také účel; v tomto případě zastupuje infinitiv větu účelnou nebo podstatné jméno s předložkou *na* nebo *k*, na př.: Co máte jest? Š. Nicem (t. j. nic sem) jest nedostal St. Tohle budou mnět potpalovat St (= na podpalování). Ta jama byla přichystaná ty vlky chytat St (= na chytání vlkův). Obrlajtnant nás vzal trhat most St (= abychom trhali most). Zanes ho (t. servít) svý ženě zhandlovat Š (= aby ho zhandlovala). Dvořák řek, aby ho dal do jinýho levíru dělat Š (= na práci).

3. Infinitiv při neosobném slovese: *přijde (přide, přide)*, *přišlo* vyjadřuje *nutnost*, na př.: Přišlo jim (t. tatínkovi) dávat do peci P (= tatínek musil a t. d.) Přišlo na nás mašírovat do Vídně P. Tam přišlo vokolo tý zdi jít St (= tam bylo potřeba a t. d.). Mně přišlo jít na vartu Š. Přišlo na něj stát vartu Š.

4. Infinitiv klade se též při osobných tvarech slovesa *přijíti*; tato vazba zastupuje trpný rod sloves, na př.: Přišli vobá dvá sedět Š (= byli zavřeni). Přišel na vosumnást roků sedět Š. Ty hutě přišly zrušit St. Tam přijde lidu zničit! Š (t. j. tam bude mnoho lidí zničeno!).

5. Infinitiv samostatný (absolutní): Každej se divil, co se stalo: *utít* kus trávy a šavla *se rospadnout* na kousky Š. *Nebejt* křenu, ani kost by ze mně nebyla Š.

6. Dativ s infinitivem: Teťka je kunšt *živu bejt* St.

7. Akkusativ s infinitivem. Kromě akkusativu s infinitivem po slovesech *viděti* a *slyšeti*, kterého se užívá také ve spisovném jazyku, slyšel jsem akkusativ s infinitivem také po slovese *poznati*: Švec poznal mynářa napřed jít Sv (79letý stařec r. 1900).

2. Spodoba tvarů slovesných.

Místo infinitivu, závislého na imperativě, slyšel jsem jednou imperativ: Tule si poď sedni! P (= tule si poď sednout!)

VIII. Výpustka (ellipse).

Ženský mněly zlatý čepce vysoký — padesát zlatejch jenom za portu na ten čepec P. Pozdrželi sme se trošku domu P (totiž: na cestě, cestou domu). Vůl zařval a sem tadyle na ten lesejček a dom Š.

IX. Změna vazby (anakoluth).

1. Můj dědoušek handloval ve fšem: tříslo, přízu, voves, špice P. — 2. Povidá, voči abych zamřela a za chvilku je vodevřít P. — 3. Tak teďkej milou nevěstu — vystrojili jí pohřeb St. — 4. Tak teďkej matka — musel ji vykopat, tu ceru, hrobař St. — 5. Z mněsta Žďára nákej zedník Zábrš — toho zavolali a zavázali mu voči St. — 6. Tenle Krška starosta — toho chtěl hastrman utopit na žlice vodě Š. — 7. A ešče za to dostal — byl přijatej za hajnýho Š.

X. Způsob mluvy.

Dosti často je slyšeti lidi, ani mluví zpěvavým hlasem. Protahují totiž poslední slabiku posledního slova ve větě (anebo poslední slovo věty, je-li jednoslabičné) a vyslovují tuto slabiku (anebo toto slovo) hlasem zvýšeným. Ve Škrdlovicích na př. vyslovila jedna žena otázku: »Kam ženeš?« tak, že ve slově »*ženeš*« protáhla druhou slabiku *eš* a vyslovila ji hlasem vyšším nežli slovo *kam* a první slabiku *že*. — Na Cikhaji vyslovil jeden stařec větu: »To už je let!« tím způsobem, že v posledním slově *let* protáhl samohlásku *e* a pronesl ji hlasem vyšším nežli slova: *to, už, je.*

Někdy rozkládají lidé samohlásku posledního jednoslabičného slova věty anebo poslední slabiky posledního slova věty ve dvě stejné samohlásky, protahují první samohlásku, ale zvýšeným hlasem vyslovují druhou samohlásku, na př.: Přestá-*aň!* Co tam dělát*é-e?*

Někdy pronášejí lidé zpěvavým hlasem i některé slovo uprostřed věty, na př.: To mó-*oc* se utiší Sv.

Zpěvavým hlasem mluví lidé nejvíce v rozmluvách, řidšeji, když něco vypravují; mluví tak:

1. V otázkách, na př.: Kam utík*áš?* Š (ve slabice *áš* vyslovuje se *á* táhlejším hlasem než obyčejné *á*). Gdes to vz*ál?* Š. Co to j*é?* Š. Kam pud*é?* Š. Dete vyžín*át?* Š. Musíte tam dělat takovej šram*ót?* St.

2. V odpovědech, které se pronášejí s větším citem, důrazem nebo pohnutím mysli než obyčejně, na př.: Kam žen*éš?* Dom*ú*, dom*ú* Š. Gdo to povidal? Já neví-*im!* Š.

3. Ve větách rozkazovacích, které se pronášejí s větším důrazem než obyčejně, na př.: Přestá-*aň*! P. Pojte t*ám*! Š. Přite sem, tetk*á*! Sv.

4. Ve větách zvolacích, které se pronášejí se zvláštním pohnutím mysli, na př.: Pomáhej (nebo: pomahej) Pámb*ú*! Jen počkejt*é*! Š. Nebojte s*é*! To nejni strašidl*ó*! Pojt*é*! Sv. S Pánem *Bohém!* (všude).

5. I ve větách oznamovacích, když se pronášejí se zvláštním důrazem nebo pohnutím mysli, na př.: To mó-*oc* se utiší Sv. Pudem se tam podívá*t* C. Pudem se podívat do Strčanov*á* C. Tam je zem jako *štél* C.

Ale tento zpěvavý způsob mluvy je slyšeti řidšeji než na Polensku a Přibyslavsku a lidé, když mluví zpěvavým hlasem, nemluví hlasem tak táhlým a zvýšeným jako na Polensku a Přibyslavsku.

B. Souvětí.

I. **Souvětí souřadné.**

1. Souvětí souřadné místo souvětí podřadného.

a) Přinesu je domu, budou se mně smát St (t. j. jestliže je přinesu domu a t. d.).

b) Teď sme přišli — tady řikaji »Na Kučkách« St (t. j. teď sme přišli »Na Kučky«, jak tady řikaji).

c) Přišel pod nějakou »Skalku« se tam řiká St (t. j. přišel pod nějakou »Skalku«, jak se tam řiká).

2. Střídání časův.

a) Já honem *stal* a *vyskočím* s příkopy a *běžím* s flintou na něj Š. — *b*) *Slyší* šplachot na vodě, *vohledne* se tam a *viděla* krásný děťátko na vodě Š. — *c*) V nekolika minutech *vytáhne*, *nebylo* nic Š.

3. Hysteron proteron.

Tak šla jedna sluška z Vídně a vyhrála tisíc zlatejch St.

II. **Souvětí podřadné.**

1. Věty předmětné.

1. Před větu předmětnou, která je uvedena spojkou *aby,* klade se někdy nadbytkem spojka *že,* na př.: Voni pytel toralů přinesli, že aby jim dal kůžu St.

2. Nepřímé věty tázací uvádějí se (kromě náměstek a částic tázacích) spojkou *esi, jesi, esli, jesli* místo částic *zdaž*, *zdali,* obvyklých ve spisovném jazyku, na př.: Ptal se ho, *esi* je duch dobrej nebo zlej Š. A šli k tomu švagrovi, *jesli* zabíjel prase Š.

2. Výpustka.

1. Ve větě hlavní často se zamlčuje sloveso výrokové; mluvící osoba ponechává posluchači, aby si je sám domyslil. Příklady: Tak mynář, že bude (totiž: za kmotra) St. A rychtář, že vo nich (t. synech) neví St.

Tatínek, že nevěděl, co si má počít St. Von dycky, že ju bude strašit St. Vona teťka, do Žďára že ju musí dovest St. Hejkal, že na krkanoťský hory Š (t. j. chce býti zažehnán).

2. Velmi často se vynechává věta hlavní (nebo řídicí), na př : Gde mohly (t. ženky) dostat jaký dítě nebo zhandlovat — St. Co slíbilas tý ženě, tak pudeš teď se mnou St (doplň: musíš vyplnit a . . .). Teď k ní přišla ta ženka a aby jí přinesla nebo zhandlovala dítě St. Tak k němu šla, aby jí pučil pětku St. Jela do lesa že bude sekat pařeze St. Voni pytel toralů přinesli, že aby jim dal kůžu St. Dívala se, že nemá ty hračky u sebe St (doplň: a viděla, že . . .). Dyž Honza přijel do hradu, tak co bude Honza žádat St (doplň: tak král se ho ptal). Viděl, že sou (t. ty princezny) kref a mlíko; jak by je moh vysvobodit? St (doplň: přemýšlel . . .). Vystrčil hlavu, co chcu P (doplň: a ptal se . . .). Položil sem ho na zem a: »Nevím, co se mu stalo« Š. Poslali drába, aby ho (t. rychtáře) doved, proč nejde g řízení Š (doplň: aby rychtář pověděl, proč . . .). A šli k tomu švagrovi, jesli zabíjel prase Š. Prosila ho, co činí Š (doplň: aby povážil, co činí). A teťka, že tu vodu na ňu vylije Š.

3. Stahování.

Dvě různorodé věty vedlejší stahují se někdy v jednu vedlejší větu tím, že sloveso, společné oběma vedlejším větám, klade se jen jednou, na př.: Dyš ta silná hmla v březnu mněsíci kerej den přijde, za sto dní vot toho dne je istotně bouřka Š (vlastně: Dyš ta silná hmla v březnu mněsíci přijde, za sto dní vot toho dne, kerej přijde, je istotně bouřka).

4. Změny vazby.

1. Člen věty hlavní (nebo řídicí) přesmykuje se do věty vedlejší, na př.: Teď jeli tam, co je poslal *na to místo* St (vlastně: Teď jeli tam na to místo . . .). Šenkýřka jim dávala, co mněla *peníze* St. Co mněl mynář *peníze*, tak každej pes mněl pod hubou polovičku P (vlastně: Každej pes mněl pod hubou polovičku peněz, co mněl mynář).

2. Člen věty vedlejší přesmykuje se do věty hlavní, na př.: F tem klášteře povidalo se, že je velkej poklad St (vlastně: Povidalo se, že f tem klášteře je velkej poklad). Viděla ty hračky, že sou to tý nebošky St (vlastně: Viděla, že ty hračky sou tý nebošky). Jeden bednář světýlka viděl, že skákaji Sv. Poručil škadronu husarů, aby tu byla Š (vlastně: Poručil, aby tu byla škadrona husarů). Na Beranovým kopci na velkej pátek řikali, že je tam umrčí truhla s penězi Š (vlastně: Řikali, že na Beranovým kopci na velkej pátek je umrčí truhla s penězi).

5. Přímá a nepřímá řeč.

1. Vypravování se mění v přímou řeč. Vypravování, jehož podmětem je nějaká třetí osoba, mění se někdy v přímou řeč, která se klade do úst této třetí osobě, na př.: Tu mu to skočilo na záda. Von byl silák.

»ale nemoch sem se toho uchopit, abych to byl schodil« Š. Přišli (t. moji rodiče) k náký Březině lesu. Sotvá že byli asi deset kroků f tý Březině, najednou se strch takovej vítr, »že sme vostali celý strachem vomráčený« Š.

2. Přímá řeč mění se někdy ve vypravování, ve kterém se o podmětě přímé řeči mluví jako o osobě třetí, na př.: »Dyš přidu k vohňu, tady vidím chlapi vedle vohňa ležet... Chcu se schybat pro uhlíček, že si zapálím« a zatím, *jak se chtěl schybat,* už to hořelo f Pařezinách Sv.

3. Nepřímá řeč mění se někdy v přímou, na př.: A teď povidá (t. sluška), dyby ju tak něgdo vyvedyl na kus, aby »na mně něgdo nevystoup a mně je (t. peníze) nezebral« St. — Von povidal, že ho vopklopila hrůza, »vlasy mně stouply na hlavě a já sem utíkal pryč« Š. — A von prej že ne, »já sem šel zrovna do tý chalupy« Š. — Otec povidá, že prej »tadyle Francek může jít s váma« Š.

C. Příslovce.

1. Příslovce místa: *nede, negde, něde, něgde, nide, nigde* ve všech vesnicích mnoho lidí — zvláště starších — říká místo příslovcí: *někam, nikam,* na př.: Nepudu *nide* St. *Nede* sem to položil St. Uš sme nešli *nide* St. Nechoď *nide*! P. Nemohla dojít *nide* na nocleh St. Tatínek *něde* šel St. Člověk netrefí *nigde* Sv. Šel *nede* Sv. *Negde* utekli Sv. Kam de*té*? *Něde* tak na besedu Š. Šel *něde* C.

2. Příslovce *jak* klade se po komparativu a po přídavných jménech *inej, inší* místo spisovného *než,* na př.: Vy ste vinější *jak* já Sv. To byly inší časy *jak* teď P. Teď nastalo mezi knězama inší modlení, *jak* bylo dřív Sv. Cempírek je mlačí *jak* já Š.

3. Příslovce *jako* má kromě významu přirovnávacího ještě tyto významy:

a) = *tak říkaje, jakoby,* na př.: Je *jako* pádolík mezi tým Š;

b) = *prý,* na př.: Důchodní řikal, že ji ve snách *jako* viděl St. Mněl pro to pronásledování, že mu to uďál *jako* sám St;

c) = *totiž, to jest,* na př.: Tahle cera, *jako* má, to viděla taky C. Šel dom, ležet *jako* C. Tadyle Franta — *jako* syn — může jít s váma Š. Von tam bejval *jako* na noc Š.

4. Příslovce *jen, jenom* klade se po záporném slovese ve smyslu spisovného příslovce *než,* na př.: F seknici neležely *jen* děti St. Neber si žádnýho koňa *jen* támle toho bílýho St. Švališerom nic nezbejvalo, *jenom* že museli jet spátky St. Já sem nešla *jen* k ní pro bochník Š. Vona nevotpovídala, *jenom* tak: Co slíbí, nesplní, velkej řích Š.

5. Příslovce *honem* má kromě významu: *rychle* také význam: *bezmála, téměř, skoro,* na př.: Šel až *honem* doprostřed lesa Sv. A ani *honem* pro sebe by si nebыl moh nechat St.

6. Příslovce *pádem* znamená: *náhle, znenadání,* na př.: Bárta *pádem* na něj vytáh nůž Š.

7. Příslovce *těškem* (t. j. těžkem) znamená: *sotva*, na př.: Dneska uš *těškem* přídou St.

8. Příslovce *ležmem* Š znamená: pořád, ustavičně.

D. Předložky.

1. Předložka *k* s podstatným jménem *hrůza* klade se velmi často místo přídavného jména výrokového *hrozný*: To je *g hrůzi,* to bylo *g hrůzi.* I nejstarší lidé tak mluví.

2. Předložka *mimo* pojí se s genitivem, na př.: Šel *mimo falářovy vůle* na krchof St.

3. Rčení s předložkou *na*: *Na* Čechách Š (vedle toho: *v* Čechách); sou *na* holý ruce živi P; šel sem *na* kus dálejc; šel sem *na* kousek dálejc; vodešel *na* kus, *na* kousek; zabe tě to *na* nožičky Sv.

4. Předložky *naprostřed, prostřed* pojí se s lokálem, na př.: *Naprostřed silnici* ležel kůň P. Vostává *naprostřed mněstě* Š. *Prostřed vopci* je rybník. — Ale předložka *prostřed* pojí se také s genitivem, na př.: Vono je to *prostřed* polí Š.

5. Rčení s předložkou *po*: Chodí *po* hůlce (t. j o hůlce) Š, Sv. Chodí *po pořítkou* (t. j. pořídkou; tak se říká všude o chudých příslušnících obce, kteří chodí na stravu dům od domu).

6. Předložka *pod* klade se vždy, když se označuje výměra pozemku, na př.: *Pod* mnoho set jiter toho bylo Š. Mám tam *pot* šest mír lesejka Š.

7. Rčení s předložkou *vo* (t. j. *o*): Děláme *vo* zelí Š (t. j. kroužíme zelí). Děláme *vo* senách Š (t. j. sušíme a svážíme seno). Chodili sme do lesa *vo* polífce St (t. j. nejedli sme nic než polévku). Hoch bude *vo* tý kávě až do poledne Š (t. j. když se ráno napije kávy, pak už nic nejí až do oběda).

E. Spojky.

I. Spojky souřaďovací.

1. Spojka *a* se vynechává mezi jmény dvou světců, jichž památka připadá na týž den, na př.: v neděli bude Filipa Jakuba; zejtra bude Petra Pavla; bylo to přet Filipem Jakubem; bylo to přet svatým Petrem Pavlem; bylo to na Filipa Jakuba; bylo to na svatýho Petra Pavla; stromy kvetou po Filipě Jakubě; bylo to uš po svatým Petře Pavle; a podobně.

2. Spojka *ale* klade se zřídka na prvé místo ve větě; častěji se klade na druhé, třetí, ba čtvrté místo ve větě, na př.: Teď *ale* falář příde Sv. Já sem *ale* ho začal tlouct Š. Potom přideme *ale* k lesu Sv. Kněz mu to *ale* vymlouval Sv.

Spojka *ale* nabyla také významu příslovce *asi,* na př.: Bylo mně *ale* třicet let Š. — Příslovce *asi* je slyšeti velmi zřídka.

3. Spojka *či, čili* v rozlučovacích otázkách přímých i nepřímých nahrazuje se vždy spojkou *nebo*, na př.: Ptal se ho, esi by ho tam nechal *nebo* ne St.

Místo spojky *či* na začátku přímé otázky říká se: *co pak*, *cák*, na př.: »V Mněsci ten voheň uďál velkou škodu.« — »Jakej voheň?« — »No f sobotu co tam byl. *Cák* ste vo tem neslyšeli?« Š.

II. Spojky podřaďovací.

1. Spojkou *aby* uvádějí se také věty podmínkové, na př.: *Aby* nebyli vykříkli, tak by se jim nebьlo nic stalo Š.

2. Spojka *dyž* klade se často doprostřed věty, třeba na čtvrté, páté i šesté místo, na př.: První noc *dyš* tam přišla, tak nebьlo nic St. Vot toho lesa *dyš* přišli k tomu potoku, tak se rychtář zastavil Š. Šak ale fořt a mládenec *dyš* to viděli, tak byli přestrašený P.

3. Spojkou *jak* uvádějí se nejen věty přirovnávací a časové, nýbrž také:

a) Věty přívlastkové, na př.: Rozďála prostěradlo, *jak* mněli na posteli St (jak = jaký).

b) Příslovečné věty místní, na př.: Přijeli tule, *jak* je ten kamen St. Přišel, *jak* je ta studňa na pastvišči Š (jak = kde).

c) Příslovečné věty důvodové na př.: Přišli sme do jedný dědiny švápský, *jak* Uhři řikaji »Švábi« Němcom St (jak = protože).

d) Příslovečné věty podmínkové, na př.: *Jak* mně nedáš slepicu a servít, tak tě dám rosekat Š (jak = jestliže).

Oddíl osmý.

Seznam zvláštních slov.[1])

A.

Ádjunk, gen. -*a* St adjunkt
álija, gen. -*e* St stromořadí

B.

Babouk, a St pavouk
babučina, *y* St pavučina
bašovka, *y* Š druh brambor, který zavedl nějaký *Baše,* obchodník ve Žďáře

[1]) Do tohoto seznamu pojata jsou i taková slova, která se vyskytují 1. v některém kraji českém, jestliže mají *a*) odchylný význam, *b)* nějakou zajímavou zvláštnost jazykovou (buď hláskoslovnou nebo kmenoslovnou); 2. v některém kraji nebo místě moravském nebo slovenském (i když mají týž význam). Neboť někdy je důležito zjistiti: 1. že v různých krajinách může vzniknouti týž úkaz hláskoslovný nebo kmenoslovný, 2. že to neb ono slovo, které je dosud doloženo jen z Moravy nebo Slovenska žije také v Čechách.

Bejkovnica, e C název louky
belek, lka: »to je práznej strom; ten se zakope do zemně, gde je proud, a vyvrtá se v něm díra, aby voda votcházela pryč« (Jakub Fijala ve Světnově); studánka obložená dutým kmenem (v záp. Moravě: *belík)*
Bída: *karelská Bída* je řada chalup mezi Karlovem a Škrdlovici; *škrdlofská Bída* je řada chalup na severním konci Škrdlovic
blaňka, y »je tenkej smrček; to se dělá plot s tým« Š (Cempírek)
na *Blatinách* chalupa ve Stržanově
blivánka, y, velká borůvka
blud: blud ho podešel = zmátl si cestu
na *Bodlákový* C název louky
brabenec, a mravenec
brabisko nebo *brabišče, ete* mraveniště
bramboro P (mn. č. brambory, -rám, -rách) = brambor Š = brambora St, Sv, Š
Bříšč, e žen. = Vříšť, vesnice v okrese novoměstském na Moravě; přídavné jméno: *břískej*
brně, ěte dítě z brněnské porodnice, které si někdo vzal na vychování
brouhat se broditi se sněhem, vodou
Brumlas, a: v Brumlasi St název louky
buřnej bejk = divoký
butr, u Sv = *butra* C = *putr, u* St, Sv, Š nevyvařené máslo
buncák, a P druh knoflíků
bytelnej: 1. bytelná cesta, hruška Š = dobrá; 2. bytelnej kvartýr, nůž St, Š = pořádný; 3. bytelná tráva Š = pěkná; 4. bytelná zdrava = výživná

C.

Cejch, a C název lesa
cejtit: kromě *cítiti* znamená také: *slyšeti,* na př.: necejtila sem, že prší Š
courák, a »to byl kraťounkej kabátek, jakej nosily ženský za starejch časů« P (Pikhartová)

Č.

Čachtat jíti pomalu
čempelo Š želízko u nože
čepák, a St, Š hrnec na smetanu
číst znamená také: *mysliti, domnívati se,* na př.: Čtla sem, že nám jeden dá půl metráka brambor St
čupernej St, *čuprnej* Š čiperný
čut znamená také: *tušiti*: Voni uš čuli, že ten kůň je hastrman Sv

D.

Dářčina okraj rybníka Dářka
Dářko (ze slova: *Ždársko)* rybník, ležící asi 10 minut od Škrdlovic na západ; protéká jím hlavní pramen řeky Sázavy

Darovár, a Š název panského pole a panské louky, »že to bylo jednou darovaný«
dat: von nechtěl jináč *dat* = udělati Š
Dělnišče mn. č., gen. *Dělnišč* = *Dělniska*, gen. *Dělnisk* = *Dělniščata* Sv, Š les u cesty ze Škrdlovic do Světnova
díl: *tým dílem* = proto, na př.: *Tým dílem* se menuje ta hora Žákova Hora C; ten rymík (t. Strž) se tak menuje *tým dílem*, že se jednou strhal St; *tým dílem* utíkal Š
dlouho znamená také: *pozdě*, na př.: Nevěděly sme, jak je dlouho St
dobrotkyň, ě nebo *dobrotkyně* (nom.) Š dobrodinka
dodat si P otráviti se
dokazovat C dováděti, skotačiti (o dětech)
doudlavej Š (o stromě) dutý, na př.: doudlavá lipa
drhačka ženská, která drhne len v pazderně
v *Dubinách* St název pole
duchná: na mou *duchnou!* = na mou duši!
dundelec, lca Š chomáč, na př.: F šátku sem jim poslala *dundelec* peřího

F.

Fedruňk, a i *u* Š, podpora na cestu, která se dává ve mlýnech krajánkům
fujavica, e Š plískanice

G.

Grádl, a Š límec u plášče

H.

Hádka: *Zichova hádka* Sv název rybníka
hajdat Š hádati (o cikánkách)
hájenka Š hájovna
háně̌t P, Sv honiti, na př. dobytek na pastvu
harbula, e bakulovité dřevo
hejkman, a Š hejtman častěji se říká: hejtman)
hemzat se hemžiti se
híva, y jíva
hlas: ten zedník to dal *do hlasu* = rozhlásil to St
hlídat se na někoho Š = dívati se na někoho
hlubáň, ě žen., »je na loukách voda vylitá, kerá málo vottýká« Sv (Jakub Fijala)
hmla, e St, Sv, Š mlha
hnizet: »voves *hnizí*, dyž ho červi podežerou« Š (Cempírková)
honem znamená také: *skoro, téměř*, na př.: Nedostal *honem* nic Š
hory znamená také: *lesy*, na př.: Tu sou náramný *hory* Š
hovnivár, a St hovnivál

hranit hraničiti
hrkem: »vobilí *hrkem* zrá« Š t. j. rychle, kvapně
hroutit kromě *bořiti* znamená také: *káceti*, na př.: *hroutili* les St
huščina, y houština

Ch.

chácholit děcko Š chlácholiti, konejšiti
chlejstat St silně téci, na př.: »Voda mně *chlejstala* s tejch vočí«
chmejtat nohy St přešlapovati
chrt, a, chrtek, a St, Š krtek (ve Sv a P: *krt)*
chrtina, y, Š, St nebo *chrtišče, ete* Š, St krtina
chumela, e chumelice
chvístat St silně plíti
chyba žito udělá *chybu* St = žito bude špatné

J.

Jačet Sv, Š křičeti; »co *jačíš?*« tázala se matka plačícího dítěte
jatelina, y jetel
na *Jestřebí* Sv pole a louky
Jinkovec, ca = *Inkovec* několik chalup o samotě stojících, patřících ku Stržanovu
jitřnosti Sv, Š vnitřnosti

K.

Kadlátka, y Sv, Š švestka (strom); *kadlátko* Sv, Š švestka (plod)
Kancovka, y Sv název louky
kapratit: »voves *kapratí*« Š = je kadeřavý
karelskej přídavné jméno utvořené ode jména *Karlov*
Karlo = Karlov
Kašůvka, y Š les u Karlova
kátět, řidšeji *kátit* káceti
klouzet klouzati (vedle: *klouzet* říká se také: *klouzat)*
Klusač, a Sv název lesa; »*u Klusača*« název pole
kňačet: kalousek *kňačí* Š (Leopold)
kočanina, y Š rozlezlý škrob
kolaj, a: chodí jeden za druhejm po *kolaji* P t. j. po pořádku za sebou
konouška, y »to je henčůfka s plachty; na poli se zarazí do zemi dvě tyčky a do nich na příč se položí rahýnko a na to rahýnko se uváže plachta a do tý plachty se položí děcko« (Trojánková v Polničce)
Kopajiny C název pole
korela, e St cholera
korovlat, a Sv kolovrat
Košíčky P louky

kotrlec vína, gen. *kotrca* Š hrozen
kotrlíček hrozen,[1]) gen. *kotrlíčka* Sv hrozníček
kouřmo, a P mlha
Kovářka, y Sv název louky
koženice mn. č., žen., Š kožené kalhoty
kožinky mn. č., žen., Š kožené kalhoty
krádl, a Š límec u pláště
kraml, a skoba (z něm. Klammer)
kramle mn. č., žen., oškvarky
křidla, e, křidlica, e poklička
křipka, y Sv pták křivka (jinde: *křivka)*
křitek, a St bicykl: učí se jezdit na *křítkovi* St
křižák, a St stříbrný peníz, který platil 5 zl.
křižní cesta Š křižovatka
kříšovačka, y Š křižovatka
krouzedlník, a Š kouzelník
krouzlo Š kouzlo
kruťák, a C hřídel u ždímáka (přístroje na ždímání příze na bělidle)
Kučky, žen.: na *Kučkách* St název pole
Kuchařka Sv název louky; tuto louku dostala nějaká kuchařka, která sloužila v zámku v Klášteře
kulán, a a *kulánek, a* St »to je kulatej kus dřeva, uříznutej ze stroma na polena« (Blažíček); *kulány* se dělají obyčejně z usekaných větví

L.

Láska nebo *láskování* práce v lese, hlavně sázení smrčků, kterou konají lidé zadarmo, aby směli choditi do lesa na roští
láskovat dělati zadarmo práci v lese, hlavně sázeti smrčky; kdo neláskuje, nesmí choditi do lesa na roští
latovák, a[2]) latovní hřebík
láz: na *Lázích* Sv, pod *Lázy* Sv názvy polí
lazír, a holič
lazírovat holiti
leberija, e revoluce
lebírník a P, Š revírník
lefkej Sv lehký
legramace, e C reklamace
legrut, a novobranec
na *Lejtně* St název pole
Lemperky Sv název lesa; mám pole u *Lemperek;* byl sem v *Lemperkách*

---

[1]) Tvar »hrozen« je gen. pl.
[2]) tvrdé *t*.

lenůšek, a stolice, která má lenoch
Leščina, y Sv název lesa
Lísek, a Sv název lesa
luciper, era St bicykl: jezdí na *luciperovi* = na *křítkovi*
luciperák, a St kdo jezdí na kole
lundat se toulati se

M.

Markůvka, y St vrch u Stržanova; také se říká: Markova skala, Marků kopec
márnej špatný, na př.: řepa je *márná*
márně: pozbyla sem voko *márně* t. j. beze vší příčiny
máslo vyvařené máslo
Medřič, e žen., Meziříčí
mlaď, mláď: z *mladě* nebo z *mládě* St z mladu, z mládí, za mladu (ve Š: z *mládí*)
mladictvo Š mládež
močovka Š, *močůvka* St hnojůvka
mochorůvka, y muchomůrka
Molhovka, y Sv název louky
mordiř, a St vrah
mostiny mn. č., žen., cesta z kulatého dříví na mokrém místě položená, hať
mrskut, a mrskání o velikonoci
mysel: mněl na ňu mysel St = myslil na ni

N.

Nabankat [1]) natlachati, namluviti
nabejvat Š: jařica, voves *nabejvá* = roste
námnělnej: vobilí je *námnělný* Sv = pěkně se mele
namněřit naměřiti
napořídko Š, *napořídkovato* Š chodit = choditi na stravu dům od domu (o chudých příslušnících obce)
nastojatě: žito nám rostlo *nastojatě* = když ještě na poli stálo
naupřímky (všude), *naupřímy* Sv, *naupřínky* Sv, Š jít = jíti přímým směrem někam, napřímiti si přes pole a louky
návinnej kyselý
nedjed, a Sv medvěd
neduha, y P neduh
nechval: von byl *nechval* rád P = aspoň rád; *nechval* se chyt voza St = sotva
nepočas, a Sv špatné počasí
neprevit Sv hluk, šramot, na př.: děláte *neprevit* v domně Sv (o rozpustilých, skotačivých dětech)

[1]) tvrdé *n*.

nest: jako kastrol *se* to *nese* St = vypadá to jako kastrol
Netálija, e Italie
nuckat Š nutiti

O.

Ouvařlivej hrách Š hrách, který se brzy uvaří
ouvehla, e Sv úhor
ouvoce, e ovoce

P.

Pádem Š náhle, najednou, na př.: *pádem* na něj vytáh nůž
padlík, a P, Sv dolinka (také: *pádolík* Š)
padna, y C panna
pahrbina, y Sv pahorek
palačky mn. č., žen., Š »třísky vot šindela. co se pořezem zřežou« (Cempírek)
pálenka, y Š palírna (také: *palírňa)*
pařák, a C káď, ve které se paří příze na bělidle
Pařeziny mn. č., žen, Sv, Š název lesa
pastvica, e pasačka
pazderka, y St (také: *pazderňa)* pazderna
pazoury: vzala sem na pazoury St = lekla sem se
pelišče, ete St pelech; našla sem *pelišče* vajec (Blažíčková)
pelunka, y St pelyněk
Perná C název louky
pernica, e St »to je miska s kamena vysekaná; jako kastrol se to nese, ale že je to hlypší a na tem se dává psovi žrat« (Blažíček)
Peryta (z něm. Berghütte): v *Perytě* St název pole
petrol, u Š, *petrolena, y* Sv, Š, *petrolín, u* St, Sv, Š, *petrolina, y* St petrolej
petržela, e St petržel
Pihoviny C název louky
Piňovatka, y Sv název louky
plemenitej: to sou *plemenitý* brambory Š = plodné
plíščenica, e Š plískanice
Ploviny St název lesa
plychejř, a St, Š puchýř
pobočák, a Š (také: *pobočník, pobočnica)* pobočník
podejít: blud ho *podešel* P, St = zmátl si cestu
Podlán, a Š název lesa
podlejší vedlejší
podlikače, i muž., K, St podvlíkačky
Podlouka, y Š název pole
pohroutit P: dal stavení pohroutit = pobořiti
pochládek Sv chládek
polundat se Š potoulati se

pontrubí St podtrubí (v rybníce, ve mlýnské struze)
popýtat se Š poptávati se
porádejk St pořád (také: *pořád, porád)*
poraďovat se Š raditi se
pořídko: musí ho živit *pořídko* Š (t. j. posílati dítě na stravu dům od domu); chodí po *pořídko* P, St, Š (také: chodí *pořídkou*[1]) P, St, Sv, Š, *na pořídkou* P, *po pořídku* P, *po pořídkou* P, St, Sv) chodí na stravu dům od domu (o chudých příslušnících obce); má cizí dítě *na pořídko* Š (posílá je na stravu dům od domu)
pořídkovač, a Š kdo chodí pořídkou
poskopca, poskopečka
posticha tiše
potomejk potom
potvora: hejkal mu skátěl stromy *na potvoru* P = jen na oko, aby si ze člověka tropil šašky (stromy ve skutečnosti nebyly skáceny); uďál mu to *na potvoru* P = naschvál
předloněm St předloni
přejmout: bьl strachem *přejmutej* St
přepýtat se Š přeptávati se
přídrahej: dobytek je přídrahej Š = dobytek platí
přihloupej[2]) St přihlouplý
přijít: přišlo jim dávat do peci Sv = musili
přimalej[2]) trochu malý
příplatnej: dobytek je příplatnej Š = dobytek platí
přiřídkej Š trochu řídký (na př. oves)
přisprostej[2]) trochu sprostý
přístihy: pustili sme se domu na *přístihy* P = přímým směrem přes pole a louky
přístva, y: chodit na přístvu C = choditi do lesa na dříví
přítah, a S přitažlivost
přizelenej[2]) trochu zelený
Prošíkov: šel do *Prošíkova* St = prosil, dal se do prošení
prvejk St prve, dříve

R.

rana: v tý *raně* hejkal bьl pod voknem St = v tom okamžiku
rása St (Blažíček), jinde: *řása,* gen. *e* záře
repeška, y žlutý mravenec
rezatej P, Š rezavý
rezatět P rezavěti
rosjetlit se St rozedníti se
rozhod, a Š: hodiny maji malej *rozhod* = kyvadlo dělá krátké kyvy

---

[1]) Instr. podstatného jména *pořídka,* který nabyl významu příslovce.
[2]) Předpona *při* je krátká.

rozhodní cesta Sv křižovatka
rozhroutit rozbořiti, na př. zeď
rozvejra, y, muž., Š rozpustilý, dovádivý kluk, skoták
roždinečka, y St halouzka, větévka
rožeň, g. *rožňa* Š (vedle toho: *rozen* Š) hrozen (ve Světnově: hrozen)
Rychtářka, y P název lesa, který někdy patřil k rychtě
rymík, a St, Sv (vedle toho: *rymík, a* St) rybník
rymník, a C, St, Sv, Š (vedle toho: *rybník, a* Sv, Š)

Ř.

na *Řebeně* Sv název lesa
řebica, e Sv kobyla (vedle toho: kobyla, e)
pod *Řebínkem* C, Sv název lesa

S.

Samotěhou (příslovce) sme jeli = táhli sme sáně sami, táhli sme samotížky
samotížky, žen., sáně, které lidé táhnou
Sebranec, a Sv skupina chalup u Světnova
sejmout se St, Š vzejmouti se: vlákna se mu *sejmuly* Š = vzňala se, zapálila se
sezdat se P vzdáti se (ve válce)
síkat P iterativum slovesa *sect* (síci)
sjet, a Sv svět (vedle toho častěji: svět)
sjetlo St, Sv světlo (vedle toho častěji: světlo)
skalka, y hromádka kamení na štěrkování silnice
skařoupka, y nebo *skařupina, y* Sv skořápka, skořepina
sklid, a nebo *u* sklízeň
Skříby, žen., Sv vrch a pole u Světnova
skulka, y skulina
slychy: nebylo po něm *slychy vidy* St
smrtholka, y[1]) smrťholka »je panenka ušitá z hadrů fšelijakejch; nosí ju na smrtelnou neděli na jedlice na vršku« (Jan Straka na Cikhaji)
snět, a Sv, Š »uřízl si hodnej *snět* t. j. stromek; »je dřevo (t. skácený strom) celý, neroščípaný« (Cempírek ve Š); »je slabší klada« Sv
snítek, a Sv nebo *snítka, y* Š slabší strom, slabší kláda
soudcí, ího soudce
spačnej C kdo se spáčí
sporota: letos nejni *sporota* Sv = obilí málo sype
sprašuje se padá drobný sníh
srdce: přiložil k tomu srdce Š = uvěřil tomu
stěk, a vztek

[1]) s tvrdým *t!*

stěkat se dováděti, skotačiti
stěkavej hoch = dovádivý, skotačivý
stežník, a stezka
stoličky Š hranice v lese: »Prf byla vobec (t. j. obecní les) až po radostínský *stoličky*« (Cempírek)
strašák, a Š člověk, který se bojí
strboul, a »je ňat, s kerý vopadaly lupínky,« na př.: »To sou *strboule* na bramborách silný!« Sv
strejka, y, muž., Š strýc
střenko, a St (vedle toho: *střemko* Š, *třenko* Sv) střenka
stříbřit se: vězdičky se *stříbřily* Š hvězdy (t. létavice nebo meteory) padající k zemi jasnějším světlem zářily
Stružina, y Š potok u Škrdlovic
Stružník, a Sv název louky (dříve to byl rybník)
Strž, e, žen., rybník mezi Světnovem a Stržanovem
stržník, a Š kdo málo dává, když kupuje; člověk, který při koupi strhuje peníze, šidí
suchánek, a podeschlý smrček
suchár, a St, Sv suchý strom; suchá větev St
suchárek, a Š podeschlý smrček
sušica, e (vedle toho: *souš, a)* suchý strom
světličko, a C (vedle toho: *světýlko)* bludička
svinstvo, a P černý dobytek
svitavej voves Š »dyž svítí, dyž je ho moc práznýho« (Cempírková)
svítit: voves *svítí* Š »dyž je ho moc práznýho«
svůj: přivedli ho ke *svýmu* (doplň: rozumu) = k vědomí, ku paměti (o člověku, který byl ve mdlobách)

Š.

Šarapát, a Š šramot, lomoz
ščakle, ete silná větev
ščakýlek, a slabší větev, odhazek z haluze Š
ščasně říká se i tehdy, kdy nelze mluviti o žádném štěstí, kdy je řeč o nehodě nebo o nešťastném, smutném případě, na př.: Ten hastrman ho *ščasně* utopil Š
ščepná tráva Š — první tráva, která na jaře vyroste, na př.. Ščepnou trávu mráz uhlupí Š (t. j. zničí)
ščestí: »*na to ščestí*« říká se i tehdy, kdy se mluví o nehodě nebo nešťastném, smutném případě, na př.: *Na to ščestí* mně voči votekly a já sem načisto voslep St. *Na to ščestí* ten pohrabáč umřel St. Von bɪl moc hodnej člověk, ale *na to ščestí* za rok umřel K
ščetka lesa Š kousek lesa
ščetník, a Š četník (vedle toho: četník)
Šindelná Š les mezi Škrdlovici a Cikhajem

škaroupka nebo *škarupina, y* P, St, Š (na Cikhaji: *škařoupka*) skořápka
Škrdlák, Škrdlán obyvatel Škrdlovic
škrdlovskej přídavné jméno utvořené ze jména Škrdlovic
šlakovec, vca St bačkora
šmergust, a pomlázka
pod *Šourem* C, Sv les u Cikhaje; pole u Světnova
Štanúbl, a nebo *Štanýbl, a* P název rybníka
štvrtcent, a Š

T.

Taji, tajihle C, Sv někdy místo: tady, tadyhle
Talijánčina, y St Italie
teďka nyní
tehdivá, tehdyvá tehdy
Tenklíčná P název lesa
teprová Sv, *teprvá* teprv
tředlena, y Š ženská, která tře len
třenko, a Sv střenka
tule (vedle toho: *túle)* místo: tuhle

U.

Učitelka, y Sv louka, kterou dostával učitel
uhánět se Sv unaviti se honěním, na př. dobytka na pastvě
uhlídat se Sv unaviti se dlouhým hlídáním
uhlupit Š zničiti, na př.: ščepnou trávu mráz uhlupí
uhroutit se St částečně se sbořiti, na př.: kraj se s ním uhroutil
upomnět St upomenouti
upovážení Š opovážení
utínit se nebo *utínět se* Š skrýti se, na př.: »Dalo se do deščů a já sem se *utínila* pot strom« (jiná stařenka ve Škrdlovicích pravila: »*Utíněla* sem se pot strom, dyš pršelo«)
uvehla, e P, St, Š (také: *ouvehla* Sv) úhor

V.

Vandla, e, vandlička, y Sv vana, vanička
vařeja, e, vařejčka, y St, Š vařečka
vážisko St, Sv, Š dřevo pro váhy u vozu
vejhlídka, y St vyhlídka (v okně)
vejjezd, a St (také: *vejvoz, a*) úvoz
vejraž, e, žen., Š vyražení, zábava, na př.: S tejma hošma je vejraž!
vejřez, a mladé stromky vyřezané v lese
venka St ven

vňuk, a vnuk (říká se i o děvčeti)
vobec, e 1. obecní pozemek Sv, Š, na př.: vystavěl si na *vobci* domek; 2. obecní les, Š, na př.: prf byla vobec aš po radostínský stoličky, teď je to panskej les; 3. = obec C, St, na př.: vobec vyhrála [1]); 4. obecní dům pro chudé P, na př.: zvostává na *vobci*
Vobecnica, e, C název louky
vobratečka, y St, Sv, Š hůlka na obracení ovsa
vodravka, y C druh dýmky
vodzdůla St, Sv
vodzhůra Sv
vochmejtnout se hmátnouti
Vokrajky, ů Š lesíky u Škrdlovic při moravských hranicích
Vokrouhlica, e Sv název louky
vokřín, a P, St, Sv, Š slaměnka na chléb
Vokůrkovská louka St
voloupat Š oloupiti, na př.: zloději voloupali Panenku Mariji
Vosičiny Sv název pole
vostranek, a Sv, Š; *vostraněk, a,* mn. č. *vostraňky* St postranek
Vostrov, a Š název lesa
Vubčina, y nebo *Vůbčina, y* les mezi Stržanovem a Světnovem
Vůbčiny Š pastviny u Škrdlovic
vůbec, e 1. obecní pastviště St, Sv, Š, na př.: dám krávu na *vůbec* Š; huse se pasou na *vůbci* St, Sv; 2. obecní les ve Světnově; 3. někdy: obec, na př.: vod *vůbce* nedostávám nic P; musím platit do *vůbce* C (na Cikhaji má slovo »*vůbec*« význam »*obec*« jen v uvedeném rčení, jinak se říká: *obec* nebo *vobec*)
vůkolno St v okolí
vyhrnout kozu Š vyhnati srnku
vykáchtat se Š hlučně se vysmáti
vynášet: ta jedlička *vynášela* jeden pár krova C = z té jedličky udělali jeden pár krovu
vyrčitej den (ve Světnově a Skrdlovicích také, ale řidšeji: *vyčitej* den) den, kdy lidé mohou choditi do lesa na roští
vyščibrat Sv vyžrat, vyhlodat
vyvářet se St vypařovati se (o bažině, močále a pod.).

Z.

Zahánět Sv připřahati
zahroutit St zabořiti, zasypati, na př. kamením
Zaječka, y Sv, Š název lesa
Zákutiny, žen., Sv název lesa
Zálesko C, P krajina na sever a východ od Cikhaje, oddělená od Cikhaje lesy

[1]) Mladší lidé říkají: *obec,* na př.: Nejsem *obci* na voptíž Š. Naša *obec* je chudá C, Sv.

zalíbka, y St zalíbení
zamřít voči P, Š zavříti oči, zamhouřiti oči
zamykáč, a Š nůž na zavírání
zápař, u C příze naložená v kádi na paření (na bělidle)
zárubní studňa C studna opatřená srubem (na rozdíl od *belka*); »studňa roubená kamenem« Š
zástrka, y St kus dřeva, kterým se zamyká dřevěný zámek přibitý na dveře
záščik, a St záští
záškrk, a Š záškrt (vedle toho: záškrt)
zavedne ve dne
zbuj, a, muž., P vzbouření, povstání
zbuja, e, muž., Š zpurný člověk
zbuník, a Sv, Š (ve Stržanově: *zbujník* a ve Škrdlovicích: *zbuník* i *zbujník*) dovádivý, rozpustilý chlapec
zbuníkovat Sv dováděti (o rozpustilých dětech)
zdobrotit se P udobřiti se, smířiti se
zezerzat nebo *zerzat* St zrezavěti
zerzavej rezavý
Zimolejta, mn. č., nebo *Zimolejty* P, Š pole, louky a les u Polničky a Škrdlovic
Zlatnice, mn. č., C, Sv, Š les mezi Cikhajem a Škrdlovici
zmrsknout si Sv pochutnati si
zplundřit pole Š zkaziti
Zubačka, y C název lesa

Ž.

Žaběna, y Š druh hub
Žákovica, e, řidšeji: *Žákovina, y* Žákova Hora
žampánka, y druh brambor
žanygl, a C bylina žanikl
ždímák, a C přístroj na ždímání příze na bělidle
železec, zca St past na krysy
žížňavej Sv (na Cikhaji: *žíznivej*) řeřavý, žhavý, na př.: *žížňavá* nebo *žíznivá* cihlička
na *Žlebech* Sv pole a louky u Světnova
Žlebina, y C název lesa (ve Sv: *Žlabina*)
žvejchat žvástati, tlachati

Dodatek.

B.

Bahnit se Sv hnisati (o ráně, vředě)
bělica, e Sv drobná bílá slíva (na Moravě: *běličku*)
belina, y, belinka, y Sv, Š bylina, bylinka
bičifšče, ete Š vedle toho také: *bičišče*

boulovatý mračno Š: mračno, mající podobu velké boule (»Na Jakuba bylo moc boulovatejch mračen na nebi; to je istotně moc snihu« Š, Cempírek)
brabenisče, ete Š, vedle toho: *brabišče, ete* mraveniště

Č.

Čumel, g. *čumla,* mn. č. *čumle;* zdrobnělé: *čumílek*, *lka* Sv »tráva, co dobytek na louce, na pastvě, vytrhne a nechá ležet« (Fijala)
na *Čumplova,* na *Čumplovejch* vršek, přes který jde silnice ze Škrdlovic do Stržanova (»šel sem na *Čumplova,* byl sem na *Čumplovejch«)*

D.

Drápelí suché haluze
droužka, y družička

F.

Fángle, gen. *-e* (stř. rod) C, Sv, Š prapor (vedle toho: *fángla, e* St)
fšimožně Š všemožně

G.

Gyjometr, *a* Š geometr

H.

Hašpánek, u Sv drobné kroupky
hrč, *e,* žen., Sv velká boule; hrbol ve dřevě; »to je brambor jako hrč«

Ch.

Chčestí St, vedle toho: *ščestí* štěstí
chčasnej St, vedle toho: *ščasnej* šťastný

J.

Jařičný (stř. rod) strniště po jařici
jeduvatina, *y* Š hadí jed
jimel, gen. *jimla* Sv = *jilem,* gen. *jilma* Š jilm
jitřina jitřní mše vánoční

K.

Káchtat se hlasitě se smáti, chechtati se
kalouž, e, žen., Sv, Š kalužina
kaprati P, Sv, Š kapradí
kaprycí St kapradí
klast znamená také: *mysliti, domnívati se*, na př.: »Já sem kladl, že bude po tem větře pršet« Š (Cempírek)

klenica, e, klen
klícek, a: *klícek* lesa Sv kousek
klubat klovati
kmejtnout se Š kmitnouti se
korobička, y Š, *korovička, y* Sv korouhev
kotrč, a: *kotrč* rozní (gen. mn č.) Š hrozen
kroz Š skrze
krz Sv skrze
kučka, y· »sou tam *kučky* lesa« Sv t. j. lesíky
kulit se Š kouleti se
kupcovka, y Š kupcová

L.

Laštuvka, y P, St, Š, *laštovka* Š (jen od jednoho starce), *laštuvka* Sv, *laščuvka* C vlaštovka
ležmem (příslovce): »ty děti u nás byly *ležmem*« Š t. j. byly u nás pořád, ustavičně
Likištajn St, *Likrštajn* Š, *Liktrštajn* Š = Liechtenstein
louža, e C, P, *louž, e* C, St, Š, *luža, e* St nebo *lúža, e*, *lúž, e* Sv louže

M.

Machota, y Š: »z lenu vostala *machota,* kroupy ho rostloukly« (Cempírek) = padrť
mejhnout se Š mihnouti se
mejtník, a Š nebo *mejto* P míra (dvě mírky), která se dává za mletí z měřice
močár, a močál, bažina, mokré místo na louce nebo na poli
morák, a Š »had morovatej« (Cempírek)
Moravka, y nebo *Moravkyň, ě* Moravanka
mostnice mn. č. Š = *mostiny* Š (viz toto slovo)
mráká se Š mračí se
mrtvina, y Š: »leželo to fšechno mrtvinama« (Cempírek) t. j. úhorem

N.

Nabit kolo = dáti nové špice do kola
nánes, u nános
náščiva, y nebo *návščiva* návštěva
nasčivit nebo *navščivit* navštíviti
ňat, ě nebo *ňal, ě* nať
nebozíz, a nebozez

O.

Orláb, a (z něm. Urlaub) dovolená
oupadlík, a Š, vedle toho: *padlík* dolinka

P.

Padlina, y Sv = *padlík* dolinka
padoucina, y Š padoucí nemoc (jen od jedné ženy)
plíšče mn. č. Š »je dešč ze snihem, protože to *plije* do voči« (Cempírek)
pluchejř, a Š, vedle toho: *plychejř*, puchýř, vřed
podivokej Š trochu divoký
Podrybník, a Š název polí a luk
podvozek, a Š náprava u vozu
pochladnej St trochu chladný, na př.: dneska je *pochladno*
poščípanina, y Š místo hadem uštknuté
přihon, a P obecní pastviště
přiklesovat Š: »u vážiska se *přiklesuje* jen jedna rosporka« (Cempírek) t. j. přidělá, zavěsí
přímět, ě, žen., Š vřed, puchýř, modrá neštovice na noze
přituhej Š: »brambory sou *přituhý*« t. j. trochu tvrdé
proceství procesí
prodaj, a nebo *e* prodej
puklička, y Š = *přímět*

R.

Rejpat rýti rýčem, lžicí anebo jiným nástrojem
rejt rýti (jen o krtku)
rejž, u, muž., Sv rýže
relmo St (místo: lermo) hřmotně
renčák, a Š rýnský
rovno St, Sv přímo, na př.: »šel sem *rovno* dom« St (vedle toho také: *přímo)*
ruhlík, a Š rulík, vrkoč
ryzák, a Š »je had rezatej, jedovatej«, zmije (slova »zmija« se neužívá, říká se zkrátka: »had« nebo: »had ryzák, zerzák«)

S.

Síťovat plésti síťky z vlasů
skřenčit (bezpochyby ze staršího slovesa: *zkřemenčit)* ztvrdnouti, na př.: *skřenčilo* to fšecko (o bramborách) St, Š; brambory sou *skřenčilý*, sázeli sme je do ouvara St
slepák, a Š slepýš
smršče, ete Sv (ze staršího slova: *smrčišče)* smrček, bičiště
stíkat se Š stékati se
Stružence, nca rybník u Světnova
sypky mn. č., žen., St »sou drobný kroupky, co padaji v zimně«

Š.

Šarapátit Š lomoziti, dělati hřmot
šesťák, a šesták
šindeláky, ů Sv: »Japaks tam pochodil? Jak ti dá táta (totiž: nevěstin) moc *šindeláků?*« t. j. peněz, věna

šklubat škubati
šlopa, y šlepěje
šloupnout St šlápnouti
štvrťák, a čtvrt litru
šup P: máme brambory na *šup* t. j. na loupačku
šupavo Sv: vaříme brambory na *šupavo* t. j. na loupačku
švatrc, a Š třapec hroznový, hrozen, na př.: koupila sem *švatrc* rozní (Hillerová)

T.

Tvrdina, y Š tvrdost

U.

Usta mn. č. otvor ve dvířkách u kamen

V.

Vejhřiště mn. č. Sv (do *Vejhřišť*, k *Vejhřištům*, lok. *Vejhřištích*, instr. za *Vejhřišťama)* vesnice *Hřiště* u Přibyslavě; jméno *Vejhřiště* atd. vzniklo z lokálu »ve Jhříštích« a to už v době, kdy začáteční souhláska *j* ve slovech »*jhra, jhřiště*« ještě nebyla odsuta [1]) (srovnej německé jméno *Wegstädtel* = č. Štětí, které vzniklo z českého lokálu »ve Jštětí«)
vejnes, u Š výnos, užitek, na př. z pole
vejpustek, a Sv, Š rozpustilý hoch, nezbeda; ve Stržanově: obecní pastviště
venskos, a Sv skříň se šuplíky (bezpochyby z něm. Wäschkasten)
větrnica, e St, Š vichřice
voblošit kolo = dáti nové loukotě na kolo
vohnoutka, y menší síť
voje, ete oj
vokroužet nebo *vokroužovat* řepu Š okrajovati
votíkat Š otékati, na př.: votíkala mu noha
vůkolečnej Š okolní
vyklesnout rosporku = odebrati, vyvěsiti rozporku z vážiska

Z.

Zalamovat: »to učitelství ho nezalamuje« Š t. j. netěší
zerzák, a Š = *ryzák* zmije

Ž.

Želízka mn. č., Š železná past
želiščata mn. č., Š železná past
žula gen. *e* Š had; »vypadá, jako by mněl stříbrný penízky po sobě« (Cempírek).

---

[1]) Tvary: *Vejhřiště*, do *Vejhřišť* atd. je slyšeti také v okolí Přibyslavském na příklad ve Velké Losenici (Velosenci).

OBSAH.

Str.

